

bildande och upprätthållande af afvelscentra för nötboskap (Sv. förf.-saml. n:r 58). [50.]

Afvelscentra vid denna förnyade täfling utsågos genom nådigt bref den 21 april 1911.

Nu har landtbruksstyrelsen i underdånig skrifvelse den 13 oktober 1911 gjort framställning om anslag för ifrågavarande ändamål under år 1913.

Under åberopande af nyss omförmälda anslagsberäkningar hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att såsom bidrag till upprätthållande af *afvelscentra för nötboskap* på extra stat för 1913 anvisa ett anslag af 11,000 kronor.

Till främjande af nötboskapsafveln inom Norrbottens län har Riksdagen på förslag af Kungl. Maj:t anvisat å extra stat för hvart och ett af åren 1907—1912 ett anslag af 5,000 kronor.

[51.]
Anslag till
främjande af
nötboskaps-
afveln inom
Norrbottens
län.

Med underdånig skrifvelse den 23 september 1911 har landtbruksstyrelsen öfverlämnat en till Kungl. Maj:t ställd skrifvelse från Norrbottens läns hushållningssällskap, däri sällskapet gjort framställning om lika stort anslag för samma ändamål för år 1913, under åberopande af de skäl, som anförts vid föregående framställningar i samma ämne.

Landtbruksstyrelsen har i sin berörda underdåniga skrifvelse tillstyrkt hushållningssällskapets ifrågavarande framställning.

Då det äfven enligt min mening för ett fortsatt framgångsrikt arbete för främjande af nötboskapsafveln inom Norrbottens län kräves, att hushållningssällskapet jämväl under nästkommande år kommer i åtnjutande af samma anslag som hittills, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till främjande af nötboskapsafveln inom Norrbottens län anvisa på extra stat för år 1913 ett anslag af 5,000 kronor.

För nästlidet års Riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till åtgärder för höjande af landets svinafvel, hvilket förslag var byggdt på den tanken att genom samarbete jordbrukarna emellan i för ändamålet bildade föreningar underlätta de enskildas sträfvanden och betrygga uppnåendet af bästa möjliga resultat. För att befordra bildandet af dylika svinafvelsföreningar och för uppehållet af verksamheten vid desamma skulle staten under närmare angifna förutsättningar lämna bidrag dels till organisationskostnaderna med 50 kronor till hvarje förening, hvarför skulle erfordras ett årligt anslag af 2,500 kronor, dels ock till premiering af afvelssvin tillhöriga föreningsmedlemmar, hvilket sistnämnda bidrag skulle utgå efter samma grunder, som för närvarande

[52.]
Åtgärder för
svinafvelns
höjande.

[52.] gälla för nötboskapspremiering eller således med hälften af den beräknade kostnaden. Då denna kostnad beräknades uppgå till 40,000 kronor, skulle alltså af statsmedel för ändamålet erfordras 20,000 kronor, af hvilket belopp dock 1,500 kronor årligen skulle få användas för bestridande af kostnaden för utarbetande och tryckning af en stambok öfver afvelssvin. Vidare skulle staten bispringa hushållningssällskapen vid bildandet och upprätthållandet af svinafvelsstationer för producerande af afvelsdjur genom att lämna bidrag, beräknade till hälften af det belopp, som hushållningssällskapen visat sig hafva för ändamålet utbetalat, dock högst 250 kronor. Då det kunde antagas, att antalet dylika stationer under de närmaste åren ej komme att öfverstiga 30, beräknades för sistnämnda ändamålet årligt anslag af 7,500 kronor komma att erfordras.

Det för ifrågavarande åtgärder af Riksdagen äskade beloppet utgjorde sålunda tillhoppa 30,000 kronor.

Under uttalande af sin tillfredsställelse öfver det framlagda förslaget, genom hvilket ej endast ett verksamt stöd komme att beredas den särskildt för det mindre jordbruket viktiga svinafveln, utan ock nedbringandet af den allttjämt afsevärda importen af fläsk borde kunna kraftigare påverkas än hittills skett, beviljade Riksdagen på extra stat för år 1912 det af Kungl. Maj:t äskade beloppet.

Den 19 oktober 1911 har Kungl. Maj:t utfärdat dels nådigt reglemente för den med statsmedel understödda svinpremieringen inom riket, dels ock nådig kungörelse angående statsanslag till åtgärder för höjande af landets svinafvel (Sv. förf.-saml. n:r 120).

Landtbruksstyrelsen har nu i underdånig skrifvelse den 2 december 1911, under framhållande af önskvärdheten, att medel för ifrågavarande ändamål måtte finnas tillgängliga jämväl för år 1913, hemställt om aflåtande till Riksdagen af nådig proposition om avisande för sistnämnda år af samma belopp, 30,000 kronor, som för år 1912 blifvit för ändamålet beviljad.

*Departements-
chefen.*

Ett glädjande uppsving har under dessa sista år ägt rum i landets svinafvel, hvilket bland annat gör sig tydligt märkbart i en väsentlig höjning i kvantiteten exporteradt fläsk. Då förhållandena sålunda torde få anses särskildt gynnsamma för att de af statsmakterna understödda åtgärderna till svinafvelns ytterligare höjande skola omfattas med det intresse de tvifvelsutan förtjäna, synes äfven mig fortsatt anslag böra för här ifrågavarande ändamål begäras. Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till åtgärder för höjande af landets svinafvel å extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 30,000 kronor.

Den svenska jordbruksstatistiken räknar sin egentliga tillvaro från och med år 1865. Efter många från midten af 1700-talet fortsatta, mer eller mindre fruktlösa försök att åstadkomma en riksstatistik öfver landets jordbruksnäring förelågo i början af 1860-talet två förslag till en dylik, det ena uppgjordt af landbruksakademien, det andra af dåvarande chefen för statistiska centralbyrån F. Th. Berg. Båda förslagen utgingo från att rikets hushållningssällskap skulle åtaga sig insamlandet, granskningen och första bearbetandet af de jordbruksstatistiska primäruppgifterna men skilde sig, förutom i vissa detaljer, särskildt i två väsentliga afseenden. Medan sålunda landbruksakademien föreslog, att från hvarje socken skulle genom för ändamålet tillsätta sockenkommittéer insamlas uppgifter för en femårsperiod, i regel medeltalssiffror för perioden, grundade på särskilda uppgifter från hvarje själfständig brukningsdel, framhöll Berg i sitt förslag nödvändigheten af, att åtminstone vissa uppgifter lämnades årligen vid två skilda tidpunkter, enär enligt hans mening användbara femårsmedeltal icke voro möjliga att åstadkomma. Äfven han begränsade sig emellertid i vissa fall till medeltalssiffror för särskilda distrikt men ansåg, att dessa borde grundas icke — såsom landbruksakademien föreslagit — på uppgifter från hvarje brukare utan på en mer eller mindre omfattande uppskattning. För ändamålet skulle i hvarje socken uppläggas en s. k. sockenliggare med den dubbla uppgiften att dels »förvara för ortens jordbruk minnesvärda tilldragelser» och dels innehålla de uppgifter, som kunde användas för jordbruksstatistiken.

Öfver båda dessa förslag blefvo rikets hushållningssällskap och Kungl. Maj:ts befallningshafvande satta i tillfälle att afgifva utlåtande, af hvilka bland annat framgick, att ett lifligt intresse förefanns för åvägabringandet af en jordbruksstatistik och att man allmänt insåg vikten och betydelsen af att åstadkomma en så vidt möjligt tillförlitlig sådan. Från sällskapens sida visades i allmänhet stor beredvillighet att åtaga sig det uppdrag, som enligt förslagen skulle tilldelas dem, därvid dock i många fall särskildt betonades, att större eller mindre anslag af statsmedel i sådant fall måste ställas till deras förfogande för uppdragets fullgörande. Endast ett hushållningssällskap — Södermanlands — afstyrkte tillsvidare alla föreslagna förbättringar. Sedan där-
• efter chefen för statistiska centralbyrån efter öfverläggning i statistiska beredningen — den nuvarande statistiska tabellkommissionens föregångare — den 17 november 1864 till Kungl. Maj:t afgifvit infordradt yttrande, som innefattade ett med stöd af de inkomna utlåtandena uppgjordt förslag i ämnet, utfärdade Kungl. Maj:t den 3 mars 1865

[53.] det cirkulär, hvilket fortfarande utgör den formella grundvalen för den svenska jordbruksstatistiken.

I detta cirkulär framhålles och betonas särskildt »den beredvillighet hushållningssällskapen i allmänhet ådagalagt under frågans utredande och preliminära behandling» och på grund häraf ansåg sig Kungl. Maj:t hafva »anledning förutsätta att äfven dessa sällskaps nitiska medverkan för sakens fortgång skall blifva att påräkna». Till följd häraf föreskrifves i cirkuläret, att »början till ett fortgående, mer och mer fullständigt insamlande af uppgifter till rikets jordbruksstatistik nu bör göras», och hushållningssällskapen erhålla i uppdrag att insamla och granska primäruppgifterna samt bearbeta dem till sammandrag, hvarvid det öfverlämnas åt hvarje hushållningssällskaps egen ompröfning att anordna detta arbete på lämpligaste sätt. Hushållningssällskapen antogos i cirkuläret genom dem tillagd andel i brännvinsförsäljningsavgifterna vara i stånd att bestrida utgifterna härför; och hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande skulle de äga begära möjligen erforderlig medverkan för uppgifternas erhållande. Tanken på en uppdelning af uppgifterna i årliga och hvart femte år afgifna var ej upptagen i cirkuläret. »De uppgifter till jordbruksstatistiken, hvilkas årliga meddelande ifrågasattes», skulle insamlas under februari och mars månader efter skördeåret, aflämnas till hushållningssällskapen under april och maj samt af dessa insändas till statistiska centralbyrån före juni månads utgång, hvarefter de af detta ämbetsverk skulle bearbetas och utgifvas såsom bidrag till Sveriges officiella statistik. Den nya statistiken skulle taga sin början med uppgifterna för samma år, 1865.

Cirkuläret var icke åtföljdt af något blankettformulär för uppgifternas afgifvande, men statistiska centralbyrån erhöi genom cirkuläret i uppdrag att låta trycka och till hushållningssällskapen utdela nödiga exemplar af de till Bergs betänkande fogade formulären för insamlande af de statistiska uppgifterna rörande år 1865, äfvensom själfva detta betänkande, hvilket sålunda för hushållningssällskapen kom att utgöra den grund, hvarpå de byggde sina åtgärder för insamlandet af de jordbruksstatistiska uppgifterna.

Den anordning, som bestämts genom 1865 års cirkulär och som ännu i hufvudsak är gällande, fastslog sålunda uttryckligen ej mera än dels ett uppdrag för hushållningssällskapen att årligen insamla, granska och sammandraga uppgifter för jordbruksstatistiken samt dels ett uppdrag för statistiska centralbyrån att såsom bidrag till Sveriges officiella statistik utgifva detta i sammandrag insända material. Med undantag af tiden för uppgifternas insändande lämnade cirkuläret fältet alldeles

fritt för de talrika korporationernas eget initiativ utan att lösa någon af de omstridda frågorna om sättet för uppgifternas insamlande eller om uppgifternas karaktär af beräknade medeltal eller individualuppgifter och utan att ens fastställa formulär eller föreskrifva, i hvilket skick sammandraget skulle ingå till statistiska centralbyrån. Denna nästan obundna frihet, som icke motvägdes af något åt centralbyrån gifvet uppdrag att öfvervaka och leda arbetet med uppgifternas insamlande och sammanfattande och som närmast torde ha afsett att undvika att genom ett alltför bestämdt ingripande eller alltför likformiga föreskrifter skada intresset och förhindra en anpassning efter lokala förhållanden, vållade emellertid redan från början afsevärda svårigheter för de med ett planmässigt statistiskt arbete obekanta sällskapen och torde väsentligt hafva bidragit till många af de brister, som ännu vidlåda vår jordbruksstatistik.

Hushållningssällskapens missnöje med det dem gifna uppdraget sökte sig också inom kort uttryck särskildt i ett par vid sällskapens närmast följande ombudsmöten i Stockholm väckta motioner i ämnet, hvilka föranledde Berg att i statistiska centralbyråns den 30 september 1869 afgifna sammandrag af hushållningssällskapens berättelser för år 1867 närmare redogöra för sin uppfattning om, hur sällskapen vid uppgifternas insamlande borde gå till väga. Han angaf och förordade i denna sin redogörelse den form för jordbruksstatistiska undersökningar, hvilka fått namnet *lokalundersökningar* och som sedermera i mycket växlande former tillämpats inom flertalet hushållningssällskap. Enligt densamma skulle hushållningssällskapets hela område indelas i lämpliga distrikt, hvarefter man årligen skulle företaga en såvidt möjligt fullständig och noggrann undersökning af ett eller flera af dessa för att, sedan denna afslutats, ett följande år förfara på samma sätt med ett eller flera andra distrikt. Sedan man på detta sätt en gång vunnit tillförlitlig kännedom om jordarealen och dess användning för olika odlingsändamål m. m., syntes det Berg, att en inskränkning borde kunna äga rum i de årliga uppgifterna och att det t. ex. blott hvar femte år kunde behöfva ifrågasättas fullständigare meddelanden rörande de under femårsperioden timade förändringarna. De uppgifter, som under sådana förhållanden årligen skulle lämnas, borde enligt Bergs mening i främsta rummet omfatta den odlade jordens användning, utsädet och skörden.

På grund af en underdånig hemställan från hushållningssällskapens år 1870 samlade ombud förklarade Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 23 mars 1870, att hushållningssällskapen utan hinder af föreskrifterna

[53.] i 1865 års cirkulär, där sådant tillsvidare af förhållandena oundgängligen påkallades, i afseende på omfånget af de årliga jordbruksstatistiska uppgifterna finge följa de af Berg i 1867 års sammandrag meddelade anvisningarna.

Den skillnad, som sålunda gjordes mellan årliga och icke årliga uppgifter, blef aldrig i praktiken genomförd; och då statistiska centralbyrån icke lämnade några anvisningar i afseende på den nya metodens fullföljande utöfver de allmänna principer, som framlades i Bergs omförmälda redogörelse, blef den brist på planmässighet, som från början utmärkt den nya jordbruksstatistiken, icke undanröjd genom lokalundersökningarnas införande. Ett bland bevisen härpå är, att statistiska centralbyrån icke erhållit fullständiga upplysningar ens om förekomsten och fortgången af alla lokalundersökningar samt att kännedom om sättet för undersökningarnas bedrivande nästan såsom regel saknats. Centralbyrån har följaktligen icke ens alltid varit i stånd att afgöra, hvilka uppgifter som grundat sig på lokalundersökningar och hvilka på de otillfredsställande årliga undersökningarna, samt har ännu mindre varit i tillfälle att bedöma de på lokalundersökning grundade siffrornas tillförlitlighet. Trots allt detta medförde lokalundersökningarna stora förbättringar i statistiken snart sagdt öfverallt, där de gingo fram och framför allt där uppgifter vid dem genom särskilda kringresande undersökare insamlades från hvarje brukningsdel.

I början af 1880-talet försökte dåvarande chefen för statistiska centralbyrån Elis Sidenbladh att bringa större reda och planmässighet i arbetet, i det att ett af honom utarbetadt fullständigt förslag till ny plan för jordbruksstatistiken då framlades. Förslaget, om hvars lämplighet åsikterna bland hushållningssällskapen voro delade, föranledde emellertid endast en omarbetning af gällande formulär och fastställande af nytt dylikt genom nådigt bref den 20 februari 1885. I detta formulär har sedermera ingen annan förändring ägt rum än att det gamla mått- och viktsystemet blifvit utbytt mot metersystemet.

Förutom den på nu omförmälda uppgifter från hushållningssällskapen grundade jordbruksstatistiken, litt. N af serien Bidrag till Sveriges officiella statistik, utgifver statistiska centralbyrån i slutet af november hvarje år ett sammandrag af de årsväxtberättelser, det åligger Kungl. Maj:ts befallningshafvande att under loppet af hösten afgifva till centralbyrån, hvilket sammandrag utgör en preliminär redogörelse för årets skörd af olika växtslag m. m. Sin nuvarande form erhöll detta sammandrag genom nådigt bref den 5 juni 1874.

Vidare har landtbruksstyrelsen på grund af nådigt bref den 21

mars 1902 från och med nämnda år offentliggjort uppgifter angående skördeutsikterna vid slutet af hvar och en af månaderna maj—september jämte motsvarande uppgifter om skörderesultaten, i den mån skörden hinner inbärgas. Uppgifterna ingå i början af hvarje månad till landtbruksstyrelsen från hushållningssällskapen, som genom ett nådigt cirkulär nyssnämnda dag erhållit uppdrag att lämna ifrågavarande uppgifter. Hushållningssällskapen hafva i regel för ändamålet uppdelat sina områden i distrikt med såvidt möjligt ungefär lika jordbruksförhållanden. Distriktens antal uppgår till något öfver 300. Sedan uppgifterna inkommit till landtbruksstyrelsen, uträknas medeltal dels för hvarje hushållningssällskaps område, dels för hela riket, hvarvid hänsyn toges till hvarje distrikts, resp. hushållningssällskaps områdes betydelse i afseende på odlingen af de olika växtslagen. Sammandragen offentliggöras i tidningar och tidskrifter äfvensom i särtryck, hvarjämte i landtbruksstyrelsens årsberättelse ingår en för hela vegetationsperioden utförd sammanställning.

Under de år som förflutit, sedan den egentliga jordbruksstatistiken under sista hälften af 1860-talet planlades och närmare bestämmelser träffades angående insamlandet af uppgifter till densamma, har landets jordbruksnäring varit stadd i oafbruten utveckling. Då under sådana förhållanden allt större kraf kommit att ställas på jordbruksstatistiken, föranledde detta Malmöhus läns hushållningssällskap att i underdånig skrifvelse den 21 augusti 1902 framlägga ett af sällskapet utarbetadt förslag till nya formulär för de jordbruksstatistiska uppgifterna äfvensom till plan för och närmare bestämmelser angående uppgifternas insamlande.

Enligt detta förslag skulle för de jordbruksstatistiska uppgifternas insamlande inom hvarje socken eller »pastorat» (d. v. s. lokalafdelning af hushållningssällskapets underafdelningar i Malmöhus län) bildas en jordbruksstatistisk kommitté, bestående af fyra eller flera särskildt för ändamålet valda ledamöter. Denna kommittés ordförande och ledamöter skulle mellan sig fördela socknens eller pastoratets olika delar, så att hvar och en finge ett visst område att, då så påfordrades, i visst afseende undersöka.

*Malmöhus läns
hushållnings-
sällskap.*

Af dessa sockenkommittéer skulle hvart tionde år den 15 juli föranstaltas en noggrann undersökning af jordegendomarnas storlek och arealens användning enligt särskildt uppgjort formulär, därvid å formuläret skulle meddelas detaljerade upplysningar om hvarje särskild brukningsdel, hvarefter formuläret skulle hopsummeradt insändas till hus-

[53.] hållningssällskapet. Malmöhus läns hushållningssällskap har ansett, att det genom denna arbetsfördelning blefve möjligt att erhålla mycket fullständiga upplysningar från socknens alla delar och att dessa upplysningar, på grund af den noggranna kännedom kommitténs ledamöter måste anses besitta eller lätt kunde förskaffa sig om sina grannar, borde blifva fullt tillförlitliga.

På samma sätt skulle förfaras vid de hvar femte år återkommande kreatursräkningarna, för hvilka särskildt formulär likaledes fanns bilagdt framställningen.

De årliga uppgifterna om skörden syntes sällskapet däremot kunna göras betydligt enklare. Så snart sädesgrödan blifvit sluttröskad, skulle kommittén sammanträda för att lämna de i särskildt formulär begärda upplysningarna, hvarvid de vid den noggranna tioårsundersökningen af åkerjordens användning erhållna summorna i regel borde kunna användas, endast med iakttagande, att de tillfälliga rubbningar i årsväxten, som året medfört, t. ex. utgånet hösthvete, felslagen höskörd m. m., blefve tillbörligt beaktade, liksom ock att nyodlingar, landvinningar och dylikt medräknades. När arealen sålunda blifvit beständ, hade kommittén att ena sig om ett för hela socknen gällande medeltal för skörden per hektar af hvar och ett växtslag, hvarefter hushållningssällskapets vederbörande tjänsteman hade att med användande af de på detta sätt erhållna upplysningarna beräkna skördens mängd för hela socknen och å särskild blankett införa de uträknade absoluta skördemängderna för hvar och en af länets samtliga socknar.

Ingen ersättning till kommitténs ledamöter syntes hushållningssällskapet böra ifrågakomma, utan borde uppdraget betraktas såsom ett förtroendeuppdrag.

Mot de jordbruksstatistiska uppgifternas insamlande genom lokalundersökning har hushållningssällskapet anført, att de vid en sådan undersökning vunna resultaten icke blefve samtida för hela länet och riket, något som från statistisk synpunkt syntes sällskapet önskvärdt, att de erhållna uppgifterna icke blefve så tillförlitliga som möjligt, på grund af undersökarens obekantskap med de lokala förhållandena, att det vore svårt att få fullt kompetenta personer att åtaga sig detta tidsödande och besvärliga uppdrag samt att denna anordning medförde drygare utgifter än som vore behöfligt.

Öfver Malmöhus läns hushållningssällskaps ifrågavarande förslag infordrade Kungl. Maj:t den 21 september 1902 utlåtande af statistiska centralbyrån och landtbruksstyrelsen, hvilka samtidigt ålades att taga

under öfvervägande, huruvida den befattning med jordbruksstatistiken, som för närvarande åligger statistiska centralbyrån, lämpligen borde därifrån förflyttas för att förläggas till jordbruksdepartementet eller landtbruksstyrelsen, äfvensom att, i den händelse en sådan öfverflyttning skulle finnas lämplig, afgifva yttrande ej mindre rörande det behof af särskilda arbetskrafter inom nämnda departement eller styrelse, som af öfverflyttningen skulle föranledas, än äfven huruvida detta behof skulle kunna helt och hållet eller delvis fyllas genom öfverflyttning af tjänstepersonal från statistiska centralbyrån. Sedan centralbyrån inhämtat yttranden från hushållningssällskapen, afgafvo ämbetsverken gemensamt utlåtande den 18 mars 1905. [53.]

I detta sitt utlåtande hafva ämbetsverken bland annat upptagit till bemötande de invändningar, som Malmöhus läns hushållningssällskap haft att anföra mot lokalundersökningarna, hvilka ämbetsverken anse böra läggas till grund för vår jordbruksstatistik. Ämbetsverken hafva sålunda framhållit, hurusom det nog måste betraktas såsom en fördel, att de statistiska resultaten vore samtidiga, men endast såsom en sekundär sådan, hvilken, om den måste köpas på bekostnad af uppgifternas tillförlitlighet, icke kunde anses eftersträfvansvärd. Den person, som verkställde den lokala undersökningen, skulle naturligtvis sätta sig i förbindelse med myndigheterna och jordägarna i socknarna. Härigenom kunde uppgifterna kontrolleras och det syntes ämbetsverken, som om de äfven borde blifva fullständigare och säkrare samt mera ensartade, än om de lämnades af kommitterade i särskilda socknar. Att hushållningssällskapet, som ansåge, att inom hvarje socken funnes flera personer, kompetenta att anskaffa statistiska uppgifter, funne det svårt att erhålla en enda person, kompetent att anställa de lokala undersökningarna, syntes ämbetsverken motsägende; och huruvida kostnaderna för jordbruksstatistiken skulle komma att ställa sig högre, ifall uppgifterna anskaffades genom lokalundersökningar, än om insamlandet af dem skedde genom sockenkommittéer, blefve, enligt ämbetsverkens mening, beroende på de anspråk, man ställde på kommittéernas uppgifter. Det syntes sålunda ämbetsverken, att fullgiltiga skäl icke af Malmöhus läns hushållningssällskap blifvit anförda mot fortsättandet af de lokala undersökningarna. Däremot komme det att blifva för jordbruksstatistiken i högsta grad menligt, om man, såsom sällskapet föreslagit, skulle grunda densamma på uppgifter utan ersättning insamlade af sockenkommittéer. Äfven hushållningssällskapen hafva i sina till ämbetsverken afgifna yttranden öfver Malmöhus läns hushållningssällskaps förslag i allmänhet

*Statistiska
centralbyrån
och landtbruks-
styrelsen den
18 mars 1905.*

[53.] afstyrkt det af sällskapet föreslagna sättet för uppgifternas insamlande genom sockenkommittéer under uttalande af sina tvifvel om, att tillförlitliga upplysningar därigenom skulle kunna erhållas.

Oaktadt ämbetsverken, såsom af det ofvan anförda framgår, ansett, att det nu hos oss använda och bepröfvade sättet att genom lokalundersökning insamla uppgifterna till jordbruksstatistiken icke bör öfvergifvas, hafva de, hur önskvärdt de än funnit det vara, att detta tillvägagångssätt blefve föreskrifvet i fråga om alla uppgifters anskaffande, likväl, för nedbringandet af hushållningssällskapens kostnader för här förevarande ändamål, i det af dem framlagda förslaget gjort vissa medgifvanden.

De för all jordbruksstatistik grundläggande uppgifterna om arealen och dess fördelning hafva ämbetsverken ansett så viktiga, att för deras anskaffande lokala undersökningar erfordrades. I anslutning därtill hafva de föreslagit, att hushållningssällskapen efter uppgjord plan skulle undersöka hvar och ett sitt område under en period af högst tio år, hvarvid i regel en del af området borde undersökas hvarje år. Undersökningen borde verkställas af en eller, om särskilda omständigheter så kräfde, flere af vederbörande hushållningssällskap utsedda personer. Såväl planen för undersökningen som uppgift på den eller de personer, som hade att utföra denna, borde meddelas det statistiska ämbetsverket.

Hvad åter angår antalet kreatur och den årliga skörden inom hela området hafva ämbetsverken ansett, att uppgifterna härom borde kunna anskaffas från personer i socknarna. För vinnande af åtminstone någon kontroll öfver dessa uppgifter borde emellertid de personer, som fått sig de lokala undersökningarna anförtrödda, vid dessa göra anteckningar äfven rörande kreatursantalet under året och skörden under näst föregående år.

Vidare ansågo ämbetsverken nödvändigt, att samtliga de från socknarna insamlade uppgifterna bilades de af hushållningssällskapen gjorda sammandragen, då dessa insändes till det statistiska ämbetsverket, med skyldighet dock för detta att, så snart primäruppgifterna där blifvit använda, i god tid återställa dem till vederbörande hushållningssällskap. Ämbetsverken hafva framhållit, hurusom det endast härigenom blefve möjligt för det centrala ämbetsverket att kunna kontrollera de lämnade uppgifterna och bedöma, i hvilket afseende och i fråga om hvilka områden jordbruksstatistiken lede af bristfälligheter.

Under tiden närmast före afgifvandet af ämbetsverkens ofvan omförmälda utlåtande hade Kungl. Maj:t den 20 januari 1905 tillsatt en kommitté med uppdrag att verkställa utredning och afgifva förslag, huru inom rikets officiella statistik största möjliga enhet och planmäs-

sighet äfvensom ökad skyndsamhet vid publikationen måtte kunna åstadkommas. Med anledning häraf ansågo ämbetsverken det i den nådiga remissen ifrågasatta öfverflyttandet af jordbruksstatistiken från statistiska centralbyrån till annat ämbetsverk icke för det dåvarande böra blifva föremål för uttalande från deras sida.

[53.]

Till ordförande i nämnda kommitté hade Kungl. Maj:t förordnat generaldirektören Alfr. Lagerheim samt till ledamöter byråchefen Axel Eklund, professoren Pontus Fahlbeck, kanslirådet Wilhelm Flach, förste aktuarien doktor Hjalmar Gullberg och dåvarande förste aktuarien doktor Gustav Sundbärg samt den 1 november 1907 öfverdirektören Ludvig Widell. Samtliga handlingar i ärendet blefvo den 14 april 1905 för afgifvande af utlåtande öfverlämnade till kommittén, som med underdånig skrifvelse den 30 maj 1908 till Kungl. Maj:t inkommit med den del af sitt betänkande, som afser jordbruksstatistiken.

Kommittén, som delar statistiska centralbyråns och landtbruksstyrelsens åsikt om lokalundersökningsmetodens värde vid insamlandet af jordbruksstatistiska primäruppgifter, grundar sitt förslag till jordbruksstatistikens reformering på tillämpningen i största möjliga utsträckning af denna på rent svensk mark uppvuxna metod, hvilken enligt kommitténs mening äger större förutsättningar än någon annan statistisk metod att åstadkomma tillfredsställande resultat under de säregna förhållanden, hvarunder jordbruksstatistiken i allmänhet och en svensk jordbruksstatistik isynnerhet måste arbeta. Särskildt framhåller och betonar kommittén de företräden denna metod äger framför andra praktiskt utförbara metoder, närmast den af Malmöhus läns hushållningssällskap föreslagna undersökningen af hela riket på en gång med långa mellantider, genom att arbetet vid densamma fördelas på flera år. De svårigheter och missvisningar, som alltid måste uppstå i de fall, då en undersökning af hela riket, såsom lätt kan inträffa, företages under ett i något afseende abnormt år, blifva vid lokalundersökningsmetodens användning så godt som fullständigt undanröjda, i det att de vid densamma erhållna läns- och riksuppgifterna kunna på visst sätt betraktas såsom medeltal för den period, under hvilken undersökningarna fortgått. Dessa medeltal kunna med stor fördel jämföras med på samma sätt vunna medeltal för föregående och efterföljande perioder, och en tillförlitlig bild af jordbrukets utveckling mellan två på hvarandra följande lokalundersökningsperioder kan följaktligen utan svårighet erhållas. I detta sammanhang har kommittén äfven framhållit, att dylika jämförelser, likaledes i motsats till förhållandet vid användningen af den förenämnda metoden,

*Statistiska
kommittén
den 30 maj
1908.*

[53.] icke behöfva begränsas till vissa perioder utan kunna företagas mellan hvilka perioder som helst, om dessa blott bestå af det antal år, som kräfves för en undersökning af hela riket. Genom lokalundersökningsmetoden skulle den svenska statistiken äfven på denna punkt till stor del bibehålla ett af sina mest utmärkande och värdefulla karaktärsdrag, nämligen att i motsats till flera andra länders statistik icke lämna intermittenta uppgifter för sins emellan alltid mer eller mindre ojämförbara tidpunkter utan obrutna serier af hvarje år omfattande statistiska redogörelser.

De sålunda för jordbruksstatistiken grundläggande lokalundersökningarna skulle enligt kommitténs förslag företagas genom hushållnings-sällskapens försorg årligen inom en femtedel af hvarje sällskaps område af för ändamålet särskildt utsedda personer med största möjliga sakkunskap på jordbrukets område. Då jordbruket, framför allt småbruket, mera än någon annan del af det moderna näringslivet utgör produktion för egen konsumtion, har behovet af noggranna räknenskaper och exakt kännedom om produktionens kvantitet icke inom denna näringsgren gjort sig så oafvisligt gällande som inom handeln eller industrien, hvars produkter helt och hållet afses till försäljning. Och då därtill kommer att — trots världsmarknadens ständiga tilltagande betydelse äfven för jordbruket och trots den mängd tekniska och ekonomiska förändringar, som ägt rum på detta område — jordbruket fortfarande mer än alla andra näringsgrenar fasthänger vid nedärfda produktionsmetoder, hvilket medför, att driften skötes mindre efter noggranna kalkyler än efter gammal tradition, händer det ofta, att äfven dugliga jordbrukare sakna den siffermässiga kännedom om exempelvis åkerarealen och afkastningen per ytenhet, som statistiken i första rummet behöfver. Alla torde de emellertid sitta inne med en tillräckligt god allmän kännedom om den egna gårdens drift för att vara i stånd att under sakkunnig handledning meddela uppgifter, som blifva fullt användbara äfven för en jordbruksstatistik med ganska stora anspråk. Under sådana förhållanden måste lokalundersökaren enligt kommitténs mening vara så kvalificerad, att han icke blott genom omsorgsfullt valda frågor förmår framlocka så noggranna svar, som jordbrukarens insikter öfver hufvud tillåta, utan dessutom på stället kunna bedöma de olika uppgifternas inbördes öfverensstämmelse och inre sannolikhet samt, om något i detta hänseende brister, genom ytterligare handledning kunna åstadkomma nöjaktig utredning.

Såsom för detta uppdrag synnerligen lämpliga har kommittén särskildt framhållit de numera hos så godt som alla rikets hushållnings-

sällskap anställda jordbrukskonsulenter, i den mån deras tid tillåter arbetets utförande, vidare lärare vid landtmanna- och landtbruksskolor samt de under jordbrukskonsulenter sorterande i vissa län anställda s. k. vandringsrättarna.

För samtliga dessa personer skulle lokalundersökningsarbetet på det närmaste sammanhålla med deras öfriga verksamhet för spridande af upplysning i jordbruksförhållanden. Arbetet skulle, såsom kommittén vidare framhållit, kunna direkt kombineras med denna verksamhet och alltid vara till gagn för densamma genom att bereda en sådan inblick i ifrågavarande områdens jordbruksdrift, som knappast skulle kunna erhållas på annat sätt. Å andra sidan skulle undersökarnas ställning utföra det bästa inflytande på själfva undersökningen och sannolikt afhjälpa de flesta svårigheter att erhålla uppgifter. Ty en konsulent eller landtbrukslärare skulle otvifvelaktigt af det stora flertalet jordbrukare mötas med det största förtroende, hans besök skulle betraktas såsom en fördel och ingalunda såsom en olägenhet. Ett af de största hindren för statistiken, nämligen misstron mot densamma, skulle därigenom i de flesta fall försvinna och de statistiska undersökningarna samtidigt direkt komma jordbruket till nytta genom att verka väckande på den jordbrukande befolkningen.

Såsom en viktig grundprincip för lokalundersökningarna har kommittén framhållit, att de i största möjliga utsträckning och med undantag endast för vissa närmare angifna fall böra företagas genom personliga besök hos brukaren. Endast under nämnda förutsättning blifva uppgifterna verkliga individualuppgifter, insamlade genom en särskildt betryggande metod, medan de i alla andra fall blifva mer eller mindre otillförlitliga beräkningar, byggda på upplysningar i andra hand.

De sålunda insamlade nominativa individualuppgifterna böra enligt kommitténs förslag upptagas för hvarje brukningsdel på särskild blankett, s. k. frågekort eller kartolin; och samtliga dessa böra utan att af hushållningssällskapen sammandragas eller underkastas annan behandling insändas till det bearbetande ämbetsverket. Jämte det att hushållningssällskapen sålunda skulle befrias från det betungande och kostsamma arbete, som upprättandet af utförliga sammandrag nu vållar dem, skulle, såsom kommittén påpekar, äfven afsevärda fördelar för en blifvande bearbetning härigenom vinnas. Sålunda lämnas exempelvis för närvarande uppgift på hela antalet brukningsdelar inom hvarje socken, fördeladt i vissa närmare angifna storleksgrupper. Nu har, såsom kommittén vidare framhåller, Malmöhus läns hushållningssällskap föreslagit en väsentlig och

[53.]

säkerligen äfven välbehöflig ökning af antalet storleksgrupper utan att i sitt förslag kunna åvägabrunga en så detaljerad gruppindelning, som från många synpunkter vore önskvärd. Det oaktadt hafva flera hushållningssällskap framställt invändningar mot denna punkt i förslaget såsom ägnad att alltför mycket öka arbetet med de nuvarande sammandragens uppgörande. Såsom kommittén vidare påvisar, skulle emellertid hvarje indelning af materialet i storleksgrupper före dess insändande till bearbetning förfalla, om primäruppgifter för hvarje brukningsdel med dess exakt angifna areal inkomme, och det stode i detta fall det statistiska ämbetsverket fritt att verkställa uppdelningen efter de behof, som i hvarje fall föreläge, utan att vara bundet af någon en gång för alla gifven gruppindelning. Därtill kommer, att man vid det nu använda systemet visserligen kan meddela uppgifter om antalet brukningsdelar i olika storleksgrupper men däremot, i motsats till förhållandet i de flesta andra länder, icke de ofta minst lika viktiga uppgifterna om den medelareal eller den del af rikets hela odlade areal, som faller på brukningsdelarna i dessa olika grupper. Detta skulle däremot utan minsta svårighet kunna ske, om primäruppgifterna på här angifvet sätt inginge till det statistiska ämbetsverket.

Detta skulle vidare genom en sådan anordning blifva i tillfälle att verkställa en bearbetning af uppgifterna om alla olika jordbruksförhållanden särskildt för hvarje storleksgrupp liksom äfven efter andra indelningsgrunder, som för närvarande ej kunna komma i fråga. Sålunda blefve det då möjligt att anställa mycket betydelsefulla jämförelser mellan stora, medelstora och små gårdar i afseende på jordbrukets beskaffenhet, driftens intensitet, antalet kreatur per ytenhet o. s. v. Därför skulle man kunna utan svårighet tillgodose ett annat äfvenledes af Malmöhus läns hushållningssällskap särskildt framhållet önskemål, som afvisats af ämbetsverken, nämligen särskilda uppgifter om antalet och storleken af de gårdar, som ägas af industriella bolag. Om brukningsdelarnas ägare och brukare angäfvos i primäruppgifterna, blefve det nämligen en lätt sak att vid bearbetningen uttaga brukningsdelar tillhörande denna grupp och icke blott angifva deras antal och storlek utan äfven göra alla uppgifter om dem till föremål för särskild behandling samt äfven att i sin ordning uppdelade dem, allt efter som bolagen själfva bruka jorden eller utarrendera densamma o. s. v.

Kommittén har vidare framhållit de betydande olägenheter, hvilka ligga i den långa tid, som nu åtgår för undersökning af de hushållningssällskaps områden, hvilka för närvarande äro föremål för lokalundersökning, och den brist på ordning och planmässighet, som i de flesta

fall utmärker arbetets fördelning på olika år, samt i samband därmed påpekat, att i afseende på den tid, som bör förflyta mellan två på hvarandra följande undersökningar af hvarje särskild socken, hvarken Malmöhus läns hushållningssällskaps eller ämbetsverkens förslag innebär någon genomgående förbättring af det nuvarande läget, då båda förslagen sätta denna tid till tio år eller den tid, som för närvarande åtgår inom de flesta hushållningssällskap. Då man betänker, hvilka ändringar i jordbruksförhållandena, som genom rotfruktsodlingens och mejerihandteringens utbredning, genom den ökade användningen af landtbruksmaskiner, genom uppkomsten af industrisamhällen i jordbruksbygder o. s. v. i vår tid kunna äga rum under en femårsperiod, och då man dessutom med ganska stor sannolikhet har att räkna med en ännu hastigare utveckling i framtiden, synes det kommittén ej kunna ifrågasättas, att lokalundersökningsperioden göres längre än fem år.

De olika länens och hela rikets undersökande på en tid af fem år torde enligt kommitténs mening i flertalet län förutsätta, att lokalundersökarna för hvarje år blifva flera än en. Med ledning af erfarenheterna från de mera planmässiga bland de nu pågående undersökningarna anser kommittén, att man kan utgå ifrån att en undersökare på den för undersökningen lämpliga årstiden (sommarmånaderna) utan svårighet skall kunna medhinna en tiondedel af hushållningssällskapets område. Lokalundersökarnas antal bör då som regel blifva två för hvarje hushållningssällskap men bör af hänsyn till undersökningarnas stora behof af likformighet endast i nödfall ökas därutöver.

Kommittén har i sammanhang härmed äfven framhållit, hurusom en fast distriktsindelning är oumbärlig för lokalundersökningens regelbundna utförande under en femårsperiod. Den bör enligt kommitténs mening verkställas på det sätt, att hvarje hushållningssällskaps hela område delas i fem distrikt, hvart och ett sammanhängande och såvidt möjligt omfattande ett eller flera hela härad, samt att *ett* sådant distrikt, som sedan i sin ordning i fall af behof kan uppdelas på två eller flera undersökare, årligen undersökes. Den i några län för närvarande använda metoden att årligen undersöka enstaka socknar i alla olika delar af länet anser kommittén nämligen icke i framtiden böra tillåtas, emedan det från många synpunkter är af betydlig vikt, att uppgifter för hvarje gång erhållas från ett sammanhängande geografiskt och helst äfven administrativt område. Endast under denna förutsättning blir det möjligt att i den efter härad specificerade riksstatistik, som enligt kommitténs förslag årligen skall publiceras, angifva hvilka härad, som under de olika åren blifvit lokalt undersökta; och den efter socknar

[53.] specificerade riksstatistik, af hvilken en femtedel, gällande den under året lokalundersökta delen af riket, för hvarje år skulle komma att utgifvas, skulle mista all öfverskådlighet, om hvarje sådant årshäfte innehölle uppgifter för en mängd spridda socknar. Utan att sammanhängande områden årligen undersökas blefve det dessutom svårt att verkställa sammanställningar af uppgifterna om jordbruket med uppgifter om andra förhållanden inom ett visst område under samma år, hvilket ofta bör kunna blifva af stor betydelse.

Beträffande de jordbruksstatistiska uppgifter, som vid lokalundersökningarna böra insamlas, har kommittén utarbetat särskildt blankettformulär, enligt hvilket de böra omfatta följande hufvudgrupper nämligen allmänna uppgifter om brukningsarealen (mantal, jordregisternummer, ägare, brukare, taxeringsvärde m. m.), egendomens hela areal af olika ägoslag, nyodlingar sedan föregående undersökning, begagnade torfmossar o. d., den för olika växtslag under året använda arealen, årets utsäde, föregående års skörd samt antalet kreatur af olika slag vid en viss tidpunkt, äfvensom medelmjölknings, om den kan uppgifvas.

I fråga om tillförlitligheten af de genom lokalundersökning insamlade uppgifter påpekar kommittén, hurusom de i det stora hela böra blifva fullt lika tillförlitliga som de, hvilka kunna erhållas genom en efter utländskt mönster företagen räkning, samtidigt med att de hafva alla företräden, som öfver hufvud tillhöra lokalundersökningsuppgifter. Af dessa företräden hafva särskildt två synts kommittén förtjänta att framhållas. Med afseende på kreatursantalet, som företer starka fluktuationer mellan olika år på grund af foderskördens beskaffenhet, är det af större betydelse att erhålla uppgifter, som kunna betraktas såsom medeltal för en femårsperiod — hvilket är fallet med lokalundersökningsuppgifterna — än uppgifter för ett visst år, hvilket kan förete afvikelser från det normala än i den ena och än i den andra riktningen. Genom kreatursuppgifternas insamlande vid lokalundersökningen inkomma de dessutom tillsammans med öfriga uppgifter för samma brukningsdelar; och hvilken betydelse detta har, framgår bland annat däraf, att man i Danmark vid en af de sista där företagna kreatursräkningarna ansåg sig behöfva särskildt infordra uppgift om gårdarnas areal endast för att kunna taga storleksgrupperna i betraktande vid bearbetningen af kreatursuppgifterna. I detta som i andra fall visar det sig alltså enligt kommitténs mening, att lokalundersökningsmetoden från statistisk synpunkt står högre än den vanliga räknemetoden.

Vid sidan af dessa för hvarje brukningsdel insamlade uppgifter böra enligt kommitténs förslag upplysningar angående socknarnas all-

männa jordbruksförhållanden m. m. af lokalundersökaren meddelas i en särskild berättelse för hvarje socken, hvari hans olika erfarenheter från undersökningen af socknens jordbruk så uttömmande som möjligt böra angifvas. Däremot finnas flera viktiga uppgifter, såsom dels angående andelsverksamheten och andra särskildt till boskapsskötseln hörande frågor, dels angående jordbrukets ekonomiska förhållanden (arbetsstyrka, maskiner, åbyggnader o. s. v.), hvilka på grund af de med lokalundersökningarna förbundna kostnaderna ej synas kommittén böra ingå såsom regelbundna moment i dessa lokalundersökningar. Nämda uppgifter böra enligt kommitténs mening insamlas dels genom specialundersökningar, som med vissa mellantider torde kunna förenas med de regelbundna lokalundersökningarna, dels genom supplementära upplysningar från vissa grupper af jordbruk.

Jämte förenämnda för visst närmare angifvet område och med vissa års mellanrum genom lokalundersökning insamlade jordbruksstatistiska uppgifter kräfver jordbruksstatistiken äfven årliga uppgifter angående rikets hela skörd, hvilka böra inkomma så tidigt, att ett definitivt skördesammandrag kan offentliggöras snarast möjligt efter skördens inbärgning. För detta ändamål har kommittén föreslagit införskaffandet genom hushållningssällskapen af särskilda uppgifter å skörden af olika växtslag i medeltal per hektar, hvarefter skördens totalkvantitet lätt uträknas med ledning af likaledes insamlade uppgifter angående åkerarealens användning för de olika växtslagen.

Då jag icke i detta sammanhang kommer att underställa kommitténs förslag i sistnämnda del Kungl. Maj:ts pröfning utan anser mig därmed böra dröja, till dess frågan om lokalundersökningarna, den grundval, på hvilken vår jordbruksstatistik skulle komma att byggas, funnit sin lösning, saknar jag anledning att nu ingå på närmare redogörelse för förslaget olika detaljer i nämnda hänseenden. Detsamma gäller ock kommitténs förslag om vissa förändringar i såväl de för närvarande till landtbruksstyrelsen månatligen under vegetationsperioden afgifna årsväxt- och skörderapporterna som ock de af länsmännen nu till Kungl. Maj:ts befallningshafvande ingifna höstrapporterna om skörderesultaten, genom hvilka förändringar primäruppgifterna skulle blifva något mera fullständiga än nu är fallet samt i viss mån vinna i tillförlitlighet. Beträffande de sistnämnda rapporterna har kommittén föreslagit, att uppdraget att aflämna dylika måtte öfverflyttas till hushållningssällskapen, i hvilket fall det skulle ske genom samma ombud, som lämna de preliminära årsväxtrapporterna.

Genomförandet af kommitténs förslag skulle på samma gång det

[53.] skapade en i flere hänseenden förbättrad, fullständigare och mera tillförlitlig jordbruksstatistik äfven bereda betydliga lättnader såväl i uppgiftslämnarnas som i hushållningssällskapens arbetsbörda. Hvad de förra beträffar framhåller kommittén, hurusom dylika lättnader skulle vinnas redan genom den föreslagna systematiseringen af lokalundersökningarna och i än högre grad genom den betydliga begränsning kommittén föreslagit i de årliga uppgifterna. Medan nu hvarje år alla uppgifter utan åtskillnad meddelas i de af hushållningssällskapen upprättade sammandragen, skulle enligt kommitténs förslag det stora flertalet uppgifter komma att undantagas från den årliga statistiken samt helt och hållet hänvisas till den af de årliga uppgiftsinsamlingarna oberoende lokalundersökningen; och för det fåtal uppgifter, som årligen skulle meddelas, utgöra dessa grundliga, med endast fem års mellanrum återkommande lokalundersökningar den bästa utgångspunkt och det bästa stöd. Därjämte skulle uppgifterna komma att fördelas på flera af kommittén utarbetade och dess betänkande bilagda blanketter, så att ombuden — i stället för att såsom nu behöfva på en gång ifylla en stor blankett med 83 kolumner för sifferuppgifter och ett stort antal rader för andra upplysningar — vid två olika tidpunkter finge lämna kortfattade uppgifter på skilda blanketter rörande respektive åkerarealens användning och skörden. Hvad åter beträffar lättnaden i hushållningssällskapens arbetsbörda, så blefve denna en följd af den ökade planmässigheten i arbetet, af inskränkningen i de årliga uppgifternas omfattning och framför allt af primärmaterialets insändande till det statistiska ämbetsverket utan föregående bearbetning eller utarbetande af sammandrag. Genom dessa anordningar blefve hushållningssällskapens arbete koncentreradt på ledningen af lokalundersökningarna och af ortsombudens verksamhet, för hvilket ändamål den hos sällskapens tjänstemän förefintliga speciella lokalkännedomen och sakkunskapen i jordbruksfrågor äro oumbärliga. Hushållningssällskapens egen verksamhet för jordbruksstatistiken komme då att bestå i tillsättandet af lämpliga lokalundersökare och ombud samt öfvervakandet af deras arbete, medan det tidsödande och för institutioner sådana som sällskapen olämpliga statistiska byråarbetet med uppgifternas sammanförande fullständigt öfverflyttades till ett ämbetsverk, som är utrustadt med skolad arbetskraft för just detta ändamål.

I afseende på det framlagda förslaget genomförbarhet har kommittén erinrat i huru hög grad det bygger på bestående förhållanden. De nuvarande lokalundersökningarna i Uppsala och Östergötlands län afvika hvad undersökningsmetoderna beträffar icke mycket från kom-

mitténs förslag, som alltså har stödet af framgångsrik praktik i dessa båda län. Ej blott där utan äfven i rikets öfriga län kan förslaget dessutom bygga på föregående lokalundersökningar, om än af växlande grundlighet och värde, hvilka uppenbarligen öfverallt bilda en utgångspunkt för det nya och bättre ordnade arbetet. De svårigheter, som trots detta ännu kvarstå, synas kommittén på goda skäl kunna antagas försvinna, så snart det nya systemet hunnit blifva fullt invandt, särskildt då hand i hand med det jordbruksstatistiska arbetet gå dels de framgångsrika sträfvandena för utbredning af jordbrukstekniska insikter bland landtbefolkningen, dels förbättringen af jordens uppmätning och registrering.

[53.]

Den brist på planmässighet och likformighet, som för närvarande är ett af den svenska jordbruksstatistikens mest framträdande fel, kan, såsom kommittén framhåller, icke afhjälpas enbart genom en god organisation af arbetet i de olika landsdelarna. Den kanske främsta förutsättningen för en reform i detta hänseende är, att arbetet i de olika länen bringas under en gemensam effektiv ledning, så att det ämbetsverk, som statistikens bearbetning och publicering tillkommer, blir i tillfälle att sammanhålla och öfvervaka de skilda lokala korporationernas verksamhet. Just på grund af att insamlingsmetoderna inom jordbruksstatistiken ej kunna vara fullt lika öfverallt utan i hög grad måste afpassas efter de lokala omständigheterna, är behovet af en central ledning alldeles särskildt starkt.

I detta hänseende lämna de nuvarande anordningarna för statistiken enligt kommitténs mening synnerligen mycket öfrigt att önska. Hushållningssällskapens ställning såsom i hufvudsak själfstyrande korporationer har medfört, för det första att Kungl. Maj:ts uppdrag till sällskapen att insamla uppgifter för jordbruksstatistiken knappast kommit att innebära någon dem obligatoriskt åliggande skyldighet, för det andra att en i vissa hänseenden nästan obegränsad handlingsfrihet lämnats dem i afseende på sättet för uppdragets utförande, samt för det tredje att statistiska centralbyråer ej ålagts eller ens bemyndigats att utöfva någon ledning eller kontroll i afseende på sättet för uppgifternas insamlande och första bearbetning. De allvarliga olägenheter, som kunde väntas blifva följden af allt detta, hafva också i verkligheten visat sig. Samarbete mellan hushållningssällskapen och det bearbetande ämbetsverket har till stor del saknats, så att ämbetsverket ofta lämnats i okunnighet om de i de olika länen använda statistiska metoderna, medan hushållningssällskapens tjänstemän, ofta öfverhopade af andra göromål, måst utföra det för dem mer eller mindre främmande arbetet

[53.] utan bistånd från den hos centralmyndigheten befintliga statistiska sakkunskapen.

Kommittén framhåller i sammanhang härmed ett annat förhållande, som utgjort ett ytterligare hinder för jordbruksstatistikens planmässiga utförande, nämligen att det statistiska arbetet — i motsats till hvad hushållningssällskapen ganska allmänt påyrkade vid planläggningen af den nuvarande jordbruksstatistiken — öfverlämnats åt sällskapen att af dem utföras utan hjälp af något för ändamålet lämnadt statsbidrag. Ett sådant förhållande har tydligen å ena sidan ej kunnat vara gynnsamt för utförande af en verksam ledning och kontroll från statsorganens sida, men har å andra sidan medverkat till att uppdraget ej sällan af hushållningssällskapen kommit att betraktas som en betungande och för deras egentliga verksamhet främmande skyldighet, hvilken de på lättast möjliga sätt önskat afbördas sig. Ej heller från principiell synpunkt anser kommittén anordningen fullt lämplig, emedan den synes utgå från att jordbruksstatistiken endast tjänar jordbrukets speciella intressen, ehuru densamma i verkligheten lika mycket som hvarje annan gren af statistiken representerar ett direkt statsintresse och därför i lika hög grad som statistikens öfriga grenar kan sägas vara förtjänt af att direkt understödjas af staten.

Kommittén finner sålunda, att en tvåfaldig förändring i hushållningssällskapens ställning till jordbruksstatistiken bör äga rum. För det första bör insamlandet af primäruppgifterna till denna statistik blifva ett åliggande för hushållningssällskapen, hvilket af dem skall utföras i öfverensstämmelse med de föreskrifter af olika slag, som härom kunna komma att utfärdas, och i sammanhang hvarmed det statistiska ämbetsverket bör erhålla rätt och plikt att leda och öfvervaka hela det jordbruksstatistiska arbetet, hvilket förutsätter ett lifligt samarbete mellan sällskapen och ämbetsverket. För det andra bör från statens sida ett särskildt bidrag utgå till hushållningssällskapen för det af dem utförda jordbruksstatistiska arbetet.

För åstadkommande af förenämnda samarbete har kommittén an gifvit bland annat anordnande med kortare mellantider i Stockholm af konferenser beträffande jordbruksstatistiken, därvid å ena sidan ämbetsverkets chef och med jordbruksstatistiken förtrogna tjänstemän samt å andra sidan lokalundersökarna och eventuellt andra ombud för hushållningssällskapen böra vara närvarande. Vid dessa sammanträden böra fackmännen på statistikens område kunna meddela råd och upplysningar angående insamlingsmetoderna och framlägga de erfarenheter, hvartill det statistiska arbetet på dessa och andra områden gifvit an-

ledning, medan lokalundersökarna och sällskapens ombud å sin sida dels sinsemellan kunna utbyta erfarenhetsrön, dels äfven kunna lämna ämbetsverkets representanter upplysningar af stort värde såväl angående behöfvat af ändringar i blanketter och instruktioner som angående frågor, hvilka äro i behof af behandling i ämbetsverkets berättelser rörande jordbruket.

Genom dessa konferenser tillgodoses emellertid icke det behof af jordbruksteknisk sakkunskap vid bearbetningen af statistiken, hvilket otvifvelaktigt stundom ansetts såsom ett skäl för jordbruksstatistikens öfverflyttning från statistiska centralbyrån. Det förefaller också kommittén tydligt, att jordbruksstatistikens värde betydligt skulle ökas, om någon med jordbruksförhållandena fullt förtrogen person finge tillfälle att medverka vid bearbetningen och att därvid på materialet anlägga de synpunkter, som äro af särskildt fackintresse. Äfven detta mål anser kommittén kunna vinnas genom samarbete mellan statistiska centralbyrån och lokalundersökarna, i det att ämbetsverket enligt kommitténs mening under den del af vintern, då lokalundersökningarnas material bearbetas, bör söka till biträde vid arbetet erhålla minst en af de mest intresserade och skickliga lokalundersökarna. Detta skulle tydligen samtidigt medföra, att undersökarna blefve mera förtrogna med statistiskt arbete, hvilket i sin ordning fördelaktigt skulle återverka på primäruppgifternas beskaffenhet.

Hvad angår statens bidrag till hushållningssällskapen för det af dem utförda jordbruksstatistiska arbetet har det synts kommittén, att det bör begränsas att gälla endast lokalundersökningarna. De årliga och månatliga uppgifter, som utanför lokalundersökningarna enligt förslaget skulle komma att åläggas sällskapen, afvika nämligen icke i någon högre grad från dem, som redan nu lämnas, och då de, som lämna dessa uppgifter, lika litet i framtiden som hittills synas böra åtnjuta aflöning, medföra dessa delar af det statistiska arbetet knappast några utgifter för hushållningssällskapen, när all bearbetning af uppgifterna öfverflyttas till det statistiska ämbetsverket. Vid beräkning af det för lokalundersökningarna erforderliga statsbidraget har kommittén anført, att det enligt kommitténs mening ej kan anses lämpligt, att hela kostnaden för dessa bestrides med statsmedel. Jordbruksstatistiken synes nämligen i så hög grad ligga inom sällskapens verksamhetsfält, att ett afsevärdt bidrag af sällskapen redan af denna anledning utan tvekan bör kunna fordras. Därtill kommer, att då lokalundersökningen utföres på det sätt kommittén föreslagit, utgifterna för jordbruksstatistiken samtidigt blifva direkta bidrag till främjandet af hushållningssällskapens egentliga syfte,

[53.] nämligen höjandet af ortens jordbruk. Lokalundersökaren, vare sig han är jordbrukskonsulent, landtbrukslärare eller vandringsrättare, sättes nämligen i tillfälle att vid och genom undersökningen under gynnsamma former utöfva en hela länet omfattande rådgifvande och uppfostrande verksamhet till stort gagn för den jordbrukande befolkningen och han förvärfvar själf genom undersökningsarbetet en inblick i det praktiska jordbrukets former i länet samt en synnerligen vidsträckt personal- och lokalkännedom, som i hög grad bör komma honom till nytta för hans öfriga verksamhet i hushållningssällskapets tjänst. Lokalundersökningarna i sin nya form kunna sålunda enligt kommitténs mening sägas i viss mån underlätta uppnåendet af just det mål för hushållningssällskapens verksamhet, hvilket statsmakterna velat befordra genom stora anslag till sällskapen i form af andel i brännvinsmedlen, och redan af detta skäl synes det afgjort riktigast, att undersökningarna delvis bestridas genom dessa medel.

Det särskilda anslag, som under sådana förhållanden bör utgå till hushållningssällskapen för jordbruksstatistiken, synes kommittén böra bestämmas på det sätt, att anslagets maximibelopp för hela riket fastställas till en summa, som kan beräknas motsvara ungefär hälften af alla sällskapens sammanlagda utgifter för lokalundersökningarna. Hvarje år bör anslaget af Kungl. Maj:t på förslag af vederbörande ämbetsverk fördelas på de olika hushållningssällskapen, hvarvid till grund för fördelningen böra läggas alla på saken inverkan faktorer, sålunda ej blott antalet själfständiga brukningsdelar och medelkostnaden för undersökning af hvarje sådan brukningsdel utan äfven undersökningens beskaffenhet samt förhållandet mellan undersökningskostnaden och sällskapens inkomster af deras andel i brännvinsmedlen.

Då det för kommittén varit förenadt med stora svårigheter att angifva kostnaden för en lokalundersökning, sådan som kommittén tänkt sig densamma utförd, icke endast på grund af den ringa erfarenhet, som föreligger angående anordnandet af en sådan undersökning, utan ock med hänsyn till att de i vårt långsträckta land vidt skilda lokala förhållandena gifvetvis måste föranleda betydande växlingar i kostnaderna inom olika hushållningssällskap, har kommittén vid sin kostnadsberäkning utgått från kostnaderna i de två sällskap, som anordnat sina undersökningar i närmaste öfverensstämmelse med det nu föreliggande förslaget, nämligen sällskapen i Östergötlands och Uppsala län.

För lokalundersökningarna jämte sammandragets utarbetande har i Östergötlands län varit anslaget ett belopp af 1,000 kronor om året. För detta belopp skola bestridas alla med undersökningen förenade

kostnader, äfven för de förberedande arbetena, hvarigenom ersättningen för undersökarens arbete och resekostnader tillsammans vanligen kommit att utgöra omkring 800 kronor. Då antalet för hvarje år undersökta själfständiga brukningsdelar utgjort 1,100—1,200, kan undersökningen i länet sägas ha betingat en kostnad af 83—91 öre för hvarje sådan brukningsdel. Härvid bortses alltså från undersökningen af torp och underlydande lägenheter, hvilken jämförelsevis litet inverkar på den totala undersökningskostnaden.

[53.]

I Uppsala län utgår ersättningen för undersökningsarbetet efter andra grunder. Det ingår där bland den i hushållningssällskapets tjänst anställda länsagronomens (jordbrukskonsulentens) åligganden att själf eller genom af honom aflönadt biträde utföra lokalundersökningen, hvartill hänsyn tagits vid lörens bestämmande. Utom sin lön uppbär han på undersökningsresorna ett extra arfvode af 6 kronor per förrättningsdag, hvaraf 4 kronor beräknas såsom dagtraktamente och 2 kronor såsom skjut ersättning. Då lokalundersökningen under de sista åren utförts af en vikarie för länsagronomen, har undersökaren, utom det extra arfvodet, af den ordinarie förrättningsmannen erhållit en ytterligare ersättning af 6 kronor 60 öre per dag, hvarigenom kostnaden för hvarje undersökningsdag alltså uppgått till 12 kronor 60 öre. Då enligt af länsagronomen meddelad uppgift antalet per dag undersökta själfständiga brukningsdelar i regeln varit minst 10, blir kostnaden per brukningsdel i detta län högst 1 krona 25 öre och vanligen omkring 1 krona, alltså något högre än i Östergötlands län, i synnerhet som kostnaderna för de förberedande arbetena ingå i beräkningen i det sistnämnda länet men däremot icke i Uppsala län.

Den skiljaktighet i kostnad, som förefinnes mellan dessa två län, torde bero på att färre brukningsdelar i Uppsala län medhinnas på en dag, detta enligt kommitténs mening närmast på grund af att lokalundersökningen där är förenad med utöfvande af konsulentverksamhet. Vid en beräkning af kostnaden för de framtida undersökningarna öfver hela riket bör märkas, att de efter omständigheterna ganska betydliga belopp, som exempelvis i Östergötlands län utgå bland annat till häradskrifvarna såsom lösen och stämpel för utdrag ur mantalslängderna, böra kunna i hög grad nedbringas, emedan någon annan ersättning för dessa utdrag än en ringa afgift för utskriften ej synes kommittén böra komma ifråga, då här afses ett offentligt ändamål. Under dessa förhållanden synes kommittén en beräkning af 1 krona för hvarje själfständig brukningsdel kunna antagas i hufvudsak motsvara medelkostnaden för riket i dess helhet.

[53.] Då nu enligt den officiella statistiken antalet själfständiga brukningsdelar i riket år 1906 uppgick till 355,361 och enligt kommitténs förslag en femtedel däraf eller ungefär 71,000 brukningsdelar årligen skulle undersökas, blefve den årliga kostnaden för lokalundersökningarna öfver hela riket omkring 70,000 kronor. Det årliga direkta anslaget från statens sida synes därför kommittén under den första femårsperioden, då riket första gången undersökes enligt den nya metoden, böra sättas till 35,000 kronor. För följande femårsperioder, då föregående undersöknings resultat utgöra en synnerligen god grund att bygga på och då därför arbetet med undersökningen väsentligt minskas, bör kostnaden enligt kommitténs mening kunna antagas blifva lägre.

Beträffande jordbruksstatistikens publicering har kommittén föreslagit, att den nuvarande årliga definitiva publikationen för den allmänna jordbruksstatistiken (Bidrag till Sveriges officiella statistik litt. N, Jordbruk och boskapsskötsel, Hushållningssällskapens berättelser jämte sammandrag) skall delas i två, dels en årlig statistik (häradstatistik), som upptar siffror endast för hänader och deras motsvarigheter och som innehåller såväl de årliga mellan lokalundersökningarna som de vid dessa insamlade uppgifterna, därvid lokalundersökningarnas uppgifter om brukningsdelarnas antal och beskaffenhet, ägare, brukare, hela ägovidden och kreatursantalet bibehållas oförändrade till nästa lokalundersökning, dels en i fem årshäften jämte sammandrag utgifven femårsstatistik (sockenstatistik), som i allt väsentligt bygger endast på lokalundersökningsuppgifter. Hvert och ett af dessa årshäften upptar uppgifter för de under året lokalundersökta socknarna i hvarje hushållningssällskaps område. De fem årshäftena bilda en femårspublikation, som sålunda skulle komma att innehålla en sockenstatistik för hela riket.

För det stora flertalet intresserade personer kommer gifvetvis, såsom kommittén framhåller, den årliga häradstatistiken att utgöra den mest kända och vanligast använda delen af jordbruksstatistiken, då den tidigast meddelar de definitiva årliga slutsiffrorna för de olika länen och hela riket. Men vid sidan af den årliga statistiken torde femårsstatistiken hafva det dubbla viktiga ändamålet att till tjänst för de olika orternas befolkning meddela uppgifter för de minsta administrativa enheterna och att förse jordbruksintressenas och samhällsvetenskapernas målsmän med ett ovärderligt material för bedömande af jordbrukets ekonomiska läge. Enligt kommitténs förslag skulle den komma att innehålla en djupare bearbetning af det stora jordbruksstatistiska materialet från flera olika synpunkter, därvid exempelvis böra företagas jämförelser mellan jordbrukets tillstånd i bygder af olika ekonomisk karaktär och i olika

storleksgrupper af brukningsdelar samt belysas särskilda frågor, såsom angående jordbruket på bolagsjord m. m. För framställningar af dessa slag skulle uppenbarligen det af kommittén föreslagna inkallandet af lokalundersökare i statistiska centralbyrån vara till stor nytta.

[53.]

I sammanhang härmed har kommittén erinrat om den stora betydelsen af att den nya ordningen för jordbruksstatistiken började tillämpas år 1911. Då femårsstatistiken måste börja med de nya lokalundersökningarnas första år, blefve det nämligen endast på detta sätt möjligt att, utan att förorsaka ett alldeles för långt dröjsmål, låta de femårsperioder, statistiken i hvarje fall skall omfatta, sammanfalla med tideräkningens fem- och tioårsperioder.

Såsom jag i det föregående anför, erhöilo statistiska centralbyrån och landtbruksstyrelsen, samtidigt med att Malmöhus läns hushållningssällskaps förslag till dem remitterades, i uppdrag att taga under öfvervägande lämpligheten af jordbruksstatistikens öfverflyttning till jordbruksdepartementet eller landtbruksstyrelsen. Sedan ämbetsverken med hänvisning till kommitténs uppdrag förklarar, att frågan ej då borde blifva föremål för deras uttalande, öfverlämnades ärendet till kommittén för afgifvande af utlåtande.

Kommittén har med anledning häraf anför, att frågan om jordbruksstatistikens organisation synts kommittén kunna utan svårighet lösas oberoende af det förslag rörande en större eller mindre centralisation af den officiella statistiken, som af kommittén framdeles komme att afgifvas. Jordbruksstatistiken har nämligen allt sedan sin egentliga grundläggning år 1865 varit förlagd till statistiska centralbyrån och några skäl för en öfverflyttning därifrån till någon med jordbruksfrågorna särskildt sysselsatt myndighet hafva, såvidt kommittén hade sig bekant, icke blifvit förebragta. De många och stora brister, som under de senaste fyrtio åren vidlådt jordbruksstatistiken, hafva enligt kommitténs mening icke i hufvudsak varit af det slag, att de skulle kunna afhjälpas genom större jordbruksteknisk fackkunskap hos det ämbetsverk, som haft att bearbeta och utgifva statistiken. I den mån dessa brister med något berättigande kunnat läggas statistiska centralbyrån till last, hafva de nämligen berott på saknad af ledning från ämbetsverkets sida af hushållningssällskapens arbete, men — äfven fränsedt att detta i hufvudsak haft sin grund i säregna förhållanden, som genom kommitténs förslag blifva ändrade — finnes uppenbarligen ej minsta skäl för antagandet, att det rent statistiska intresset af en planmässig ledning af arbetet skulle blifvit bättre tillgodosedt, om ledningen legat hos ett med jordbruks-

[53.] frågor sysselsatt ämbetsverk eller departement. Det synes emellertid kommittén vidare vara tydligt, att jordbruksstatistikens brister icke främst berott på åtgöranden från det bearbetande ämbetsverkets sida utan på sättet för uppgifternas insamlande och sammandragens upprättande. Men detta arbete har varit öfverlämnadt just åt jordbrukets särskilda representanter, nämligen hushållningssällskapen, och det synes kommittén utan tvekan kunna sägas, att hvad som hos dem brustit ingalunda varit sinne för jordbrukets kraf och bästa utan snarare statistiska insikter och ofta äfven intresse för statistiken.

I den svenska jordbruksstatistikens hittillsvarande utveckling finnes alltså enligt kommitténs mening intet, som tyder på, att denna statistiks intressen skulle blifva bättre tillgodosedda genom en öfverflyttning till jordbruksdepartementet eller landtbruksstyrelsen. Under förutsättning af bifall till den af kommittén föreslagna organisationen af det jordbruksstatistiska arbetet anser emellertid kommittén en sådan öfverflyttning ännu mindre lämplig än den eljest skulle varit. Den enligt förslaget outhärliga starka centralledningen förutsätter nämligen ett oafbrutet aktgifvande på arbetets rent statistiska sida och lokalundersökningarnas hela anordning förutsätter därjämte hos det bearbetande ämbetsverket en noggrann kännedom om olika statistiska insamlings- och bearbetningsmetoder. Under dessa förhållanden är det enligt kommitténs mening nödvändigt, att ledningen af det jordbruksstatistiska arbetet samt statistikens bearbetning och publicering kvarstanna hos ett särskildt statistiskt ämbetsverk och alltså hos statistiska centralbyrån.

I enlighet med af Kungl. Maj:t lämnade uppdrag hafva statistiska centralbyrån och landtbruksstyrelsen, efter inhämtande af yttranden öfver kommitténs förslag af hushållningssällskapens förvaltningsutskott och med öfverlämnande af de sålunda inkomna yttranden, i ärendet afgifvit gemensamt underdånigt utlåtande den 8 juni 1909.

*Hushållnings-
sällskapens
förvaltnings-
utskott.*

Af de från hushållningssällskapens förvaltningsutskott till ämbetsverken inkomna yttrandena framgår, att endast två, de i Kristianstads och Malmöhus län, bestämdt ogilla de föreslagna lokalundersökningarna och sålunda afstyrka genomförandet af kommitténs förslag. Båda finna det lämpligare att för primäruppgifternas insamlande anlita hushållningssällskapens sockenombud och sockenkommittéer eller i vissa fall kommunalnämnderna. Kristianstads läns hushållningssällskap anser dessutom, att den föreslagna omläggningen af statistiken skulle åsamka sällskapen så stora utgifter, att de icke i någon nämnvärd mån blefve

betäckta genom de i utsikt ställda statsmedlen. Och Malmöhus läns hushållningssällskap framhåller, att sällskapet i främsta rummet måste använda sina medel till befrämjande af de produktiva grenarna af landtbruket och sålunda måste väl betänka sig, innan det offrar större anslag för statistiskt ändamål, synnerligast när sällskapet kan på frivillighetens väg erhålla sannolikt lika tillförlitliga uppgifter genom anlitande af sina egna förtroendemän.

Öfriga hushållningssällskaps förvaltningsutskott uttala sig mer eller mindre gillande angående det framlagda förslaget i dess stora hufvuddrag, därvid de i allmänhet framhålla och erkänna lokalundersökningsmetodens värde och betydelse. Sålunda säger sig Östergötlands läns hushållningssällskap ha all anledning tillstyrka antagandet i hufvudsak af förslaget, i synnerhet som de lokalundersökningar, på hvilka det grundar sig, under en följd af år tillämpats inom länet och därvid visat sig praktiska och tillfredsställande. Kalmar läns norra hushållningssällskap förklarar sig lifligt instämma i kommitténs väl genomförda princip att låta lokalundersökningarna blifva jordbruksstatistikens egentliga grundval, då endast genom dem säker kännedom torde kunna vinnas angående jordbruksförhållandena och då man endast på den vägen kan befria vår jordbruksstatistik från de lösa uppskattningar, hvilka hittills i så hög grad bidragit till att förringa värdet af densamma. Skaraborgs läns hushållningssällskap anser enda möjligheten till åstadkommande af en fullt tillfredsställande jordbruksstatistik ligga i användandet af lokalundersökningsmetoden. Västmanlands läns hushållningssällskap förklarar sig icke i hufvudsak hafva något att erinra mot de af kommittén framlagda förslagen till erhållande af en tillförlitligare jordbruksstatistik än den hittills föreliggande. Särskildt synes sättet för primäruppgifters erhållande genom lokalundersökningar, utförda i enlighet med kommitténs förslag, vara det lämpligaste och mest praktiska, som för närvarande kan ifrågasättas. Och Jämtlands läns hushållningssällskap har, under framhållande dels af statistikens stora betydelse för att lära känna landets kulturella förhållanden, särskildt jordbrukets — den viktigaste af våra näringar — ståndpunkt och utveckling, dels ock af vikten af att statistiken framträder i sådant skick, att den gifver ett sannt uttryck af de verkliga förhållandena, såsom sin mening uttalat, att härför kräfves en för hela landet systematiserad grundlig undersökning vid primäruppgifternas insamlande; kommitténs förslag, som hvilar på principen af periodvis utförd lokalundersökning med angifven tidbegränsning af 5 år, synes utskottet vara bästa sättet att komma sanningen nära.

Det motstånd, som förslaget möter från vissa af de hushållnings-

- [53.] sällskap, hvilka i princip gilla detsamma, grundar sig hufvudsakligen på fruktan för de med dess genomförande förbundna kostnaderna. Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap anser sålunda, att dessa kostnader skulle komma att betydligt öfverstiga kommitténs beräkningar och uppgå till högre belopp än för ändamålet kan ifrågasättas. Uppsala läns hushållningssällskap finner jordbruksstatistiken i så öfvervägande grad vara ett statens och icke ett hushållningssällskapens intresse, att staten bör vidkännas de ökade kostnader, hvilka kunna erfordras för erhållande af sådana statistiska uppgifter angående jordbruket, som på ett nöjaktigt och tillfredsställande sätt tillgodose detta statsintresse, en uppfattning som delas äfven af Södermanlands läns hushållningssällskap, hvilket, under erkännande att hushållningssällskapen visserligen åtnjuta icke obetydliga bidrag af statsmedel, det oaktadt anser det obilligt, att dessa sällskap, på hvilka årligen ökade kraf ställas utan möjlighet för dem att i afsevärd mån öka sina inkomster, skola af statsmakterna försättas i den ställningen att nödgas indraga nu utgående anslag till främjande af sällskapens egentliga ändamål för att tillgodose ett rent statsändamål, hvilket jordbruksstatistiken enligt sällskapets mening otvifvelaktigt är. Kostnaden för denna statistik bör därför icke drabba hushållningssällskapen utan i sin helhet utgå af statsmedel. Värmlands läns hushållningssällskap åter anser det visserligen obestridligt, att en väl genomförd jordbruksstatistik är af så stor betydelse och vikt för att på nöjaktigt sätt kunna iakttaga och följa jordbrukets utveckling på olika områden, att åtgärder från hushållningssällskapens sida med nödvändighet måste vidtagas för att göra denna statistik mera tillförlitlig än för närvarande är förhållandet. Emellertid torde enligt sällskapets mening, särskildt hvad beträffar Värmlands län, vidtagandet af dylika åtgärder vara förenadt med större svårigheter än på många andra orter och kräfva större kostnader än de af kommittén beräknade. Örebro läns hushållningssällskap anser, att genomförandet af kommitténs förslag skulle förorsaka sällskapen alltför betungande kostnader, hvilka ej komme att stå i rimlig proportion till den jämförelsevis obetydliga nytta, jordbruket i praktiskt hänseende har af statistiken, hur upplysande den än i flera afseenden kan vara. Gäfleborgs läns hushållningssällskap söker påvisa, att sällskapens ekonomiska ställning på grund af de ökade kraf, som ställas på dem, blifvit allt mera försvagad, något som gör, att de nu måste iakttaga försiktighet vid beviljandet af anslag till och med för sina hufvuduppgifter. Att sällskapen i allmänhet under dylika prekära förhållanden skulle kunna understödja ett sådant jordbrukets biintresse, som jordbruksstatistiken enligt nämnda sällskaps

mening måste vara för sällskapen, med det anslag, som genomförandet af kommitténs förslag skulle förutsätta, synes sällskapet ej möjligt. Norrbottens läns hushållningssällskap framhåller, att den metod, som kommittén föreslagit för utförandet af de jordbruksstatistiska lokalundersökningarna i tillämpningen inom Norrbottens län med dess stora afstånd komme att möta mycket stora svårigheter samt där kräfva ojämförligt mycket större statsbidrag, än hvad kommittén ansett nödigt för ändamålet föreslå. På grund häraf föreslås vissa förenklingar hvad Norrbottens län angår, såsom att de vidsträckta lappmarkssocknar, inom hvilka vandringsrättare icke finnas anställda, måtte undantagas från lokalundersökningarna samt att länet med undantag af lappmarkssocknarna indelas i fem distrikt motsvarande de fem konsulentdistrikt, i hvilka länet blifvit indeladt med hänsyn till de fem vid kemisk-växtbiologiska anstalten anställda jordbrukskonsulenternas verksamhet. Om inom hvart och ett af dessa distrikt undersökningen under en tid af fem år utfördes af den inom distriktet anställde jordbrukskonsulenten, skulle hela länets kustland blifva undersökt inom den af kommittén föreslagna femårsperioden men ej — såsom kommittén föreslagit — af en högst två utan af fem personer.

Stockholms, Västernorrlands och Västerbottens läns hushållningssällskap uttala såsom sin mening, att statistiska centralbyrån själf borde öfvertaga lokalundersökningarna med kontanta bidrag från hushållningssällskapen. Såsom skäl härför anför Stockholms läns hushållningssällskap, att det för hvarje län kommer att krävas en eller flera för dessa undersökningar anställda tjänstemän, hvilka för vissa tider af året blefve för sällskapen obehöfliga. Västernorrlands läns hushållningssällskap har under erkännandet af nyttan af tillförlitliga statistiska uppgifter ansett det olämpligt, ja nästan praktiskt utförbart att lägga de omfattande och synnerlig noggrannhet kräfvande lokalundersökningarna på hushållningssällskapen och deras af andra göromål strängt upptagna tjänstemän. Och Västerbottens läns hushållningssällskap, som likaledes säger sig väl inse önskvärdheten af en förbättrad jordbruksstatistik, kan ej finna annat än att detta önskemål säkrast nås genom med statsmedel bekostade lokalundersökningar af därtill genom statistiska centralbyrån utsände, för ändamålet kvalificerade tjänstemän. Skola lokalundersökningar och insamlande af primäruppgifter fortfarande ombesörjas genom de personer, som för ändamålet anlåtats, kommer det utförda arbetet enligt sällskapets mening att blifva föga bättre än hittills.

Östergötlands läns hushållningssällskap, som under en följd af år förvärfvat praktisk erfarenhet såväl angående utförbarheten af lokal-

[53.] undersökningar i närmaste öfverensstämmelse med kommitténs förslag som ock angående de med dem förbundna kostnaderna, har förklarat sig icke ha något att mot kommitténs kostnadsberäkning erinra. Särskildt framhålles att, äfven om sällskapens omkostnader skulle blifva något högre än de närvarande, sällskapen likväl icke lära undandraga sig att för ändamålet anslå nödiga medel. Denna sin uppfattning grundar sällskapet dels på jordbruksstatistikens betydelse för jordbruket, dels på att det under det statistiska arbetet erbjudes lokalundersökaren ett godt tillfälle att lämna den jordbrukande befolkningen upplysningar och råd samt dels på att insamlandet af primäruppgifterna till jordbruksstatistiken är det enda kraf, som från det allmännas sida ställes på hushållningssällskapen.

Åtskilliga hushållningssällskap, äfven sådana, som anse, att kostnaderna för lokalundersökningarna äro alltför betungande, ha funnit de uppgifter, som kommittén föreslagit skola insamlas vid dessa undersökningar, allt för litet omfattande. Sålunda önskar Uppsala läns hushållningssällskap medtagandet af uppgifter angående värdet å byggnader och lösöre, bedömdt efter brandförsäkringssumman, angående arbetsförhållandena, angående växtföljden m. m. Blekinge och Örebro läns hushållningssällskap anse, att lokalundersökaren bör skaffa upplysning jämväl om jordbrukets ekonomiska förhållanden, framför allt om arbetsstyrkan, använda maskiner samt inköpta fodermedel, konstgödselämnen och kalk. Och Kristianstads läns hushållningssällskap saknar i kommitténs förslag uppgift om bland annat vid de särskilda gårdarne förefintliga odlingsmöjligheter.

Förutom den svårighet för genomförandet af kommitténs förslag, som vissa hushållningssällskap anse ligga i de därmed förbundna kostnaderna, befara flera af dem äfven, att svårigheter komma att uppstå med hänsyn till anskaffande af fullt kvalificerade lokalundersökare.

Mot de föreslagna förändringarna beträffande hushållningssällskapens skyldighet att anskaffa statistiska uppgifter hafva särskildt Stockholms och Örebro läns hushållningssällskap ställt sig bestämdt afvisande. Stockholm läns hushållningssällskap anser, att sällskapen, om insamlandet af primäruppgifter gjordes till ett åliggande för dem, hvilket de hade att utföra i öfverensstämmelse med härom utfärdade föreskrifter, skulle bli ställda i en i viss mån subordinerande ställning till det statistiska ämbetsverket, som skulle äga rätt och plikt att öfvervaka det af sällskapens tjänstemän utförda arbetet, en förändring i sällskapens ställning, som förvisso ej rätt väl skulle passa med sällskapens nuvarande organisation och arbetssätt. Örebro läns hushållningssällskap framhåller, att

sällskapet visserligen icke skulle vilja undandraga sig att lämna önskade uppgifter rörande länets jordbruksstatistik i den mån tillgänglig arbetskraft och sällskapets tillgångar det medgäfvé, men att utbyta detta frivilliga meddelande af uppgifter mot en sällskapen obligatoriskt åliggande förpliktelse med skyldighet därjämte för sällskapen att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som af det statistiska ämbetsverket komme att meddelas, därpå torde Örebro läns hushållningssällskap ej för sin del befinnas villigt att ingå.

[53.]

I sitt gemensamt afgifna utlåtande hafva statistiska centralbyrån och landtbruksstyrelsen för egen del anført, hurusom det vore tydligt att de, då de i sitt förut den 18 mars 1905 afgifna utlåtande utförligt framhållit lokalundersökningens nödvändighet, äfven nu skola instämma i kommitténs åsikt att regelbundet utförda sådana undersökningar böra utgöra jordbruksstatistikens grundval.

*Statistiska
centralbyrån
och landt-
bruksstyrelsen
den 8 juni
1909.*

I fråga om lokalundersökarnas ställning och kvalifikationer råder äfven öfverensstämmelse mellan kommittén och ämbetsverken, som dock i likhet med hvad allmänt skett i hushållningssällskapens yttranden ansett sig böra framhålla, att jordbrukskonsulenter och lärare vid landtbruksskolor endast undantagsvis, och hvad konsulenterna beträffar endast i de nordligaste länen, torde vara att påräkna såsom lokalundersökare.

I sitt förut afgifna utlåtande ansågo ämbetsverken beträffande undersökningsperiodens längd, att denna borde sättas till högst tio år. Att ej kortare period föreslogs berodde hufvudsakligen därpå, att ämbetsverken ej ville förorsaka hushållningssällskapen alltför stora kostnader. Då nu enligt kommittéförslaget särskildt statsanslag skulle komma att utgå till undersökningarna, har därigenom för ämbetsverken skälet till deras förra förslag bortfallit och de biträda kommittéförslaget om femårsperioder.

Häraf blir bland annat en följd, att den af ämbetsverken föreslagna särskilda kreatursräkningen ej blir nödvändig.

Under antagande att undersökningsperioderna begränsas till fem år, synes emellertid, enligt af ämbetsverken gjorda beräkningar, kommitterades åsikt, att endast i nödfall mer än två undersökare årligen skulle erfordras vid sällskapens lokalundersökningar, vara väl optimistisk. Inom många områden blir väl detta händelsen, men kanske i lika många behöfves enligt ämbetsverkens mening ett större antal, såsom äfven af flera hushållningssällskap i deras yttranden framhållits.

Då på grund af olikartade förhållanden inom vårt vidsträckta lands skilda delar samma fordringar ej med fog kunna ställas på lokalunder-

[53.] sökningarna å alla orter, böra enligt ämbetsverkens åsikt för möjliggörande af undersökningarnas utförande under femårsperioder inskränkingar i undersökarnas skyldighet att besöka de särskilda brukningsdelarna kunna medgifvas i vidare utsträckning än kommittén föreslagit äfvensom andra lättnader kunna beredas för särdeles ogynnsamt ställda områden, såsom från Norrbottens län föreslagits.

Utöfver de af kommittén angifna obligatoriska uppgifterna vid lokalundersökningarna hafva några hushållningssällskap föreslagit, att en del andra uppgifter, rörande jordbrukstekniska och ekonomiska förhållanden m. m. borde insamlas. I den utsträckning så ske kan synes detta äfven ämbetsverken önskvärdt. De anse dock, att för närvarande, innan erfarenhet vunnits, i hvad mån lokalunderundersökarnas tid kommer att upptagas med anskaffandet af de obligatoriska uppgifterna, insamlandet af dessa andra uppgifter icke bör föreskrifvas.

Efter att därefter i korthet hafva redogjort för sin mening om de af kommittén uppgjorda blankettformulären, med hvilkas närmare granskning ämbetsverken anse att det böra anstå tills hufvudgrunderna för jordbruksstatistikens ordnande äro fastslagna, hafva ämbetsverken erinrat, att de viktigaste invändningar, som af hushållningssällskapen riktats mot det framlagda kommittéförslaget, afsett i främsta rummet de stora kostnader detta förslag skulle medföra samt därjämte sällskapens förändrade ställning till jordbruksstatistiken.

Beträffande kostnaderna för de årliga uppgifterna hafva ämbetsverken framhållit, hurusom de, oafsedt deras offentliggörande, för närvarande helt och hållet bestridas af hushållningssällskapen. Genom de förändringar beträffande dessa uppgifter, som blifvit föreslagna, skulle sällskapens kostnader för dem väsentligt minskas.

I sina afgifna yttranden hafva sällskapen i allmänhet ej heller haft något att invända i fråga om dessa kostnaders utgörande utan gällde deras framställningar i hufvudsak kostnaderna för lokalundersökningarna och de beträffande dem af kommittén gjorda beräkningar. Oaktadt ämbetsverken anse att de beräkningar, som i stället af vissa sällskap blifvit gjorda, delvis äro öfverdrifna eller måste ställas i samband med och grunda sig på ytterligare af dem gjorda kraf på undersökningarnas utvidgande, synes det likväl ämbetsverken, att sällskapens anmärkningar icke helt och hållet sakna befogenhet hufvudsakligen af det skäl, att af kommittén tillräcklig hänsyn icke tagits därtill, att åtskilliga sällskap med afseende på de anspråk, som på dem ställas, befinna sig i ett ogynnsammare läge än hvad i allmänhet är fallet.

På grund af förhållandena i Uppsala och Östergötlands län har kommittén ansett, att hvarje lokalundersökare i medeltal bör kunna besöka 10 brukningsdelar hvarje dag under årets 100 undersökningsdagar och att dagskostnaderna (utgifterna för förberedande arbeten inräknade) kunna sättas till 10 kronor. Utgående från des-a antaganden samt från uppgiften för år 1906 om brukningsdelarnas hela antal har kommittén vidare funnit, att årskostnaden för sällskapens undersökningar komme att utgöra omkring 70,000 kronor för hela riket, hvaraf enligt den af kommittén antagna principen staten borde bidraga med hälften, eller med 35,000 kronor årligen.

Ämbetsverken framhålla vidare, hurusom någon beräkning beträffande de särskilda sällskapsområdena icke blifvit framlagd. En utredning i ämnet är likväl enligt deras mening af stor betydelse såväl för det behöriga uppskattandet af själfva totalkostnaden som för att lära känna kostnaderna inom de särskilda områdena och i samband därmed de kraf, som härvidlag ställas på hvarje sällskap, och ämbetsverken hafva därför sökt utföra en sådan beräkning.

Kommittén har, enligt hvad nyss blifvit anfördt, vid sina beräkningar antagit, att en undersökare i medeltal för hvar dag kan besöka 10 brukningsdelar. Utsträcker man beräkningarna till de särskilda sällskapsområdena, måste likväl medeltalen för dem enligt ämbetsverkens mening blifva ganska olika. Af kommitténs betänkande framgår, att för Östergötlands län medeltalet faktiskt befunnits utgöra 12 samt för Uppsala län 10. Utgående härifrån och med tagen hänsyn till områdenas olikartade förhållanden hafva ämbetsverken ansett sig kunna antaga, att medeltalet brukningsdelar, som undersökaren hvarje dag kan besöka, bör sättas till följande för de särskilda områdena:

Malmöhus län	15
Östergötlands, Gottlands, Blekinge, Kristianstads, Hallands och Skaraborgs län samt södra delen af Kalmar län	12
Uppsala län och de tre andra länen vid Mälaren, Göteborgs och Bohus län samt norra delarne af Älfsborgs och Kalmar län	10
Jönköpings och Kronobergs län, södra delen af Älfsborgs län samt Värmlands, Örebro och Kopparbergs län	9
Gäflleborgs län	8
Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län	7
Norrbottnens län	6

Detta i medeltal för områdena. Naturligen kunna därinom stora olikheter förekomma. Sålunda blir för Örebro län medeltalet för Närkes-

[53.] slätten ett annat än för bergslagerna o. s. v., omständigheter som vid utarbetandet af undersökningsplanerna måste beaktas.

Då undersökningskostnaden per brukningsdel, ifall 10 sådana undersökas på en dag, utgör 1 krona, kommer denna kostnad för de särskilda områdena att växla mellan 67 öre i Malmöhus län och 1 krona 67 öre i Norrbottens län.

Årskostnaderna för undersökningarna, som med utgångspunkt från 1906 års siffror å antalet brukningsdelar inom samtliga områden enligt kommitténs antaganden skulle utgöra inemot 71,400 kronor, komma härigenom att ökas till 74,060 kronor.

Det synes emellertid ämbetsverken icke vara nog, att vid en sådan beräkning som den nu företagna endast fästa sig vid antalet brukningsdelar, allrahelst om man utsträcker undersökningen att omfatta de särskilda sällskapens områden, utan böra jämväl de så viktiga faktorerna antalet mycket små brukningsdelar och antalet jordtorp, hvilka förete betydande växlingar inom olika landsdelar, vid beräkningen få utföra behörigt inflytande.

I sitt betänkande har kommittén framhållit, att uppgifter om hvarje brukningsdel, torp och annan jordlägenhet visserligen böra vid undersökningen insamlas, men att icke alla dessa behöfva besökas. Från besök skulle sålunda kunna undantagas brukningsdelar med mindre än en hektar åkerjord, i särskilda fall äfven större sådana, äfvensom af-sides belägna brukningsdelar. Besök vid torp och andra underlydande gårdar borde ej vara obligatoriskt föreskrifna.

Utgår man nu från här angifna grundval, har man sålunda enligt ämbetsverkens beräkning först att från de 356,869 brukningsdelarna fråndraga 45,215 eller halfva antalet brukningsdelar om högst två hektar. I stället bör dock tillägg göras för jordtorpen. Uppgifter om dessa föreligga i statistiska centralbyråns rösträttsstatistik för år 1900. Antalet utgjorde enligt denna 58,977. Här liksom i fråga om brukningsdelarna böra dock frånskiljas de obetydligaste, till hvilken grupp ämbetsverken hänföra de 18,393 torp, för hvilka årsafgifterna (in natura och kontant) beräknas till mindre än 50 kronor, samt af återstoden af-sides belägna torp jämte sådana, om hvilka uppgifter kunna inhämtas på hufvudgården, hvilka tillsammans antagas utgöra hälften af denna återstod eller 20,292, så att antalet brukningsdelar och torp som skola besökas komme att utgöra 331,946. Att man ej helt och hållet kan bortse från jordtorp och »öfriga jordlägenheter» synes ämbetsverken framgå däraf, att enligt jordbruksstatistiken, hvilkens siffror ämbetsverken dock här anse i allmänhet vara alltför höga, dessa för hela

riket utgöra 154,428 och att om dem under alla förhållanden af undersökaren måste lämnas uppgifter, hvilkas anskaffande naturligtvis drager tid. Hvad jordtorpen beträffar anse sig ämbetsverken för öfrigt böra framhålla, att en afsevärd del af dem, särskildt i vissa delar af riket, äro rätt betydande äfvensom att för närvarande en ganska stark tendens gör sig gällande att förvandla torpen till arrendelägenheter eller egna bruksningsdelar.

Årskostnaderna skulle enligt denna ämbetsverkens beräkning komma att uppgå till 68,710 kronor.

Till dessa kostnader skulle enligt kommitténs förslag staten bidraga med hälften och hushållningssällskapen med hälften. Bördan komme likväl att tynga på de särskilda sällskapen ganska ojämnt. I detta afseende framhålla ämbetsverken, att sällskapens ställning företer olikheter i tvenne hänseenden: dels kan själfva undersökningen erbjuda betydligt större svårigheter och kräfva betydligt större kostnader för det ena sällskapet än för det andra och dels kan sällskapens ekonomiska bärkraft vara väsentligt olika. Hvad som härvid synts ämbetsverken vara af särskild betydelse är den inkomst sällskapen åtnjuta af brännvinsmedlen. Sammanställes denna med den kostnad, som skulle drabba sällskapen för lokalundersökningarna, eller hälften af denna, blir relationen dem emellan ganska olika för sällskapen. Medan för sällskapen i sin helhet två procent af dessa medel — beräknade enligt bestämmelserna i nådiga förordningen den 9 juni 1905 — i det närmaste motsvara halfva undersökningskostnaden, blir detta långt ifrån förhållandet för hvarje sällskap i och för sig. Det har därför synts ämbetsverken, som borde en ytterligare begränsning af sällskapens utgifter göras och på samma gång ett ytterligare bidrag af staten beviljas, nämligen så att, när för något sällskap halfva undersökningskostnaden öfverstege två procent af de brännvinsmedel sällskapet enligt ofvan angifna förordning äger åtnjuta, staten utöfver det ordinarie bidraget af halfva undersökningskostnaden ytterligare bidroge med det belopp, hvarmed samma kostnad öfverstiger nyssnämnda två procent. Härigenom skulle äfven för de sällskap, hvilkas bidrag för närvarande ej skulle komma att uppgå till dessa två procent och hvilka sålunda ej nu skulle komma i åtnjutande af något ytterligare statsbidrag utöfver halfva kostnadsbeloppet, en garanti för framtiden vinnas.

Under förutsättning att sällskapen komme att erhålla de nu föreslagna bidragen till sina lokalundersökningar, hafva ämbetsverken beräknat det årliga statsanslag, som till dem erfordras, komma att utgöra:

[53.]	Halfva undersökningskostnaden	kronor 34,355
	Ytterligare bidrag	„ 6,187
		Summa kronor 40,542,

eller i rundt tal 40,000 kronor.

Undersökningsdagarnas antal, som enligt kommitténs beräknings-sätt för år skulle för hela riket utgöra 7,137 men med hänsyn till förhållandena inom särskilda områden torde böra höjas till 7,406, kan enligt ämbetsverkens förslag begränsas till 6,871, hvadan, i öfverens-stämmelse med kommitténs antagande af 100 dagar för hvar under-sökare, 68 à 69 undersökare om året skulle vara erforderliga.

För tre sällskap öfverstiger enligt ämbetsverkens beräkning antalet undersökningsdagar 400 utan att dock uppgå till 500. Då dessa sällskap emellertid äro sådana, att lindringar i undersökningsskyldigheten böra komma i fråga, synes det ämbetsverken, att antalet undersökare för dem bör kunna begränsas till fyra, hvilket antal i öfrigt knappast skulle behövas för mera än ett eller två sällskap.

Anskaffandet af lämpliga undersökare kommer likväl enligt ämbets-verkens mening att i många fall möta svårigheter i all synnerhet vid förfall för undersökare strax före eller under loppet af undersökning. Svårigheterna böra dock kunna öfvervinnas, ehuru de understundom torde få till följd, att den stränga planmässighet beträffande under-sökningsområden m. m., som kommittén fordrar, icke kan komma till sin rätt, huru önskligt detta än skulle vara.

Kommitténs förslag att verkställandet af de systematiska lokal-undersökningarna skulle blifva ett obligatoriskt åliggande för hushållnings-sällskapen har, såsom redan blifvit anfördt, mött motstånd särskildt från två af dem. Beträffande detta kommitténs förslag hafva ämbets-verken framhållit, hurusom hushållningssällskapen visserligen äro att anse såsom frivilliga föreningar till landbrukets befrämjande, i hvilken egenskap de med stor offervillighet utfört och fortfarande utföra ett i hög grad betydelsefullt arbete till det allmänna bästa. Såsom frivilliga föreningar torde de näppeligen kunna åläggas att utföra nyssnämnda undersökningar. Under sådana förhållanden synes det ämbetsverken, att saken fortfarande liksom tillförene bör kunna ordnas på frivillig-hetens väg. Med den nu föreslagna ersättningen för undersökningarna och med de lindringar i arbetets utförande, som eventuellt kunna erhållas, är det nämligen ämbetsverkens öfvertägelse, att hinder icke skall möta från något sällskaps sida att på angifna villkor i föreslagen form utföra undersökningarna. Skulle detta i något fall inträffa, hafva ämbetsverken

förbehållit sig att till Kungl. Maj:t få inkomma med underdånig framställning i ärendet.

[53.]

Att all den statistik, hvarom ämbetsverken nu yttrat sig, bör vara förlagd till samma ämbetsverk och icke, såsom för närvarande är fallet, en mindre del, eller årsväxtrapporterna för månaderna maj—september, tillhöra landtbruksstyrelsen, medan återstoden, och däribland den med dessa rapporter så nära sammanhängande preliminära skördeberättelsen, bearbetas och offentliggöres af statistiska centralbyrån, synes ämbetsverken vara uppenbart. Kommittén har för sin del funnit, att tillräckliga skäl ej föreligga för att flytta jordbruksstatistiken från statistiska centralbyrån, dit den hittills i hufvudsak varit förlagd. I sammanhang med detta sitt yttrande anför kommittén, att den nu icke anser sig böra göra något uttalande om lämpligheten af en större eller mindre centralisation af den officiella statistiken, då denna fråga måste afgöras efter i viss mån enhetliga synpunkter, som af kommittén komme att framläggas i dess betänkande och förslag om den officiella statistikens allmänna organisation. Då denna hufvudfråga sålunda antagligen inom närmaste tid kommer att afgöras och då det beslut, som nu i ett speciellt fall skulle fattas, enligt ämbetsverkens mening bör afgöras efter samma principer, som då få göra sig gällande; då vidare afgörandet beträffande förläggandet af nu ifrågakvarande del af den officiella statistiken kan komma att röna inflytande af besluten om förläggningen af andra mer eller mindre närbesläktade grenar af densamma; samt då intet skäl blifvit anfördt, hvarför något beslut om jordbruksstatistikens förläggning vore af en sådan betydelse, att det ej tålde uppskof, hafva ämbetsverken icke ansett sig nu böra ingå på denna fråga.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hafva ämbetsverken hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos Riksdagen utverka beviljande på extra stat af ett anslag å 40,000 kronor till insamlande genom hushållningssällskapen af uppgifter till en jordbruksstatistik i enlighet med de af ämbetsverken föreslagna eller förordade hufvudgrunder.

För ett land sådant som vårt, där jordbruket med skäl betraktas Departementsschefen. såsom landets viktigaste näring, måste det gifvetvis vara ett eftersträfvansvärdt önskemål att äga tillgång till en fullständig och tillförlitlig jordbruksstatistik. Denna har betydelse icke blott för dem, som ägna sig åt jordbruksnäringens utöfvande, och för dem, som hafva ledningen af densammas utveckling sig anförtrodd, den har betydelse för hela samhällsarbetet och kan för lagstiftaren utgöra en grundval och vägledare för omdömet i en mängd viktiga frågor.

[53.]

För att fylla sitt ändamål måste jordbruksstatistikens uppgifter icke blott vara så tillförlitliga som möjligt utan ock så detaljerade och afgifna i sådan form, att man ur dem kan draga de slutsatser, som krävas för besvarandet af de många frågor, på hvilka man vid olika tillfällen kan önska och bör kunna påräkna att i jordbruksstatistiken erhålla nöjaktigt svar. I båda dessa hänseenden hafva primäruppgifterna till den svenska jordbruksstatistiken hittills lämnat åtskilligt öfrigt att önska trots de erkännansvärda bemödanden, som från vissa hushållningssällskaps sida blifvit gjorda för att härutinnan åstadkomma rättelse.

Hufvudorsakerna till att dessa bemödanden i många fall icke kröntes med den framgång, de förtjänat, synas mig vara att söka dels i saknaden af systematisk plan för uppgifternas insamlande, dels i otillräcklig vägledning vid arbetets utförande. Särskildt har den erfarenhet, som ett statistiskt verk alltid måste äga rörande olika insamlingsmetoders tillämpning i praktiken och den samverkan, som kräves såväl mellan de olika uppgiftsinsamlarna som mellan dessa och det ämbetsverk, som har att bearbeta de inkomna primäruppgifterna, ej fått göra sig gällande i den utsträckning förhållandena påkalla.

Det förslag till den svenska jordbruksstatistikens nydaning, som af statistiska kommittén blifvit utarbetadt och för hvilket jag här i korthet redogjort, synes mig äga goda förutsättningar att i ofvan antydda hänseenden kunna åstadkomma en önskvärd förändring till det bättre. En — och den icke minst viktiga — af dessa förutsättningar synes mig vara, att kommittén i princip utgått från och sökt bygga vidare på den för den svenska jordbruksstatistiken särskildt karakteristiska grund, som lagts genom lokalundersökningarna i deras bästa former. Samtidigt föreslår kommittén införandet i dessa undersökningar af djupgående förändringar, som åsyfta att af den svenska jordbruksstatistiken såsom helhet göra något annat och väsentligt bättre, än den för närvarande är. Den sålunda föreslagna förändringen åsyftar, såsom kommittén på ett ställe i sitt betänkande framhåller, en grundlig förbättring af insamlingsmetoderna, hvilken dock till stor del är afsedd att vinnas genom att de nu inom vissa hushållningssällskap bestående metoderna i olika hänseenden systematiseras och i sin förbättrade form införas öfver hela riket, hvarigenom samtidigt full planmässighet och största möjliga likformighet inom jordbruksstatistiken i landets olika delar kommer till stånd.

Särskildt beaktansvärd synes mig den förändringen vara, att uppgifter angående hvarje särskild brukningsdel oberoende af dess storlek och öfriga beskaffenhet insamlas på särskilda för ändamålet utarbetade frågekort, i det att ett primärmaterial härigenom erhålles,

hvilket med lätthet låter sig bearbetas från flera olika för landets jordbruk och hvad därmed står i samband viktiga synpunkter. Därtill kommer att dessa primäruppgifter, vid sidan af sitt hufvudändamål att ligga till grund för siffror rörande större områden, i sig själfva äga ett stort värde såsom angifvande jordbruksförhållandena å hvarje brukningsdel och såsom sådana kunna blifva af ovärderlig nytta vid framtida forskningar rörande rikets och dess särskilda landsdelars ekonomiska historia. Kommittén har ock särskildt beaktat detta och under framhållande, att dessa uppgifter på lämpligt sätt uppställda skulle kunna utgöra ett slags kataster för hela riket, såsom sin mening uttalat, att de i statistiska centralbyrån böra för hvarje år öfverföras på listor i dubbla exemplar, som för hvarje undersökningsperiod böra bindas tillsammans och af hvilka det ena skulle förvaras i centralbyråns arkiv såsom ett register öfver jordbruket på alla brukningsdelar i riket under hvarje undersökningsperiod, medan det andra borde öfverlämnas till vederbörande hushållningssällskap, för hvilket det vid många tillfällen skulle kunna blifva ej endast af stort intresse utan äfven till afsevärd nytta bland annat vid förarbetena för kommande lokalundersökningar.

För genomförandet af kommitténs förslag, i hvad det afser nu ifrågavarande för jordbruksstatistiken grundläggande lokalundersökningar, anser jag det hvarken behöfligt eller lämpligt att, såsom kommittén ifrågasatt, vidtaga några förändringar i hushållningssällskapens ställning till denna statistik i syfte att stadga någon obligatorisk skyldighet för sällskapen. De förbättringar, som densamma obestriddligen under de sista årtiondena undergått, hafva åstadkommits af hushållningssällskapen utan någon påtryckning, kommitténs förslag grundar sig på insamlingsmetoder, som vissa sällskap utan medverkan af utomstående sökt sätta i system, och det är från ett af dem, som det ursprungliga initiativet utgått till den genomgripande reform, som nu blifvit ifrågasatt. Hela deras verksamhet i stort sedt lämnar säkerhet för att de — såsom ock ämbetsverken förutsatt — icke skola undandraga sig att utan något som helst åläggande hvart och ett i sin mån verksamt bidra till att den svenska jordbruksstatistiken bringas i sådant skick, att den tillförlitligt, klart och öfverskådligt lägger i dagen det svenska jordbrukets ståndpunkt och utveckling.

De af vissa hushållningssällskap uttalade farhågorna för, att kostnaderna för lokalundersökningarna komma att blifva mycket höga och att svårigheter skola möta vid deras utförande på sätt kommittén tänkt sig dem, torde möjligen i enstaka undantagsfall vara i viss mån berättigade. Redan vunnen erfarenhet i såväl ena som andra afseendet

[53.] ger emellertid vid handen, att dessa farhågor icke behöfva verka afskräckande. Under alla förhållanden torde man med visshet kunna förutse, att det egentligen blir under de första åren, som kostnader och svårigheter komma att göra sig nämnvärdt kännbara. Redan när lokalundersökningarna andra gången komma åter till samma trakt, föreligger en så rik erfarenhet om lämpligaste tillvägagångssättet, och man har då, i all synnerhet om undersökningsperioderna ej blifva längre än fem år, i de vid föregående undersökning insamlade uppgifterna en så god grund att bygga på, att kostnaderna afsevärdt böra kunna nedbringas och svårigheterna väsentligt förminskas. Med hänsyn till dessa kostnader och svårigheter anser jag det emellertid riktigt att, såsom ämbetsverken ifrågasatt, vissa, mera afsevärda lättnader vid lokalundersökningarnas utförande beredas sällskapen för mera ogynnsamt ställda områden i så stor utsträckning, som det utan skada för statistiken låter sig göra särskildt under första undersökningsperioden.

Då jordbruksstatistiken, såsom kommittén riktigt framhåller, icke endast tjänar jordbrukets intressen utan, liksom hvarje annan gren af statistiken, lika mycket representerar ett direkt statsintresse, då vidare hushållningssällskapen, hvilkas tillgångar redan nu äro hårdt anlitade och med hvarje år tagas i ökad anspråk för olika ändamål till jordbrukets och dess binäringars befrämjande, komma att för lokalundersökningarna åsamkas ökade kostnader och då det slutligen är af vikt, att det statistiska ämbetsverket blir satt i tillfälle att utöfva det inflytande på dessa undersökningars planläggning och utförande, som kräfves bland annat för åstadkommande af ett fullt likformigt och jämförbart primärmaterial, anser jag i likhet med såväl kommittén som ämbetsverken, att bidrag af statsmedel bör lämnas sällskapen till utförande af omordade lokalundersökningar. Då på grund af flera omständigheter — särskildt de växlande lokala förhållanden, som råda i olika delar af landet — kostnaderna komma att ställa sig olika och i skiftande grad verka betungande för de särskilda sällskapen, ansluter jag mig i alla delar till hvad ämbetsverken i sitt gemensamma utlåtande föreslagit beträffande både storleken af det ifrågasatta statsbidraget och principen för anslagets fördelning sällskapen emellan.

Såväl kommitténs som ämbetsverkens förslag afser, att hela landet skall lokalundersökas under loppet af fem år från och med det år, då undersökningarna påbörjats, och för detta förslag hafva flera tungt vägande skäl blifvit anförda. Storleken af det årliga statsbidraget har under nämnda förutsättning af ämbetsverken beräknats till 40,000 kronor, hvilket belopp äfven jag anser i detta fall vara för ändamålet erfor-

derligt. Vidare tillåter jag mig erinra, att kommittén uttalat önskvärdheten af att lokalundersökningarna måtte börja med år 1911, på det att de femårsperioder, som kommitténs sockenstatistik skall komma att omfatta, måtte sammanfalla med tideräkningens fem- och tio-årsperioder. Då emellertid lokalundersökningarna nu icke kunna taga sin början förr än tidigast år 1913, kommer detta att medföra, att man, om man, såsom äfven jag anser önskvärdt och lämpligt, fasthåller, att sockenstatistiken skall omfatta de femårsperioder som sluta på siffrorna 5 och 0, nödgas antingen förkorta första undersökningsperioden till tre år eller förlänga den till åtta år. Flera skäl synas mig tala för att man väljer sistnämnda alternativ. Sålunda måste, såsom förut blifvit framhållet, särskildt de första undersökningarna komma att vålla jämförelsevis stora svårigheter på grund af lokalundersökarnas ovana vid arbetet och saknaden af äldre lokalundersökningsuppgifter, som lokalundersökaren vid förnyadt besök å de olika bruksdelarna alltid bör kunna hafva nytta af. Vidare kommer under alla förhållanden den första undersökningsperioden med de mera omfattande förarbeten, som den alltid måste taga i anspråk, att kräfva jämförelsevis större kostnader än de efterföljande. Då det sålunda gifvetvis å ena sidan skulle medföra mycket kännbara olägenheter att förkorta denna första undersökningsperiod, medan å andra sidan afsevärda fördelar och lättnader skulle uppstå för hushållnings-sällskapen, om denna period blefve längre än kommittén och ämbets-verken föreslagit, tvekar jag icke att nu föreslå, att den bestämmes till åtta år med början år 1913. Såsom en följd häraf kommer äfven ett väsentligt mindre statsbidrag att under år 1913 blifva för ändamålet erforderligt. Då jag utgått från att detta bidrag under hvart och ett af en femårsperiods år ej kan sättas lägre än till 40,000 kronor, skulle det statsbidrag, som för år 1913 kommer att erfordras, inskränka sig till i rundt tal 25,000 kronor.

I fråga slutligen om förläggandet af ledningen af det jordbruksstatistiska arbetet samt denna statistiks bearbetning och publicering tillåter jag mig hänvisa till det af Kungl. Maj:t förut denna dag på föredragning af chefen för finansdepartementet fattade beslut i fråga om proposition rörande provisorisk omorganisation af statistiska centralbyrån.

På grund af hvad jag här ofvan anført, hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att på extra stat för år 1913 bevilja ett anslag af 25,000 kronor till *insamlande af jordbruksstatistiska uppgifter genom lokalundersökningar* i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ofvan angifna hufvudgrunder.

[54.]
*Nybyggnad
 för entomolo-
 giska afdel-
 ningen vid
 centralanstal-
 ten för jord-
 bruksförsök.*

Under hänvisande till hvad jag häröfvan under punkt 10 anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att i afbidan på det förslag i ämnet, Kungl. Maj:t må komma att i samband med nådig proposition angående skogsundervisningens ordnande underställa Riksdagens pröfning, för *uppförande af nybyggnad för entomologiska afdelningen vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet* på extra stat för år 1913 beräkna ett anslag å 50,000 kronor.

Hästafvelns förbättrande.

[55.]
*Extra personal
 vid Flyinge
 hingstdepå.*

För bestridande af extra personal vid Flyinge hingstdepå har Riksdagen på extra stat för hvart och ett af åren 1905—1910 beviljat ett anslag af 3,790 kronor samt för åren 1911 och 1912 ett anslag af 4,630 kronor.

I underdånig skrifvelse den 30 september 1911 har stuteriöfverstyrelsen meddelat, att styrelsen varit i tillfälle att från och med år 1905 årligen under 210 dagar såsom biträde vid ridning och skötsel af nämnda hingstdepå tillhöriga unghingstar anlita militär personal, bestående under åren 1905—1910 af en officer och sex man samt under år 1911 af en officer och åtta man, som på framställning af styrelsen för sådant ändamål kommenderats till hingstdepån från något af de i Skåne förlagda kavalleriregementena; och komme styrelsen, enligt hvad styrelsen vidare meddelat, att vidtaga åtgärder för utverkande af kommandering under år 1912 för samma ändamål och under enahanda tidrymd af en officer och åtta man.

Då den extra personal, som hittills anlitats vid depåen, alltjämt visat sig hafva varit till stor nytta vid arbetet för de unga hingstarnas utveckling, och sålunda väl grundade skäl finnes för dylik personals fortsatta användande vid depåen, har stuteriöfverstyrelsen hemställt, att hos Riksdagen måtte göras framställning om ett anslag å 4,630 kronor jämväl för år 1913.

I detta sammanhang tillåter jag mig erinra, att stuteriöfverstyrelsen i underdånig skrifvelse den 12 augusti 1911 anmält, att kostnaderna för omförmälda kommenderings transport till och från Flyinge hingstdepå, uppgående till omkring 25 kronor, hvilka kostnader förut ersatts af medel under fjärde hufvudtiteln, numera, enligt skrifvelse till stuteriöfverstyrelsen från vederbörande regementschef, icke syntes kunna be-

stridas af sådana medel. Med anledning häraf hade styrelsen anhållit om föreskrift angående sättet för gäldande af berörda kostnader. Sedan arméförvaltningen häröfver afgifvit infordradt underdånigt utlåtande, fann Kungl. Maj:t, genom nådigt beslut den 19 oktober 1911, för godt förordna, att kostnaderna för transport af nämnda kommendering till och från Flyinge hingstdepå från och med år 1911 tillsvidare, så länge berörda kommendering utginge, skulle af stuteriöfverstyrelsen gäldas med under händer varande medel af det under nionde hufvudtiteln uppförda reservationsanslaget till hästafvelns förbättrande.

[55.]

I enlighet med hvad stuteriöfverstyrelsen hemställt och under åberopande af de skäl, som i statsrådsprotokollet den 14 januari 1910 finnas anförda för den för år 1911 begärda förhöjningen i det dittills utgående anslaget, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för *bestridande af kostnad för extra personal vid Flyinge hingstdepå* på extra stat för år 1913 bevilja ett anslag af 4,630 kronor.

Befrämjande af husslöjden.

I enlighet med hvad landtbruksstyrelsen i underdånig skrifvelse den 20 november 1911 hemställt, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte i likhet med föregående år föreslå Riksdagen

[56.]

Andre instruktör i husslöjd.

att för år 1913 på extra stat anvisa till *anställande af en andre instruktör i husslöjd* 2,000 kronor och såsom *personligt ålderstillägg till andre instruktören Jonas Wallander*, därest han fortfarande i denna egenskap med godt vitsord tjänstgör, 1,500 kronor eller tillhopa 3,500 kronor.

Fiskerinäringens understöd.

Efter det för hydrografisk-biologiska undersökningar af de Sverige omgifvande hafven samt för tillsyn och bevakning vid Sveriges hafsfisken fartyget Skagerak sedan år 1905 varit i verksamhet, har Riksdagen för hvarje år å extra stat beviljat anslag till underhålls- och driftkostnad för nämnda fartyg, hvilket anslag för hvart och ett af åren 1909—1912 uppgått till 34,000 kronor.

[57.]

Underhålls- och driftkostnad för ett fartyg för hydrografisk-biologiska hafsundersökningar
m. m.

[57.]

Beträffande befäl och manskap å fartyget har från början varit bestämdt, att befälhafvaren och förste maskinisten skulle vara anställda för helt år, hvaremot den öfriga delen af besättningen, åtminstone de första åren af fartygets verksamhet, till hufvudsaklig del utgjorts af manskap från flottan. Då emellertid detta senare förhållande visat sig medföra olägenheter, har vid flera tillfällen framhållits önskvärdheten af att hela besättningen vid fartyget fast anställdes för hela året. Vid utanordnandet af 1909 års anslag den 31 december 1908 medgaf också Kungl. Maj:t, på framställning af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län, som har sig anförtrodt öfverinseendet öfver fartyget, att, förutom befälhafvaren och förste maskinisten, två besättningskarlar finge under år 1909 antagas för hela året, under förutsättning att, utan öfverskridande af det beviljade anslaget, medel för ändamålet anskaffades genom besparingar eller annorledes.

Enligt hvad Kungl. Maj:ts förenämnda befallningshafvandes skrifvelse den 8 november 1909 i fråga om anslag för år 1911 syntes gifva vid handen, hade detta Kungl. Maj:ts medgifvande medfört stora fördelar för svenska hydrografisk-biologiska kommissionen vid dess undersökningsarbeten och fiskeförsök, i det att dessa besättningsmän genom sin längre anställning vunnit större öfning och färdighet, än eljest kunnat förvärfvas, vid handhavandet af de ömtåliga och dyrbara apparater och den öfriga materiell, som vid nämnda arbeten och försök komme till användning. Ännu större fördelar skulle dock, enligt hvad Kungl. Maj:ts befallningshafvande i sin ofvannämnda skrifvelse anført, vinnas, om fartygets hela besättning blefve civil och finge förhyras för helt år, hvarigenom värden af fartygets dyrbara maskiner och materiell skulle underlättas och kunna bättre tillgodoses.

Vid utanordnandet af 1910 års anslag den 3 december 1909 medgaf också Kungl. Maj:t, att, utom hvad anginge aflöningarna åt fartygets befälhafvare och förste maskinist samt för dem afsedda medel, Kungl. Maj:ts förenämnda befallningshafvande, därest besparing å någon af de i uppgjord beräkning öfver utgifterna för fartyget i öfrigt upptagna poster uppstode, ägde använda densamma till förhyrning för hela året af civil besättning och underbefäl å fartyget i så stor utsträckning, som anslaget medgäfve, i hvilken händelse motsvarande minskning finge göras i antalet af fartygets från flottan utkommenderade manskap.

Samma medgifvande har ock lämnats vid utanordnande af 1911 och 1912 års anslag.

Nu har Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus

län efter samråd med svenska hydrografisk-biologiska kommissionen i underdånig skrifvelse den 21 november 1911 gjort framställning om anslag till underhålls- och driftkostnader för Skagerak jämväl för år 1913 till enahanda belopp som för innevarande år, 34,000 kronor, och därvid anført, att någon förändring i fartygets verksamhet under året icke ansåges böra komma till stånd, utan syntes denna böra ordnas efter samma grunder, som de senare åren varit gällande. Fartyget skulle alltså komma att under år 1913 hållas i drift under elfva månader, däraf fem månader för undersökningar af de Sverige omgifvande hafven och återstående sex månader för tillsyn och bevakning vid Sveriges hafs-fisken under annan tid af året än vintermånaderna.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande har därjämte ansett önskvärdt, att jämväl för år 1913 medgifvande lämnades att under året å fartyget få använda civil besättning och underbefäl.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande har till grund för det för år 1913 begärda anslagsbeloppet lagt följande förslagsvis uppgjorda kostnadsberäkning:

Befälhafvarens	lön, 300 kronor i månaden	kronor	3,600:—
Styrmannens	” 125 ” ” ”	”	1,500:—
1:ste maskinistens	” 150 ” ” ”	”	1,800:—
2:dre	” 110 ” ” ”	”	1,320:—
Aflöning åt 1 eldare och 4 man, under 5 månader	” ” ” ” ”	”	1,800:—
” ” 2 ” ” 5 ” ” 6	” ” ” ” ”	”	2,820:—
” ” kock och uppassare	” ” ” ” ”	”	1,650:—
Mathållning under 5 månader åt 11 man	” ” ” ” ”	”	2,776:—
” ” 6 ” ” 13 ”	” ” ” ” ”	”	3,938:—
Kol	” ” ” ” ”	”	8,000:—
Kostnad för underhåll, utrustnings och reparations-	” ” ” ” ”	”	4,000:—
arbeten	” ” ” ” ”	”	796:—
Diverse andra utgifter	” ” ” ” ”	”	796:—
Summa kronor			34,000:—

Då de hafsundersökningar, som hydrografisk-biologiska kommissionen blir satt i tillfälle att utföra genom att äga tillgång till här ifrågavarande för ändamålet särskildt anskaffade fartyg, visat sig vara af allt större betydelse för fisket vid vår västkust, synes mig anslag till underhåll och driftkostnader för detsamma jämväl för år 1913 böra till samma belopp som under föregående år af Riksdagen äskas.

*Departements-
chefen.*

[57.] I anslutning till hvad jag sålunda anført, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till underhålls- och driftkostnad för ett fartyg för hydrografisk-biologiska undersökningar af de Sverige omgifvande hafven samt för tillsyn och bevakning vid Sveriges hafsfsken under annan tid af året än vintermånaderna på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 34,000 kronor.

[58.]
Försäkring af
fartyget
Skagerak.

Efter det för hydrografisk-biologiska undersökningar af de Sverige omgifvande hafven samt för tillsyn och bevakning af Sveriges hafsfsken fartyget Skagerak sedan år 1905 varit i verksamhet, har fartyget under hvar och ett af åren 1906 till och med 1912 genom Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län, som har sig anförtrödt öfverinseendet öfver fartyget, varit försäkradt hos sjöförsäkringsaktiebolaget Gauthiod i Göteborg för ett värde af 130,000 kronor och mot en premie af 5,200 kronor samt i öfrigt på i ingånget försäkrings-aftal närmare angifna villkor.

Nu har Kungl. Maj:ts förenämnda befallningshafvande uti underdånig skrifvelse den 21 november 1911 gjort framställning om fartygets försäkring jämväl under år 1913.

Därvid har Kungl. Maj:ts befallningshafvande till en början erinrat om hvad bemälde befallningshafvande i skrifvelse den 25 november 1910 anført, nämligen att, då enligt gällande försäkringsbref »allmän svensk sjöförsäkringsplan af november 1896» jämte de i försäkringsbrevet särskildt upptagna villkor och svensk sjölag länder till efterrättelse vid bestämmandet af bolagets ansvarsskyldighet, och enligt bestämmelserna i § 73 af nämnda plan försäkringsaktiebolaget Gauthiod skulle vara berättigadt att vid ersättning af eventuell enskild skada å fartyget göra vissa afdrag, så att exempelvis skada å skrofvat skulle ersättas med endast fem sjättedelar af skadans värde, hölle Kungl. Maj:ts befallningshafvande före, att det vore välbetänkt, om försäkringen för år 1912 åvägabragtes på sådana villkor, att nämnda afdragsbestämmelser icke blefve gällande. Likaledes ansåge Kungl. Maj:ts befallningshafvande det vara lämpligt och önskvärdt, att franchisebestämmelserna i § 75 af samma plan icke blefve tillämpliga för 1912 års försäkring.

Då Kungl. Maj:ts befallningshafvande fortfarande ansåge, att ofvannämnda föreskrifter om afdrag och franchisebestämmelser icke borde ifrågakomma, hade Kungl. Maj:ts befallningshafvande för vinnande

af erforderlig utredning i detta hänseende satt sig i förbindelse med sjöförsäkringsaktiebolaget Gauthiod, hvilket meddelat, att för upphäfvande af franchisebestämmelserna enligt § 75 i allmän svensk sjöförsäkringsplan samt för upphäfvande af bestämmelserna om de uti § 73 i samma plan föreskrifna afdragen vid ersättning af enskild skada, hvad maskinskada beträffade dock endast i det fall, då densamma enligt moment 7 i förenämnda § 73 af försäkringsplanen blefve ersättningsgill, bolaget komme att beräkna en tilläggspremie af en half procent.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, har Kungl. Maj:ts befallningshafvande, med öfverlämnande af styrkt afskrift af nu gällande försäkringsbref och tryckt exemplar af förenämnda sjöförsäkringsplan, i underdånighet hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att till försäkring af fartyget Skagerak under år 1913 anvisa ett belopp af 5,850 kronor, eller, därest någon ändring i gällande försäkringsvillkor icke ansåges böra komma till stånd, samma belopp, som förut för ändamålet beviljats, eller 5,200 kronor.

Med anledning af hvad Kungl. Maj:ts befallningshafvande sålunda anfördt tillåter jag mig erinra, att föredragande departementschefen vid underdånig föredragning den 13 januari 1911 af frågan om anslag för ändamålet för år 1912 på grund af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes då föreliggande hemställan af enahanda innehåll som den nu af mig föredragna anförde, att, då frågan om Skageraks försäkring år 1906 första gången underställdes Riksdagens pröfning, såsom skäl till det begärda anslaget beviljande framhölls, hurusom ifrågavarande fartyg på grund af sin tjänstgöring vore i synnerlig grad utsatt för faror samt att, därest en olycka drabbade fartyget, som vore ensamt i sitt slag, det arbete, för hvilket fartyget vore afsedt och som delvis utgjorde led i internationellt samarbete för utforskande af hafven, skulle få hvila i afvaktan först på Riksdagens pröfning af medelsbehofvet och därefter på själfva byggnadsarbetets utförande. Genom en försäkring skulle däremot vinnas, att arbetet med fartygets återställande genast kunde utan tidsutdräkt påbörjas. De skäl, som sålunda föranledt Kungl. Maj:t och Riksdagen att frågå den i allmänhet gällande regeln, att staten bör vara sin egen försäkringsgifvare, syntes föredragande departementschefen således hafva bestått mindre däri, att staten önskade skydda sig för eventuell förlust genom skador å fartyget, än däri att staten ville undvika onödigt afbrott i det arbete, för hvilket fartyget vore afsedt. Då det ändamål, staten sålunda genom försäkring af fartyget velat ernå, i tillräckligt hög grad vunnes genom försäkring på nu

*Departements-
chefen.*

[58.] gällande, låt vara mindre fördelaktiga villkor, syntes det föredragande departementschefen, att tillräcklig anledning saknades till höjande af den hittills varande försäkringspremien.

Hvad föredragande departementschefen sålunda anført i fråga om försäkringspremien för år 1912 anser äfven jag mig böra biträda.

Jag hemställer alltså, att Elders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att till bestridande af kostnader för *försäkring af fartyget Skagerak* på extra stat för år 1913 anvisa 5,200 kronor.

[59.] *Hydrografisk-biologiska undersökningar af de Sverige omgifvande hafven.* För utförande af hydrografisk-biologiska undersökningar af de Sverige omgifvande hafven har Riksdagen, på Kungl. Maj:ts förslag, anvisat medel å extra stat för hvart och ett af åren 1901—1912. Från och med år 1905 hafva dessa anslag utgått med 26,100 kronor årligen, däraf 5,100 kronor till täckande af Sveriges andel i kostnaden för en internationell hydrografisk-biologisk centralanstalt med laboratorium och 21,000 kronor till omkostnader för de undersökningsarbeten, som det enligt uppgjord arbetsfördelning ålegat Sverige att utföra. Med de å 1912 års stat för ifrågavarande ändamål anvisade anslag skola bestridas dylika undersökningskostnader för tiden från och med den 1 maj 1912 till och med den 30 april 1913 samt Sveriges andel i kostnaderna för oförmälda centralanstalt för tiden från och med den 22 juli 1912 till och med den 21 juli 1913.

Uti underdånig skrifvelse den 14 oktober 1911 har svenska hydrografisk-biologiska kommissionen nu gjort framställning om beredande af anslag för nämnda ändamål till samma belopp som hittills efter de sålunda angifna tidrymdernas utgång.

Kommissionen har därvid såsom stöd för denna sin framställning anført, att enligt till internationella hafsforskningarnas centralbyrå ingångna meddelanden de stater, som anslutit sig till här ifrågavarande internationella forskningsarbete, fortfarande visa ett lifligt intresse för detsamma och uppskatta de resultat, som därvid redan vunnits. Särskildt omförmäles, att äfven Förenta staterna nu vidtagit åtgärder för att ansluta sig till och deltaga i dessa undersökningar.

Beträffande de uppgifter, som under de sista åren varit föremål för utredning och nu närmast komma under behandling, har kommissionen anført, att den internationella hafsforskningen i en omfattning, som ingen enskild stat skulle kunnat åstadkomma, verkställt undersökningar rörande frågan, huruvida genom trålfisket någon öfverfiskning ägde rum särskildt af rödspättor, hvilka utgöra den värdefullaste delen af trål-

fångsterna. Rödspättornas förekomst, ålder, utveckling, fortplantning och vandringar, fångsternas värde och beskaffenhet under olika år och årstider har undersökts på alla områden från Östersjön ända till Island och Hvita hafvet. Antalet af rödspättor, som uppmäts och undersökts under ett enda år (1909) ensamt i de tyska fiskehamnarna, utgjorde 269,189. Fångsterna från 190 resor af tyska tråångare och 24 resor af segelfartyg hade analyserats under nämnda år. Det holländska och danska undersökningsmaterialet vore nästan lika stort och värdefullt som det tyska; det engelska, som vore det största af alla, omfattade under de 4—5 senaste åren mer än en miljon spättor. Vid senaste årsmötet uttalades den åsikt, att undersökningen af rödspättefiskets villkor nu kunde anses afslutad och att det endast återstode att sammanfatta de vunna resultaten. Denna sammanfattning är för närvarande under utarbetande och den kommer tvifvelsutan att lämna ett värdefullt stöd för ett gemensamt ingripande emot trålfiskets förhärjande inflytande på fiskebeståndet i Nordsjön.

Vidare har från vissa af de i detta arbete deltagande staternas sida uttalats den önskan, att orsakerna till växlingarna uti vandringsfiskarnas, sillens och makrillens samt ålens och laxens, uppträdande vid Nordsjökusterna måtte utredas. Denna utredning har nu gjort betydliga framsteg och lämnat ganska oväntade resultat. Ut i två tryckta redogörelser, som kommissionen offentliggjort uti jordbruksdepartementets meddelanden nr 14 och 22 under titel: »Resultaten af den internationella hafsforskningens arbete och Sveriges andel däruti», skildras de intressanta rön, som blifvit gjorda rörande ålens och laxens lif och vandringar; rörande sillens periodiska uppträdande har den svenska kommissionen kommit till uppslag, hvilka i korthet omnämnas uti dess redogörelse för arbetsåret 1910—1911. Angående makrillens lif och vandringar hafva, liksom beträffande sillens, resultat erhållits, som leda forskningen in på nya spår, hvilka, om de följas, måste antagas kunna medföra praktiska följder för fisket. Kommissionen påpekar särskildt, att förnämsta orsaken, hvarför Förenta staterna önskar ansluta sig till den internationella hafsforskningen, är en förhoppning att genom densamma och med tillhjälp af denna forsknings undersökningsmetoder vinna klarhet rörande växlingarna uti makrillfisket, en fråga som för Sverige torde vara af lika stor betydelse som för Förenta staterna.

Äfven den önskan hade uttalats, att Nordsjöns och Skageraks strömsystem äfvensom sambandet mellan hafvets tillstånd under olika år och klimatets växlingar måtte genom internationellt samarbete undersökas.

Dessa önskningar hafva efterkommit på det sätt, att i juni förra

[59.] året sju af de samverkande nationernas undersökningsfartyg under två veckors tid varit förankrade på olika ställen i öppna Nordsjön och Skagerak för utförande af strömmätningar på olika djup. Då Sveriges deltagande i denna undersökning skulle medfört kostnader, som med mer än 5,000 kronor skulle ha öfverstigit det disponibla årsanslaget, ställdes af en af kommissionens medlemmar, doktor Gustaf Ekman, de nödiga medlen till förfogande.

Uppgiften att undersöka sambandet mellan hafvets tillstånd och klimatets växlingar under olika år fordrar nödvändigtvis, att Atlantiska oceanens ytlager undersökas i afseende på fördelningen af temperatur, salthalt o. s. v., hvilket icke kan ske utan att äfven andra nationer i Europa än Nordsjöländerna förena sig om arbetet. Förslag härom har framställts från svensk sida vid senaste geografkongressen i Genève och mottogs där med sympati samt erhöll kongressens rekommendation till alla regeringar. Organisationen af denna undersökning har öfvertagits af medlemmar af den svenska kommissionen och af afdelningschefen vid Deutsche Seewarte i Hamburg professor Schott. Afsikten hade varit att å geografkongressen i Rom hösten 1911 fatta beslut om anordnande af en sådan undersökning, men denna kongress har emellertid blifvit tills vidare uppskjuten.

Sedan kommissionen sålunda redogjort för det sätt, hvarpå den hittills, med bistånd af den internationella hafsforskningen, sökt uppfylla de af de anslutna staterna framställda önskemålen, har kommissionen beträffande de uppgifter, den föresatt sig att utföra inom de svenska farvattnen, särskildt inom den del af Skagerak och Kattegat, som ligger inom den svenska territorialgränsen, anført, hurusom största delen af det fiske, som därstädes idkas utgöres af vintersillfiske med snörpvadar af fiskelag från Bohuslän. Detta fiske medför ofta stora förluster, när de stora och dyrbara näten af strömmen föras emot hafsbottnens ojämnheter och därvid fastna och rifvas sönder. Kommissionen har på grund häraf under nästlidna sommar börjat en undersökning af hafsbottnens beskaffenhet i de viktigaste sillfisketrakterna i afsikt att kartlägga denna del af hafsbotten och därvid särskildt utmärka de steniga och för redskapen farliga platserna. Fiskarena skulle härigenom med större trygghet kunna använda sina dyrbara redskap. Kommissionen anser denna undersökning af hafsbotten vid vår kust inom territorialgränsen, hvarest trålning icke får äga rum, såsom den viktigaste af sina specialuppgifter och ämnar åt densamma ägna all den tid, under hvilken undersökningsångaren Skagerak icke är upptagen af andra betydelsefulla undersökningar.

[59.]

Departements-
chefen.

De gångna årens erfarenhet synes mig allt tydligare lägga i dagen, att dessa internationella hafsundersökningar äga de bästa förutsättningar att nå det mål, de för sig uppställt, nämligen att ställa en på fast vetenskaplig grund hvilande utforskning af de nordiska hafven i det praktiska fiskets tjänst. Då därtill kommer, att dessa undersökningar, till hvilka nu äfven Förenta staterna på grund af de betydelsefulla resultat, som redan vunnits, har för afsikt att ansluta sig, tillkommit på Sveriges initiativ, synes mig anslag för ändamålet böra för Sveriges del fortfarande äskas.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att till *utförande af hydrografisk-biologiska undersökningar af de Sverige omgifvande hafven* på extra stat för år 1913 bevilja

dels till omkostnader för tiden från och med den 1 maj 1913 till och med den 30 april 1914..... kronor 21,000:—

dels ock till täckande af Sveriges andel i kostnaderna för en internationell hydrografisk-biologisk centralanstalt med laboratorium för tiden från och med den 22 juli 1913 till och med den 21 juli 1914 „ 5,100:—

tillhopa kronor 26,100:—

Med anledning af Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar har Riksdagen för hvar och ett af åren 1903—1911 på extra stat anvisat ett anslag af 2,250 kronor såsom bidrag till anordnande af undervisningskurser i navigation för bohuslänska fiskare, under förutsättning att Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap och landsting för ändamålet bidroge med tillsammans 2,000 kronor. Med hänsyn därtill, att Kungl. Maj:t för att möjliggöra, att kurserna redan under hösten år 1902 kunde träda i verksamhet, måst under samma år låta förskottera halfva beloppet, 1,125 kronor, af det för år 1903 beviljade anslaget, och då enligt den för kurserna antagna plan desammas verksamhet skulle taga sin början hvarje år på hösten, begärde Kungl. Maj:t af 1903 års Riksdag rätt att af det belopp, som för år 1904 äskades, låta under år 1903 af tillgängliga medel förskottera hälften eller 1,125 kronor, och bifölls detta jämväl af Riksdagen. Liknande medgifvande har äfven, på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, lämnats af senare årens Riksdagar.

Äfven för år 1912 har Riksdagen för här ifrågavarande ändamål anvisat anslag till samma belopp, som under föregående år eller 2,250 kronor. Då emellertid vid statsanslagets äskande inga anslag voro af

[60.]

Undervis-
ningskurser i
navigation för
bohuslänska
fiskare.

[60.] hushållningssällskapet och landstinget för ändamålet beviljade, men det redan då kunde antagas, att åtminstone hushållningssällskapet komme att lämna anslag till samma belopp som tillforene, eller 1,000 kronor, medgif Riksdagen, i enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, att, därest af Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap eller landsting eller eljest för ändamålet tillsköttes minst 1,000 kronor, finge af det anvisade statsanslaget användas hälften, eller 1,125 kronor, men, därest bidraget från orten uppginge till minst 2,000 kronor, hela beloppet 2,250 kronor.

I underdånig skrifvelse den 25 september 1911 meddelade Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län, att det för det större anslagens utgående bestämda villkor blifvit uppfyllt, i det att länets hushållningssällskap och landsting ställt till Kungl. Maj:ts befallningshafvandes förfogande för ifrågavarande ändamål 2,000 kronor. Med anledning häraf blef genom nådigt beslut den 6 oktober 1911 det af Riksdagen anvisade anslaget, 2,250 kronor, ställdt till Kungl. Maj:ts befallningshafvandes förfogande för anordnande af undervisningskurser i likhet med de närmast föregående åren.

Dessa kurser, för hvilka varit anställda två lärare, som förordnats af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, hafva sedan hösten 1903 hvarje år hållits å 4 olika fisklägen, däraf 2 kurser från början af oktober till ungefär den 20 december samt 2 kurser från början af februari till ungefär den 20 april.

Undervisningsämnena vid dessa kurser hafva utgjorts af:

- a) gällande förordning angående hvad å fartyg iakttagas bör till undvikande af ombordläggning;
- b) aritmetik: de fyra enkla räknesätten och decimalbråk;
- c) kännedom om kompassen, dess rätta placering, samt huru kurser och pejlingar rättas för missvisning;
- d) kännedom om sjökort;
- e) bestickföring, såsom afsättning i sjökortet af kurser, distanser och pejlingar samt sammankoppling af kurser m. m.;
- f) kännedom om oktanten eller sextanten och dess användning;
- g) beräkning af latitud efter observation af solens meridianhöjd;
- h) någon kännedom om tidvatten.

De, som åtnjutit undervisning, hafva icke varit skyldiga underkasta sig någon pröfning eller examen, men däremot berättigade att, om de så önskade, få undergå examenspröfning och erhålla betyg däröfver.

Beträffande den till lärarna utgående ersättning har den för hvarje kurs beräknats till 500 kronor i arfvode jämte 25 kronor i reseersättning

äfvensom, under den tid kursen pågått, till 5 kronor för hvarje dag mot skyldighet för läraren att för sistnämnda belopp anskaffa lokal för undervisningen samt bekosta belysning och uppvärmning af densamma, om sådant erfordrades.

Därjämte har af Kungl. Maj:ts befallningshafvande för kurserna förordnats en inspektör, som uppburit ett årligt arvode af 250 kronor.

Jämlikt de angående ifrågavarande kurser af Kungl. Maj:t den 6 juni 1902 gifna föreskrifter hafva redogörelser inkommit angående de kurser, som ägde rum under hösten år 1910 och i början af år 1911, och inhämtas af dessa redogörelser hufvudsakligen följande.

Under hösten 1910 höllos två kurser, den ena å Tjärnö och den andra å Donsö. Båda kurserna började den 10 oktober och afslutades den å Tjärnö den 19 och den å Donsö den 20 december. I den förra deltog 14 elever af 15 anmälda och voro dessa 14 i en ålder mellan 15 och 22 år, i medeltal något öfver 18 $\frac{1}{2}$ år, 8 voro under 20 år. Undervisningen var fördelad på för- och eftermiddagarna och upptog 6 timmar dagligen. I medeltal bevistade hvarje elev kursen under, i rundt tal, 38 dagar. 11 af eleverna deltog minst 24 dagar i undervisningen; blott 2 bevistade lektionerna så få dagar som 14 och 16.

I kursen å Donsö deltog 29 elever af 37 anmälda. Dessas ålder växlade mellan 16 och 40 år; medelåldern utgjorde omkring 25 $\frac{1}{2}$ år; 6 voro under 20 år. Undervisningen var här förlagd endast till aftnarna och omfattade 4 till 6 timmar dagligen. I medeltal bevistade hvarje elev lektionerna under 16 dagar. 8 elever deltog i undervisningen under åtminstone 24 dagar; af de öfriga var det blott 6, som voro närvarande så många dagar som 15. 8 besökte undervisningen icke ens 10 dagar. Under december månad begagnade sig endast 3 elever dagligen af undervisningen.

Vid Tjärnö-kursen voro 5 elever från det fiskeläge, där kursen hölls; de öfriga deltagarna voro från andra platser i Bohusläns norra skärgård. Vid Donsö voro alla eleverna från samma ö, å hvilken undervisningen meddelades.

Vid afslutningen examinerades och godkändes å Tjärnö 8 elever, 3 med utmärkta betyg; å Donsö blef ingen elev tilldelad betyg. Läraren vid kursen å Tjärnö vitsordar, att samtliga eleverna visat sig mycket angelägna att bevista lektionerna och tillägnat sig kunskaper i de ämnen, hvari de undervisats. Äfven läraren vid Donsö anför, att samtliga elever visat sig mycket angelägna att tillägna sig kunskaper och att de allra flesta af dem inhämtat kunskaper i den omfattning, som för deras fiskeresor kunde vara behöfliga. Såsom förklaring till att elevantalet vid

[60.] kursen å Donsö under olika tider var oregelbundet meddelas, att där hemmavarande fiskare under förra hälften af navigationskursen bedrefvo sådant fiske, att de i regeln kommo hem onsdagar och lördagar, men att under kursens senare hälft, när sillstimmen tillströmmade vid kusten utanför Donsö, fiskarena kommo hem endast sådana dagar, då ogynnsamt väder hindrade deras sillfiske.

Under sistlidna vår hölls en kurs vid Hafstenssund och en vid Hönö Klåfva. Vid båda dessa kurser började undervisningen den 6 februari; kursen i Hafstenssund afslutades den 22 april och den i Hönö Klåfva den 31 mars. I den förra kursen deltog 30 elever, hvilkas ålder växlade mellan 16 och 36 år och i medeltal utgjorde $23\frac{1}{2}$ år; 10 af dem voro under 20 år. Här deltog i undervisningen hvarje elev i medeltal omkring 41 dagar, 23 ej under 30 dagar, ingen mindre än 20 dagar. Enligt elevernas önskan voro lärotimmarna förlagda såväl till för- som eftermiddagarna och utgjorde dagligen 6—8.

Kursen vid Hönö Klåfva hade 19 deltagare i en ålder af 16 till 40 år med en medelålder af omkring 24 år. Endast 4 af dessa elever voro under 20 år. Undervisningen var förlagd till eftermiddagarna; de dagliga lektionernas längd angifves ej i berättelsen. I medeltal deltog hvarje elev knappast 7 dagar i undervisningen.

De flesta eleverna vid Hafstenssund voro från närbelägna trakter; vid Hönö Klåfva funnos endast elever från Hönö. Från kursen å förra stället undergingo, efter egen begäran, 19 elever pröfning och visade sig därvid alla hafva inhämtat godkända kunskaper. Vid Hönö Klåfva förekom ingen afslutningspröfning.

Om deltagandet i kursen vid Hönö Klåfva anför läraren ytterligare, att eleverna redan under första tiden af terminen kommo oregelbundet och fåtaligt till lektionerna. Såsom orsak härtill framhöllo fiskarena, att under dåvarande vårfiske trålfiske efter sill hade tillkommit; om en fiskare finge någon dags ledighet från fisket, vore han så strängt upptagen med att rigga till de nya fiskeredskapen, att han finge liten tid för kursen. Med anledning häraf befanns det vara bäst att delvis anordna undervisningen föreläsningsvis i de för navigeringen nödvändigaste ämnena: styrningsregler samt förande af lanternor och kompassens deviationsbestämning. Dessa föreläsningar kungjordes genom anslag sådana dagar, då fiskarena voro hemma. Mellan 20 och 30 fiskare infunno sig såsom åhörare.

Vid själfva navigationsundervisningen var elevantalet ytterst fåtaligt, dagar funnos till och med, då icke någon elev infann sig; och endast en elev deltog i undervisningen i alla förekommande ämnen. Då motor-

kraften under senare tid förändrat fisket, särskildt hvad Göteborgs skärgård beträffade, hade fiskarena där funnit sig ej vara i behof af så lång lärokurs som å fiskelägena längre norrut, hvarifrån fiske drefves på aflägsnare platser.

Till berättelserna om lärokurserna såväl för höst- som vårterminerna hafva kursernas föreståndare fogat en förteckning öfver läroämnena och undervisningsmateriell.

Inspektören öfver kurserna, löjtnanten G. Ridderstad, säger sig i skrifvelse den 25 april 1911 till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län hafva vid sina besök vid kurserna funnit, att kursen å Hönö Klåfva på grund af för litet elevantal ej gjort den nytta, som därmed afsetts, hvilket åtminstone delvis kunde vara beroende dels därpå, att sillfisket afslutades senare än vanligt, och dels på det först år 1911 på allvar upptagna trålfisket med motorbåt. Hvad åter beträffade kursen i Hafstenssund, så hade intresset för undervisningen i denna hos såväl lärare som elever varit ovanligt stort. Därför hade äfven kursen grundligt genomgåts, och måste, skrifver löjtnanten Ridderstad vidare, kurser sådana som denna vara af synnerligen stor vikt för västkusten och de bohuslänska fiskarena. Ungefär hälften af eleverna vid denna kurs voro skeppare eller motorbåtsförare.

Uti två senare skrivelser till Kungl. Maj:ts befallningshafvande har löjtnanten Ridderstad närmare redogjort för de förändringar, som han ansåge böra företagas i här ifrågavarande undervisning och hvilka hufvudsakligen skulle bestå i,

- 1) att endast en lärare anställdes;
- 2) att i norra skärgården — Marstrand kunde lämpligen användas som gräns för norra och södra skärgården — undervisningen måtte förläggas antingen till tiden mellan makrilldörje- och sillfisket, d. v. s. oktober, november och möjligen halfva december, eller till tiden efter sillfisket, d. v. s. halfva februari, mars och april;
- 3) att i södra skärgården, där undervisningen ej behöfde vara så omfattande, kurserna borde afkortas, så att de kunde medhinnas på en månad, och borde då oktober eller mars vara den lämpligaste; samt
- 4) att omkring 2 till 3 månader årligen borde anslås till kortare föreläsningskurser, vid hvilka läraren borde genomgå de viktigaste af de för fisket och fiskarena gällande författningarna m. m., hvilka kurser då, beroende på de olika platserna, kunde hafva en längd af 8 till 14 dagar.

Såsom motivering för sina förslag anför löjtnanten Ridderstad, att kurserna nu pågått så pass länge, att åtminstone i södra skärgården elev-

[60.] antalet redan nu på ett par ställen, dit fiskarena själfva anhållit få skolan förlagd och där man således haft anledning förmoda ett godt resultat, dock varit så ringa, att ändamålet med undervisningen kunnat anses delvis förfeladt, ett förhållande, som kunde förmodas ej skola under den närmaste tiden ändras. Därför syntes det vara lämpligast att endast anordna *en* kurs om året i norra och *en* i södra skärgården och på grund häraf anställa endast en lärare. Hvad tiden för undervisningen beträffade, så måste denna tydligen anpassas efter de olika fiskeperioderna, och löjtnanten Ridderstad ansåge sig med anledning däraf och efter samråd med fiskeriintendenten i västra distriktet kunna framställa ofvannämnda förslag. Att återigen undervisningstiden i södra skärgården begränsats till *en* månad (mot 2 à 2 ½ i norra) vore beroende på det sätt, hvarpå fisket under de gångna 9 åren utvecklats därstädes. Storsjöfiskarena — om man därmed menade de i Nordsjön eller vid Skotland fiskande — vore till största delen bosatta norr om Marstrand, under det att de söder om denna plats boende fiskarena hufvudsakligen idkade fiske med vad eller trål uteslutande på den egna kusten. Helt naturligt vore således, att dessa sistnämnda numera ej vore i behof af nautiska kunskaper till det omfång, som måste anses vara nödvändigt för storsjöfiskare i egentlig mening. Fiskarena i södra skärgården önskade visserligen erhålla undervisning och nyttan därutaf vore fortfarande mycket stor, snarare större än förut, men syntes de nuvarande kurserna innehålla en stor del för dem mindre lämpade läroämnen, hvilket gjorde undervisningstiden onödigt lång. Då de nästan omedelbart efter sillfisket började utrusta sina båtar för trålfiske, så hade de dessutom svårare att så länge som förr lämpligen kunna begagna sig af undervisningen vid dessa kurser, och hade löjtnanten Ridderstad ansett sig af dessa orsaker böra föreslå kortare kurser af endast en månads längd med begränsad undervisningsplan, lämpad helt och hållet efter kustnavigering. Hvad åter de föreslagna kortare föreläsningsskurserna beträffade, så kunde man antaga, att dessa skulle blifva mycket omtyckta samt, om de sköttes rätt, göra stor nytta. Dels funnes det nu en hel del af de första kursernas elever, hvilka — ehuru de ej hade lust att åter genomgå en ny hel kurs — dock med glädje skulle se en möjlighet öppnas att erhålla en repetition af densamma, dels funnes flera äldre fiskare, hvilka säkerligen gärna, om föreläsningar anordnades, skulle begagna tillfället att deltaga i dessa. Dessutom kunde på detta sätt äfven mindre fisklägen komma i åtnjutande af de förmåner, hvilka nu endast kunde beredas de större. Då numera undervisning äfven på det lägre stadiet ofta endast föreläsningssvis meddelades och då, enligt hvad löjtnanten Ridderstad erfarit,

föreläsningar vore synnerligen omtyckta i skärgården, trodde han, att den föreslagna förändringen i undervisningsplanen skulle kunna blifva lämplig.

[60.]

I underdånig skrifvelse den 30 oktober 1911 har Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län, med upptagande i all hufvudsak af löjtnanten Ridderstads förslag beträffande anordnande af här omordade undervisningskurser, framhållit, hurusom det syntes Kungl. Maj:ts befallningshafvande, att endast en undervisningskurs om året i norra och en undervisningskurs i södra skärgården borde anordnas, äfvensom att en tid af 2 à 3 månader årligen borde anslås till kortare föreläsningskurser. Mot hvad löjtnanten Ridderstad i anslutning härtill föreslagit hade Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke något att erinra.

Beträffande de ämnen, som vid undervisnings- och föreläsningskurserna borde ifrågakomma, föreslår Kungl. Maj:ts befallningshafvande, likaledes i hufvudsaklig öfverensstämmelse med löjtnanten Ridderstads förslag och med de af fiskeriintendenten i västra distriktet, doktor K. A. Andersson i inforordadt utlåtande gjorda tillägg, att de måtte utgöras af:

I. Vid undervisningskurserna i norra skärgården:

a) någon kännedom om kompassen och dess rätta placering samt huru kurser och pejlingar rättas för missvisning och deviation; kännedom om sjökort med däri förekommande uppgifter och beteckningar samt afsättning å detsamma af kurser, distanser och pejlingar;

b) bestickföring, äfven omfattande sammankoppling af kurser, kännedom om oktanten eller sextanten och dess användande samt beräkning af latitud genom observation af solens meridianhöjd;

c) gällande förordning angående hvad å fartyg iakttagas bör till undvikande af ombordläggning;

d) lämpliga delar af 1896 års lag om rätt till fiske samt utaf öfriga fisket rörande författningar;

e) territorialgränsens längd för de olika länderna vid Kattegat, Skagerak och Nordsjön;

f) i tillämpliga delar kommerskollegii förnyade kungörelse angående hvad svenska fiskare i främmande hamn vid Östersjön och Nordsjön hafva att iakttaga i afseende på fartygens mätning och nationalitetshandlingar;

g) hvad fiskare hade att iakttaga gent emot tullmyndigheterna i Sverige och andra vid Nordsjön belägna länder, som de under sina fiskefärder besökte, samt

h) märkning och mätning af fiskefartyg.

- [60.] II. Vid undervisningskurserna i södra skärgården:
 samtliga de under mom. a, c, d, e, f, g och h omförmälda ämnen.
- III. Vid föreläsningskurserna:
 a) de under mom. c, d, e, f, g och h omförmälda ämnen;
 b) om sjökort och dess rätta användande; samt
 c) om kompassen och dess egenskaper.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande borde beträffande dessa undervisnings- och föreläsningskurser, hvilka syntes böra vara kostnadsfria och icke förenade med examenstvång samt öfvervakas af en utaf Kungl. Maj:ts befallningshafvande förordnad inspektör, erhålla bemyndigande att utfärda erforderliga föreskrifter.

Vidkommande slutligen kostnaderna för kurserna syntes desamma enligt Kungl. Maj:ts befallningshafvandes mening böra beräknas på följande sätt:

arfvode till läraren	kronor 1,000: —
dagaflöning å 5 kronor för tjänstgöringsdag beräknad för en tid af 6 $\frac{1}{2}$ månad.....	„ 975: —
ersättning till läraren för resekostnader enligt Kungl. Maj:ts befallningshafvandes bestämmande	„ 250: —
kostnaden för inköp af materiell	„ 75: —
Summa kronor 2,300: —	

Till detta belopp borde läggas ersättning till inspektören. Denne skulle visserligen numera endast hafva att inspektera tvänne undervisningskurser, men då han borde stå till Kungl. Maj:ts befallningshafvandes förfogande för öfvervakande jämväl af föreläsningskurserna, syntes hans arfvode böra bestämmas till det nuvarande beloppet 250 kronor, hvilket belopp enligt Kungl. Maj:ts befallningshafvandes uppfattning borde gäldas af statsmedel.

Därest staten alltså skulle komma att ensam bestrida kostnaden för inspektören, skulle återstående delen af kostnaderna, 2,300 kronor, lika fördelas mellan staten å ena samt landstinget å andra sidan, hvadan statens andel skulle komma att utgöra 1,150 kronor.

Under sådana förhållanden skulle ett statsanslag af tillhopa 1,400 kronor i stället för nuvarande beloppet 2,250 kronor blifva för ändamålet tillräckligt, af hvilket belopp hälften syntes böra blifva disponibelt redan hösten 1912, för att kurserna redan då skulle kunna taga sin början.

I inforordadt underdånigt utlåtande den 8 november 1911 har landtbruksstyrelsen anført, att den af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län föreslagna omläggningen af nämnda under-

visning, enligt landtbruksstyrelsens mening, hade goda skäl för sig. Hvad beträffade den föreslagna undervisningsplanen, ansåge sig styrelsen blott böra såsom sin åsikt uttala, att till stycket I d) i Kungl. Maj:ts befallningshafvandes framställning borde tilläggas orden: »däribland nådiga kungörelsen den 10 november 1899, angående vissa föreskrifter rörande fiskeriförhållandena i de till Sverige och Danmark gränsande farvattnen» samt att orden »territorialgränsens längd» i stycket I e) i samma framställning borde utbytas mot orden »territorialgränsens utsträckning».

Då Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansett, att undervisnings- och föreläsningskurserna icke borde vara förenade med examenstväng, säger sig landtbruksstyrelsen antaga, att Kungl. Maj:ts befallningshafvandes mening likväl varit, att tillfälle äfven framdeles, åtminstone vid den längre kursen i norra Bohuslän, borde beredas de elever, hvilka efter genomgången navigationskurs sådant önska, att aflägga prof och erhålla betyg. Detta skulle säkerligen bidraga till vinnande af det med kurserna afsedda ändamål.

Mot den af Kungl. Maj:ts befallningshafvande uppgjorda beräkningen af kostnaderna har landtbruksstyrelsen icke haft något att erinra. Då Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke upptagit utgifter för hyra af lokal jämte lyse och uppvärmning, när detta komme att erfordras, antar landtbruksstyrelsen meningen hafva varit, att hädanefter liksom hittills dessa utgiftsposter skulle inberäknas i det belopp, 975 kronor, som upptagits såsom dagaflöning åt läraren.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, har landtbruksstyrelsen, som i likhet med Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län är öfvertygad om, att undervisning i navigation m. m. åt fiskare i detta län enligt den här återgifna ändrade planen skulle lända det bohuslänska hafs fisket till stort gagn, hemställt om åtgärders vidtagande för beredande af statsanslag till anordnande af undervisningskurser i navigation och hållande af föredrag för bohuslänska fiskare enligt den här ofvan omförmälda planen.

Rörande värdet för den bohuslänska fiskarbefolkningen af undervisning af här ifrågavarande slag torde någon meningsskiljaktighet icke råda. Uppenbart är, att densamma i afsevärd grad underlättar fiskets bedrivande å från kusten mer eller mindre aflägsset belägna fiskeplatser och på så sätt sätter fiskarena i stånd att i största möjliga utsträckning tillgodogöra sig de nya fångstmöjligheter, hvarom kunskap nu vinnes

*Departements-
chefen.*

[60]. genom de under dessa sista år med så lifligt intresse omfattade hafsundersökningarna.

Då de förändringar i den hittills bedrifna undervisningen, som här blifvit föreslagna, grunda sig på vid densamma vunnen erfarenhet och då vägande skäl för deras vidtagande blifvit anförda, hemställer jag att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att såsom bidrag till *anordnande af undervisningskurser och hållande af föredrag i navigation m. m. för bohuslänska fiskare*, under förutsättning att af Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap eller landsting eller eljest för ändamålet tillskjutas minst 1,150 kronor, på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 1,400 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att låta utaf detta belopp förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 700 kronor.

[61.]
Södra Sveriges
fiskeri-
förening.

Såsom understöd åt södra Sveriges fiskeriförening har Riksdagen för hvarje år från och med år 1908 på extra stat anvisat anslag, som under åren 1908—1912 utgått dels med 8,500 kronor till upprätthållande af föreningens fiskeriskola och dels under de två första åren med 5,000 samt därefter med 7,000 kronor såsom bidrag till föreningens försöks- och fiskodlingsverksamhet. Därjämte anvisade Riksdagen på framställning af Kungl. Maj:t för år 1909 ett belopp af 4,000 kronor till uppförande af en byggnad, som skulle inrymma en fiskkläkningsanstalt och ett sötvattenbiologiskt laboratorium.

Föreningens styrelse har nu i en till Kungl. Maj:t ställd skrift gjort framställning om anslag till förhöjdt belopp för år 1913.

Såsom stöd för denna sin framställning har föreningen anført, att ytterligare en sommardamm på ungefär 4.5 hektar under år 1911 blifvit byggd vid försöksstationen, hvarigenom föreningens dammareal i Aneboda för närvarande uppginge till omkring 29.5 hektar. De dammar föreningen hade vore emellertid af olika storlek och beskaffenhet beroende på terrängens konfiguration. De lämpade sig därför mycket väl för utredande af en del allmänna förberedande frågor rörande dammkulturen i vårt land, såsom möjligheten att i dammar odla olika fiskslag, dessas hårdighet, tillväxthastighet o. s. v., äfvensom för uppfödande af ungfisk till utplantering hos enskilda fiskodlare. Däremot vore de mindre lämpliga för jämförande försök beträffande fiskens utfodring, dammarnas gödsling och olika bearbetning m. m., hvartill fordrades dammar af så vidt möjligt lika naturbeskaffenhet och storlek. För att kunna utföra dylika jämförande försök, hvilka skulle vara af största betydelse för den

svenska dammkulturens vidare utveckling, hade det syntts nödvändigt att bygga en serie lika stora dammar med likartade naturförhållanden. Sedan föreningen genom köp förvärfvat nödig mark härtill, vore det föreningens afsikt att under år 1912 påbörja uppförandet af dessa försöksdammar.

[61.]

I försöksstationens kläckningsanstalt hade våren 1911 utkläckts omkring 539,000 sikyngel, som utplanterats i olika sjöar, och omkring 75,000 yngel af regnbågs- och bäckforell, som dels blifvit utsatt i försöksstationens dammar och dels levererats till enskilda fiskodlare.

Föreningens försöks- och fiskodlingsarbete hade emellertid icke inskränkt sig till verksamheten vid försöksstationen i Aneboda. För att kunna anställa försök beträffande insjöfiskets utveckling i Skåne hade föreningen på 15 år arrenderat Snogeholms- och Ellesta-sjöarna i Malmöhus län om sammanlagdt 597 hektar. Dessutom hade, sedan Malmöhus läns hushållningssällskap för ändamålet emot borgen af styrelsens ledamöter beviljat ett räntefritt lån å 5,000 kronor, vid Eriksdals järnvägsstation i närheten af nämnda sjöar arrenderats omkring 17.5 hektar kärrmark, på hvilken under år 1911 anlagts två sommar- och en vinterdamm. I en af dessa dammar hade redan insatts sommar-gammal karp af snabbväxande ras från en känd anstalt i Tyskland. Den ifrågavarande dammkomplexen på Eriksdal, hvilken ytterligare komme att utvidgas, vore afsedd hufvudsakligen för karpodling, som kunde blifva af betydelse för Skåne men hade mindre goda förutsättningar i Småland.

Under de senaste åren hade föreningen vid fiskeriförsöksstationen i Aneboda underhållit en sötvattenbiologisk anstalt, den enda som funnes i vårt land. Denna anstalt, för hvilken särskild styrelse tillsatts, hade en dubbel uppgift, nämligen dels att möjliggöra utförandet af sådana vetenskapliga undersökningar, som vore nödvändiga för försöksstationens praktiska verksamhet, och dels att bereda tillfälle för yngre zoologer och botanister att göra sig förtrogna med våra sjöars och dammars djur- och växtvärld samt studera hithörande frågor. Anstaltens nuvarande utrustning, som blifvit anskaffad med anslag, beviljad af stiftelsen »Lars Hiertas minne», hade emellertid visat sig vara ofullständig, särskildt för tillgodoseende af dess praktiskt-vetenskapliga verksamhet. Äfven anstaltens arbetskrafter — för närvarande endast föreningens förste assistent, hvilken dessutom hade flera andra åligganden — hade befunnits otillräckliga. Den biologiska anstaltens styrelse hade därför i en framställningen bilagd skrift vänt sig till föreningen med anhållan, att föreningens styrelse ville hos Kungl. Maj:t

- [61.] utverka ett tillfälligt anslag af 4,000 kronor för komplettering af anstaltens utrustning samt ett årligt anslag af 2,500 kronor till aflönande af en andre assistent samt till anstaltens underhåll med böcker, tidskrifter instrument, glas, reagenser m. m. äfvensom eldning och städning. Då det, för att den biologiska anstalten skulle kunna blifva till större praktisk nytta för fiskerinäringen i landet, vore nödvändigt, att äfven kemiska och bakteriologiska undersökningar där kunde utföras, syntes det föreningens styrelse, att berörda framställning förtjänade det största afseende. Föreningens ekonomiska ställning vore emellertid icke sådan, att föreningen kunde med hittillsvarande tillgångar tillgodose ifrågasvarande önskningsmål.

Styrelsen har i sammanhang härmed ansett sig särskildt böra framhålla, att den nuvarande med statsbidrag uppförda byggnaden vore fullt tillräcklig för att inrymma äfven den biologiska anstaltens nu ifrågasatta kemiska och bakteriologiska afdelningar.

På grund af det anförda har föreningens styrelse hemställt att under år 1913 komma i åtnjutande af dels 8,500 kronor till upprätthållande af föreningens fiskeriskola, dels ett till 9,000 kronor förhöjdt bidrag till föreningens försöks- och fiskodlingsverksamhet, dels 4,000 kronor till den biologiska anstaltens utrustning och dels 2,500 kronor till samma anstalts underhåll eller sammanlagdt 24,000 kronor.

Till föreningens framställning finnes bland annat bilagdt förslag till inkomst- och utgiftsstat för föreningen för år 1913, i hvilken stat på inkomstsidan äro uppförda, förutom förenämnda statsanslag, 24,000 kronor, begärda anslag af hushållningssällskapen å sammanlagdt 6,500 kronor, beräknade inkomster af försöks- och fiskodlingsverksamheten vid Aneboda och Eriksdal 13,000 kronor samt af medlems- och årsafgifter m. m. 960 kronor.

Landtbruksstyrelsen, hvars yttrande i ärendet blifvit infordradt, har i underdånigt utlåtande den 17 november 1911 anført, att landtbruksstyrelsen, beträffande ökad anslag till föreningens försöksverksamhet, visserligen funnit, att goda skäl blifvit anförda för en ökning af sagda anslag men dock ansett, att ökningen kunde inskränkas till 1,000 kronor. Vidkommande anslaget till fiskeriskolan hade i förevarande framställning icke ifrågasatts någon ändring härutinnan.

Beträffande de sökta anslagen å 4,000 kronor för en gång till fullständigande af den biologiska anstaltens utrustning och 2,500 kronor årligen dels till aflönande af en andre assistent med 1,200 kronor och dels till anstaltens underhåll m. m. med 1,300 kronor har landtbruksstyrelsen framhållit, att den biologiska anstalten behöfde kom-

pletteras med utrustning endast i den mån nya arbetskrafter tillkomme, som kunde begagna sig af densamma. Vidare har landtbruksstyrelsen anfört, att den biologiska anstaltens särskilda styrelse varit af den mening, att andre assistenten skulle behöfva vara bunden vid anstalten endast under högst sex månader af året med en aflöning af 200 kronor i månaden eller tillhopa 1,200 kronor om året. Hans verksamhetsområde skulle, enligt samma styrelses åsikt, omfatta de i sjöar och dammar förekommande lägre djuren och växterna samt dessas lif och lefnadsbetingelser. Och då fiskarnas lif i väsentlig mån vore beroende af det lägre växt- och djurlifvet i vattnet, syntes det den biologiska anstaltens styrelse, att undersökningar härom måste ingå såsom en väsentlig gren af verksamheten vid denna anstalt. Så länge försöksstationen icke hade en särskild kemist, borde assistenterna, enligt denna styrelses mening, hafva tillräckliga kunskaper i kemi för att kunna utföra de nödvändigaste vatten- och jord- (botten-) analyser, hvarjämte styrelsen framhåller, att alla sådana frågor, såsom t. ex. frågan om inverkan af bottenens och vattnets olika beskaffenhet och kemiska sammansättning på fiskens existensmöjligheter och tillväxt samt om olika gödnings- och foderämnen, hvilka frågor utredning vore af allra största betydelse för dammkulturen och insjöfisket, hittills, på grund af den biologiska anstaltens otillräckliga utrustning, icke kunnat upptagas till bearbetning vid södra Sveriges fiskeriförenings försöksstation. Beträffande det vid biologiska anstalten tillärnade bakteriologiska arbetet hade blott anförts, att detsamma äfven gällde alla med bakteriologien sammanhängande frågor, hvilka vid en fiskeriförsöksstation måste upptagas, t. ex. vid studiet af fisksjukdomar.

Medan uppgifterna för den andre assistenten skulle vara de ofvan angifna, hade anstaltens styrelse tänkt sig, att den nuvarande förste assistenten, förutom sina öfriga arbeten vid fiskeriförsöksstationen och fiskeriskolan, skulle utföra alla undersökningar rörande fiskarnas lefnadsbetingelser, fortplantning, föda och tillväxt samt gödslings- och utfodringsförsök m. m., som afsåge fiskarnas lif och odling.

Det syntes landtbruksstyrelsen, att södra Sveriges fiskeriförenings styrelse i det hela upptagit styrelsens för den biologiska anstalten förslag såsom sitt eget. Båda dessa styrelser ansåge sålunda, att den föreslagna andre assistenten icke blott borde vara hemmastadd i kännedomen om lägre växt- och djurformer, som förekomme i sött vatten, utan ock i kemi och bakteriologi. Det hade visserligen framhållits, att båda assistenterna borde äga en viss kunskap i kemi, men för förste assistenten, som främst skulle vara fiskbiolog, hade föreslagits en så kräfvande

[61.] verksamhet, att han enligt landtbruksstyrelsens mening ej gärna kunde tänkas blifva i tillfälle att, annat än i vissa undantagsfall, göra kemiska eller bakteriologiska undersökningar, äfven om han skulle äga behöflig kunskap i ett af dessa båda ämnen.

Att finna någon, som i likhet med den föreslagna andre assistenten vore tillräckligt hemma i kunskap om djur- och växtplankton jämte kemi och bakteriologi för verkställande af de arbeten, hvilka skulle åt honom uppdragas, syntes landtbruksstyrelsen vara omöjligt. Styrelsen för den biologiska anstalten tycktes ock hafva ansett, att en särskild kemist längre fram komme att behövas vid södra Sveriges fiskeriförenings försöksstation. För ett blopp af 1,200 kronor, beräknadt för sex månaders arbete, skulle enligt landtbruksstyrelsens mening säkerligen endast en yngre vetenskapsman kunna erhållas, hvilken mottoge platsen för tillfället och svårligen kunde vara tillräckligt hemmastadd i mer än ett af de nyss nämnda tre ämnena. Skulle kemien och bakteriologien blifva på ett tillfredsställande sätt bearbetade i fiskets tjänst vid den biologiska anstalten i Aneboda eller annorstädes inom riket, syntes det landtbruksstyrelsen, att härför kräfdes två specialister och helt säkert vida större aflöning än de 1,200 kronor, som föreslagits för den nya assistenten. Det kunde då ifrågasättas, huruvida dessa specialisters verksamhet icke borde förläggas till annan plats än södra Sveriges fiskeriförenings biologiska anstalt i Aneboda och huruvida icke staten själf borde upprätta en kemisk och bakteriologisk undersökningsanstalt möjligen förenad med vissa andra grenar af biologien.

Af det anförda syntes det landtbruksstyrelsen framgå, att det under nuvarande förhållanden skulle vara mindre lämpligt att — såsom nu föreslagits — utvidga verksamheten vid ifrågavarande biologiska anstalt genom att tillägga nya undersökningsfält, hvarigenom af brist på arbetskrafter blott kunde åstadkommas trefvande försök. Härmed ville landtbruksstyrelsen emellertid icke hafva bestridt, att det vore lämpligt, om vid södra Sveriges fiskeriförenings biologiska anstalt vissa kemiska och bakteriologiska undersökningar komme att utföras, men styrelsen funne icke, att detta kunde ske i antydd utsträckning med de arbetskrafter, som skulle komma att därstädes blifva tillgängliga, ens om det för en andre assistent sökta arfvodet å 1,200 kronor beviljades.

Landtbruksstyrelsen ansåge emellertid, att en andre assistent vore för verksamheten såväl vid ifrågavarande biologiska anstalt som vid södra Sveriges fiskeriförenings försöksverksamhet af behovet påkallad. Styrelsen funne det nämligen vara styrkt, att föreningens nuvarande förste assistent ej gärna kunde medhinna arbete utöfver hvad styrelsen

för biologiska anstalten för honom föreslagit, och vore sålunda af den åsikt, att tillsättandet af en andre assistent för studiet af de i sjöar och dammar förekommande lägre djuren och växterna, deras lif och lifsbetingelser skulle blifva till stor nytta för södra Sveriges fiskeriförenings försöksverksamhet. Äfven om det ej vore lätt att finna en yngre vetenskapsidkare, som kunde undersöka och bestämma både djur- och växtplankton, så kunde likväl hufvudsaken af de nämnda biologiska uppgifterna bearbetas genom en andre assistent, som förvärfvat biologisk utbildning och som dessutom vid behof och efter en viss tids arbete vid föreningens försöksverksamhet samt biologiska anstalt borde, när förste assistenten blefve för strängt upptagen, kunna utföra en del arbeten, som eljest skulle komma på dennes lott. Mot storleken af det arfvode, som föreslagits till en andre assistent, 1,200 kronor, hade landtbruksstyrelsen intet att erinra.

Af de 1,300 kronor, som dessutom, enligt hvad föreningens styrelse ifrågasatt, skulle räknas till det årliga anslaget och användas till den biologiska anstaltens underhåll med böcker, tidskrifter, instrument, glas, reagenser m. m. samt eldning och städning, syntes landtbruksstyrelsen blott 600 kronor blifva behöfliga, om — såsom landtbruksstyrelsen föreslagit — de kemiska och bakteriologiska laboratorieafdelningarna komme att bortfalla.

Om, i öfverensstämmelse med hvad sålunda anförts, en andre assistentbefattning inrättades, hvars innehafvare hufvudsakligen skulle hafva biologisk utbildning, komme af kostnaderna för inredning och utrustning, som behöfdes för komplettering af södra Sveriges fiskeriförenings biologiska anstalt och laboratorium, större delen ej för närvarande att behöfvas, utan syntes det landtbruksstyrelsen, att det härför erforderliga beloppet, enligt af landtbruksstyrelsen gjord beräkning, kunde inskränkas till 2,200 kronor.

Landtbruksstyrelsen, som vitsordat, att såväl den af fiskeriföreningen upprättade fiskeriskolan som den af samma förening anordnade försöks- och fiskodlingsverksamheten fortfarande handhafves på fullt tillfredsställande sätt, har, med stöd af hvad styrelsen sålunda anfört, hemställt, att till understöd åt södra Sveriges fiskeriförening under år 1913 måtte anvisas ett anslag af 20,500 kronor, däraf till uppehållande af föreningens fiskeriskola 8,500 kronor, såsom bidrag till föreningens försöks- och fiskodlingsverksamhet 8,000 kronor och till verksamheten vid dess söt-vattenbiologiska anstalt 4,000 kronor.

[61.]
Departements-
chefen.

Resultaten af ett arbete, sådant som det södra Sveriges fiskeriförening tagit till sin uppgift att utföra, blifva endast långsamt tydligt märkbara. Det utgör emellertid, såsom i andra länder vunnen erfarenhet tydligt ådagalägger, ett viktigt och nödvändigt led i de sträfvan- den, som äro riktade på att befrämja ett lands insjöfiske, och det blir på grund häraf af särskild betydelse i ett land så rikt på sjöar och vattendrag som vårt. Då ett dylikt arbete upptages af en enskild förening samt af densamma bedrifves med så stort intresse och ställes under så sakkunnig ledning som här är fallet, synes mig detsamma väl förtjänt af statsmakternas ekonomiska stöd. Ett dylikt stöd har ock från början kommit denna förening till del genom anslag dels för upprätthållande af föreningens fiskeriskola och dels såsom bidrag till föreningens försöks- och fiskodlingsverksamhet, hvarjämte särskildt stats- anslag anvisats för att sätta föreningen i stånd att uppföra en byggnad, afsedd att inrymma en fiskklädningsanstalt och ett sötvattenbiologiskt laboratorium. I sin framställning om anslag till nämnda byggnad fram- höll föreningens styrelse, att laboratoriet var nödvändigt för verkställande af undersökningar beträffande fiskarnas föda i anstaltens dammar och sjöar, därvid styrelsen samtidigt meddelade, att den nödiga utrustningen till detta laboratorium skulle af styrelsen anskaffas genom anslag, som styrelsen trodde sig kunna påräkna från enskild stiftelse och som seder- mera därifrån bekommits.

Att förenings försöks- och fiskodlingsverksamhet i samma mån, som denna utvecklar sig och går framåt, skall kräfva ökade kostnader, finner jag helt naturligt. Staten har ock under de fem år statsanslag utgått till föreningen redan en gång beviljat förhöjning med 2,000 kronor i det härför afsedda anslagsbeloppet. Och då föreningen nu begär en ytterligare förhöjning i detsamma, anser jag mig, på grund af den kännedom jag har om föreningens nitiska och af sakkunskap präglade arbete på dessa områden, kunna tillstyrka en dylik förhöjning.

Föreningen har emellertid nu, utöfver de hittills utgående båda anslagen till fiskeriskolan och till försöks- och fiskodlingsverksamheten, äfven begärt särskildt anslag till förenämnda, nu under en särskild sty- relse ställda sötvattenbiologiska laboratorium, hvars verksamhet för- eningen synes hafva för afsikt att utveckla vida utöfver hvad som var ifrågasatt, då statsanslag begärdes och beviljades till uppförande af byggnad för detsamma.

I likhet med landtbruksstyrelsen och på grund af hvad denna styrelse i saken anfört synes mig statsanslag icke böra beviljas för den

sålunda ifrågasatta mera omfattande utvidgningen af laboratoriets verksamhet. [61.]

Ej heller finner jag lämpligt att, såsom föreningen begärt och landtbruksstyrelsen tillstyrkt, uppdelas statsanslaget till föreningen ytterligare i ett tredje anslag att utgå såsom bidrag till verksamheten vid omförmälda laboratorium. Därest en förhöjning i anslaget i dess helhet visar sig erforderlig, synes mig denna lämpligen böra äga rum i den del af anslaget, som utgår till uppehållande af omordade försöks- och fiskodlingsverksamhet.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till *understöd åt södra Sveriges fiskeriförening* på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 17,500 kronor, däraf till upprätthållande af föreningens fiskeriskola 8,500 kronor och såsom bidrag till föreningens försöks- och fiskodlingsverksamhet 9,000 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag anvisade Riksdagen för år 1908 ett belopp af 29,000 kronor för anskaffande af ett fartyg för fiskeriadministrationens behof. Till bestridande af underhålls- och driftkostnader för samma fartyg, som först under år 1909 blef för afsedt ändamål taget i bruk och därvid erhöll namnet Eystrasalt, har Riksdagen på extra stat för år 1909 beviljat ett anslag af 5,000 kronor, för hvarterdera af åren 1910 och 1911 ett anslag af 7,500 kronor samt för år 1912 ett anslag af 8,500 kronor.

[62.]
*Underhålls-
och driftkost-
nader för
Eystrasalt.*

Uti underdånig skrifvelse den 25 november 1911 har landtbruksstyrelsen nu gjort hemställan om anslag till underhålls- och driftkostnader för fartyget under år 1913 och därvid omförmält, att styrelsen med stöd af erfarenheten från år 1910, då de för ifrågavarande fartygs drift anslagna 7,500 kronorna blott räckte omkring 5 månader, antagit, att fartyget år 1911 för samma belopp skulle kunna hållas i gång omkring 5 ½ eller högst 6 månader. Vårutrustningen börjades den 19 april sistnämnda år, men till följd däraf, att motorn i fartyget måste uttagas, omriktas och mer än en gång inpassas, blef detsamma ej färdigt att gå till sjöss förrän den 20 maj. Den 6 november, således efter omkring 5 ½ månaders användning och sedan väderleken en tid visat sig olämplig för fiskeförsök, förlades fartyget i vinterläge.

Driftkostnaderna under år 1911 hade ställt sig jämförelsevis billiga, i det att nyanskaffning och underhåll af fiskeredskap och undersökningsapparater samt fotogén och andra förbrukningsartiklar kräfdes långt

[62.] mindre kostnader än beräknadt var. Vårutrustningen och en del nödiga omändringar å fartyget blefvo däremot dyrare, än hvad som hade antagits. Vid slutet af år 1911 torde, oaktadt julen, som visat sig olämplig för snurrevadsfiske, komme att utbytas mot en ny, öfverskott komma att uppstå å det belopp af 7,500 kronor, som Riksdagen för år 1911 beviljat till underhålls- och driftkostnader för fartyget.

Under år 1911 och särskildt vid de fisketförsök med drifgarn, isynnerhet efter hvassbuk, som utförts, hade det visat sig, att en fjärde besättningsman vore af behovet påkallad. Dessa försök vore ämnade att fortsättas och utvidgas år 1913. I stället för att, såsom skett under år 1911, en extra fiskare mera tillfälligtvis varit anställd till hjälp åt besättningen, behöfde hädanefter en yngre man anställas under hela seglationstiden med en ersättning af omkring 450 kronor. Om den nyanskaffning af redskap och wire, som vore beräknad för år 1912, då komme till stånd, torde emellertid nämnda, genom besättningens ökande med en man för år 1913 uppkommande ökning i utgifterna för fartygets underhåll och drift ändock kunna hållas inom samma gränser som år 1912 och anslaget för år 1913 således ej behöfva sättas högre än 8,500 kronor. Skulle några oförutsedda kostnader uppstå, syntes detta kunna regleras på det sätt, att den för fartygets användning år 1913 beräknade tiden af 7 månader i någon mån inskränktes.

Med nämnda användningstid hade landtbruksstyrelsen approximativt uppgjort för år 1913 följande förslag till stat för fiskefartyget:

Arfvode åt skepparen	kronor 1,500: —
„ „ 3 besättningsmän	„ 1,785: —
Besättningens resor från och till hemorterna	„ 165: —
Fotogén och andra förbrukningsartiklar	„ 2,000: —
Reparationer samt smärre förbättrings- och kompletteringsarbeten, vårutrustning och vinterförläggning	„ 1,500: —
Forsling af redskap, belysning, lotsning m. m.	„ 350: —
Nyanskaffning af (ersättning af förbrukad) redskap jämte apparater och tågvirke m. m.	„ 1,200: —
Summa kronor	8,500: —

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt har landtbruksstyrelsen hemställt, att för bestridande af underhålls- och driftkostnader för det för fiskeriadминистраtionens behof byggda fartyget äfvensom till anskaffande och underhåll af fiskeredskap samt undersökningsapparater till

samma fartyg på extra stat för år 1913 måtte beviljas ett anslag af 8,500 kronor.

[62.]

Enligt en i ärendet ingifven, af landtbruksstyrelsen uppgjord promemoria angående fartygets verksamhet under den förflutna sommaren, företogs då med fartyget ett flertal fiskeförsök och andra undersökningar af betydelse för fisket, hvilka utan detta fartyg icke eller endast till väsentligt större kostnad kunnat utföras. Under slutet af maj fortsattes i trakten af Landsort och Sandhamn de under sommaren 1910 där anställda fiskeförsöken rörande tillgången på torsk och flundra, af hvilka försök framgick, att tillgången på dessa fiskslag vid ifrågavarande årstid är endast obetydlig. — I början af juni anställdes undersökningar öfver vattnets beskaffenhet m. m. utanför Skutskär och Karskär för att utröna, om de där belägna sulfat- och sulfidfabrikerna förorenade vattnet i en för fisket skadlig utsträckning. Det visade sig därvid, att syrebrist icke förefanns på något längre afstånd från spillvattenutloppen, men att den för fisken och fiskeredskapen skadliga fibern i mängd fanns spridd långt till sjöss. Under senare hälften af juni månad fullföljdes de år 1909 påbörjade fiskeförsöken kring Gotska Sandön och norr om Gottland för utrönande af tillgången på flundra, piggvar och torsk. Försöken gäfvö äfven nu beaktansvärda resultat. Såväl med snurrevad som med nät och krok gjordes så goda fångster, att det numera ej lär vara tvifvel underkastadt, att icke ett fullt lönande fiske efter torsk och flatfisk där skulle kunna igångsättas. — Större delen af juli månad var anslagen hufvudsakligen till drifgarnsfiske efter hvassbuk i öppen sjö. Fisket företogs utanför Blekinge och Ölands norra udde; där liksom annorstädes — såväl i Finska viken som på västkusten — visade sig tillgången i fjol vara ytterst ringa. Kring Utlängan likaledes under juli månad utförda torskfiskeförsök lade i dagen, att dylikt fiske där lönar sig äfven sommartiden, då det endast i ringa utsträckning plägar därstädes bedrivas. — Under augusti månad anställdes utanför Hälsinglands kust för ett rationellt fiskes bedrivande betydelsefulla undersökningar rörande strömmingens lefnadsförhållanden, hvilka i dessa trakter äro mycket ofullständigt kända. Fiskets gång på olika platser följdes och i sammanhang därmed undersöktes vattnets halt af fisknäring, dess temperatur och salthalt å olika djup m. m. Undersökningarna gäfvö intressanta hållpunkter men behöfva gifvetvis fortsättas, innan säkra resultat kunna dragas ur dem. — Under förra hälften af september användes Eystrasalt i Mälaren för undersökningar angående siklöjefisket m. m., afsedda att klargöra lämpligheten af där gällande fiskeristadgas bestämmelser. I sammanhang härmed undersöktes äfven kräftpestens utbredning.

[62.] Under senare hälften af samma månad och därefter till och med första veckan af november fortsattes — liksom under färderna till och från Norrland — fiskeförsöken efter hvassbuk och torsk utanför Södermanlands, Östergötlands och Smålands kuster. Drifgarnsfisket efter hvassbuk, som pågick till medlet af oktober, lämnade alltjämt dåliga resultat. Längre fram på hösten hade hvassbuken gått in i skärgården och då gjordes goda fångster med fastsatta garn såväl vid Södermanlands som vid Östergötlands kuster. Samtidigt fångades vid flera tillfällen äfven fetströmming i stora mängder. Försöken med torskrefvar lämnade endast en och annan gång tillfredsställande resultat.

Till dessa för fiskets bedrivande synnerligen värdefulla upplysningar, som genom de med Eystrasalt utförda undersökningarna och fiskeförsöken erhållits, kommer ytterligare, att dessa undersökningar och försök visat sig vara af betydelse och till gagn för fiskeristipendiaternas utbildning.

Departements-
chefen.

Af hvad jag sålunda inhämtat framgår, att de undersökningar, som under nästlidna år blifvit utförda med här ifrågavarande för fiskeradministrationens behof byggda motorfartyg, ytterligare bekräftat nyttan och fördelarna af att äga tillgång till detsamma.

Såsom af landtbruksstyrelsens framställning i ämnet framgår, har under år 1911 uppstått en besparing i det för året för här ifrågavarande ändamål anvisade anslaget. Då behovet af reparationer å ett fartyg sådant som detta äfvensom komplettering af redskap m. m. gifvetvis kan komma att afsevärdt växla under olika år, synes det mig lämpligt att här, liksom beträffande det för hydrografisk-biologiska hafsundersökningar afsedda fartyget Skagerak, till bestridande af de kostnader härför, hvartill för året anvisadt anslag visar sig icke förslå, använda under föregående år tilläfventyrs uppkomna reservationer å för dessa år anvisade anslag. Lika litet som ifråga om anslaget till Skagerak torde hvad som vid nu ifrågavarande anslags beviljande förekommit lägga hinder i vägen därför.

På grund af hvad jag sålunda anført, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för bestridande af underhålls- och driftkostnader för det för fiskeradministrationens behof byggda fartyg Eystrasalt på extra stat för år 1913 bevilja ett anslag af 8,500 kronor.

Under en lång följd af år har Kungl. Maj:t medgifvit, att ett flottans fartyg stationerats vid bohuslänska kusten för, bland annat, upprätthållande af ordning i skärgården under pågående vinterfiske. Alltsedan år 1891 har kanonbåten Svensksund årligen varit under vintermånaderna för detta ändamål beordrad till rikets västkust. Kostnaderna för dessa vinterexpeditioner, som i regel omfattat månaderna november—mars, hafva till och med år 1910 utgått från femte hufvudtiteln.

[63.]
Ett armeradt
ångfartygs
stationerande
under vinter-
månaderna vid
rikets kuster
till ordning
och skydd vid
fisket.

Under femårsperioden 1903—1908 hafva dessa kostnader uppgått till i medeltal 28,031 kronor 45 öre årligen. Af denna summa har proviantkostnaden, i medeltal 5,845 kronor 80 öre årligen, bestridts från nämnda hufvudtitels anslag till naturaunderhåll, medan öfriga utgifter för expeditionerna, utgörande i medeltal årligen 22,185 kronor 65 öre, bokförts å anslaget till flottans öfningar.

Då ifrågavarande vinterexpeditioner utrustades hufvudsakligen i fiskerinäringens intresse, uppstod under år 1910 fråga därom, att sistnämnda, af expeditionerna betingade utgifter, hvilka, genom inskränkning i tiden för fartygets expedition till allenast tre à fyra månader om året under den egentliga vintern, skulle kunna nedbringas till 20,000 kronor, borde för framtiden bestridas från anslag under nionde hufvudtiteln.

Vid underdånig föredragning af frågan härom erinrade den 13 januari 1911 dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, att Riksdagen å sjätte hufvudtitels extra stat för år 1900 anvisat ett anslag af 25,000 kronor för beredande genom ett armeradt ångfartygs stationerande vid rikets kuster under annan tid af året än vintermånaderna af ordning och skydd vid fiskets bedrifvande samt att Riksdagen därefter för hvart och ett af åren 1901—1904 under nionde hufvudtitels extra stat för enahanda ändamål anvisat likaledes 25,000 kronor. Å de sålunda beviljade anslagen förefanns vid 1910 års utgång en reservation till belopp af 20,545 kronor 38 öre, hvilken reservation uppkommit till följd däraf, att berörda anslag icke behöft anlitas, sedan Riksdagen å extra stat för år 1905 beviljat medel till hydrografisk-biologiska kommissionens fartyg Skagerak. Enligt hvad föredragande departementschefen ifrågasatte, skulle nämnda reservation användas till bekostande af kanonbåten Svensksunds expedition under vintern 1911—1912.

I anslutning härtill begärde, på statsrådets hemställan, Kungl. Maj:t Riksdagens medgifvande, att för stationerande under vintern 1911—1912 af ett armeradt ångfartyg vid rikets kuster för åstadkommande af ordning och skydd vid fiskets bedrifvande under åren 1911 och 1912 i mån af behof disponera, hvad vid utgången af år 1910

[63.] icke blifvit användt af de till stationerande af dylikt ångfartyg vid rikets kuster tillförene å extra stat beviljade anslag.

Denna Kungl. Maj:ts framställning blef af Riksdagen bifallen.

Genom nådigt beslut den 15 september 1911 fann Kungl. Maj:t godt föreskrifva, att, därest ett örlogsfartyg under vintermånaderna 1911—1912, på sätt förut ägt rum, komme att afses för åstadkommande af ordning och skydd vid fiskets bedrifvande vid rikets kuster, sådana härigenom uppkommande kostnader, som enligt gällande föreskrifter eljest skolat bestridas af anslaget till flottans öfningar och af anslaget till sjöbeväringens vapenöfningar samt beklädnad och ersättning därför — dock ej proviantkostnad — skulle till ett belopp af högst 20,545 kronor 38 öre gäldas af förenämnda vid 1910 års slut återstående tillgång.

Sedan därefter kanonbåten Svensksund från och med början af december 1911 stationerats vid kusten af Göteborgs och Bohus län, har Kungl. Maj:ts befallningshafvande i nämnda län i underdånig skrifvelse den 13 december 1911 anfört, att kanonbåtens hufvudsakliga uppgift under förläggningen vid bohuslänska kusten varit att biträda vid ordningens upprätthållande i skärgården under pågående vintersillfiske. Dessutom hade kanonbåten anlitats för bogsering af fiskefartyg samt upptagande af sjunkna större eller mindre fiskebåtar, hvarjämte den tjänstgjort såsom inspektionsfartyg. Under denna sin tjänstgöring hade kanonbåten visat sig vara till mycket stor nytta för fiskerinäringen. Det syntes sålunda Kungl. Maj:ts befallningshafvande synnerligen önskvärdt, att densamma äfven under nästa vinter kunde blifva beordrad vid länets kust; och har Kungl. Maj:ts befallningshafvande på grund häraf hemställt, att åtgärder måtte vidtagas för att kanonbåten Svensksund jämväl under vintern 1912—1913 blifve stationerad vid länets kust under pågående vintersillfiske.

*Departements-
chefen.*

Erfarenheten har under en lång följd af år tydligt ådagalagt de stora fördelar, som för fiskerinäringen å västkusten äro förbundna med att ett bevakningsfartyg af isbryartyp och med fullständig dykare- och bärgningsutrustning, såsom fallet är med kanonbåten Svensksund, under vintermånaderna är stationerad vid nämnda kust. Då därtill kommer, att detta flottans fartyg med sin besättning visat sig kunna lämna verksamt biträde, där sådant erfordrats, för upprätthållande af ordning vid fiskeställena under pågående vinterfisken, synes mig anslag af Riksdagen böra under nionde hufvudtiteln äskas för att, på sätt som under innevarande vinter äger rum, bestrida utgifterna, med undantag af proviantkostnaden, för expeditionen jämväl under nästkommande vinter.

Enligt hvad chefen för sjöförsvarsdepartementet, hvilken deltagit i ärendets beredning, meddelat, synas dessa utgifter icke behöfva beräknas till högre belopp än 20,000 kronor. [63.]

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att *för stationerande under vintern 1912—1913 af ett armeradt ångfartyg vid rikets kuster för åstadkommande af ordning och skydd vid fiskets bedrifvande* på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 20,000 kronor.

I underdånig skrifvelse den 29 mars 1890 hemställde landtbrukstyrelsen om anvisande af medel till upprättande vid Finspong i Östergötlands län af en fiskodlingsanstalt med ändamål att väcka intresse för anläggande af fiskdammar, att för möjligast billiga pris tillhandahålla rom och yngel af olika fiskarter, lämpliga att uppfödas i dammar eller utplanteras i naturliga vattendrag, att anställa försök med olika kläckningslådor för utrönande af deras olika företräden sinsemellan samt att på detta och andra sätt sprida kunskap om och intresse för fiskodling i allmänhet. Med anstalten skulle vara förenad en afdelning för anställande af vetenskapliga undersökningar med praktiskt syfte rörande villkoren för och utvecklingen af fiskarnas lif under olika förhållanden. Anstalten i sin helhet beräknades kräfva en kostnad af 6,590 kronor.

Genom nådigt bref den 5 september 1890 bemyndigade Kungl. Maj:t landtbrukstyrelsen att upprätta och anordna ifrågavarande anstalt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med af styrelsen afgifvet förslag, för hvilket ändamål styrelsen jämväl ägde att å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar sluta aftal med ägaren af Finspong om nyttjanderätt under 50 år till för anstalten erforderlig mark och vatten, uti hvilket kontrakt borde intagas förbehåll för kronan att före nämnda tids utgång få afstå från arrendet sex månader efter därom å kronans sida gjord uppsägning. Vidare anvisade Kungl. Maj:t från anslaget till fiskerinäringens understöd dels för anstaltens anordnande och inrättande 6,590 kronor och dels för bestridande af kostnaderna för anstaltens underhåll och drift under år 1891 1,000 kronor, hvarjämte Kungl. Maj:t förordnade, att landtbrukstyrelsen skulle före hvarje års utgång underställa Kungl. Maj:ts pröfning förslagsberäkning öfver inkomster och utgifter vid anstalten för det kommande året.

I enlighet med förberörda grunder blef sedermera ifrågavarande

[64.]
Nybyggnader
för en fisk-
odlingsanstalt
vid Motala
m. m.

[64.] fiskodlingsanstalt upprättad och tog verksamheten vid densamma sin början under år 1891 samt har alltsedan fortgått.

Förslag föreligger nu att indraga denna anstalt och i dess ställe upprätta en större fiskodlingsanstalt vid Motala och tillåter jag mig att beträffande den utredning, som härutinnan blifvit åvägabragt, lämna en närmare redogörelse.

För statsverkets räkning hafva genom domänstyrelsens försorg enligt kontrakt den 22 juni 1899 kronolägenheterna Motala kungsfiske n:r 26 och Motala Herrekvarn n:r 27 i Motala socken af Östergötlands län gemensamt utarrenderats för en tid af tio år, räknadt från den 1 januari 1901 mot ett årligt arrende af 2,800 kronor. Men anledning af förestående arrendeledighet har arrendeuppskattning hållits under år 1908 å lägenheterna, hvarvid varit tillgänglig, bland annat, en öfver lägenheterna år 1907 af förste landtmätaren Joh. Er. Linder upprättad karta jämte densamma tillhörande beskrifning.

Af instrumentet öfver berörda uppskattningsförrättning inhämtas följande.

Lägenheterna, som äro belägna vid Motala ström omedelbart intill Motala stad, bestå dels af åtskilliga tomtplatser, dels af fiskestränder för fiskebragdernas torkning med mera, dels ock af fiskevattnet Motala ström med vattenkraft och vattenverk.

Af lägenheternas jordområde, som innehåller en sammanlagd areal af 4 hektar 82.5 ar, brukas de å kartan med n:r 16 och 17 betecknade ägofigurerna om 11.85 ar af Åstedts stärbhusdelägare, som äga en därå befintlig mekanisk verkstad med tillhörande byggnader, samt ägofigurerna n:r 10b, 11a och 11b om 5.4 ar af bryggmästaren A. F. Johansson, som äger en å detta område uppförd uthuslänga.

Vid uppskattningsstillfället hafva såväl bemälde stärbhusdelägare som bryggmästaren Johansson anhållit att få inköpa de af dem nyttjade områden. Uppskattningsmännen hafva emellertid ansett, att Kungl. Maj:ts nådiga skrifvelse den 25 september 1896 angående upplåtelse af lägenheter från kronans jordbruksdomäner i förevarande fall ej kunde vara tillämplig och att det under alla förhållanden vore mindre välbetänkt att vid det läge, som vattenfrågan Motala ströms disposition för kronans räkning intoge, afhända kronolägenheterna i fråga någon jord.

Härjämte har antecknats i uppskattningsinstrumentet, att äganderätten till en del af ägofiguren n:r 16 vore tvistig. Skulle emellertid förenämnda stärbhusdelägares lägenhet få af dem inköpas, hafva uppskattningsmännen åsatt densamma ett saluvärde af 3,850 kronor, beräknadt efter 3 kronor kvadratmetern.

Förnyad utarrendering af lägenheterna har ansetts böra omfatta högst tio år; och hafva uppskattningsmännen åsatt dem ett arrendevärde af 4,000 kronor. Af detta arrendevärde beräknades belöpa på hufvudlotten af kungsfisket 1,750 kronor och på hufvudlotten af Herrekvarn 1,650 kronor, hvartill lagts inkomsten af tomthyror och kraft. Därest arrendetiden sattes under sex år, hafva uppskattningsmännen ansett, att arrendet borde nedsättas till 3,600 kronor.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län har på de af uppskattningsmännen angifna skäl afstyrkt de ifrågasatta afsöndringarna samt föreslagit arrendetiden till tio år, såvida icke vattenkraften i Motala ström kunde beräknas blifva under de närmaste åren erforderlig för något kronans ändamål, och har Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke haft något att erinra mot arrendeuppskattningen.

I ett af domänstyrelsen infordradt yttrande har byråchefen för fiskeriärenden i landbruksstyrelsen, Filip Trybom, anført bland annat, att fiske och kvarnrörelse vore näringar, som lämpligast sköttes hvar för sig. På samma sätt, som skett beträffande kronans laxfiske och jordbruksdomän vid Lagan i Halland och senast år 1905 i fråga om det till Ålfkarleby kungsgård förut hörande laxfisket i Dalälven, syntes det honom, att Motala kungsfiske borde antingen utarrenderas ensamt för sig och skildt från Herrekvarn och då med det tillägg till arrendevillkoren, att staten förbehölles rätt till ett års uppsägningstid, för den händelse staten skulle vilja själf öfvertaga fiskets förvaltning och skötsel, eller ock — och detta helst — att fisket direkt användes för kronans räkning för anordnande af en rationell fiskodling med en större fiskodlingsanstalt, som här vore af stor och allmän betydelse.

Efter anhållan af domänstyrelsen har Kungl. Maj:ts befallningshafvande infordrat yttranden i ärendet af vederbörande fiskeriintendent och domänintendenten i länet.

Af dessa har den förre, i hufvudsak anslutande sig till hvad Trybom anført, förordat, att kronans fisken vid Motala nu ej utarrenderades utan af kronan bibehölles för att skötas under dess eget direkta öfverinseende.

Domänintendenten åter har ansett föreningen af kungsfisket och Herrekvarn under ett arrende vara lyckligt funnen, särskildt med hänsyn dels till den beroende ställning, som båda intaga till hvarandra i vattenregleringshänseende, och dels till den minskning i driftkostnaderna för båda, som vunnits, då jämn sysselsättning kunnat beredas året om åt den anställda arbetsstyrkan. Enligt domänintendentens mening syntes det därför påtagligt, att största möjliga arrendebelopp borde kunna på-

[64.] räknas genom att under ett arrende upplåta båda lotterna, särskildt som konjunkturväxlingar inom båda bidroge att nivellera affären i dess helhet. Att för öfrigt likställa utarrenderingssättet för ifrågavarande kronolägenhet med det, som visat sig lämpligt vid kronans laxfiske och jordbruksdomän vid Lagan, syntes vara orätt. En praktisk och god jordbrukare borde nämligen aldrig vara hvarken fiskare eller jägare, ty både det ena och det andra lockade lätt nog intresset från jordbruket. Hvad beträffade Tryboms alternativt framställda förslag att använda Motala kungsfiske direkt för kronans räkning, syntes detsamma olämpligt med hänsyn till föreliggande planer att använda vattenfallen i strömmen för elektrisk drift af statens järnvägar. Först sedan dessa viktiga angelägenheter realiserats, syntes det vara på sin plats att taga vara på de resurser, som erbjödes för fiskets upphjälpande. På grund häraf och då det vore domänintendentens öfvertygelse, att vid en eventuell förändring af sättet för utarrenderingen af Motala kungsfiske och Motala Herrekvarn mera vore att riskera än att vinna för kronans räkning, har domänintendenten hemställt, att Tryboms förslag måtte lämnas utan afseende.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande har uti underdånigt utlåtande den 7 augusti 1909 biträdt de skäl, domänintendenten framställt emot Tryboms förslag, hvarjämte Kungl. Maj:ts befallningshafvande anført, att, därest emellertid vattenkraften i Motala ström kunde beräknas blifva under de närmaste åren erforderlig för något kronans ändamål, tilläfsventyrs ännu kortare arrendetid borde bestämmas, än hvad Kungl. Maj:ts befallningshafvande tillförene föreslagit.

Vattenfallsstyrelsen, som på begäran äfven lämnats tillfälle att i ärendet yttra sig, har i anslutning till det yttrande beträffande ifrågasatt afsöndring och försäljning af vissa ägofigurer af ifrågavarande kronolägenheter, som afgifvits af uppskattningsmännen och Kungl. Maj:ts förenämnde befallningshafvande, på det lifligaste afstyrkt, att någon del af lägenheterna afhändes kronan; och har vattenfallsstyrelsen med afseende å Tryboms förslag ansett sig endast böra framhålla angelägenheten af att några nybyggnader i Motala ström icke utfördes på sådant sätt, att ett fullständigt utnyttjande af vattenkraften i strömmen därigenom försvårades, hvarjämte styrelsen beträffande arrendetidens längd förordnat, att den i hvarje fall nu icke sattes längre än till sex år, med kronan förbehållen rätt att efter två år förut skedd uppsägning återtaga det utarrenderade.

Med anledning af hvad domänintendenten anført hade yttrande infordrats jämväl af järnvägsstyrelsen, som därvid förklarar sig till fullo

instämma i hvad vattenfallsstyrelsen uti de i ärendet uppkomna frågor [64.] uttalat.

Uti underdånigt utlåtande den 7 april 1910 har domänstyrelsen, med tillkännagifvande att domänstyrelsen lika med Kungl. Maj:ts befallningshafvande och öfriga ämbetsverk, som yttrat sig i ärendet, ansåge kronan ej böra för närvarande afhända sig någon del af ifrågavarande kronolägenheter och att styrelsen i enlighet därmed funnit en af ägarna af Åstedts mekaniska verkstad hos styrelsen gjord framställning att få inköpa ofvanberörda tomter n:r 16 och 17 icke till någon styrelsens åtgärd föranleda, ansett sig böra, innan vidare åtgärder vidtoges för kronolägenheternas utarrendering, underställa Kungl. Maj:ts nådiga pröfning det väckta förslaget om fiskets undantagande vid den förestående utarrenderingen af lägenheterna och dess omedelbara disponerande för kronans räkning och har styrelsen därjämte anført, att, för så vidt Kungl. Maj:t funne den ifrågasatta fiskodlingsanstalten erforderlig, styrelsen ej hade något att erinra mot förenämnda förslag.

I ärendet har jämväl till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet inkommit en skrift från landshöfdingen i Östergötlands län, grefve L. Douglas, hvari denne, med anledning af Tryboms förberörda förslag och med åberopande, hurusom Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län i ofvan omförmälda utlåtande af den 7 augusti 1909 instämt i domänintendentens i nämnda län afstyrkande utlåtande, vidare anført, att Kungl. Maj:ts befallningshafvandes afstyrkande af Tryboms alternativa förslag vore helt och hållet afgifvet med hänsyn till de föreliggande planerna att använda vattenfallen i Motala ström för elektrisk drift af statens järnvägar. Så öfvertygad Kungl. Maj:ts befallningshafvande än vore om nödvändigheten af fiskerihandteringens omläggning, i synnerhet hvad mellersta Sverige anginge, så hade Kungl. Maj:ts befallningshafvande dock utgått från den uppfattning, att nämnda elektriska anläggningar, såsom af allra största betydelse i statsekonomiskt afseende, icke borde vid sitt utförande riskera att kollidera med den i nämnda hänseende mindre betydelsefulla fiskerifrågan. Då emellertid i sedermera afgifna utlåtanden såväl järnvägsstyrelsen som vattenfallsstyrelsen icke syntes hysa några betänkligheter mot Tryboms förslag, blott några byggnader i Motala ström icke utfördes på sådant sätt, att ett fullständigt utnyttjande af vattenkraften i strömmen därigenom försvårades, förefunnes nu med anledning af de nytillkomna förklaringarna icke vidare någon betänklighet mot ofvannämnda alternativa förslag, helst upprättandet af en fiskodlingsanstalt i Motala skulle utgöra ett

[64.] viktigt led i det så välbehöfliga arbetet för ett rationellare bedrifvande och tillgodogörande af mellersta Sveriges insjöfiskeri.

På grund af nådiga remisser har landbruksstyrelsen i ärendet afgifvit underdånigt utlåtande den 26 oktober 1910, däri styrelsen förmått, att styrelsen i särskild underdånig skrifvelse samma dag hemställt om upprättande af en fiskodlingsanstalt vid Motala samt att styrelsen med åberopande af samma skrifvelse hemställde, att vid dispositionen af förenämnda kronolägenheter fisket måtte undantagas för att i enlighet med uti förstberörda underdåniga skrifvelse framställda förslag för kronans räkning användas.

Genom särskilda nådiga beslut har domänstyrelsen fått sig anbefalldt att på de för kronan förmånligaste villkor, som kunde be-
tingas, ombesörja lägenheternas skötsel och vård under tiden intill den 1 januari 1913.

Uti sin förenämnda underdåniga skrifvelse den 26 oktober 1910 rörande upprättande af en fiskodlingsanstalt vid Motala har landbruksstyrelsen till en början meddelat, att för utredning af frågan på uppdrag af styrelsen den i statens tjänst anställda fiskeriingenjören Carl Schmidt efter att å ort och ställe hafva verkställt undersökningar och utredningar i afgifvet yttrande framkommit med förslag till anläggande af en fiskodlingsanstalt vid Motala. Fiskeriingenjören hade däri föreslagit, att den ifrågasatta fiskodlingsanstalten måtte förläggas å ett område, som tillhörde egendomen Hårstorp, hvilken ägdes af Göta kanalbolag och där, enligt hans antagande, någon svårighet knappast skulle möta för staten att få arrendera jord eller att få tillstånd att afläda för anstalten erforderliga omkring 10 sekundliter vatten från kanalen till odlingshuset. Fördelarna af att förlägga odlingsanstalten därstädes skulle bland annat bestå däri, att därigenom skulle vid anstalten utan pumpinrättning tillräcklig fallhöjd kunna beredas, så att ej, såsom händelsen skulle blifva om vattnet toges direkt från Motalaström, fara kunde uppstå för vattentillförselns afstängning genom is-sörja vid vissa tillfällen vintertiden. Enligt fiskeriingenjörens yttrande skulle anstalten erhålla sådan omfattning, att kläckning därstädes kunde ske af två till tre miljoner lax- och rödingrom samt två till tre miljoner sikrom årligen. Anläggningskostnaderna hafva af fiskeriingenjören beräknats till 19,000 kronor, hvaraf 4,000 kronor till inredning och 11,359 kronor för själfva byggnaden, 840 kronor för tilloppsledning och 2,801 kronor till oförutsedda utgifter.

De årliga utgifterna skulle enligt fiskeriingenjörens beräkning uppgå till sammanlagdt 2,600 kronor, hvaraf 1,800 kronor till tillsy-

ningsman, handräckning m. m., 650 kronor för underhåll af hus och apparater, 100 kronor i jordarrende och 50 kronor för ökad transportkostnad af afvelslax.

[64.]

Sedermåra har fiskeriingenjören på landtbruksstyrelsens anmodan inkommit med detaljerad beskrifning å byggnaderna jämte detaljritningar. I detta förslag har fiskeriingenjören, förutom själfva fiskodlingsanstalten, som han beräknat skola kosta 19,000 kronor, upptagit en bostadsbyggnad för tillsyningsmannen, hvarför kostnaden beräknats till 7,000 kronor.

För att utröna, huruvida kronan kunde, därest så skulle erfordras, få för angifna ändamål disponera ifrågavarande plats vid Hårstorp samt om den ofvannämnda vattenmängden för samma ändamål finge afledas från kanalen, hade landtbruksstyrelsen satt sig i förbindelse med direktionen för Göta kanalbolag, som meddelat, att egendomen Hårstorp för närvarande vore intill den 14 mars 1919 utarrenderad till Motala ströms kraftaktiebolag, men att hvarken från detta bolag eller från Göta kanalbolags sida några hinder syntes möta för den ifrågasatta tomtupplåtelsen, hvarom med kanaldirektionen, sedan kanalbolaget återvunnit dispositionsrätten till marken och hvarför redan vidtagits åtgärder, kunde slutas aftal för en tid af högst 50 år emot en årlig tomtafgift af fyra öre kvadratmetern, samt att afgiften för år för den uppgifna erforderliga vattentäkten vore 10 kronor.

Mot den af fiskeriingenjören i hans senare förslag gjorda beräkningen af anläggningskostnaderna för anstalten, tillhopa 26,000 kronor, hade landtbruksstyrelsen icke annat att erinra än att den för själfva fiskodlingsanstalten beräknade kostnaden, 19,000 kronor, lämpligen borde höjas till 20,000 kronor, då sammanlagda beloppet af anläggningskostnaden skulle uppgå till 27,000 kronor. Visserligen ansåge styrelsen, att i anstalten borde kunna inläggas och kläckas ett väsentligen större antal sikrom, än som angäfvos i fiskeriingenjörens förslag, men detta borde kunna gå för sig äfven med de anläggningskostnader, som sålunda angifvits.

I fråga om de årliga omkostnaderna funne landtbruksstyrelsen, att den af fiskeriingenjören för tillsyningsman, handräckning m. m. upptagna posten 1,800 kronor vore väl lågt beräknad. Då tillsyningsmannen vid statens i mindre omfattning anordnade fiskodlingsanstalt vid Finspong för närvarande uppbar ett årsarfvode af 1,200 kronor jämte fri bostad och då tillsyningsmannen vid den ifrågasatta fiskodlingsanstalten vid Motala på grund af denna anstalts mycket större omfattning med däraf följande ökad arbete för tillsyningsmannen borde

[64.] tilldelas ett arfvode af 2,000 kronor jämte rätt till fri bostad, för hvilken ett årligt underhåll af 150 kronor finge beräknas, skulle sammanlagda beloppet af de årliga utgifterna komma att uppgå till 2,950 kronor.

Om staten vid Motala skulle upprätta en fiskodlingsanstalt på sätt förslaget blifvit, borde äfven Motala kungsfiske komma att öfvertagas af staten och skötas för statens räkning, hvarvid fisket lämpligast borde förestås af den, som finge i uppdrag att sköta fiskodlingen. Såsom föreståndare för fiskets utöfvande syntes han i sådan händelse lämpligast böra uppbära en viss mindre procent af detta fiskes nettoutbyte. Af landbruksstyrelsen har statens nettovinst af fisket beräknats till omkring 1,200 kronor under de första fem åren. Sedermera, då verkningarna af den ökade fiskodlingen hunne göra sig märkbara, borde denna inkomst komma att ytterligare stiga och så småningom väsentligen ökas utöfver den nuvarande inkomsten.

Skulle Kungl. Maj:t gilla förslaget om undantagande af Motala kungsfiske för statens räkning och om inrättande af en större fiskodlingsanstalt därstädes, ansåge landbruksstyrelsen, att den nuvarande fiskodlingsanstalten vid Finspong borde indragas.

Såsom skäl härför har landbruksstyrelsen anført, att vatten-tillgången vid denna anstalt i det hela vore otillräcklig, hvadan anstalten ej kunde utvidgas, och då vidare den med statsmedel understödda fiske-försöksanstalten vid Aneboda numera tillkommit samt ej mindre mellersta Sveriges fiskeriförening såväl ägde fiskdammar, hufvudsakligen forell-dammar, vid Ängelsberg, som ock vore i begrepp att anlägga vid-sträckta sådana dammar å Klotens kronopark, än äfven dylika dammar anlagts till ganska stort omfång äfven i Jämtland och Västergöt-land, kunde fiskodlingen i dammar vid Finspong icke längre anses vara behöflig såsom mönsteranstalt, hvartill densamma icke heller numera lämpade sig.

Såsom sötvattenbiologisk anstalt vore statens anläggning vid Finspong icke heller längre nödvändig, då staten lämnade anslag till en dylik anstalt vid Aneboda, där äfven studieledare funnes under allra största delen af året. Under senare år hade anstalten vid Finspong icke heller besökts af några idkare af sötvattenbiologiska studier.

Med inberäkning af de inkomster, som influtit genom försäljning af fiskyngel och rom från anstalten, hade denna under nedannämnda fem år förorsakat statsverket följande utgifter, som betalats af anvisade statsmedel:

År 1905	kronor 350: —
„ 1906	„ 575: —
„ 1907	„ 525: —
„ 1908	„ 775: —
„ 1909	„ 975: —

Den för anstalten behöfliga fiskrommen hade till väsentlig del köpts från arrendatorn af Motala kungsfiske. Om i Motala, på sätt föreslaget blifvit, inrättades en fiskodlingsanstalt, komme denna ej att syssla med odling af regnbågsforell eller bäckröding, hvaraf numera tillräckligt antal yngel och befruktad rom snart nog borde kunna produceras vid andra anstalter inom riket. Däremot borde rom af den i Vättern förekommande form af laxöring, som därstädes benämnes lax, samt af röding, sik och siklöja kunna i den blifvande anstalten vid Motala samlas och kläckas eller inläggas för kläckning i så stora mängder, att öfverskott kunde uppstå för plantering i för dessa fiskar nya sjöar och vattendrag till gagn för fisket inom nämnda orter af riket. Endast under vissa förutsättningar borde dylik rom från anstalten kostnadsfritt erhållas och särskildt torde mindre mängder rom eller yngel af nämnda fiskslag kunna till fulla värdet försälas till utlandet, där dessa fiskslag flerstädes vore mycket begärliga för plantering. I det hela syntes en vid Motala anlagd fiskodlingsanstalt, utan att äfventyra för stor minskning i det antal fiskyngel, som kostnadsfritt skulle utsättas i Motala ström eller Vättern, kunna årligen försälja befruktad fiskrom och fiskyngel för minst lika stort belopp, som beräknats komma att säljas från Finspong under år 1910, eller för 850 kronor.

För den tillämnade fiskodlingsanstalten vid Motala har landtbruksstyrelsen med stöd af det föregående upprättat följande normalstat:

Inkomster

försäljning af yngel och rom	kronor 850: —
statsanslag	„ 2,100: —
	Summa kronor 2,950: —

Utgifter

föreståndaren	kronor 2,000: —
underhåll af bostad	„ 150: —
underhåll af fiskodlingsanstalt och inventarier	„ 650: —
jordarrende	„ 100: —
diverse mindre utgifter	„ 50: —
	Summa kronor 2,950: —

[64.] Till jämförelse har landtbruksstyrelsen meddelat följande normalstat för fiskodlingsanstalten vid Finspong:

Inkomster

försäljning af yngel och rom	kronor	850: —
statsanslag	„	975: —
Summa kronor		1,825: —

Utgifter

föreståndaren	kronor	1,200: —
inköp af rom	„	300: —
diverse	„	325: —
Summa kronor		1,825: —

Upprättandet af en fiskodlingsanstalt vid Motala i stället för den vid Finspong befintliga anstalten skulle således medföra en ökad årlig utgift för staten af 1,125 kronor, hvilken summa dock sannolikt komme att minskas i mån af en ökad försäljning af rom och fiskyngel.

Med sagda utgift skulle vinnas, att laxfisket i Motala ström och Vättern samt röding- och sikfiskena i nämnda sjö kunde i väsentlig mån förbättras, att mycket större utsikt än för närvarande skulle komma att finnas för att i lämpliga svenska sjöar kunde inplanteras lax, röding, sik och siklöja från Vättern och att ett godt tillfälle uppstode för staten att lämna praktisk undervisning i odling af våra inhemska höstlekande fiskar för utsättning till större mängder i våra fria vatten. Sådan undervisning kunde icke på ett tillfredsställande sätt anordnas utan tillgång till praktisk öfning vid anstalt, som vore inrättad på fullgodt och modernt sätt.

En stor del af den lax, som nu till stor skada för fortplantningen, och i olikhet med hvad eljest både in- och utomlands under liknande omständigheter vore förhållandet, fångades i strömmen vid Motala under själfva lektiden för konsumtion, kunde på detta sätt komma till användning såsom afvelslax. Med en ringa uppoffring af statsmedel skulle således mycket vinnas för fiskets förbättrande ej blott i Motala ström och Vättern utan ock för många andra ställen inom riket.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, har landtbruksstyrelsen i underdånighet hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes

dels bemyndiga landtbruksstyrelsen att i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ofvan angifna plan vid Motala anlägga en fiskodlings-

anstalt samt för sådant ändamål med vederbörande träffa öfverenskommelse om upplåtelse för en tid af högst 50 år, af högst 2,000 kvadratmeter af den Göta kanalbolag tillhöriga egendomen Hårstorp för att därstädes anlägga anstalten emot en tomtafgift af högst fyra öre för kvadratmeter samt om vattenrätt från kanalen för en afgift af högst tio kronor för år;

dels medgifva, att det till kronolägenheterna Motala kungsfiske n:r 26 och Motala Herrekvarn n:r 27 i Motala socken af Östergötlands län för närvarande hörande fiskevatten måtte af landbruksstyrelsen tillsvidare få disponeras för att, om och när fiskodlingsanstalten komme till stånd, skötas i sammanhang med denna och med skyldighet för landbruksstyrelsen att till statsverket inleverera inkomsten af den del af fångsten, som icke behöfde tagas i anspråk för anstaltens räkning;

dels till uppförande af byggnader för nämnda anstalts behof i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förberörda, af statens fiskeriingenjör C. Schmidt uppgjorda ritningar och kostnadsförslag bereda ett belopp af 27,000 kronor, dock med villkor att några byggnader i Motalaström icke finge utföras på sådant sätt, att ett fullständigt utnyttjande af vattenkraften i strömmen därigenom försvårades;

dels anbefalla landbruksstyrelsen att i god tid, innan anstalten skulle börja sin verksamhet, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till närmare bestämmelser angående anstalten äfvensom förslagsberäkning öfver anstaltens inkomster och utgifter för det löpande och därpå nästföljande året;

dels medgifva, att fiskodlingsanstalten vid Finspong finge från den tid, som Kungl. Maj:t framdeles, på framställning af landbruksstyrelsen, bestämde, nedläggas;

dels ock bemyndiga landbruksstyrelsen att, under förutsättning att Kungl. Maj:t på särskild framställning af landbruksstyrelsen därtill lämnade bifall, mot redovisningsskyldighet försälja de Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga, för fiskodlingsanstaltens vid Finspong behof använda byggnader, äfvensom sådana inventarier, hvilka icke kunde användas vid fiskodlingsanstalten vid Motala.

På grund af nådig remiss har öfverintendentsämbetet afgifvit underdånigt utlåtande den 22 november 1911 angående förberörda kostnadsförslag och ritningar till husbyggnader för fiskodlingsanstalt vid Motala samt bostad för tillsyningsmannen vid anstalten, därvid ämbetet meddelat, att ämbetet, som mot de föreliggande ritningarna ej funnit skäl till anmärkning, mot de företedda kostnadsberäkningarna, blott ansett sig böra erinra, att, då vissa poster beträffande det afsedda bostadshuset, såsom för schaktning,

- [64.] betonggrund, uppförande af tegelväggar och skorstensmurning jämte putsning m. m. vore väl låga, den antagna kostnadssumman för nämnda byggnad borde ökas med 1,000 kronor eller till 8,000 kronor, hvarjämte ämbetet framhållit, att, därest samma byggnad skulle utvidgas med en lärosal, byggnadskostnaden torde behöfva höjas med ytterligare 3,000 kronor eller till 11,000 kronor.

Departements-
chefen.

Det förslag, som från fiskerisakkunnigt håll här blifvit framlagdt, att vid Motala förlägga en större statens fiskodlingsanstalt för kläckning af rom hufvudsakligen efter i Vättern förekommande lax, röding, sik och siklöja samt att med denna anstalt förena statens nu ifrågavarande i Motala ström befintliga laxfiske, torde, därest det komme till utförande, kunna blifva vårt insjöfiske till nytta och gagn. Särskildt fördelaktigt synes mig anstaltens läge i omedelbar närhet af Vättern, därifrån så stora mängder rom af förenämnda värdefulla fiskarter utan svårighet böra kunna erhållas, att afsevärdt öfverskott af rom och yngel kan beräknas komma att uppstå till försäljning och utplantering i för dessa fiskar lämpliga vattendrag inom olika delar af landet. Denna afsättning torde i väsentlig grad komma att underlättas genom de goda kommunikationer, som den föreslagna anstalten skulle erhålla. Såsom ytterligare fördelar för denna anstalt förtjänar särskildt framhållas, att säker och rik tillgång till godt kläckningsvatten kan beredas anstalten samt att fullt tillräckliga mängder afvelslax kunna anskaffas å platsen och sålunda ej, såsom vid andra anstalter, behöfva förvaras i sump under längre tid.

Af särskild betydelse skulle denna anstalt kunna blifva för laxfisket ej blott i Motala ström mellan Vättern och Boren utan äfven i själfva Vättern, i det att afkastningen af detta fiske väsentligen är beroende på att den i nämnda sträcka af strömmen nedgående laxens lek lämnar bästa möjliga resultat. Härutinnan äro förhållandena för närvarande jämförelsevis ogynnsamma. Medan laxen så godt som öfverallt annorstädes går *upp* i rinnande vatten för att leka, går vätterslaxen omedelbart före lektiden och då fullt lekmogen *ned* i Motala ström, hvilket har till följd, att den endast under en jämförelsevis kort tid af hösten vistas i strömmen. På grund häraf har fredningstiden icke här kunnat sammanfalla med lektiden, hvilket haft till följd, att vätterslaxens bestånd kommit i ett väsentligt sämre läge än laxbeståndet i allmänhet inom landet. Då kronans nu ifrågavarande laxfiske är det närmast Vättern belägna, bör ett icke ringa antal lekmogen lax här

kunna fångas och betydliga mängder rom sålunda kunna erhållas till kläckning. En nödvändig förutsättning härför är emellertid, att detta laxfiske, enligt landtbruksstyrelsens förslag, mot hvilket jag icke har något att erinra, förenas med fiskodlingsanstalten.

I samband med anläggandet af nu ifrågavarande anstalt har landtbruksstyrelsen föreslagit, att statens fiskodlingsanstalt vid Finspong skulle nedläggas, och på de af landtbruksstyrelsen anförda skälen ansluter jag mig till denna landtbruksstyrelsens uppfattning. Vid anläggandet af denna anstalt ansågs det såsom en af dess hufvuduppgifter, att vid densamma i stor utsträckning kläcka gösrom, som då i jämförelsevis betydande mängder kunde erhållas å gösens lekplatser vid Motala ströms inlopp i Glan. De fabriksanläggningar, som sedermera blifvit dit förlagda, hafva emellertid haft till följd, att gösleken där upphört, och då man ej kunnat finna fiskens nya lekplatser, har anstaltens betydelse för gösfisket i hög grad reducerats. Därtill kommer ock att anstalten på grund af sitt läge icke kan utvidgas och att vattentillgången särskildt under torra somrar visat sig vara otillräcklig.

Hvad angår det för den nya anstaltens anläggning erforderliga beloppet, torde detta, med af öfverintendentsämbetet tillstyrkt förhöjning å 1,000 kronor i kostnadssumman för bostadsbyggnaden, böra beräknas till 28,000 kronor. Öfverintendentsämbetet har visserligen ifrågasatt en ytterligare förhöjning å 3,000 kronor för nämnda byggnads utvidgning med en lärosal. Att undervisning vid anstalten skall meddelas i odling af höstlekande fisk synes mig önskvärdt, men då den ifrågasatta kursen i sin helhet, enligt hvad jag inhämtat, kommer att inskränka sig till endast tre veckor, högst en månad, däraf endast omkring 14 dagar komma att anslås till teoretisk undervisning, synes mig obehöfligt att för ändamålet uppföra en särskild lärosal, i synnerhet som, om så skulle behövas, erforderlig lokal säkerligen utan svårighet och mot jämförelsevis obetydlig hyresersättning bör kunna erhållas i Motala. Att det noga måste tillses, att de för anstalten erforderliga nybyggnaderna i Motala ström icke utföras på sådant sätt, att ett fullständigt utnyttjande af vattenkraften i strömmen därigenom försvåras, synes mig själfallet.

Det för bestridande af anstaltens driftkostnader erforderliga beloppet, 2,100 kronor, torde, liksom fallet varit vid Finspongsanstalten, kunna bestridas från den till Kungl. Maj:ts förfogande ställda delen af anslaget till »fiskerinäringens understöd». Detta belopp kommer, i samma mån som den nu lågt beräknade försäljningen af rom och yngel blir allt större, så småningom att minskas.

[64.] På grund af hvad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

dels att medgifva, att det till kronolägenheterna Motala Kungsfiske n:r 26 och Motala Herrekvarn n:r 27 i Motala socken af Östergötlands län för närvarande hörande fiskevatten må från och med den 1 januari 1913 enligt af Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser disponeras för en statens fiskodlingsanstalt vid Motala,

dels ock att till *anläggning af en sådan fiskodlingsanstalt* på extra stat för år 1913 anvisa 28,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att låta utaf nämnda belopp förskottsvis under år 1912 af tillgängliga medel utanordna hvad som må finnas erforderligt.

[65, 66.]

*Anslag till
byggande af
fiskehamnar.*

I sitt år 1909 afgifna betänkande har den så kallade fiskehamnskommissionen framställt förslag därom att staten måtte själf bygga och för framtiden underhålla hamnanläggningar, hufvudsakligen för fiskets behof, vid 44 närmare angifna platser utmed rikets kuster äfvensom att staten därjämte skulle lämna ett anslag en gång för alla till hamnarbeten å 35 andra platser, hvarest hamnarna skulle under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kontroll byggas och för framtiden underhållas af intressenterna själfva.

Af nu ifrågavarande 79 hamnar har kommissionen ansett, att 31 vore af beskaffenhet att böra i första hand komma till utförande. Återstående 48 hamnar skulle däremot kunna anstå och utföras först i andra hand. Af nämnda 31 hamnar skulle 24 anläggas och underhållas af staten, men de 7 öfriga af intressenterna själfva med statsbidrag. Den ordningsföljd, hvori berörda 31 hamnar enligt kommissionens uppfattning borde komma i fråga att byggas, och de af kommissionen härför beräknade kostnaderna framgår af följande förteckning, i hvilken namnet på hamnar, som skulle erhålla statsbidrag allenast en gång för alla kursiverats:

[65, 66.]

	Kronor.	Kronor.
1. Träslöf, Hallands län	315,000	—
2. Glommen » »	292,000	—
3. Grundsund, Bohus län	224,000	—
4. Kivik, Kristianstads län	67,000	—
5. Hönö-Kläfva, Bohus län	99,000	—
6. Gislöf, Malmöhus län	174,000	—
7. Grönhögen, Kalmar län	186,000	—
8. Hellevik, Blekinge län	259,000	—
9. Nogersund » »	58,700	—
10. Herrevik, Gottland	155,000	—
11. Smögenholmarna, Bohus län	170,000	—
12. Barsebäck, Malmöhus län	—	30,000
13. Råå » »	—	100,000
14. Värskär, Kalmar län	45,000	—
15. Byxelkrok » »	217,000	—
16. Prästgrundet, Gäfleborgs län	—	10,500
17. Gåddbäcksund, Västernorrlands län	80,000	—
18. Stenshamn, Blekinge län	70,000	—
19. Bergö, Gäfleborgs län	30,000	—
20. Fågelsund, Uppsala län	87,000	—
21. Utvalnäs, Gäfleborgs län	—	20,000
22. Sanna & Bremön, Västernorrlands län	160,000	—
23. Lutterhorn, Gottland	37,000	—
24. Kapelludden »	60,000	—
25. Våndborg »	—	15,000
26. Faludden »	—	11,000
27. Agö, Gäfleborgs län	—	15,000
28. Grisslan, Västernorrlands län	10,000	—
29. Stendörren, Södermanlands län	5,800	—
30. Långö, Söfsundet » »	5,200	—
31. Bokö » »	3,600	—
Summa	2,760,300	201,500

I fråga om de af kommissionen i öfrigt framställda förslag äfven som det däröfver af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och landtbruksstyrelsen afgifna utlåtande hänvisar jag till den utförliga redogörelse

[65, 66.] därom, som vid aflåtande af statsverkspropositionen till 1911 års Riksdag lämnades af dåvarande chefen för jordbruksdepartementet.

I underdånig skrifvelse den 30 maj 1911 har Riksdagen anmält, att Riksdagen med anledning af Kungl. Maj:ts i ämnet aflåtna proposition äfvensom af inom Riksdagen väckta motioner till bestridande af kostnader för utförande i hufvudsaklig öfverensstämmelse med af fiskehamnskommissionen uppgjorda planer af hamnbyggnader vid de härofvän uppräknade 24 hamnar, som skulle anläggas och underhållas af staten, beviljat ett anslag af 2,788,000 kronor samt däraf på extra stat för år 1912 anvisat ett belopp af 232,000 kronor att enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t funne godt meddela, för ifrågavarande ändamål användas under villkor om kostnadsfri upplåtelse ej mindre af själfva området för hamnarna än äfven af det område i land, som med hänsyn till den rörelse, som vore afsedd att i hamnarna bedrivas, borde för det gemensamma behovet afsöndras.

Tillika anmälde Riksdagen, att Riksdagen i anledning af de i ämnet väckta motionerna ville hos Kungl. Maj:t anhålla dels om framläggande, i mån som förhållandena det möjliggjorde och den af fiskehamnskommissionen föreslagna ordning för hamnföretagens utförande ej rubbades, af förslag till utförande af de sju återstående af fiskehamnskommissionen till utförande i första hand förordade hamnföretag, dels att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning måtte för Riksdagen framlägga förslag om anläggande af en fiskehamn i Östra Torp, Malmöhus län, dels ock att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, i hvad afseende en hamnanläggning vid Torekow, Kristianstads län, kunde vara erforderlig, samt därefter snarast möjligt förelägga Riksdagen förslag i ämnet.

Riksdagens berörda skrifvelse, i hvad den afser de ifrågasatta hamnanläggningarna i Östra Torp och vid Torekow hafva af Kungl. Maj:t öfverlämnats till landtbruksstyrelsen samt till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för afgifvande af förslag i dessa ämnen. Enligt från sistnämnda ämbetsverk lämnadt meddelande har i fråga om Östra Torps hamn vederbörande distriktschef förordnats upprätta arbetsplan. Emellertid torde väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utlåtande härom äfvensom beträffande hamnanläggning vid Torekow icke kunna förväntas i så god tid, att förslag rörande dessa hamnar kan framläggas för innevarande års Riksdag.

Beträffande därefter det af Riksdagen beviljade anslaget å 2,788,000 kronor, afser detsamma utförandet inom loppet af tolf år utaf samtliga i ofvan intagna förteckning med n:r 1—11, 14, 15, 17—20, 22—24

samt 28—31 betecknade 24 hamnanläggningar. Sedan genom nådigt [65, 66.] bref den 22 juni 1911 väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen anbefallts att gemensamt uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag rörande användandet af det utaf ofvanberörda anslag för år 1912 anvisade belopp 232,000 kronor, pågå, enligt hvad jag inhämtat, för närvarande arbeten för uppgörande af detaljerade ritningar och arbetsplaner m. m. för vissa af de nu ifrågavarande hamnarna, hvilkas byggande är afsedt att kunna påbörjas under innevarande år. Då för arbetenas behöriga bedrifvande jämväl under år 1913 torde erfordras samma belopp som för år 1912, lärer framställning till Riksdagen böra göras om anvisande för ändamålet af 232,000 kronor för år 1913.

Vidkommande slutligen Riksdagens skrifvelse, i hvad den afser de utaf fiskehamnskommissionen till utförande i första hand förordade hamnföretag, för hvilka medel ännu ej beviljats, utgöras dessa hamnföretag, på sätt af ofvan intagna förteckning framgår, af hamnanläggningar vid Barsebäck, Råå, Prästgrundet, Utvalnäs, Vändborg, Faludden och Agö. Enligt kommissionen skulle staten till dessa hamnanläggningar bidraga allenast medelst ett kontant belopp en gång för alla, hvarefter hamnarnas underhåll skulle under kontroll och tillsyn af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ske genom intressenterna själfva. Summan af dessa statsbidrag utgör enligt kommissionens förslag 201,500 kronor. Då det för ändamålet erforderliga beloppet sålunda är jämförelsevis obetydligt i förhållande till de till nära 3 miljoner kronor uppgående kostnaderna för ofvannämnda 24 hamnanläggningar, torde beloppet kunna anvisas att utgå under väsentligt kortare tid än de tolf år, som beräknats för sistnämnda 24 hamnar. Jag har i anledning häraf ansett lämpligt, att såsom bidrag till nu ifrågavarande sju hamnar årligen under loppet af exempelvis sex eller sju år skulle anvisas, hvad som helt eller delvis erfordrades för utförande af någon eller några af berörda anläggningar, därvid den af kommissionen föreslagna ordningsföljden mellan dessa hamnar skulle i möjligaste mån iakttagas. I anslutning till denna min uppfattning har jag nu för afsikt att utverka äskandet för år 1913 af det belopp, 30,000 kronor, som af kommissionen beräknats för arbeten vid den till ordningen första bland hamnarna i fråga, nämligen Barsebäcks hamn i Malmöhus län.

Hamnen vid Barsebäck anlades omkring år 1880, men blef för svagt byggd, hvarför under år 1891 statsanslag lämnades för hamnens förbättrande och uppmuddring. Under den orkanlika storm, som i december 1902 öfvergick södra Sveriges kuster tillfogades emellertid denna

[65, 66.] hamn i likhet med ett stort antal andra mindre hamnar å Skånes kust synnerligen stora skador. Med anledning häraf meddelade Barsebäcks hamnstyrelse i underdånig ansökning den 15 april 1903, att majoren W. Gagner till hamnstyrelsen inkommit med utredning angående den kostnad, som skulle erfordras för reparation af de utaf stormen vållade skadorna äfvensom, då behovet af hamnens förbättring, utöfver allenast dess iståndsättande efter stormen, gjort sig alltmera gällande, jämväl med förslag till de förstärknings- och förbättringsarbeten, som kunde erfordras. I sin berörda ansökning anhöll styrelsen om statsbidrag intill två tredjedelar af det utaf Gagner beräknade beloppet.

Vid granskning af Gagners beräkningar fann väg- och vattenbyggnadsstyrelsen kostnaden för arbetsföretaget kunna bestämmas till sammanlagdt 103,600 kronor, däraf 16,900 kronor för hamnens iståndsättande i samma skick som före stormen och återstoden eller 86,700 kronor för ytterligare förbättrings- och förstärkningsarbeten, och hemställde styrelsen, att Kungl. Maj:t måtte dels föreslå Riksdagen att till hamnens återställande i dess skick före stormen bevilja ett anslag utan återbetalningsskyldighet af 16,900 kronor och dels från bro- och hamnbyggnadsfonden därutöfver anvisa för hamnens förstärkande och förbättrande ett belopp af 57,800 kronor, motsvarande två tredjedelar af de för sistnämnda åtgärder beräknade kostnaderna 86,700 kronor.

I anslutning härtill afläts nådig proposition till 1904 års Riksdag och hemställde Kungl. Maj:t därvid, bland annat hvarom nu icke är fråga, att Riksdagen måtte på extra stat för år 1905 under sjätte hufvudtiteln såsom anslag utan återbetalningsskyldighet för iståndsättande af de genom berörda storm förorsakade skador anvisa till hamnintressenterna i Barsebäck 16,900 kronor, under villkor att, därest Kungl. Maj:t skulle finna skäligt att från bro- och hamnbyggnadsfonden anvisa anslag till ytterligare förbättring utaf ifrågavarande hamn, arbetet med sådan förbättring skulle utföras i sammanhang med iståndsättandet af stormskadorna, samt att gällande allmänna villkor och bestämmelser för erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från bro- och hamnbyggnadsfonden borde i tillämpliga delar blifva gällande äfven för de till hamnens iståndsättande ifrågasatta statsbidrag.

Sedan Riksdagen bifallit berörda proposition, blefvo på angifna villkor till hamnintressenterna utanordnade dels de för hamnens iståndsättande af Riksdagen beviljade medel 16,900 kronor och dels från bro- och hamnbyggnadsfonden 57,800 kronor. De med anledning häraf igångsatta hamnbyggnadsarbetena blefvo sedermera under år 1909 afslutade och afsynade.

Fiskehamnskommissionen, som under år 1906 besökte Barsebäcks [65, 66.] hamn, har i sitt specialbetänkande rörande denna hamn meddelat, bland annat, att marken vid hamnen tillhörde Barsebäcks fideikommisssegendom och finge utan ersättning begagnas för hamnens räkning. Hamnen underhålles af intressenterna själfva och vederbörande kommun stode i borgen för statsanslagens rätta användning. För hamnen funnes af Kungl. Maj:ts befallningshafvande fastställd hamntaxa och inkomsterna enligt denna taxa hade år 1905 uppgått till omkring 2,200 kronor.

Vid sitt besök på platsen funno kommissionens medlemmar det onekligen vara af nöden påkalladt att utöfver de hamnarbeten, för hvilka statsbidrag redan lämnats, vissa andra åtgärder vidtoges för att bereda ytterligare skydd åt båtar och smärre fartyg, som vore förlagda i hamnen och som där vid vissa vindriktningar vore utsatta för vågsvall. I sådant afseende ansåg kommissionen erforderligt, att den norra delen af hamnen fördjupades och att en 10 å 15 meter lång hamnarin utbyggdes till skydd för den nuvarande midtelbrons norra sida. Kommissionen ville sålunda förorda, att till berörda förbättringsarbeten och under villkor af vederbörigen uppgjord och godkänd plan och kostnadsförslag anvisades ett statsanslag en gång för alla å 30,000 kronor. Anläggningen skulle underhållas af intressenterna själfva.

Uti sitt den 1 februari 1910 i ärendet beslutade gemensamma utlåtande hafva väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen — utöfver vissa allmänna anmärkningar rörande fiskehamnskommissionens betänkande i dess helhet och för hvilka utförligt redogjorts i 1911 års statsverksproposition — icke haft någon erinran att göra beträffande särskildt nu ifrågakvarande hamuläggning.

Genom hvad i ärendet förekommit synes mig angelägenheten af de utaf kommissionen föreslagna förbättringsarbetena vid Barsebäcks hamn vara ådagalagd och torde, på sätt kommissionen föreslagit, de för dessa arbetens utförande nödiga medel lämpligen böra bestridas helt och hållet genom statsanslag. Beträffande beloppet af det för ändamålet erforderliga anslaget lärers skäl icke föreligga att frångå den i sådant afseende af kommissionen beräknade summan 30,000 kronor.

*Departements-
chefen.*

Då de statsanslag, som på sätt jag ofvan omtalat vid föregående tillfällen lämnats hamnintressenterna i Barsebäck, utgått under enahanda villkor, som nu gälla för statsbidrag från bro- och hamnbyggnadsfonden (Sv. förf.-saml. 1907 n:r 41), synes förhållandet böra blifva detsamma med afseende å det nu ifrågasatta bidraget. Detta innebär emellertid,

[65, 66.] lika litet som i fråga om de äldre anslagen, uppenbarligen icke, att i nu föreliggande fall landstingets garanti för hamnens underhåll skulle erfordras.

- [65.] I anslutning till hvad jag under denna punkt anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen
dels att af det utaf 1911 års Riksdag beviljade anslaget å 2,788,000 kronor till bestridande af kostnaderna för utförande i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af fiskehamnskommissionen uppgjorda planer af hamnbyggnader vid Träslöf m. fl. hamnar, på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 232,000 kronor att enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t må finna godt meddela, för ifrågavarande ändamål användas under villkor om kostnadsfri upplåtelse ej mindre af själfva området för hamnarna än äfven af det område i land, som med hänsyn till den rörelse, som är afsedd att i hamnarna bedrivas, bör för det gemensamma behovet afsöndras;
- [66.] *dels ock att på extra stat för år 1913 för utförande af vissa arbeten vid Barsebäcks hamn anvisa ett anslag å 30,000 kronor under villkor, att nu gällande bestämmelser för erhållande af understöd från bro- och hamnbyggnadsfonden skola i fråga om berörda anslag i tillämpliga delar lända till efterrättelse.*

Hydrografiska undersökningar af Sveriges färskvatten.

- [67.] I en till 1907 års Riksdag aflåten, den 21 december 1906 dagtecknad proposition föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen besluta, att i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag angifna grunder en hydrografisk undersökning af Sveriges färskvatten skulle företagas under ledning af en särskild, för ändamålet bildad hydrografisk byrå, och hemställde Kungl. Maj:t jämväl, att Riksdagen måtte för ändamålet anvisa å extra stat för år 1908 under nionde hufvudtiteln ett anslag af 40,800 kronor. Vidare föreslog Kungl. Maj:t i särskild proposition af samma dag Riksdagen att till utförande vid statens meteorologiska centralanstalt af de för ifrågavarande undersökning behöfliga meteorologiska observationerna under åttonde hufvudtiteln likaledes å extra stat för samma år anvisa ett belopp af 10,800 kronor. Båda dessa förslag blefvo af Riksdagen bifallna.

Hydrografiska
undersök-
ningar af
Sveriges
färskvatten.

Sammanlagda årskostnaden för ifrågavarande undersökningar hade enligt ett i förstnämnda proposition framlagdt förslag till stat beräknats skola efter organisationens fullständiga genomförande uppgå till 61,700 kronor, däraf ett belopp af 13,700 kronor afsågs för de meteorologiska observationerna. Då emellertid byråns verksamhet under första året hufvudsakligen komme att bestå i organisation och planläggning af de blifvande egentliga arbetena, syntes tillgång till hela denna sammanlagda årskostnad icke under detta byråns första verksamhetsår vara af behovet påkallad.

Sedan Kungl. Maj:t den 15 november 1907 i öfverensstämmelse med de uti förstnämnda proposition angifna grunder beslutat om den hydrografiska byråns trädande i verksamhet och om styrelse för densamma äfvensom förordnat föreståndare för byrån, utfärdade Kungl. Maj:t den 18 januari 1908 nådig instruktion för den hydrografiska undersökningen af Sveriges färskvatten (Sv. förf.-saml. n:r 18).

För år 1909 beviljade Riksdagen på framställning af Kungl. Maj:t för här ifrågavarande ändamål ett anslag, slutande på samma belopp, 61,700 kronor, som det till årskostnad för omförmälda undersökningar ursprungligen beräknade beloppet. Af detta anslag anvisades 49,400 kronor under nionde hufvudtiteln och 12,300 kronor under åttonde hufvudtiteln. Då emellertid organisationsarbetet icke under år 1908 skulle hinna fullständigt genomföras, ingingo i det då beviljade beloppet, 61,700 kronor, vissa poster, afsedda till fortsatt inköp af instrument. Däremot hade en motsvarande besparing gjorts uti några af de andra anslagsposterna.

Äfven för år 1910 beviljade Riksdagen af Kungl. Maj:t för ifrågavarande undersökningar äskadt anslag, denna gång å sammanlagdt 66,700 kronor, af hvilket belopp de för uppehållande af verksamheten vid den hydrografiska byrån med under densamma omedelbart lydande observationsstationer samt de för verkställande af hydrogeologiska specialundersökningar beräknade kostnaderna, sammanlagdt 53,000 kronor, blifvit anvisade under nionde hufvudtiteln, medan kostnaderna för de meteorologiska undersökningarna, 13,700 kronor, uppförts å åttonde hufvudtiteln stat. Jämväl i beloppet 66,700 kronor ingingo vissa till organisationskostnader hänförliga belopp.

På framställning af Kungl. Maj:t beviljade Riksdagen för år 1911 till här omförmälda undersökningar samma belopp, 66,700 kronor. Då emellertid i det för år 1910 anvisade beloppet en i hydrografiska byråns stat upptagen utgiftspost å 5,000 kronor varit afsedd för anskaffning och uppsättning af själfregistrerande peglar, hvilken post

[67.] icke behöfde upptagas i 1911 års stat, enär de egentliga organisationsarbetena, till hvilka ifrågavarande post vore att räkna, med 1910 års utgång blifvit genomförda, innebar det beviljade beloppet i verkligheten en förhöjning i det till hydrografiska byrån beräknade anslaget med nämnda summa, 5,000 kronor.

Äfven för år 1912 har Riksdagen till förberörda undersökningar anvisat sammanlagdt 66,700 kronor, däraf det till kostnaderna för de meteorologiska undersökningarna erforderliga beloppet, 13,700 kronor, å åttonde hufvudtitelns stat.

Nu har styrelsen för hydrografiska byrån med underdånig skrifvelse den 4 november 1911 öfverlämnat af de olika afdelningarnas ledare uppgjorda beräkningar öfver de för verksamhetens uppehållande under år 1913 erforderliga anslag samt därvid hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos Riksdagen utverka beviljandet af ett belopp af 71,700 kronor till bestridande af kostnaderna för den hydrografiska undersökningen af Sveriges färskvatten under år 1913 enligt följande beräkning:

A. Den hydrografiska byrån med under densamma omedelbart lydande observationsstationer:

Arfvode till föreståndaren	kronor	7,000: —
Arfvode till en byråingenjör	„	4,500: —
„ „ „ „	„	4,500: —
„ „ „ vaktmästare	„	900: —
Extra biträden samt gratifikation åt vaktmästaren (högst 500 kronor), förslagsvis	„	9,000: —
Publikationer, förslagsvis	„	8,000: —
Expenser, förslagsvis	„	2,500: —
Resekostnader och handtlangning vid mätningar, förslagsvis	„	8,000: —
Observatörers arfvoden, förslagsvis	„	8,000: —
Komplettering och underhåll af peglar samt utrustning, förslagsvis	„	2,600: —
Summa kronor		55,000: —

B. *De meteorologiska observationerna:*

Arfvodestillökning åt en amanuens vid meteorologiska centralanstalten	kronor	1,000: —
Observationsarfvoden, förslagsvis.....	»	9,700: —
Instruments och apparaters underhåll, förslagsvis	»	500: —
Inspektioner, förslagsvis	»	500: —
Biträden vid instrumentens pröfning, observationernas granskning och beräkning, tabellering samt skrifning m. m., förslagsvis.....	»	2,000: —
Summa kronor		13,700: —

C. *De hydrogeologiska specialundersökningarna:*

Fältarbeten, förslagsvis	kronor	2,500: —
Publikationer, förslagsvis	»	500: —
Summa kronor		3,000: —

Den nu begärda förhöjningen i anslaget från 66,700 kronor med 5,000 kronor till 71,700 kronor är föranledd af ökning i vissa utgiftsposter i hydrografiska byråns stat nämligen:

till arfvode till vaktmästare med	kronor	100: —
» extra biträden	»	2,000: —
» publikationer	»	3,000: —
Summa kronor		5,100: —

Samtidigt har en minskning från 2,700 kronor med 100 kronor till 2,600 kronor ägt rum i den förslagsvis till komplettering och underhåll af peglar samt utrustning upptagna utgiftsposten.

Vid öfverlämnande till styrelsen för hydrografiska byrån af utgiftsstat för byrån för år 1913 har föreståndaren för byrån beträffande de sålunda begärda förhöjningarna anført, att vaktmästaren vid byrån vid 1913 års ingång varit vid densamma anställd i 5 år och att enligt Kungl. Maj:ts proposition den 21 december 1906 angående anordnande af en hydrografisk undersökning af Sveriges färskvatten arfvodet till vaktmästaren efter 5 års anställning skulle kunna höjas med 100 kronor.

Till arbeten för åstadkommande af en schematisk förteckning öfver Sveriges vattenfall har under sjätte hufvudtiteln äskats och till byråns

[67.] förfogande blifvit ställdt ett belopp af 13,500 kronor, hvarigenom en ökning i anslaget till extra biträden med förslagsvis 4,500 kronor kunnat äga rum. Det belopp, som för sistberörda ändamål finnes tillgängligt för år 1912, uppgår således till sammanlagdt 11,500 kronor och har disponerats på ungefär följande sätt:

Arfvode till en biträdande ingenjör	kronor	3,600: —
» » » » »	»	1,800: —
» » ett rit- och räknebiträde, manligt	»	1,800: —
» » » rit- och skrifbiträde, kvinnligt.....	»	1,200: —
» » » skrif- och räknebiträde, kvinnligt.....	»	1,200: —
» för vattenanalyser	»	1,000: —
Gratifikation och ersättning för skrifmaskinsarbete åt vaktmästaren	»	500: —
Diverse	»	400: —
Summa kronor		11,500: —

Föreståndaren för byrån har nu framhållit, hurusom de ökade göromålen nödvändiggjorde anställandet af ännu ett kvinnligt biträde samt beredande af medel att bekosta extra biträde till den förberedande bearbetningen af resultaten af längdprofileringarna. Sedan nu vattenmängdsmätningar i stort antal hunnit utföras, måste, jämsides med bearbetningen af vattenståndsiakttagelserna, uträknandet af motsvarande vattenmängder samt upprättandet af tabeller och grafiska framställningar öfver dessa äga rum. Vidare påkallades i och för kollationering och korrekturläsning af tabellerna i byråns publikationer med nödvändighet ökad hjälp. Slutligen vore det för vissa vetenskapliga arbeten, som af föreståndaren planerats och som komme att fordra omfattande mekaniskt räknearbete, högeligen önskvärdt att erhålla ökad arbetskraft. Om på grund af dessa omständigheter ett tredje kvinnligt biträde med arfvode af 1,200 kronor finge anställas, kunde arbetena i framtiden så fördelas, att åt det ena biträdet uppdroges hufvudsakligen ritarbeten, åt det andra hufvudsakligen registratorsgöromålen samt renskrifningsarbeten, och åt det tredje räknearbetena.

Såsom skäl för den ytterligare höjningen med 800 kronor i nu ifrågavarande utgiftspost har föreståndaren vidare anfört, att de biträdande ingenjörerna för närvarande vore fullt upptagna af fältarbetena samt öfriga mera kräfvande byråarbeten och det manliga rit- och räknebiträdet af uträknandet af vattenmängdsmätningarna. För de vidlyftiga räknearbeten, som behöfdes för uträknande af afvägningsresultaten, hade

redan nu extra biträde utom byrån anlåtats, hvilket visat sig vara så mycket lämpligare, som därigenom personer med erfarenhet på detta område kunnat erhållas. Med den större omfattning, som dessa arbeten hädanefter komme att erhålla, blefve emellertid öfverskottet på anslaget och andra eventuella besparingar på detsamma otillräckliga för detta ändamål, hvadan den här ifrågasatta ökningen vore synnerligen påkallad.

[67.]

Hvad slutligen beträffar anslaget till publikationer, utgjorde detta för närvarande 5,000 kronor. Denna summa komme emellertid icke att räcka till för de publikationer, som det enligt instruktionen ålåg byrån att utgifva. Under år 1911 hade byrån utgifvit sin första årsbok, omfattande åren 1908 och 1909, och kostnaderna för denna hade uppgått till något öfver 10,000 kronor, ehuru den största sparsamhet beträffande omfånget af tabellerna iakttagits. Sålunda hade de dagliga observationerna icke publicerats, oaktadt detta öfverallt i utlandet pläгат ske. De kommande årsböckerna blefve visserligen icke så dyra, då utgifterna för text och kartbilagor komme att blifva mycket mindre. Till omkring 5,000 kronor måste dock omkostnaderna minst beräknas, hvadan sålunda det nuvarande anslaget i sin helhet härigenom skulle vara förbrukadt, och medel icke finnas till öfriga publikationer. Som emellertid denna gren af byråns verksamhet vore af särskildt stor betydelse och under inga villkor finge ligga nere, vore det tydligen nödvändigt, att ökade anslag bereddtes för ändamålet, och borde denna ökning kunna för närvarande sättas till 3,000 kronor.

Beträffande den nu begärda förhöjningen af 5,000 kronor i det till den hydrografiska byrån beräknade anslagsbeloppet är, såsom föreståndaren för byrån framhåller, denna förhöjning föranledd dels af de ökade göromålen och dels af behovet af rikligare medel till byråns publikationer.

*Departements-
chefen.*

I förra afseendet tillåter jag mig erinra, att i propositionen till 1907 års Riksdag angående anordnande af hydrografisk undersökning af Sveriges färskvatten antalet vattenståndsstationer förslagsvis beräknades till omkring 160. Redan under år 1910 voro emellertid icke mindre än 558 i verksamhet. Af dessa voro endast 185 på statens bekostnad inrättade. Alla de öfriga äro inrättade af enskilda, som insända sina observationer till byrån utan annan ersättning än tillhandahållandet af för rapporterna erforderliga blanketter, porton m. m. Gifvet är, att redan denna utomordentligt värdefulla tillökning i antalet stationer måste åstadkomma ett betydligt ökad arbete icke blott i form af registrering och bearbetning af rapporterna utan ock för tillsyn, korrespondens m. m. Sålunda hafva månadsrapporterna öfver vattenståndet vid stationerna

[67.] vuxit från 796 år 1908 till 4,684 år 1910. Enligt hvad jag vidare af föreståndaren för byrån inhämtat, hafva räknearbetena beträffande den stora mängd af äldre serier vattenståndsobservationer, som insamlats, icke på långt när kunnat afslutas. Dessa ganska omfattande räknearbeten bestå nämligen i uträknandet af medelvärden för månad och år å vattenståndet, angifvandet af maximi- och minimivärden för respektive månader samt uträknandet af motsvarande årsvärden, uträknandet af årssummorna för nederbörd samt af antalet nederbördsdagar, af medel-snjötjocklek, af vattentemperatur m. m., hvilket allt kräfver jämförelsevis väl kvalificerad arbetskraft.

Då längdprofileringarna eller afvägningarna af vattendragens höjd öfver hafvet utgöra en viktig faktor vid beräkningar rörande vattenkraftens storlek, torrläggning af mark samt sjöregleringar, måste dessa arbeten anses vara af allra största betydelse. På grund af bristande tillgång på medel och arbetskraft hafva dessa längdprofileringar hittills inom södra Sverige kunnat bedrivas endast i ringa skala. Då ökning i anslaget till extra biträden också för dessa arbetens uträknande begäres, har det skett bland annat äfven för att bereda den härför tillgängliga ordinarie arbetskraften möjlighet att något utsträcka tiden för fältarbetena.

Dessa och härmed sammanhängande öknings i de löpande göromålen äro en naturlig följd af att, allteftersom arbetena fortgå, nya bearbetningskraft yppa sig och därmed ock nya, icke minst för den praktiska företagsamheten värdefulla resultat kunna ernås. Att en skyndsam granskning och bearbetning af det inkomna materialet är välbehöflig, visa bland annat de allt talrikare förfrågningar särskildt angående vattenstånd och vattenmängd, som från både statsmyndigheter och enskilda inkomma till byrån.

Hvad slutligen angår den begärda höjningen i anslaget till publikationer, synes mig äfven den vara af behovet påkallad. Enligt den för hydrografiska byrån gällande instruktionen skola resultaten af byråns arbeten göras tillgängliga genom utgifvande af årsböcker, innehållande lämpliga sammanställningar och bearbetningar af observationsmaterialet, monografier, som skola innehålla sammanfattande beskrifningar af alla till den geografiska och praktiska hydrografien för flodområdena utmärkande egenskaper, samt afhandlingar och uppsatser behandlande såväl rent vetenskapliga som ur praktisk synpunkt viktiga specialfrågor. Då det nuvarande anslaget af 5,000 kronor, såsom af nu vunnen erfarenhet framgår, ungefärligen kommer att åtgå till det första slaget af publikationer, skulle förvisso de fruktbärande vetenskapliga och praktiska resultat, som man vill utvinna ur byråns verksamhet, icke ernås, om byrån icke

blefve satt i tillfälle att vidare bearbeta det insamlade materialet och, på sätt gällande instruktion föreskrifver, i lämplig form bringa det till allmänhetens kännedom.

[67.]

I de belopp, som i de sista årens stater funnits upptagna till de meteorologiska observationerna och de hydrogeologiska specialundersökningarna, har för fullföljande af verksamheten enligt nuvarande planen förändring ägt rum vid uppgörande af nu framlagda förslagsberäkning.

Då emellertid anslaget till de meteorologiska observationerna är af beskaffenhet att böra, på sätt under föregående år ägt rum, i riksstaten upptagas under åttonde hufvudtiteln, samt statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet redan förut denna dag gjort erforderlig framställning i sådant syfte, återstår således i nu förevarande sammanhang endast att utverka beviljande af de medel, som erfordras för den hydrografiska byrån med under densamma omedelbart lydande observationsstationer samt för de hydrogeologiska undersökningarna.

Jag tillåter mig alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för uppehållande under år 1913 af verksamheten vid *den hydrografiska byrån med under densamma omedelbart lydande observationsstationer* på extra stat för samma år anvisa ett anslag af 55,000 kronor; samt

att för verkställande under år 1913 af *hydrogeologiska specialundersökningar* på extra stat för samma år anvisa ett anslag af 3,000 kronor;

eller tillhoppa 58,000 kronor.

Skogsundervisning.

För hvart och ett af åren 1902—1912 har Riksdagen beviljat anslag på extra stat till beredande af ökade extra lärarkrafter vid skogsinstitutet. Detta anslag utgår för innevarande år med 8,000 kronor.

[68.]

Extra lärarkrafter vid skogsinstitutet.

Under hänvisning till hvad jag härofvann vid anmälan af anslagen å hufvudtitelns ordinarie stat anført rörande skogsundervisningens ordnande och då beloppet 8,000 kronor fortfarande är för nu ifrågavarande ändamål erforderligt, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till anställande af *extra lärarkrafter vid skogsinstitutet* på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 8,000 kronor.

[69.]
Hammarsebo,
skogsskola.

Med bifall till hvad Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1910 års Riksdag äskat medgaf Riksdagen, bland annat, att för uppförande å Hammarsebo kronopark i Kalmar län af de byggnader, som erfordrades för inrättandet därstädes af en statens skogsskola i stället för den nuvarande skogsskolan vid Hunneberg, äfvensom för öfriga med den nya skolans anordnande förenade utgifter, finge af reservationsanslaget till kronoskogarnas förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet för år 1911 användas sammanlagdt 20,250 kronor.

Af nämnda belopp utgjorde 20,000 kronor direkta byggnadskostnader samt 250 kronor ersättning till arrendatorn af vissa lägenheter, hvilka erfordrades för skolan. Med arrendatorn hade nämligen träffats öfverenskommelse om rätt för kronan att få för skolans räkning taga berörda lägenheter i besittning mot ersättning till arrendatorn af 250 kronor om året från den dag lägenheterna för det afsedda ändamålet toges i bruk och intill arrendeperiodens slut den 14 mars 1915.

Domän-
styrelsen

I underdånig skrifvelse den 28 september 1912 har nu domänstyrelsen meddelat, att styrelsen efter erhållen kännedom om Riksdagens ofvannämnda beslut låtit utföra ritningar med arbetsbeskrifning för uppförandet af nybyggnaderna vid Hammarsebo. Sedan jämväl entreprenadkontrakt utarbetats lät styrelsen genom Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kalmar län hålla entreprenadauktion därå den 4 februari 1911. Lägsta anbudet blef 20,000 kronor. Då emellertid härtill skulle komma de genom skogsförvaltningen redan utgifna eller ännu förestående kostnaderna för virkets tillredning och framforsling äfvensom vissa reparations- och ombyggnadskostnader af äldre hus, skulle samtliga kostnaderna för skolans anordnande, därest anbudet antagits, komma att uppgå till 24,517 kronor förutom berörda ersättning till arrendatorn. Enär detta betydligt öfversteg disponibla tillgången, förkastade styrelsen sagda anbud.

Vid förnyad entreprenadauktion den 20 juni 1911, därvid tiden för byggnadsarbetets afslutande utsträckts till den 1 september 1912, nedgick lägsta anbudet till 19,500 kronor, som styrelsen, sedan försök att förmå anbudsgifvarna att nedsätta detta belopp strandat, likaledes måste förkasta, hvarför styrelsen den 7 augusti 1911 förordnade om ny auktion. Vid denna auktion, som afhölls den 26 september 1911, afgafs emellertid intet lägre anbud än 18,000 kronor och detta af en person, som icke kunde anses kompetent. Näst lägsta anbud var 18,100 kronor; under nuvarande förhållanden torde, enligt domänstyrelsens uppfattning, ej heller framdeles kunna påräknas lägre anbud än detta sistnämnda. Då af anslagssumman redan till förberedande arbeten, såsom virkets

tilfredning m. m., utgifvits 3,300 kronor, skulle alltså hela kostnaden för byggnaderna antagligen uppgå till 21,400 kronor eller 1,400 kronor mer än det härför beviljade anslaget. För att skogsskolans inrättande skulle kunna realiseras, erfordrades alltså med nödvändighet, att anslaget höjdes.

Såsom ofvan nämnts hade af å reservationsanslaget anvisade 20,000 kronor redan användts 3,300 kronor, hvarför däraf återstode 16,700 kronor, af hvilket belopp antagligen intet vidare torde kunna användas under år 1911.

Men då vid 1911 års utgång befintliga tillgångar å reservationsanslaget ej vidare skulle vara för ändamålet tillgängliga, funnes för tiden efter den 1 januari 1912 inga medel till bekostande af entreprenadsumman och andra återstående med skolans anordnande förenade utgifter, hvartill äfven syntes böra räknas sådana för anskaffande af för ett ökad antal lärjungar behöfliga inventarier och för nu befintliga inventariers och samlingars flyttning, hvilka kostnader icke inberäknats i förberörda anslag. Då det belopp, som för ändamålet erfordrades, antagligen ej komme att understiga 22,100 kronor, beräknadt sålunda:

entreprenadsumma	kronor 18,100: —
kostnader för inköp af inventarier och för skolans flyttning	» 4,000: —
	summa kronor 22,100: —

ville styrelsen — under antagande att arrendatorns förberörda ersättning, 250 kronor om året intill den 14 mars 1915 komme att af Kungl. Maj:t anvisas å ordinarie anslaget till skogsundervisning och skogshushållning i allmänhet — hemställa, att Kungl. Maj:t tacktes hos Riksdagen äska ett extra anslag af 22,100 kronor till återstående kostnader för byggnadsarbeten vid Hammarsebo skogsskola och till öfriga med skogsskolans förflyttning från Hunneberg till Hammarsebo förenade kostnader att användas redan under år 1912.

Af domänstyrelsens redogörelse framgår att utförandet af de för den nya skolan erforderliga byggnadsarbetena icke torde kunna begränsas till det härför från början beräknade beloppet, 20,000 kronor. Då emellertid, enligt hvad jag inhämtat, de personer, som vid auktionen den 26 september 1911 afgifvit anbud med 18,100 kronor, förklarar sig intill den 1 april 1912 vidhålla berörda anbud, skulle följaktligen, därest beslut i ärendet blefve före sistnämnda dag expedieradt, byggnadskostnaderna

*Departements-
chefen.*

[69.] kunna, utöfver för ändamålet redan använda 3,300 kronor, fixeras till ofvan nämnda belopp 18,100 kronor.

För beredande af tillgång till sistnämnda belopp torde emellertid icke erfordras äskandet af visst för ändamålet afsedt anslag. Visserligen har, på sätt domänstyrelsen antydt, det hittillsvarande reservationsanslaget till kronoskogarnas förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet numera, i samband med förändrad uppställningen af riksstaten, afförts från nionde hufvudtiteln. Då emellertid, enligt hvad jag har mig bekant, vid utgången af år 1911 å berörda anslag funnits reservationer till belopp öfverstigande, hvad som erfordras för ifrågasvarande byggnadsarbetens utförande, synes det lämpligaste vara att för nämnda ändamål använda dessa reservationer. Riksdagens samtycke härtill lär dock vara af nöden.

Hvad därefter angår de belopp, som på sätt ofvan omtalats, kunna komma att erfordras för bestridande af den till nuvarande arrendatorn utgående ersättningen — 250 kronor om året under sannolikt högst tre års tid — äfvensom af de till 4,000 kronor beräknade kostnaderna för inköp af inventarier och för skolans flyttning från Hunneberg till Hammarsebo, synas dessa belopp vara af beskaffenhet att kunna af Kungl. Maj:t anvisas att utgå från den till Kungl. Maj:ts disposition ställda delen af ordinarie anslaget till skogsundervisning och skogshushållning i allmänhet. Jag ber i detta sammanhang få erinra om den framställning angående höjande af sistnämnda anslag, som förut under punkt 10 i detta protokoll af mig tillstyrkts.

Då på grund af hvad sålunda anförts något särskildt anslag icke behöfver för de här ofvan omförmälda ändamålen af Riksdagen äskas, hemställer jag allenast, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen medgifva,

att för *de för inrättandet af Hammarsebo skogsskola erforderliga byggnadsarbeten* må utaf de vid utgången af år 1911 å reservationsanslaget till kronoskogarnas förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet befintliga reservationer under åren 1912 och 1913 af Kungl. Maj:t användas ett belopp ej öfverstigande 18,100 kronor.

[70.]

*Uppförande
af nybyggnader
för skogs-
undervis-
ningens behof
m. m.*

Under hänvisande till hvad jag härofvan under punkt 10 anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att i afbidan på den nådiga proposition angående skogsundervisningens ordnande, Kungl. Maj:t må komma att aflåta till Riksdagen, för *uppförande af nybyggnader för skogsundervisningens behof m. m.* på extra stat för år 1913 beräkna ett anslag å 405,000 kronor.

Landtmäteristaten.

På extra stat för hvart och ett af åren 1910—1912 har Riksdagen på framställning af Kungl. Maj:t beviljat förslagsanslag å 30,000 kronor till bestridande af kostnaderna för vissa af distriktslandtmätare företagna tjänsteresor. I skrifvelse den 18 december 1911 har landtmäteristyrelsen uttalat önskvärdheten af vissa förändringar rörande de i ämnet nu gällande bestämmelserna.

[71.]

Distriktslandtmätare
tjänsteresor.

Då anslag för nu ifrågavarande ändamål torde erfordras jämväl för nästkommande år och då någon anledning till ändring i anslagets belopp icke synes mig föreligga samt den erfarenhet, man hittills vunnit, lär vara för ringa för att stödja några mer afsevärda ändringar rörande anslagets användande, hemställer jag allenast, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till bestridande af kostnaderna för vissa af distriktslandtmätare företagna tjänsteresor å extra stat för år 1913 anvisa ett förslagsanslag å 30,000 kronor.

I en till Riksdagen den 8 april 1910 aflåten proposition och under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen att på extra stat för år 1911 till Kungl. Maj:ts förfogande ställa ett anslag af 33,300 kronor att användas till landtmäteriundervisningens ordnande och bedrivande under läsåret 1910—1911 i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af landtmäteristyrelsen den 6 november 1909 framställt, i statsrådsprotokollet närmare angifvet förslag, med rätt för Kungl. Maj:t att utaf sagda belopp under år 1910 af tillgängliga medel förskottsvis för ändamålet utanordna erforderligt belopp.

[72.]

Landtmäteri-
undervis-
ningen.

I den af landtmäteristyrelsen framställda planen för undervisningens bedrivande hade kostnaderna beräknats till 36,290 kronor vid fullständig tillämpning af undervisningsplanen.

Under de två första åren kunde emellertid vissa inskränkningar i undervisningen äga rum, hvarigenom kostnaderna för första året komme att nedbringas till 33,290 kronor och för andra året till 34,290 kronor.

De belopp, som i enlighet med denna kostnadsberäkning af Kungl. Maj:t begärdes till undervisningens bedrivande under första och andra

[72.] läsåren, eller respektive 33,300 kronor och 34,300 kronor, blefvo af Riksdagen beviljade.

Landtmäteristyrelsen har nu i underdånig skrifvelse den 23 oktober 1911, under hänvisning till den i förenämnda statsrådsprotokoll omförmälda kostnadsberäkningen, hvilken legat till grund för Kungl. Maj:ts framställningar och Riksdagens beslut i ämnet, hemställt om anvisande af ett anslag å 36,300 kronor till landtmäteriuundervisningens bedrifvande under läsåret 1912—1913 i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ofvan omförmälda förslag.

Då jag ej har något att erinra mot berörda framställning, hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att på extra stat för år 1913 till Kungl. Maj:ts förfogande ställa ett anslag af 36,300 kronor att användas till *landtmäteriuundervisningens ordnande och bedrifvande* under läsåret 1912—1913 i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af landtmäteristyrelsen den 6 november 1909 framställda, i statsrådsprotokollet för den 8 april 1910 närmare angifna förslag, med rätt för Kungl. Maj:t att utaf sagda belopp under år 1912 af tillgängliga medel förskottsvis för ändamålet utanordna erforderligt belopp.

[73.]
*Reparation
och renovation
af kartor i
länens landt-
måterikontor.*

Genom nådigt beslut den 28 januari 1910 förklarade Kungl. Maj:t att från det under nionde hufvudtiteln uppförda förslagsanslaget till skrifmaterialier och expenser, ved m. m. finge för hvart och ett af länens landtmäterikontor efter Kungl. Maj:ts befallningshafvandes bepröfvande årligen utgå medel intill vissa angifna maximibelopp, växlande mellan 500 och 600 kronor, för, bland annat, mindre lagningar samt inbindning af kartor och handlingar äfvensom i allmänhet för vård och underhåll af de för kontorets räkning anskaffade böcker, instrument och andra tillhörigheter. Därjämte förklarade Kungl. Maj:t sig vilja på förnyad framställning af landtmäteristyrelsen och efter af nämnda styrelse verkställd utredning i fråga om behovet af äldre kartors lagning i större utsträckning m. m. fatta beslut om hvad i anledning däraf borde vidtagas.

Då landtmäteristyrelsen med anledning häraf i underdånig skrifvelse den 24 oktober 1910 gjorde framställning om anvisande af medel för renovation och reparation af i landtmäterikontoren förvarade kartor, hade till grund för denna framställning lagts af förste landtmätarna efter verkställda utredningar afgifna yttranden, med ledning af hvilka styrelsen uppgjort en vid sin skrifvelse fogad beräkning. Af denna

framgick, att för ifrågavarande ändamål erfordrades ett belopp af 103,171 kronor, däraf omkring 60 procent för lagning af kartor och återstoden eller 40 procent för renovation af kartor, som vore så bristfälliga, att de icke genom lagning kunde blifva användbara. Med afseende å sättet för beräkning af de erforderliga arbetenas omfattning företedde dessa utredningar stora skiljaktigheter och syntes beträffande vissa län endast vara approximativa, till följd hvaraf de lämnade uppgifterna i kostnadsafseende gifvetvis äfven voro osäkra. Men äfven om den gjorda beräkningen alltså icke för alla län kunde anses full exakt, ansåge landtmästeristyrelsen uppenbart, att resultatet för riket i dess helhet måste betraktas såsom tillförlitligt och att alltså för ifrågavarande ändamål erfordrades ett belopp af i rundt tal 100,000 kronor.

På grund häraf och med framhållande af betydelsen däraf, att kartorna blefve iordningställda i den mån, de komme till användning vid arbetet med jordregistrets uppläggande, hvilket arbete kunde antagas blifva afslutadt under år 1916, tillstyrkte styrelsen, att Kungl. Maj:t måtte för reparation och renovation af kartor i landtmäterikontoren i länen utverka ett reservationsanslag af 100,000 kronor att på närmare angifvet sätt fördelas på åren 1911—1916, och borde af berörda 100,000 kronor på extra stat för år 1912 anvisas 30,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1911 förskottsvis af tillgängliga medel utanordna, hvad som kunde finnas erforderligt.

Vid ärendets föredragning den 13 januari 1911 framhöll föredragande departementschefen, att den lämnade redogörelsen syntes gifva vid handen, att ett oafvisligt behof föreläge att i afsevärd omfattning företaga lagning och renovation af kartor i länens landtmäterikontor, och att det vore särdeles lämpligt, att dessa arbeten omedelbart företoges, då på grund af jordregisterarbetena arkivens kartförråd genomginges och granskades, och ansåge han därför, att nödiga anslagsmedel borde under de närmaste åren anvisas å extra stat till detta ändamål. Men då han på anförda skäl icke kunde finna, att den lämnade utredningen med tillräcklig säkerhet ådagalade, att hela det begärda anslagsbeloppet, 100,000 kronor, vore för ändamålet erforderligt, ansåg han sig icke kunna tillstyrka, att detta belopp begärdes af Riksdagen. Å andra sidan kunde emellertid något tvifvel icke råda därom, att ett belopp vida öfverstigande det för år 1912 ifrågasatta anslaget å 30,000 kronor blefve behöfligt.

I anslutning härtill inskränkte sig Kungl. Maj:t till att föreslå Riksdagen att till reparation och renovation af kartor i landtmäterikontoren i länen bevilja å extra stat för år 1912 ett anslag af 30,000

[73.] kronor med rätt för Kungl. Maj:t att däraf under år 1911 af tillgängliga medel förskottsvis utanordna, hvad som kunde finnas erforderligt.

Denna Kungl. Maj:ts framställning blef af Riksdagen bifallen, hvarefter Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 3 november 1911 beslutat angående användningen af omförmälda anslag.

Landtmäteristyrelsen har nu i underdånig skrifvelse den 23 oktober 1911 inkommit med framställning om anvisande af medel för ändamålet jämväl för år 1913 och därvid anført, att af uppgifter, som numera till styrelsen inkommit från förste landtmätarna, inhämtats, att medel erfordrades för åren 1911 och 1912 till belopp af 40,897 kronor samt för år 1913 till belopp af 24,590 kronor eller tillhopa 65,487 kronor. Då emellertid endast 30,000 kronor stode till disposition för åren 1911 och 1912, skulle anslagsbehovet för år 1913 således uppgå till 35,487 kronor. Någon ytterligare utredning i fråga om storleken af anslagsbeloppet särskildt för år 1913 vore landtmäteristyrelsen icke i tillfälle att meddela, utan hänvisade till den utredning, som åstadkommits i styrelsens ofvan omförmälda underdåniga skrifvelse af den 24 oktober 1910, i hvilken skrifvelse styrelsen beräknat anslagsbehovet för år 1913 till 20,000 kronor. Hvad i ärendet numera förekommit har synts styrelsen till fullo motivera ett anslagskraf för sistnämnda år af det sålunda af styrelsen beräknade beloppet, 20,000 kronor.

Styrelsen har ytterligare frambållit, att det syntes styrelsen angeläget, att arbetena med kartmaterialets iordningställande så vidt möjligt påskyndades, så att dessa arbeten liksom arbetet med ordnandet i öfrigt af landtmäterikontorets arkiv kunde åtminstone till hufvudsaklig del vara verkställt, innan arbetet med jordregistrets *förande* eller andra uppgifter, som kunde föreläggas förste landtmätarna, komme att ställa större anspråk på deras redan hårdt anlitade tid.

På grund af hvad sålunda anförts har landtmäteristyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att till fortsatt reparation och renovation af kartor i landtmäterikontoren i länen för år 1913 bevilja ett anslag af 20,000 kronor.

Departements-
chefen.

Genom sitt förberörda beslut att anvisa medel till här ifrågasvarande lagnings- och renovationsarbetens utförande har äfven Riksdagen erkänt betydelsen af, att dessa arbeten upptoges med anlitande af större arbetskrafter, än hittills för ändamålet tillgängliga medel möjliggjort. Någon fullständigare utredning angående de belopp, som för sådant ändamål vore behöfliga, har visserligen ej kunnat förebringas, då det gifvetvis måste vara förenadt med svårigheter att kunna så

öfverskåda det i landtmäterikontoren förvarade kartmaterial, som för en fullständig kostnadsberäkning är nödvändigt. Af landtmäteristyrelsens skrifvelse synes mig dock tydligen framgå, att det af styrelsen för nästkommande år beräknade beloppet 20,000 kronor bör komma att till fullo för ändamålet tagas i anspråk.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till *fortsatt reparation och renovation af kartor i landtmäterikontoren i länen* på extra stat för år 1913 bevilja ett anslag af 20,000 kronor.

Vid den förhärjande brand, som den 25 juni 1888 ödelade största delen af staden Umeå, förstördes jämväl den byggnad, i hvilken länets landtmäterikontor då var inrymdt. Samtliga i kontoret förvarade kartor och skifteshandlingar gingo därvid, med allenast några få undantag, helt och hållet förlorade.

De kartor och handlingar, hvilka sålunda förstördes, afsågo till hufvudsakligaste delen laga skiftesförrättningar verkställda i länets kustland. Några laga skiften rörande byar och hemman inom länets lappmarker hade nämligen vid ifrågavarande tid ännu icke redovisats till landtmäterikontoret och beträffande afvittringen inom lappmarkerna hade dithörande kartor och handlingar vid olyckstillfället förvarats i särskild lokal och därigenom undgått elden.

I detta sammanhang ber jag få erinra, att enligt gällande bestämmelser, hvilka för öfrigt med i hufvudsak samma innehåll tillämpats sedan lång tid tillbaka, originalexemplaren till kartor och handlingar rörande laga skiften och andra landtmäteriförrättningar skola inlämnas till länets landtmäterikontor att därstädes förvaras. Till vederbörande sakägare utlämnas däremot allenast afskrifter af berörda kartor och handlingar. Dessutom skola i fråga om laga skiften och en del andra förrättningar renoverade exemplar af kartor och af vissa till förrättningen hörande handlingar öfverlämnas till landtmäteristyrelsen och förvaras i dess arkiv, det så kallade generallandtmäterikontoret i Stockholm.

I skrifvelse till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län den 6 september 1892 gjorde dåvarande förste landtmätaren i länet A. Lagergréen framställning om vidtagande af åtgärder för att de vid ofvannämnda brand förstörda laga skifteskartorna med tillhörande handlingar blefve ersatta genom kopior och afskrifter från generallandtmä-

[73.]

[74.]

*Anskaffande
till landt-
mäterikontoret
i Umeå af
kopior utaf
vissa skiftes-
kartor med
tillhörande
handlingar.*

[74.] terikontoret. Lagergréen framhöll därvid, bland annat, att förlusten af kartorna vore så mycket kännbarare, som länets befolkning genom ovarsam behandling dels illa medfarit, dels sönderrivet dels ock förstört en stor del af sina kartor, hvilket bäst bevisades därigenom att befolkningen ofta anhöll att få lösa kopior af skifteskartor. Från ämbetsverk och myndigheter samt från jägmästare, topografer och verkägare m. fl. inginge ofta anhållan att få låna eller utlösa kartor från länskontoret. Lagergréen hade sålunda mer och mer insett nödvändigheten af att nya kartor och handlingar anskaffades och, då staten i sin vård emottagit konceptakterna, borde staten också enligt Lagergréens uppfattning vara skyldig träda emellan för anskaffande af nya i de förlorades ställe. De kostnader, som för ändamålet skulle erfordras, uppskattades af Lagergréen till i afrundadt tal 76,000 kronor. Bland de kartor, som borde ersättas, hade Lagergréen emellertid icke medräknat de förstörda afvittringskartorna öfver kustlandet, bland annat, på den grund, att laga skiften dämera öfvergått nästan hela nämnda del af länet.

Lagergréens berörda framställning blef därpå af Kungl. Maj:ts befallningshafvande med skrifvelse den 1 november 1892 öfverlämnad till Kungl. Maj:t, därvid Kungl. Maj:ts befallningshafvande vitsordade behovet af nu ifrågavarande kartor och handlingar, isynnerhet i hvad de anginge laga skiften å kustlandet, där äganderättstvister ofta förekomme, för hvilkas afgörande kopior af dylika kartor erfordrades. Kungl. Maj:ts befallningshafvande hemställde följaktligen om anvisande af medel till anskaffande af kopior och afskrifter af berörda kartor och handlingar; kostnaden härför ansåg Kungl. Maj:ts befallningshafvande emellertid kunna beräknas något lägre än Lagergréen uppgifvit.

I häröfver den 1 juni 1893 afgifvet underdånigt yttrande framhöll landtmäteristyrelsen, bland annat, att det för länets innevånare skulle vara af stort gagn, om medel kunde beredas för anskaffande af de ifrågavarande kopiorna, i synnerhet för den händelse de i generallandtmäterikontoret förvarade kartorna skulle gå förlorade. Styrelsen meddelade vidare, att styrelsen efter verkställda beräkningar rörande kostnaderna för kopiering och afskrift i generallandtmäterikontoret af de förstörda kartorna med tillhörande handlingar beräknat kostnaderna för arbetet härmed till i rundt tal 60,000 kronor, under förutsättning att arbetet finge utföras under en tid af tio år, allt efter som tillgång på lämpliga kartritare vore att påräkna.

Vid underdånig föredragning den 8 september 1893 af berörda ärende fann Kungl. Maj:t emellertid, med afseende å den betydliga

kostnad, som ifrågavarande arbete skulle kräfvä, den gjorda framställningen icke föranleda vidare åtgärd. [74.]

Frågan om de förstörda skiftesakternas ersättande med kopior och afskrifter upptogs ånyo år 1894, denna gång genom motioner i Riksdagens båda kamrar. I dessa motioner framhölls bland annat, att de olägenheter, som inom länet redan uppstått och allt fortfarande komme att uppstå vid behof af kartor och handlingar, såväl för den enskilde i och för äganderätsfrågor som ock för ämbetsverk och myndigheter, vore ganska kännbara och blefve det ännu mera, i den mån som de kartor och handlingar, länets befolkning erhållit, blefve mindre brukbara. Det inträffade ofta, att en karta genom mindre varsam behandling, olycka eller på annat sätt blefve förstörd eller obrukbar, och man vore då nödsakad att hänvända sig till rikets generallandtmäterikontor för att söka utfä kopior och afskrifter af där förvarade kartor och handlingar; men dessa voro oftast synnerligen svåråtkomliga för dem, som hade sin verksamhet inom Västerbottens län. Då staten mottagit konceptakterna och då något bidrag till desammas ersättande icke med fog kunde ifrågasättas från vederbörande skiftesdelägare, hvilka ju själfva fått vidkännas kostnaden för de förstörda koncepten, samt då jämväl de i generallandtmäterikontoret förvarade akterna kunde utsättas för förstöring, ansågo motionärerna skäl föreligga att härutinnan begära Riksdagens mellankomst. På grund af det sålunda anförda hemställdes om beviljande för ändamålet af ett anslag af 60,000 kronor att utgå under tio år.

I statsutskottets med anledning af dessa motioner afgifna utlåtande Erinrade utskottet bland annat, att Kungl. Maj:t tidigare lämnat utan afseende en af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Värmlands län gjord framställning om ersättande af kartor och handlingar, som, år 1865 blifvit förstörda vid eldsvåda i landtmäterikontoret i Karlstad. Vid sådant förhållande och då Kungl. Maj:t ej heller i nu förevarande fall funnit sig böra af Riksdagen äska något anslag samt då därtill komme, att de numera betydligt förbättrade kommunikationerna vore ägnade att göra olägenheterna af att icke på närmare håll än i Stockholm äga tillgång till de nu ifrågavarande kartorna och handlingarna mindre kännbara, funne sig utskottet, med afseende jämväl å de ansenliga kostnader, de föreliggande förslagen innebure, icke kunna förorda desamma.

Utskottets afstyrkande hemställan blef också af Riksdagen bifallen.

Med underdånig skrifvelse den 27 oktober 1910 har nu Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län till Kungl. Maj:t öfver-

[74.] lämnat en af förste landtmätaren i länet Karl Grubbström den 7 oktober 1910 gjord framställning om utverkande af statsanslag för ersättande, medelst kopior, af de vid branden förstörda akterna rörande laga skiften inom länets kustland. Under framhållande af sin lifliga öfvertygelse om sakens vikt såväl från det allmännas synpunkt som för länets befolkning, har Grubbström därvid meddelat, att bristen i länskontorets arkiv gjort sig allt mer kännbar under de år, som gått, sedan frågan senast behandlades. Vid skiftena hade visserligen jordägarna bekommit ett exemplar af kartor och handlingar, men erfarenheten hade visat, att dessa exemplar efter en följd af år kommit i det slitna och defekta skick, att de icke vidare kunde utgöra någon säker ledning för det ändamål, hvartill de vore afsedda. Ofta hände det äfven, att jordägarnas exemplar förkommit. En stor del af länets befolkning vore därför hänvisad till landtmäteristyrelsens arkiv vid de ofta återkommande tillfällen, då tillgång erfordrades till skiftesakternas för jordbesittningsfrågor grundläggande uppgifter. Gifvetvis medförde detta förhållande afsevärda svårigheter och kostnader för allmänheten. Jämväl för domstolar och myndigheter medförde bristen i länsarkivet kännbara olägenheter.

Grubbström ville emellertid särskildt framhålla, att det nu pågående arbetet med uppläggande af jordregister gjort behovet af tillgång på fullständiga förrättningsakter än mer trängande än förr. Den vid landtmäteriförrättningar skedda jorddelningen skulle nämligen läggas till grund för jordregistret. De i generallandtmäterikontoret förvarade akterna kunde icke lämpligen användas vid jordregistersarbetet, hvilket ägde rum vid provinskontoret, enär landtmäteristyrelsen vore i ständigt behof af sitt arkiv och det ej heller torde vara tillrådligt att låta arkivalierna cirkulera mellan Stockholm och provinskontoret. För närvarande sökte man visserligen nödortfigt reda sig med utdrag och afskrifter, som till länskontoret införskaffades från landtmäteristyrelsen, men äfven detta ofullständiga system medförde kostnader. Jämväl för framtiden skulle jordregistret i länet få mindre praktisk användbarhet, då det icke kompletterades af därstädes tillgängliga kartor och beskrifningar. — Det kända förhållandet, att landtmäteristyrelsens arkiv vore högst ofullständigt skyddadt mot eldfara, talade jämväl för, att de förstörda akterna blefve i tid ersatta.

Beträffande de kostnader, som saken skulle kräfvä, har Grubbström beräknat, att desamma torde kunna begränsas till 40,000 kronor och sålunda väsentligen nedbringas under det belopp, 60,000 kronor, hvar till de år 1892 uppskattats. Grubbström ansåge, att dessa kostnader borde helt och hållet bestridas af statsmedel. Jordägarna hade själfva fått vidkännas kostnaderna för de förlorade konceptakterna, hvilka staten

omhändertagit till vård och förvaring. Det syntes därför icke berättigadt att fordra tillskott från de enskilda för ersättande af förlust, som skett under det staten omhänderhaft akterna.

[74.]

I sin ofvanberörda skrifvelse den 27 oktober 1910 har Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som funnit Grubbströms framställning synnerligen välgrundad, under framhållande särskildt af vikten för jordregistret, att i länskontoret funnes möjligast fullständiga handlingar rörande vederbörande läns jordförhållanden, i underdånighet hemställt om anvisande af för ändamålet erforderliga medel.

Den 12 juni 1911 har landtmäteristyrelsen afgifvit infordradt utlåtande i ärendet. Styrelsen framhåller till en början, att under årens lopp uti landtmäterikontoren i länen i allmänhet samlats en fullständig serie kartor och handlingar rörande alla landtmäteriförrättningar af rättslig betydelse, som öfvergått en fastighet. Det låge i sakens natur, att dessa dokument anlätades, så snart det gällde att grundligare undersöka ett äganderättsspörsmål, ty utom den sakkunniga vägledning, som i landtmäterikontoren stode till buds, hade man på grund af materialets fullständighet där bättre än annorstädes tillfälle att följa utvecklingen af förhållandena, på samma gång man äfven där hade bästa trygghet för äktheten af förefintliga kartor och handlingar. De upplysningar, som i landtmäterikontoren kunde vinnas, skattades högt af allmänheten och äfven för myndigheternas del vore det gifvetvis af stor betydelse att från landtmäterikontoren kunna erhålla upplysningar antingen det gällde reglering af enskildas intressen eller fråga vore om tillvaratagande af statens rätt. I den mån man kommit till bättre insikt i fråga om betydelsen af de upplysningar, som i landtmäterikontoren kunde erhållas, hade därvarande arkivalier kommit i allt flitigare bruk.

Sedan början af år 1909 påginge å landtmäterikontoren i länen arbetet med uppläggande af jordregister för läns landsbygd. Detta arbete bestode hufvudsakligen i upptecknande enligt gällande författning af uppgifter, som skulle hämtas från landtmäteriakterna. Med jordregistret hade i främsta rummet afsetts att individualisera fastigheterna genom ett beteckningssätt, som uteslöte förväxling, och därigenom bereda en säkrare grundval för skeende inskrifningar af rätt till fast egendom. För vinnande af detta ändamål hade det varit nödvändigt att genom detaljerade föreskrifter betrygga öfverensstämmelse emellan landtmäteriakterna, jordeboken och det till domstolarna förlagda inskrifningsväsendet. Jorddelningsförrättningarnas betydelse för fastighetsbildningen hade härigenom kommit att framstå påtagligare än förut

[74.] och såsom en följd häraf skulle landtmäteriakterna för framtiden äfven komma till användning i allt större utsträckning. Den praktiska nyttan af ett jordregister utan tillgång till kartor, som åskådliggjorde registrets innehåll, hade den jordägande befolkningen däremot säkerligen svårt att fatta.

Då behovet af landtmäteriakterna redan ökats och för framtiden komme att än ytterligare växa, vore det enligt landtmäteristyrelsens uppfattning gifvet, att olägenheterna komme att blifva allt kännbarare för befolkningen i ett län, där, såsom fallet vore med Västerbottens, landtmäterikontorets akter gått förlorade vid en tidpunkt, då laga skiften redan öfvergått de med afseende på jordbruk och folkmängd betydelsefullaste delarna af länet.

Det syntes alltså icke vara någon tillfällighet, att en förnyad framställning i frågan nu skett, utan torde de förändrade förhållanden, som inträffat, kunna sägas hafva kommit det att framstå såsom en nödvändighet att söka framkalla åtgärder för landtmäterikontorets i nämnda län förseende med kartor och handlingar i ersättning för dem, som vid förenämnda eldsvåda gått förlorade, och man torde kunna påstå, att kontoret och dess föreståndare för framtiden icke kunde fylla sin uppgift utan tillgång till samma kartor och handlingar.

Beträffande de åtgärder, som borde vidtagas för att fylla det föreliggande behovet af kartor och handlingar i landtmäterikontoret i Umeå, har landtmäteristyrelsen förklarat sig icke kunna tillstyrka en åtgärd i den riktning, att de i generallandtmäterikontoret nu befintliga renovationerna i erforderlig utsträckning öfverflyttades till Umeå. Genom en sådan åtgärd skulle nämligen, bland annat, uppgifvas det syfte, som man i säkerhetens intresse velat ernå genom bestämningen om att utaf dessa viktiga dokument skulle finnas två exemplar förvarade på skilda ställen. Då således något öfverflyttande af akterna från Stockholm till Umeå icke borde ifrågakomma, funne styrelsen behovet icke kunna tillfredsställas på annat sätt än genom nyanskaffning, hvilken borde ske genom kopiering i erforderlig utsträckning af kartor och handlingar, som funnes i styrelsens arkiv eller kunde hos jordägare upplånas. Sistnämnda utväg behöfde emellertid tillgripas endast i sådana fall, då fel upptäcktes i generallandtmäterikontorets exemplar eller detta exemplar helt eller till någon del befunes otydligt eller defekt.

Ifrågavarande behof af kartor och handlingar ansåge landtmäteristyrelsen vara af sådan beskaffenhet, att statsmedel borde komma till användning för behovets tillgodoseende. Och då staten kunde anses hafva åtagit sig oinskränkt vårdnadsplikt beträffande i länens landt-

mäterikontor förvarade kartor och handlingar, saknades enligt styrelsens mening icke alldeles fog för ett direkt kraf på statens mellankomst. Ett ytterligare skäl härför torde få anses ligga däri, att beslutet om inrättande för länets landsbygd af ett jordregister numera kommit behofvet i fråga att framstå såsom i det närmaste oafvisligt. Å andra sidan torde icke kunna förnekas, att enskilda jordägare komme att beredas fördel och äfven besparing i utgifter genom behofvets tillgodoseende. Att emellertid tänka sig saken ordnad på det sätt, att delägarna i de särskilda byalagen eller hemmanen skulle bidra i kostnaden mötte gifvetvis sådana praktiska olägenheter, att all tanke därpå måste lämnas åsido. Men däremot torde ett villkor om bidrag från länet genom landstinget eller hushållningssällskapet kunna ifrågasättas. Enligt hvad landtmäteristyrelsen inhämtat vore emellertid såväl landstingets som hushållningssällskapets tillgångar redan förut hårdt anlitade. Då härtill komme, att endast kustlandet af länets landsbygd hade intresse i saken, torde det möta svårigheter att kunna genomdrifva något anslag för ifrågavarande ändamål af berörda korporationer.

För bedömande af den kostnad, som skulle uppkomma genom den af styrelsen sålunda ifrågasatta nyanskaffningen, har styrelsen låtit uppgöra förteckningar öfver sådana i generallandtmäterikontoret förvarade kartor och handlingar, som afsåge senast verkställda jorddelningsförrättningar rörande byar och hemman inom Västerbottens kustland och som saknades i länskontoret i Umeå. De handlingar af ifrågavarande slag, hvilka enligt styrelsens uppfattning närmast kunde komma i fråga att ersättas, hafva upptagits i en styrelsens utlåtande bifogad, med I betecknad bilaga omfattande, förutom laga skriften, jämväl 2 storskiten, 23 hemmansklyfningar, 2 ägoutbyten och 2 sänjedelningar eller icke fastställda storskiten med tillhopa 3,885 regalark¹⁾ kartor och 16,267 vanliga ark beskrifningar.

Vid beräkande af de kostnader, som skulle uppkomma för nyanskaffning af de i bilagan I omförmälda kartor och handlingar, har landtmäteristyrelsen beträffande *kopieringen af kartorna* utgått från de ersättningsbelopp, som vanligen utginge till biträden, som hos styrelsen verkställde kopieringsarbeten, däri inbegripet jämväl kopiornas granskning och kollationeringen. Emellertid ansåge styrelsen kopieringskostnaden kunna ytterligare nedbringas därigenom att man i de fall, då sådant af tekniska skäl låte sig göra, betjänade sig af fotografisk reproduktionsmetod

¹⁾ Regalark = den vedertagna benämningen för de ark af viss storlek och beskaffenhet, som användas för renovationer till landtmäteristyrelsens arkiv. Enligt gifna bestämmelser innehåller hvarje sådant ark 47.5 × 59.4 cm.

[74.] äfvensom möjligen genom någon förenkling i fråga om kartornas färgläggning och kartografiska utstyrsel. Med iakttagande häraf ansåge styrelsen, att kopieringen af ifrågavarande 3,885 regalark kartor komme att betinga en utgift af 38,012 kronor 78 öre. Hvad *afskrifterna af beskrifningarna* anginge beräknade styrelsen kostnaden härför, ersättning för kollationering inberäknad, till 75 öre arket, hvadan alltså afskrift af ofvan nämnda 16,267 ark skulle uppgå till 12,200 kronor 25 öre.

I berörda kostnadssummor ingå icke utgifterna för papper, ritmaterialier o. d., hvilka utgifter vid dylika arbeten hos styrelsen pläga bestridas af expensmedel. Frånräknadt sistnämnda kostnader skulle alltså renoverandet af de i bilagan I upptagna kartor och handlingar betinga en kostnad af sammanlagdt 50,213 kronor 3 öre. I anseende till arbetets omfattning och de möjligheter till ett ändamålsenligt ordnande af det samma, som därigenom förefunnes, samt den färdighet biträdena kunde antagas komma att förvärfva, ansåge landtmäteristyrelsen sig emellertid kunna tillstyrka, att till grund för blifvande beslut i ämnet lades en beräknad totalkostnad af allenast 45,000 kronor.

För den händelse föreliggande framställning skulle vinna nådigt beaktande, tilläte sig landtmäteristyrelsen fästa uppmärksamheten å angelägenheten däraf, att arbetet bedrefves så skyndsamt som möjligt, så att de nya kartorna med tillhörande handlingar kunde användas vid arbetet med jordregistrets uppläggande och kartorna i sammanhang därmed åsättas registernummer. Af sådan anledning vore det önskvärdt, att medel för renovationsarbetet gjordes tillgängliga redan under år 1912 och att arbetet kunde slutföras med utgången af år 1916.

Sedan härefter Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län erhållit nådig befallning att från länets landsting och hushållningssällskap infordra yttrande, huruvida bidrag från länet skulle kunna påräknas för ifrågavarande renovationsarbetens utförande, har till åttlydnad häraf Kungl. Maj:ts befallningshafvande med skrifvelse den 30 oktober 1911 öfverlämnat yttranden i frågan från såväl landstinget som hushållningssällskapet.

Landstinget har därvid förklarat, att landstinget väl insåge de stora och för enskilda understundom praktiskt taget nästan oöfverkomliga svårigheter, som vållades däraf, att i länets landtmäterikontor saknades dessa skiftesakter, som så ofta för hvarjehanda ändamål behöfde anlitas, men att landstinget likväl, med tanke på den redan hårdt anlitate skatteförmågan hos länets innevånare, icke kunna åtaga sig några kostnader för ifrågavarande ändamål. Då landstinget därjämte tillfullo

delade den af förste landtmätaren Grubbström äfvensom af landtmäteristyrelsen häfdade uppfattningen, att jämväl från det allmännas sida föreläge ett trängande behof att i länets landtmäterikontor tillgång funnes till dessa landtmäteriakter, och då, i betraktande däraf att staten åtagit sig oinskränkt vårdnadsplikt för de i landtmäterikontoren förvarade kartor och handlingar, hvilkas tillkomst skett på enskilda jordägares bekostnad, det måste anses åligga staten att genom nyanskaffning ersätta de vid eldsolyckan förlorade akterna, ansåge landstinget, att kostnaderna härför borde utgå af statsmedel. Landstinget ville emellertid uttala den förhoppningen, att oaktadt landstinget på anförda skäl ej ansett sig kunna lämna något bidrag, Kungl. Maj:t ändock ville utverka, att ifrågavarande renovationsarbeten kunde komma till stånd.

Jämväl hushållningssällskapet har meddelat, att sällskapet med hänsyn dels till sina starkt begränsade tillgångar och dels därtill, att föreliggande uppgift näppeligen fölle inom sällskapets verksamhetsområde, beslutat att icke lämna något bidrag till renovation af ifrågavarande kartor.

Jag ber slutligen få erinra därom, att eldsvådor liknande den, som drabbat landtmäterikontoret i Umeå inträffat jämväl inom följande landtmäterikontor nämligen i Jönköping åren 1785 och 1790, i Göteborg år 1803, i Vänersborg år 1834 och i Karlstad år 1865. Med anledning af sistnämnda eldsvåda gjordes år 1866 af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Värmlands län underdånig framställning om anvisande af medel till anskaffande af kopior och handlingar af skiftesakter i stället för dem, som vid branden gått förlorade. Länets landsting, som hördes i ärendet, förklarade sig anse det mindre nödvändigt att för anskaffande af dylika handlingar belasta landstinget med den dryga utgift, hvartill en sådan åtgärd skulle föranleda. På grund häraf och på i öfrigt anförda skäl fann landstinget sig icke böra till ändamålet bidraga med några medel. Vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t blef med afseende å den betydliga kostnad, som för ändamålet vore erforderlig, framställningen icke heller bifallen i vidare mån, än att ett mindre belopp ställdes till förfogande för kopiering af hos vederbörande jordägare befintliga kartor, protokoll och delningsbeskrifningar rörande allenast tre särskilda hemman.

Beträffande eldsvådorna i Jönköping, Göteborg och Vänersborg hafva, så vidt jag kunnat inhämta, motsvarande framställningar från orterna icke blifvit gjorda.

[74.]
*Departements-
 chefen.*

De kartor och skifteshandlingar, hvilka med nu förevarande framställning afses, äro, på sätt jämväl framgår af de i ärendet afgifna ytt-
 randena, af synnerligen stor vikt ej mindre för det allmänna än äfven
 för enskilda personer inom den ort, som berörts af skiftesförrättningarna.
 En lefvande uppfattning af skiftesakternas betydelse i berörda afseenden
 torde också hafva legat till grund för de i ämnet sedan gammalt gällande
 föreskrifterna, enligt hvilka två särskilda exemplar af akterna med till-
 hörande kartor skola aflämnas till offentligt förvar, det ena till general-
 landtmäterikontoret i Stockholm och det andra till vederbörande läns
 landtmäterikontor. Förutom trygghet för akternas bevarande har genom
 dessa föreskrifter jämväl vunnits, att akterna gjorts lätt tillgängliga såväl
 för de centrala myndigheterna i Stockholm som ock för domstolar, myndig-
 heter och enskilda inom de särskilda orterna. Fördelarna af denna an-
 ordning synas mig icke heller kunna öfverskattas. Särskildt för de
 lokala myndigheterna och för ortsbefolkningen måste det anses såsom en
 beaktansvärd förmån att på nära håll och utan allt för stor kostnad och
 tidsspilla äga tillgång till de upplysningar af grundläggande art, som
 kunna vinnas i länskontorens arkiv. Också har under de år, som för-
 flutit efter branden i Umeå, förlusten af de i därvarande landtmäteri-
 kontor förvarade skiftesakterna vid upprepade tillfällen gjort sig kännbar,
 och torde de olägenheter, hvilka sålunda uppkommit, allenast i ringa
 grad hafva aflägsnats genom senare tiders förbättrade kommunikationer
 med hufvudstaden.

På sätt jag i det föregående omtalat, har en framställning af unge-
 fär liknande innehåll, som den nu föreliggande, redan tidigare utgjort
 föremål dels för Kungl. Maj:ts pröfning och dels med anledning af en-
 skilda motioner för Riksdagens beslut. Under den tid, som därefter
 förflutit, har emellertid genom bestämmelserna om inrättande af ett jord-
 register tillkommit en omständighet, som, fränsedt af mig redan anförda
 skäl, torde göra tillgången i vederbörande läns landtmäterikontor af i
 möjligaste mån fullständiga skiftesakter till ett nära nog oafvisligt behof.
 Jordregistret skall nämligen beträffande de särskilda länen uppläggas
 och föras i länets landtmäterikontor; och erfordras därvid, särskildt för
 uppläggandet, tillgång till laga skifteskartor och handlingar. De provi-
 soriska anordningar, hvilka, enligt hvad förste landtmätaren Grubbström
 meddelat, hittills vidtagits för att möjliggöra jordregisterarbetet i Umeå,
 äro uppenbarligen högst otillfredsställande och medföra tillika onödiga
 utgifter. Därtill kommer att det framtida värdet af jordregistret blefve
 i hög grad förringadt, därest i länskontoret allt fortfarande skulle saknas
 tillgång till de kartor, till hvilka registret hänför sig.

Under nu angifna förhållanden och då det icke lärers kunna komma i fråga att från generalländtmäterikontoret till landtmäterikontoret i Umeå öfverflytta de länet rörande skiftesakterna, torde annan utväg icke stå öppen än att söka bereda tillgång till medel för ersättande af de förstörda akterna medels kopior och afskrifter.

Då, på sätt jag redan meddelat, vederbörande landsting och hushållningssällskap med hänsyn bland annat till den hårdt anlitade skatteförmågan hos länets innevånare, förklarat sig icke kunna deltaga i de kostnader, som blifva förenade med anskaffandet af berörda kopior och afskrifter, anser jag, att desamma under nu förevarande omständigheter böra gäldas helt och hållet af statsmedel. Såsom ytterligare stöd för denna min uppfattning ber jag få framhålla, att de förstörda handlingarna bekostats af skiftesdelägarna själfva och därefter öfverlämnats i statens förvar. Därtill kommer att, enligt hvad jag erfarit, den byggnad, däri länets landtmäterikontor vid ifrågavarande tid var inrymdt, eller det s. k. kanslihuset i Umeå, var uppfördt af trä samt nästan helt och hållet i saknad af anordningar till skydd mot eldfara. Häruti synas mig ligga starka skäl, att staten vidkännes det belopp, som erfordras för ersättande af det förlorade. Att statsmakterna själfva ansett det utgöra en statens angelägenhet, att de i länets landtmäterikontor förvarade kartor och skifteshandlingar blifva i fullgodt stånd underhållna och på tillfredsställande sätt skyddade mot förstörelse, vare sig genom brand eller annorledes, synes mig framgå bland annat af de frikostiga anslag, som sistlidna års Riksdag beviljat till påbörjande af ett omfattande arbete, dels med reparation och renovation af dylika kartor, som blifvit förslitna eller eljest oanvändbara, och dels för anskaffande af nya eller iordningställande af äldre från säkerhetssynpunkt betryggande lokaler för länskontoren.

I detta sammanhang vill jag tillika erinra därom, att vid flera föregående tillfällen af statsmedel anvisats medel till anskaffande af afskrifter af andra, genom eldsolycka förstörda handlingar, någorlunda motsvarande de nu ifrågavarande. Förutom de smärre belopp, som, på sätt jag redan meddelat, af Kungl. Maj:t anvisats till ersättande af vissa förstörda laga skifteshandlingar i Värmland, har Kungl. Maj:t sålunda bland annat åren 1888, 1905, 1906 och 1909 under förskottstitel anvisat afsevärda belopp för anskaffande inom Svea hofrätt af afskrifter utaf domböcker, småprotokoll och fastighetsböcker, hvilka blifvit genom eldsvådor åren 1888 och 1905 förstörda i Sundsvall, Umeå och Dalarna. Berörda förskott blefvo sedermera på anmälan af Kungl. Maj:t ersatta af Riksdagen.

[74.] Mot de beräkningar, som af landtmäteristyrelsen verkställts rörande storleken af det anslag, som skulle för det nu ifrågavarande ändamålet erfordras, har jag intet att erinra. Lika med styrelsen finner äfven jag angeläget, att arbetet bedrifves så skyndsamt, att de nya kartorna med tillhörande handlingar må kunna användas vid jordregistrets uppläggande och kartorna i samband därmed förses med jordregistret motsvarande numrering. Enligt styrelsens förslag borde renovationsarbetet pågå i jämbredd med jordregistrets uppläggande samt påbörjas under år 1912 och vara afslutadt med utgången af år 1916 eller således på fem år. Då hela detta arbete beräknats kosta 45,000 kronor, skulle följaktligen för hvart och ett af berörda fem år erfordras 9,000 kronor.

Jag anser mig slutligen böra framhålla, att bifall till nu föreliggande framställning med all säkerhet icke lärer föranleda liknande anspråk på statens mellankomst för ersättande af de skifteshandlingar, som förstörts vid förut omtalade eldsvådor i Jönköping och Göteborg. De handlingar, som därvid gingo till spillo, torde nämligen genom sedermera verkställda laga skiftesförrättningar hafva förlorat stor del af sin praktiska användning, hvilket förhållande jämväl framgår däraf att, så vidt jag har mig bekant, några större olägenheter på senare tider icke uppstått genom bristen i landtmäterikontoren af dessa handlingar. Då däremot framställningar liknande den nu förevarande icke torde vara helt och hållet uteslutna från Älfsborgs och Värmlands län, ber jag upplysningsvis få meddela, att nyanskaffning af sådana skiftesakter, som gått förlorade vid branden i Vänersborg år 1834 och i Karlstad år 1865, enligt mig inom landtmäteristyrelsen lämnad uppgift sannolikt icke skulle betinga högre kostnad än sammanlagdt 30,000 à 40,000 kronor.

Med anledning af hvad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till anskaffande för landtmäterikontorets i Umeå räkning af kopior utaf vissa skifteskartor med tillhörande handlingar på extra stat för år 1913 anvisa 18,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att utaf sagda belopp under år 1912 förskottsvis af tillgängliga medel för ändamålet utanordna 9,000 kronor.

[75.]

*Utvidgning af
Skaraborgs
läns landt-
måterikontor.*

Till 1911 års Riksdag gjorde Kungl. Maj:t framställning om anvisande af medel till utvidgning med flera arbeten vid landtmåterikontoren i Malmöhus, Örebro och Norrbottens län, hvilken framställning bifölls af Riksdagen. För anledningarna till uppkomsten af frågan om utvidgning af nästan alla länens landtmåterikontor och den behandling, denna fråga rönt, lämnade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet till statsrådsprotokollet den 13 januari 1911 en utförlig redogörelse, till hvilken det torde tillåtas mig att nu hänvisa. Jag vill endast erinra, att landtmåteristyrelsen i den skrifvelse af den 7 november 1908, hvarigenom frågan väckts, med styrka framhållit behovet att bereda landtmåterikontoren i länen lokaler, hvilka såväl i afseende å utrymme som i andra hänseenden kunde finnas tillfredsställande med hänsyn till värdet af de arkivalier, som där förvarades, och till arten och omfattningen af det arbete, som där bedrefves och som genom omorganisationen af förste landtmåteritjänsterna samt uppläggandet af jordregistret skulle komma att blifva än mer kräfvande. Dessa lokaler borde enligt styrelsens åsikt innehålla en golfyta af omkring 150 kvadratmeter i de mindre och 250 kvadratmeter i de större länen.

För vissa landtmåterikontor hafva genom förhyrning tillfredsställande lokaler tillsvidare beredts och för utvidgning af landtmåterikontoren i tre län anvisade, såsom ofvan nämnts, nästlidna års Riksdag anslag. Nu anhåller jag att få underställa Kungl. Maj:ts pröfning frågan om beredande af ändamålsenliga lokaler för Skaraborgs läns landtmåterikontor.

Detta landtmåterikontor disponerar i länsstyrelsens byggnad i Mariestad tre rum i första våningen med en sammanlagd golfyta af 118,5 kvadratmeter. Några åtgärder till skydd mot eldfara äro icke vidtagna.

Landtmåteristyrelsen har i sin ofvanberörda skrifvelse förklarat, att utvidgning af dessa lokaler vore för framtiden oundgängligen nödvändig, och har framlagt förslag till sådan utvidgning. Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Skaraborgs län, som den 8 mars 1909 afgifvit utlåtande i ämnet, har därvid tillstyrkt ett från landtmåteristyrelsens i vissa hänseenden afvikande förslag. Sedan handlingarna i ärendet därefter remitterats till öfverintendentensämbetet, har landtmåteristyrelsen i skrifvelse den 22 juli 1909 till nämnda ämbete efter förste landtmåtarens hörande afgifvit nytt förslag till utvidgningens verkställande. Öfverintendentensämbetet, som i hufvudsak icke funnit något att för sin del erinra mot sistberörda förslag, har låtit upprätta planritning därtill jämte kostnadsberäkning. Detta förslag innefattar, att det nuvarande ritrummet (n:r 3) jämte ungefär hälften af det nuvarande arkivrummet (n:r 2) med därinvid

[75.] liggande del af den genom huset i dess längdriktning löpande korridoren skulle anordnas till arkiv; att återstående delen af arkivrummet skulle användas för allmänhetens mottagande; att förste landtmätarens nuvarande rum (n:r 1) skulle behållas oförändradt; att domänintendentens nuvarande rum (n:r 5) jämte ett mindre, bakom nuvarande kassahvalfvet (n:r 7) befintligt rum (n:r 6) skulle anslås till jordregisterarbeten; att korridoren utanför domänintendentens rum skulle anordnas till tambur; att dörr till länsstyrelsens kassahvalf skulle upptagas från korridoren och en annan befintlig dörr till kassahvalfvet igensättas samt att ränteriets förutvarande rum (n:r 8) skulle anvisas åt domänintendenten. Kostnadsförslaget för dessa arbeten, upprättadt år 1909, slutar å 13,000 kronor.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande har mot detta förslag endast anmärkt, att den föreslagna tamburen syntes komma att blifva för mörk och hemställt, att den måtte uteslutas, hvilket borde utan olägenhet kunna ske, enär själfva korridoren kunde användas såsom kapprum.

Öfverintendentsämbetet har i utlåtande den 7 november 1911 icke haft något att erinra mot dylik uteslutning, men ansett, att på grund af stegrade arbets- och materialpris kostnadssumman icke kunde därigenom minskas.

Slutligen har öfverintendentsämbetet framhållit, att det beräknade kostnadsbeloppet för ifrågavarande arbeten vore alltför högt för att, utan åsidosättande af berättigade underhållskraf, kunna utgå från det till ämbetets förfogande ställda anslaget till byggnader och reparationer, samt fördenskull hemställt, att särskildt anslag för ändamålet måtte äskas af Riksdagen.

*Departements-
chefen.*

Det sålunda framlagda förslaget till beredande af utvidgade lokaler åt ifrågavarande landtmäterikontor synes mig praktiskt och lämpligt. De i ärendet hörda myndigheterna hafva förenat sig om detsamma och ej heller hafva cheferna för civil- och finansdepartementen, med hvilka jag samrådt, förmålt sig hafva någon invändning däremot.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till *utvidgning m. fl. arbeten vid Skaraborgs läns landtmäterikontor* anvisa å extra stat för år 1913 ett anslag af 13,000 kronor.

I underdånig skrifvelse den 9 maj 1911 hemställde landtmäteristyrelsen om anvisande af ett belopp af 3,500 kronor för påbörjande under samma år af arbete med upprättande af nya registratur å landtmäterikontoren i Östergötlands, Blekinge, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Älfsborgs, Skaraborgs samt Västmanlands län.

[76.]

Nya registratur och arkivens ordnande i landtmäterikontoren.

Då på grund af föregående utaf landtmäteristyrelsen ingifna skrifvelser i ämnet anledning fanns att antaga, att den utsträckning af detta arbete till landtmäterikontoren äfven i andra län, som af landtmäteristyrelsen ställts i utsikt, skulle komma att kräva afsevärda kostnader, gaf Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 3 november 1911 landtmäteristyrelsen i uppdrag att i fråga om hvart och ett af landtmäterikontoren i länen verkställa utredning beträffande behovet af nytt registratur vid landtmäterikontoret samt kostnaderna för dess upprättande samt att därefter till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till anvisande af medel för gäldande af de för samtliga landtmäterikontor sålunda beräknade kostnader, fördelade på vissa år i den mån förhållandena sådant föranledde.

I anslutning till detta uppdrag har landtmäteristyrelsen efter att hafva infordrat yttranden i ämnet från rikets förste landtmätare i underdånig skrifvelse den 27 november 1911 öfverlämnat den anbefalida utredningen och därvid, bland annat, anfört följande.

Uti 1827 års instruktion för generallandtmäterikontoret, provinslandtmäterikontoren samt landtmätarna i riket var föreskrifvet, att vid hvarje provinslandtmäterikontor skulle finnas ett af landskamreraren behörigen verifieradt jordeboksextrakt för länet, hvaruti förste landtmätaren skulle anteckna de kartor och handlingar, som funnes i kontoret eller dit öfverlämnades. Syftet med denna föreskrift, som gällt allt sedan år 1766, torde i främsta rummet hafva varit att underlätta möjligheten till inhämtande af upplysningar från berörda kartor och handlingar. Detta framginge bland annat däraf, att i omedelbart sammanhang med nämnda föreskrift stadgats skyldighet för förste landtmätaren att, då sådant erfordrades, såväl till ämbetsmän som till enskilda personer meddela de upplysningar, som kunde inhämtas från samma kartor och handlingar. Antalet af dessa blef emellertid med åren ansenligt, och det var gifvetvis förenadt med svårigheter att hålla dem i god ordning, helst föreskrift saknades om deras numrering. Som några anteckningar i allmänhet icke fördes om antal band eller häften handlingar eller om antal skrifna sidor och antal kartdelar, blefvo äfven inventeringar förenade med besvärligheter. Dessa förhållanden likasom vid inventeringarna ådagalagda brister hade gjort behovet af lämp-

[76]. ligare förteckningar öfver kontorens kartor och handlingar synnerligen kännbart.

I syfte att tillfredsställa detta behof stadgades i nådiga landtmäteriinstruktionen den 6 augusti 1864, att förste landtmätaren i egenskap af föreståndare för landtmäterikontoret i länet skulle åligga att efter fastställt formulär föra register öfver de kartor och handlingar, som funnes i landtmäterikontoret eller dit öfverlämnades. På grund af samtidigt meddelad nådig befallning fastställde landtmäteristyrelsen den 31 december 1864 formulär till dylikt registratur att lända till efterrättelse, dock endast då nya registratur upprättades. Detta formulär, som intill sista tiden gällt, upptog sju särskilda kolumner för anteckning af akternas nummer, af byars, hemmans och lägenheters namn samt förrättningarnas beskaffenhet, af år då förrättningarna blifvit började och slutade, af antal kartor, af antal skrifna sidor, som akterna innehölle, af författares för- och tillnamn samt för anmärkningar angående kartors och handlingars beskaffenhet.

Af förste landtmätarnas nu till landtmäteristyrelsen afgifna yttranden framginge, att nya registratur med användning af det år 1864 fastställda formuläret icke upprättats inom Uppsala, Blekinge, Älfsborgs, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands och Västernorrlands län.

Registraturen i såväl nu nämnda som flertalet öfriga län vore, enligt hvad landtmäteristyrelsen vidare framhåller, behäftade med åtskilliga brister. De vanligast förekommande bestode däri, att akter vore antecknade under oriktig socken, att för akt, som anginge flera fastigheter, i registraturet endast en fastighet funnes angifven, att ägotutbyten och rågångsåtgärder, som utförts i samband med skiften och hemmansklyfningar icke anmärkts liksom icke heller verkställda ändringsåtgärder, att anteckningarna om förrättningarnas beskaffenhet ofta vore otillfredsställande, att för förrättning, som omfattat endast en del af skifteslagets ägor, uppgift saknades om den del, förrättningen afsett, att utjordar, utängar och urfjällar icke funnes antecknade vare sig under hemman, till hvilka de hörde, eller hemman, inom hvilkas område de vore belägna, att uppgifter om jordeboksnummer, mantal och littera saknades, att andra benämningar än jordebokens användts, att anteckningarna beträffande expropriationsförrättningar, afsöndringsförrättningar och utbrytningsförrättningar enligt 76 § i lagen om dikning och annan afledning af vatten den 20 juni 1879 icke vore fullständiga beträffande de fastigheter, som däraf berörts, samt att anteckningar saknades om kartors och handlingars förvaringsplats i arkivet, till följd hvaraf det visat sig nödvändigt att i vissa län häröfver upprätta särskild längd,

att flera akter inbegripits under ett nummer, att förrättningar angående allmänningar, kronoparker, vattenafledningar och flygsandsfält införts under rubriker, som angåfve förrättningarnas beskaffenhet, utan uppgift på fastigheter, som af desamma berördes, att registraturet i några län vore uppdeladt i fristående delar, upptagande äldre och yngre förrättningar eller särskilda slag af förrättningar, att vid registraturets uppläggande följts den ecklesiastika indelningen och därför i en nummerföljd sammanförts två eller flera socknar, som tillhört samma pastorat, att förrättningar, som anginge fastigheter inom olika socknar, endast antecknats under en socken, samt att skedda förändringar i afseende å den administrativa indelningen icke föranledt anteckning eller ändring af registraturet.

Till följd af dessa brister och då alfabetiska register vanligen saknades syntes det landtmäteristyrelsen vara tydligt, att arbetet å landtmäterikontoren fördröjdes antingen det gällde undersökningar i sammanhang med granskning af nya förrättningar eller utredningar och meddelande af upplysningar åt enskilda eller myndigheter eller utredningar för jordregistrets uppläggande. Och då till följd af registratures beskaffenhet visshet icke alltid kunde vinnas, att alla akter, som anginge en fastighet anträffats, äfventyrades härigenom resultatet af arbetet. När härtill komme, att de reserverade uppläggen blifvit fyllda, så att hänvisningar till andra blad i registraturet upprepade gånger måst göras, att skrifterna ofta vore otydlig och blad lossnat eller sönderrifvits, syntes behovet af åtgärders vidtagande för registratures iordningställande vara påtagligt.

Landtmäteristyrelsen har vidare anført, att styrelsens i anvisningarna till formuläret uttalade önskan om upprättande af alfabetiska register icke föranledt tillkomsten af sådana utom hvad angår Kronobergs, Blekinge, Gäfleborgs och Norrbottens län. Behovet af dylika register gjorde sig nu starkt gällande inom öfriga län, särskildt på grund af de brister, som vidlådde det kronologiska registret, samt med hänsyn till det stora antal akter, hvilket flerstädes för många socknar uppginge till 300 och däröfver samt för en eller annan socken öfverstege ett halft tusental.

Akternas sammanlagda antal hade numera vuxit därhän, att desamma uppginge till öfver 22,000 i ett län samt till öfver 15,000 i sju län. För hela riket vore antalet 299,865 och uppnådde alltså ett medeltal af omkring 13,000 för hvarje län. Under åren 1906—1910 hade till länens landtmäterikontor redovisats i medeltal årligen 5,488 akter.

I sammanhang med jordregistrets uppläggande skulle till landt-

[76.] måterikontoren inlämnas vissa handlingar rörande fastställelse af afsöndring, hvilka landtmåteristyrelsen antog komma att uppgå till åtskilliga tusental för hvarje län. Äfven om dessa akter icke komme att på sådant sätt införlifvas med landtmåterikontorens arkiv, att de upptoges i registraturen öfver kontorens öfriga kartor och handlingar, vore en förteckning öfver desamma i allt fall erforderlig.

Arkivalierna i länens landtmåterikontor hade alltså en anseelig omfattning och tillströmningen af akter rörande såväl verkställda landtmåteriförrättningar som fastställda afsöndringar torde för framtiden gifvetvis snarare komma att ökas än minskas. Den omfattning, arkivalierna å länens landtmåterikontor nått, nödvändiggjorde gifvetvis i ordningens intresse äfven en lätt tillgänglig anteckning om akternas förvaringsplats.

I detta sammanhang har landtmåteristyrelsen vidare påvisat önskvärdheten af att upprättande af nya registratur eller komplettering i större utsträckning af äldre lämpligen borde ske i anslutning till arkivaliernas ordnande samt att omförmälda arbeten — här i begripet äfven arbetet med reparation och renovation af kartor, för hvilka ändamål särskilda medel emellertid anvisats — borde verkställas i ett sammanhang. De medel, som blefve tillgängliga, borde sålunda användas såväl för upprättande af nya eller komplettering af äldre registratur som för arkivaliernas ordnande.

Enligt en i den underdåniga skrifvelsen intagen detaljerad kostnadsberäkning skulle den sammanlagda kostnaden för dessa arbeten uppgå till 59,800 kronor.

Under åberopande af denna beräkning har landtmåteristyrelsen beträffande förhållandena vid de olika landtmåterikontoren anført, att inga åtgärder vore erforderliga beträffande registratoret i Kronobergs län, att erforderliga kompletteringar ansetts kunna medhinnas af förste landtmåtarna själfva och å kontoren anställda amanuenser å kontoren i Värmlands, Västerbottens och Norrbottens län, att registratoret vore tillfredsställande i Gäfleborgs län, men att därstädes erfordrades paginering af akter, hvarför kostnaden beräknats till 400 kronor, att för Jönköpings län några anmärkningar vidkommande det kronologiska registret icke framställt, under det kostnaden för ett alfabetiskt register beräknats till 600 kronor, att större kompletteringar vore erforderliga beträffande registratoret i Kalmar län, hvarför kostnaderna beräknats till 2,400 kronor, samt att helt och hållet nya registratur erfordrades i samtliga återstående 18 län. Den beräknade kostnaden för dessa registratur varierade mellan lägst 1,200 kronor — hvartill kostnaden beräknats

uppgå i Gottlands, Hallands, Västmanlands och Jämtlands län, i hvilket sistnämnda län biträde vid arbetet i någon mån emellertid torde kunna påräknas af den å kontoret anställda amanuens — samt högst 7,200 kronor, hvartill kostnaden beräknats uppgå i Malmöhus län. [76.]

Af förste landtmätarnas uppgifter framginge vidare, att de mest tidsödande och omfattande arbetena kräfdes, utom i Malmöhus län, vid kontoren i Östergötlands, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Älfsborgs, Skaraborgs, Uppsala, Örebro, Kopparbergs och Västernorrlands län.

Uti förestående kostnadssumma, 59,800 kronor, har landtmäteristyrelsen icke inberäknat kostnader för blanketter o. d. samt för registraturs inbindning. Dessa kostnader syntes styrelsen böra bestridas af expensmedel i enlighet med för dylika medels användning meddelade föreskrifter.

Af den sålunda beräknade kostnadssumman, i rundt tal 60,000 kronor, har landtmäteristyrelsen, under förutsättning att högre belopp än 6,000 kronor icke kunde göras tillgängligt för år 1912, ansett 18,000 kronor böra beräknas att utgå för hvart och ett af åren 1913, 1914 och 1915.

I förenämnda underdåniga skrifvelse den 27 november 1911 har landtmäteristyrelsen jämväl framhållit svårigheterna för förste landtmätarna att, samtidigt med uppläggandet af nya registratur och därmed förbundna arbeten, medhinna de göromål, som enligt gällande bestämmelser ålåg dem. Äfven om särskilda medel för ifrågavarande arbetens utförande anvisades, komme förste landtmätarnas tid att i ej obetydlig grad tagas i anspråk vid ledning och eftersyn af dem. Två förste landtmätare hade förklarat sig vara så öfverhopade af göromål, att anslag till registratur och arkivens ordnande af dem kunde användas endast under förutsättning af biträde för skötande af öfriga göromål. Äfven för dessas påskyndande i öfrigt kräfdes vid vissa landtmäterikontor anställande af särskilda biträden. Med ledning af gjorda beräkningar har landtmäteristyrelsen funnit det härför erforderliga anslagsbeloppet böra beräknas till sammanlagdt 16,000 kronor för åren 1912 och 1913.

Af den utaf landtmäteristyrelsen förebragta utredningen synes mig framgå, att uppläggandet af nytt registratur vid landtmäterikontoren och i sammanhang därmed arkivens ordnande är af behovet påkalladt. De nu rådande förhållandena i förevarande afseenden måste gifvetvis medföra tidsförlust och andra kännbara olägenheter vid de många viktiga utredningar af olika slag, som vid landtmäterikontoren förekomma, icke

*Departements-
chefen.*

[76.] minst vid de utredningar, som påkallas af jordregistrets uppläggande. Då därtill kommer, att ett uppskof med arbetenas utförande skulle fördyra detta, i det att de i sådant fall icke kunna företagas i samband med nu pågående reparationer och renovationer af kartor, anser jag mig böra tillstyrka landtmäteristyrelsens nu förevarande framställning i hvad densamma afser anvisande af medel till uppläggande af nya registratur och arkivens ordnande. Då emellertid det af landtmäteristyrelsen beräknade kostnadsbeloppet, 60,000 kronor, synes mig endast approximativt beräknadt, torde detta belopp icke nu böra äskas af Riksdagen, utan anser jag mig endast böra tillstyrka anvisandet af de för åren 1912 och 1913 beräknade beloppen sammanlagdt 24,000 kronor att i mån af behof utgå.

Hvad åter angår anställande af ytterligare biträden vid landtmäterikontoren tillåter jag mig erinra, att vid den af 1908 års Riksdag beslutade omorganisationen af första landtmätartjänsterna m. m. upptogos i staten anslag till arvoden åt sex amanuenser att anställas vid landtmäterikontoren i Värmland och de fem norrländska länen. I fråga om anställande af biträden vid andra landtmäterikontor framhöll jag vid ärendets föredragning den 13 januari 1908, att det stadigvarande behovet däraf icke då kunde tillförlitligt beräknas och jag ansåg på grund däraf, att anslag till ytterligare dylika extra arbetskrafter icke då borde upptagas i staten. Att behovet af sådana biträden äfven i en del andra län gör sig starkt gällande och detta i än högre grad genom tillkomsten af nu ifrågavarande arbeten synes mig påtagligt. Då emellertid dessa sistnämnda arbeten äro af tillfällig art och då större erfarenhet om det stadigvarande behovet synes mig böra vinnas, innan förändring vidtages i den från och med år 1909 gällande nya staten, anser jag, att kostnaderna för de tillfälliga biträden, som vid vissa landtmäterikontor nu torde visa sig erforderliga, lämpligen kunna, efter Kungl. Maj:ts pröfning i hvarje särskildt fall, bestridas från nionde hufvudtitelns expensanslag, från hvilket medel till landtmäterikontorens öfriga expenser utgå.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till uppläggande af nytt registratur och arkivens ordnande vid landtmäterikontoren å extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 24,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att däraf under år 1912 af tillgängliga medel förskottsvis utanordna, hvad som må finnas erforderligt.

Rikets allmänna kartverk.

Under återopande af hvad jag anført vid behandlingen af ordinarie anslaget till rikets allmänna kartverk hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

Rikets allmänna kartverk.

att för *inköp af litteratur för rikets allmänna kartverks behof* på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 4,500 kronor; samt

[77.]
Inköp af litteratur.

att till *bestridande af kostnader för namngranskning för rikets allmänna kartverks behof* på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 3,000 kronor.

[78.]
Namngranskning.

Sveriges geologiska undersökning.

I enlighet med hvad chefen för Sveriges geologiska undersökning i sin med underdånig skrifvelse den 9 november 1911 öfverlämnade förslagsberäkning hemställt, tillstyrker jag, att, i likhet med hvad som ägt rum under åren 1909—1911 Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

[79.]
Anslag till fältarbeten och tryckning.

att till bestridande af kostnaderna under år 1913 för *Sveriges geologiska undersöknings fältarbeten och för utgifvande af de på nämnda institutions undersökningar grundade kartor, afhandlingar och uppsatser* på extra stat för samma år bevilja ett anslag af 36,000 kronor.

På förslag af Kungl. Maj:t beviljade 1908 års Riksdag anslag till uppförande af ny byggnad för Sveriges geologiska undersökning.

[80.]

Förslagsberäkningar till nämnda byggnadsföretag förelades Kungl. Maj:t af dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet vid föredragning af frågan om reglering för år 1909 af åttonde hufvudtiteln stat.

Nybyggnad för Sveriges geologiska undersökning.

Enligt nämnda beräkningar skulle själfva byggnadskostnaden komma att uppgå till ett belopp af 549,500 kronor, fördeladt på fem byggnadsår enligt följande tablå:

[80.]	1 juli 1908—30 juni 1909		kronor	69,300: —
	1 „ 1909—30 „ 1910		„	166,900: —
	1 „ 1910—30 „ 1911		„	133,600: —
	1 „ 1911—30 „ 1912		„	129,200: —
	1 „ 1912—30 „ 1913		„	50,500: —
	Summa kronor			549,500: —

Dessutom beräknades för inköp af tomt och för ritningars uppgörande tillhopa 31,110 kronor.

Sammanlagda kostnaden för byggnadsföretaget skulle således komma att uppgå till 580,610 kronor.

Detta sistnämnda belopp beviljades af Riksdagen, som tillika, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, däraf anvisade å extra stat för år 1909 ett belopp af 100,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att af sistnämnda belopp redan under år 1908 för byggnadsarbetets påbörjande låta af tillgängliga medel utanordna 50,000 kronor.

Med det sålunda anvisade beloppet afsågs att betäcka, jämte förenämnda belopp af 31,110 kronor, byggnadskostnaden för första arbetsåret med den inskränkning, som betingades af anslagets utjämnande till jämnt tusental.

På framställning af Kungl. Maj:t hafva sedermera anvisats för ifrågavarande byggnadsföretag på extra stat för år 1910 ett belopp af 167,000 kronor och för år 1911 ett belopp af 134,000 kronor, hvilka belopp motsvarade i jämna tusental de beräknade kostnaderna för andra och tredje byggnadsåren. För år 1912 beviljades emellertid ett belopp af endast 55,500 kronor, beroende på att byggnadsföretaget på grund af vissa nödvändiga omarbetningar af byggnadsritningarna vid tidpunkten för äskandet af sistnämnda belopp icke fortskridit så långt, som från början varit afsedt.

Nu har öfverintendentsämbetet i underdånig skrifvelse den 27 september 1911 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos Riksdagen göra framställning om beviljande å extra stat för år 1913 af återstoden utaf det för ofvan angifna ändamål beviljade anslag eller ett belopp af 124,110 kronor.

Då intet hinder synes mig föreligga för utanordnande af återstående delen af ifrågavarande anslag, hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att af det utaf 1908 års Riksdag beviljade anslaget å 580,610 kronor *för verkställande af nybyggnad för Sveriges geologiska undersökning* å extra stat för år 1913 anvisa återstående beloppet eller 124,110 kronor.

Vägunderhållet på landet.

Med anledning af stadgandet i 84 § af lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891 därom att, då vägdelening enligt samma lag äger rum första gången, halfva kostnaden därför skall bestridas af statsverket, har Riksdagen, på grund af Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar för tiden från och med år 1895 årligen på extra stat till bestridande af statsverkets andel i kostnaden för vägdeleningar anvisat förslagsanslag, hvars belopp uppgått för hvarje år till och med år 1910 till 50,000 kronor samt för hvarterdera af åren 1911 och 1912 till 35,000 kronor.

Då anslag för ifrågavarande ändamål är behöfligt jämväl för år 1913 och anledning icke föreligger till förändring i det senast beviljade beloppet, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen

att på extra stat för år 1913 anvisa, för *bestridande af statsverkets andel i kostnaden för vägdeleningar*, såsom förslagsanslag 35,000 kronor.

[81.]
*Kostnad för
vägdeleningar.*

Efter gemensam beredning med statsrådet och chefen för finansdepartementet anhåller jag att få underställa Kungl. Maj:ts pröfning frågan om förhöjning af det anslag, som till belopp af 150,000 kronor årligen å extra stat från och med år 1907 anvisats till understöd åt särskildt betungade väghållningsdistrikt, samt om vissa ändringar i bestämmelserna rörande anslaget användning.

[82.]
*Särskildt
understöd till
synnerligt
betungade
väghållnings-
distrikt.*

Jag tillåter mig först erinra, att Kungl. Maj:t den 29 september 1911 bemyndigat chefen för finansdepartementet att tillkalla två sakkunniga personer för att jämte landskamreraren G. V. Eiserman, hvilken tidigare tillkallats för att biträda vid erforderliga arbeten för kommunal-skattefrågans lösning, verkställa utredning angående de åtgärder, som kunna finnas nödiga för åvägabringande af en jämnare fördelning af väghållningsbesväret samt beträffande väglagens revision i öfrigt. På grund af detta bemyndigande tillkallades kammarrådet K. H. A. Nehrman och kanslisekreteraren greve K. A. G. Mörner. Sedan de tre sakkunniga anmält, att de vid de förberedande undersökningar, de dittills medhunnit, funnit de till dem öfverlämnade frågorna vara af så vidtutseende och i flera hänseenden invecklad beskaffenhet, att afsevärd tid syntes

- [82.] skola komma att förflyta, innan de sakkunniga kunde se sig i tillfälle att aflämna slutligt utlåtande och förslag i ämnet, har nuvarande chefen för finansdepartementet, under hänvisande till det allmänt bekanta förhållandet, att väghållningsbördan trycker ytterst ojämnt inom landets särskilda väghållningsdistrikt, anmodat de sakkunniga att afgifva utlåtande rörande vidtagande af provisoriska åtgärder för att i högre grad, än nu gällande anordningar medgifva, aflägsna de mest framträdande missförhållandena i nämnda afseende. Med anledning häraf hafva de sakkunniga den 20 november 1911 afgifvit sådant utlåtande, hvilket blifvit till mig öfverlämnadt.

*Nuvarande
statsbidrag.*

Beträffande statens nuvarande bidrag till vägunderhållet på landet anser jag mig böra, i hufvudsaklig enlighet med hvad de sakkunniga därom anfört, lämna följande redogörelse.

Det *ordinarie* statsbidraget, som utgår från ett i riksstaten upptaget förslagsanslag å numera 1,150,000 kronor, är genom 60 § väglagen fastställt till $\frac{3}{20}$ af uppskattade kostnaden för underhåll af väg, den tid mark är bar, samt af bro och färja. Det står således i ett för alla väghållningsdistrikt lika och direkt förhållande till nämnda uppskattningsvärde och medgifver icke någon anpassning efter de omständigheter, hvilka i öfrigt äro bestämmande för väghållningsbördans tyngd. Det är sålunda uppenbarligen icke ägnadt att åstadkomma utjämning af de betydliga olikheterna i vägtungan mellan skilda distrikt i annan mån än beträffande själfva den jämförelsevis ringa del af vägunderhållskostnaden, som genom statsbidraget öfverflyttas på statsverket, under det alltså ojämnheterna i samma förhållande inbördes som förut kvarstå i fråga om den återstående och hufvudsakliga anparten af berörda kostnad.

Utom det *ordinarie* statsbidraget utgå, såsom jag ofvan antydt, alltsedan år 1907 till synnerligt betungade väghållningsdistrikt på därom gjorda ansökningar *särskilda understöd* från ett å extra stat årligen anvisadt anslag å 150,000 kronor.

Såsom framgår af hvad hos statsmakterna vid införandet af denna anordning förekommit, har man därmed afsett att undanröja åtminstone de bjärtast framträdande missförhållandena med hänsikt till besvärets fördelning och såmedelst åtminstone i någon grad åstadkomma en utjämning af vägbördans tyngd. Det steg, som härmed tagits i riktning mot utjämningsprincipens förverkligande, har emellertid, i anseende till anslagets begränsade belopp, varit och måst blifva helt obetydligt.

Bestämmelser rörande detta anslags användning finnas meddelade

i kungörelsen den 22 juni 1906, hvari ändring i vissa delar skett genom kungörelsen den 13 september 1907. Understöd kan enligt dessa bestämmelser erhållas till högst hälften af distrikts kostnad för vägunderhåll enligt vägstyrelsens förslag till inkomst- och utgiftsstat för vägkassan för nästföljande år samt den af vederbörande särskilda nämnd verkställda uppskattning af vägunderhållet, den tid mark är bar, allt med afdrag af det ordinarie statsbidraget till detta vägunderhåll eller andra distriktet tillkommande bidrag eller särskilda inkomster. Understödet utbetalas till vägstyrelsen för att ingå i distriktets vägkassa. [82.]

Beträffande de understöd, som beviljats från detta anslag, anser jag mig böra meddela, att under det att anslaget icke för åren 1907 och 1908 tagits fullt i anspråk, detsamma för åren 1909—1912 fullständigt åtgått, samt att antalet distrikt, som erhållit understöd därifrån, vuxit från 15 för åren 1907 och 1908 till 27 för år 1912. Äfven torde böra beaktas, att under alla de år, 1907—1912, för hvilka understöd utdelats, dessa understöd tillgodokommit tillsammans endast 4 distrikt i landets sydligare delar, intet distrikt i mellersta Sverige men tillhoppa icke mindre än 26 distrikt i Norrland, hvaraf nästan alla inom de tre nordligaste länen.

Angående de grundsatser, som följts vid understödens utdelande, är att märka, att kammarkollegium i de underdåniga yttranden i ämnet, hvilka infordrades från detta ämbetsverk under den tid, då vägärenden tillhörde dess handläggning, utgått från det af statistiska utredningar stödda antagandet, att själfva vägunderhållet i medeltal för hela riket motsvarade en kostnad af ungefär 20 öre för vägfyrek, och såsom ett skäligt minimimått af kostnad för dylikt vägunderhåll, för att distrikt skulle kunna anses vara med väghållning synnerligt betungadt, föreslagit ett belopp af 40 öre för vägfyrek, motsvarande dubbelt så stor tunga som den beräknade normalbördan. Detta åskådningssätt synes också hittills hafva i hufvudsak gillats af Kungl. Maj:t vid understödens bestämmande, ehuru naturligtvis af skilda anledningar afvikelser i särskilda fall ägt rum.

Vidare är att märka, att, sedan under de första åren ansökningar inkommit äfven från distrikt, hvilka befunnits icke vara så betungade af vägunderhåll, att något särskildt understöd syntes böra dem beviljas, under de senare åren nästan alla distrikt, som ingifvit ansökningar, också erhållit understöd. Häraf får emellertid icke den slutsatsen dragas, att anslagets nuvarande belopp är för åstadkommande af en skälig utjämning i vägbördan tillräckligt. Det förhåller sig nämligen så, att ansökningar om understöd icke inkommit från ett stort antal distrikt,

[82.] hvilka, att döma af tillgänglig vägstatistik, skolat, med tillämpning af de vid anslagets fördelning följda grunder, vara fullt lika väl befogade att erhålla understöd som flertalet af dem, hvilka bekommit sådana. Detta sakförhållande lär väl få tillskrifvas antingen bristande kännedom om anslagets befintlighet eller oföretagsamhet eller ock ovisshet om hvilket mått af väghållningsbörda, som skulle erfordras, för att ett väghållningsdistrikt skulle få anses vara »synnerligt betungadt». Hvad beträffar de distrikt, som verkligen kommit i åtnjutande af understöd, hafva beloppen måst i många fall, för att inrymmas inom ramen af det tillgängliga anslaget, afsevärdt jämkas och nedsättas under hvad som eljest synes kunna hafva vara befogadt. Härtill kommer, att den meddelade allmänna bestämmelsen om ett visst maximum för understödets belopp måst i ett och annat fall verka hinder för medgifvande af fullt understöd intill den antagna gränsen af 40 öre.

För att belysa såväl huru *vägunderhållsbördan* — däri inräknadt ej blott underhållet in natura af indelad väg utan äfven underhållet af vägkassans vägar, broar och färjor samt vinterväghållningen — trycker inom de olika distrikten, som jämväl huruvidt de förefintliga ojämnheterna kunnat genom användningen af det extra anslaget mildras, hafva de sakkunniga, med ledning af den af jordbruksdepartementet utgifna statistik rörande allmänna väghållningsbesväret på landet för år 1909, upprättat en tabell, hvilken torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll (bil. B.). Denna tabell angifver vägunderhållsbördan för vägfyrk för samtliga 364 väghållningsdistrikt, hvilka hafva allmänna vägar, dels utan afseende å det till vissa distrikt beviljade extra understödet för samma år och dels med iakttagande af sådant understöd. Tabellen utvisar, bland annat, att i 19 distrikt nämnda börda representerat en kostnad af minst 50 öre, i 32 distrikt af minst 40 öre och i 69 distrikt af minst 30 öre, under det att den understigit i 39 distrikt 10 öre och i 188 distrikt 20 öre, allt per vägfyrk. Häraf framgå med all önskvärd tydlighet de stora ojämnheterna i förevarande hänseende. I dessa förhållanden hafva de särskilda understöd, som beviljats till synnerligt betungade distrikt, icke verkat utjämning i vidare mån, än att antalet distrikt med vägunderhållskostnad per vägfyrk öfverstigande 50 öre sjunkit till 14, med dylik kostnad öfver 40 öre till 27 och med kostnad öfver 30 öre till 63. Dessa förändringar måste betecknas såsom mycket obetydliga, från utjämningssynpunkt betraktade. Äfven är att märka, att fortfarande kvarstår i 6 distrikt en så abnormt hög underhållskostnad som öfver 60 öre per vägfyrk. För ett riktigt bedömande af innebörden af dessa siffror bör framhållas, att till ifrågavarande underhållskostnad böra, för

att få ett uttryck för vägbördan i dess helhet, läggas kostnader för förvaltning, vägbyggnader, skuldräntor, vägdelningar, uppskattningar m. m. till mycket växlande storlek men ofta representerande högst betydliga belopp. Sistnämnda kostnader uppgåfvos för år 1909 till belopp, motsvarande i medeltal för hela riket 5.7 öre för vägfyrk, under det att själfva underhållskostnaden, oafsedt det extra statsunderstödet, motsvarade 19.4 öre för vägfyrk.

Af tabellen framgår äfven, att förevarande fråga är i väsentlig grad en fråga för Norrland. Ej nog med att de hårdast betungade distrikten i riket finnas där, utan antalet distrikt med tungt vägunderhåll är där relativt störst, så att exempelvis i Jämtlands och Norrbottens län antalet distrikt med en underhållsbörda af 30 öre eller mer för vägfyrk är dubbelt så stort som antalet distrikt med billigare kostnad.

Beträffande nu frågan, huruledes en starkare utjämning af de förhandenvarande betydliga ojämnheterna i väghållningsbördans tyngd lämpligen må kunna redan nu vidtagas, hafva de sakkunniga anført följande.

Det syntes angeläget tillse, att icke genom åtgärder i dylikt syfte de mera vidtgående förändringar i afseende å väghållningsbesväret, som efter slutförandet af den nu påbörjade utredningen af vägfrågan i dess helhet säkerligen skulle visa sig vara påkallade, komme att föregripas. Några provisoriska ändringar i själfva väglagen ansåge sig de sakkunniga sålunda icke kunna för det nu afsedda syftet ifrågasätta, så mycket mindre som dylika ändringar, för att medföra tillräcklig verkan för här förevarande ändamål, utan tvifvel måste komma att vålla afsevärd rubbning eller förskjutning af lagens nuvarande grunder och förty jämväl för sitt genomförande kräfva större omgång och svårighet.

*Uttalande af
sakkunniga.*

Under sådana förhållanden syntes endast återstå att bygga på den nuvarande, vid sidan af väglagen tillkomna anordningen med särskildt understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt och vidtaga en afsevärd förhöjning af det nuvarande anslaget för detta ändamål. Härför erfordrades icke någon ändring i väglagen. Det borde också erinras, att, då under senare år frågan om väghållningsbesvärets ojämnhet förevarit i Riksdagen, man till afhjälpan af missförhållandena just hänvisat på en utveckling af förevarande anslag, under uttalande att statsmakterna genom detta anslags beviljande syntes hafva slagit in på en riktig väg.

I detta sammanhang ville de sakkunniga något beröra en omständighet, som vid behandling hos Riksdagen af väckta frågor om väg-

[82.] besvärets utjämnanne ej sällan framhållits och på sina håll syntes hafva alstrat en viss obenägenhet mot en utökning af statens uppoffringar för vägunderhållet, nämligen att den så ofta öfverklagade ojämnheten i underhållsbördans tryck till god del kunde vara endast skenbar, beroende på olikformighet i särskilda nämndernas uppskattningar af kostnaden för naturaunderhållet och jämväl i jordbruksfastigheternas taxering.

De sakkunniga hade icke förbisett, att, af nu berörda anledning, ytterligare utjämningsförsök i den föreslagna riktningen kunde komma att på åtskilliga punkter icke motsvara sitt ändamål. Emellertid syntes man i hvarje fall, då ju nu endast vore fråga om provisoriska åtgärder, böra, beträffande det extra anslaget, lika väl som rörande det ordinarie statsbidraget, hvilket, kvantitativt taget, ännu mer måste drabbas af obehöriga påkänningar af för höga uppskattningar, utgå från väglagens egen förutsättning, att uppskattningarna, liksom ock taxeringsvärdena, måste anses riktiga. Det syntes för öfrigt vara ganska osäkert, i hvad mån antagandet om för höga uppskattningar och för låga taxeringsvärden å jordbruksfastigheter — hvilka bägge omständigheter skulle innebära, att vägbördan syntes tyngre, än den i verkligheten vore, och kunna föranleda extra statsbidrag, då sådant icke i verkligheten varit befogadt — ägde giltighet. Verkliga förhållandet härvidlag undandroge sig åtminstone för närvarande saklig utredning och bevisning. Oriktigheterna så i ena som andra afseendet kunde, där de förekomma, lika väl gå åt motsatta hållet. Fäste man sig särskildt vid uppskattningarna, syntes man, med kännedom om förhållandena i Norrland, som frågan nu närmast gällde och där de långa afstånden föranledde synnerlig besvärlighet vid naturavägunderhållets fullgörande, snarare kunna vara böjd för den uppfattning, att, i allmänhet taget, uppskattningarna, i den mån de icke träffade den verkliga kostnaden, icke nådde upp till denna. Slutligen vore att märka, hurusom, äfven för den händelse naturaväghållarna komme att genom ett extra statsunderstöd skörda en obehörig förmån, nämnda understöd äfven måste komma att lända till verklig och behöflig lindring i vägs kattetungan för öfriga väghållnings-skyldiga, smärre inkomsttagare och andra, som hade att bidraga till underhållet endast med penningar.

Vid öfvervägande häraf ansåge de sakkunniga den ofvanberörda anmärkningen icke böra få verka återhållande för den ifrågakämda provisoriska utvecklingen af det nuvarande extra understödssystemet.

Det återstode att söka bestämma det belopp, som kunde anses erforderligt såsom statsanslag. Då det nu gällde att åstadkomma en mera effektiv utjämning än förut, måste naturligtvis beloppet bestämmas

efter större mått, än då det blott varit fråga om att i mera sällsynta undantagsfall bispringa de allra mest betungade distrikten. Att utgå från en minimiunderhållskostnad af 40 öre för vägfyck syntes därför icke nu kunna komma i fråga, utan måste detta gränstal väsentligt sänkas. Att draga gränsen så långt ned som ända till medeltalssiffran för hela riket, hvilken vore ungefär 20 öre, syntes dock icke tillrådligt, förnämligast på den grund att statsverket därigenom skulle, utan att erforderlig allsidig utredning föregått, i alltför hög grad få kostnaden för väghållningsbesväret på sig öfverflyttad. De sakkunniga hade därför ansett sig kunna vid beräkningen af anslagsbehofvet lämpligen utgå från ett gränstal af 30 öre per vägfyck, dock utan att därigenom vilja fastslå, vare sig att alla vägdistrikt med högre vägunderhållskostnad vore förtjänta af statsbidrag eller att så icke skulle kunna vara fallet med något distrikt, hvarest kostnaden vore lägre. En med ledning af 1909 års förut omförmälda vägstatistik verkställd uträkning hade gifvit vid handen, att i de 69 distrikt, där vägunderhållskostnaderna uppgått till minst 30 öre per vägfyck, summan af dessa kostnader utgjort 2,525,605 kronor samt hela antalet vägfyrkar uppgått till 5,962,579. Därest å detta antal vägfyrkar beräknades blott 30 öre för vägfyrk, skulle summan blifva 1,788,733 kronor. Skillnaden mellan detta tal och förberörda kostnadssumma utgjorde 736,832 kronor och utvisade det statsbidrag, som skulle erfordrats för att i hvarje fall sänka kostnaden till 30 öre per fyck.

Emellertid syntes ett anslag af sådan storlek icke för ändamålet erforderligt, åtminstone för år 1913. Dels vore det nämligen antagligt att, då systemet med särskild ansökning från hvarje distrikt icke syntes kunna eller böra nu ändras, ansökningar icke skulle inkomma från samtliga de distrikt, som ingått i ofvanberörda uträkning, dels kunde det antagas, att åtminstone beträffande några af dem särskildt understöd skulle finnas icke böra ifrågakomma, och dels verkade den nu gällande bestämmelsen, att understöd ej finge öfverstiga hälften af distriktets beräknade underhållskostnad — hvilken bestämmelse syntes böra bibehållas för att ej statens andel skulle blifva alltför stor — därhän, att understöd ända ned till 30-öres-gränsen ej kunde öfverallt beviljas. Af dessa skäl syntes ett anslag af 500,000 kronor, innefattande det nuvarande anslagets ökning med 350,000 kronor, vara för år 1913 tillfyllest.

I gällande bestämmelser angående anslagets användning hafva de sakkunniga föreslagit vissa ändringar.

Nu gäller enligt ofvan återopade kungörelse den 22 juni 1906 med däri genom kungörelsen den 13 september 1907 vidtagna ändringar,

[82.] att väghållningsdistrikt, som önskar komma i åtnjutande af understöd, skall därom genom vägstyrelsen göra ansökning, hvilken, ställd till Kungl. Maj:t, bör till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet ingifvas senast den 10 juni året näst före det, för hvilket understödet skall utgå. Vid ansökningen skall vägstyrelsen foga, förutom yttrande af kronofogden i orten, ej mindre det af vägstyrelsen uppgjorda förslag till inkomst- och utgiftsstat för vägkassan för nästföljande år, än äfven dels behörigen styrkta utdrag af vägkassans räkenskaper för de fem sistförflutna åren, dels ock eljest erforderliga, likaledes styrkta uppgifter enligt fastställt formulär. Det åligger Kungl. Maj:ts befallningshafvande att före den 20 juni med eget utlåtande till Kungl. Maj:t insända de sålunda inkomna ansökningshandlingarna.

De sakkunniga hafva härom yttrat följande.

Angifna tidsbestämmelser vore valda med hänsyn å ena sidan därtill, att inkomst- och utgiftsförslaget icke kunde i betraktande af hvad 61 § väglagen stadgade om skyldighet för häradsskrifvarna att före den 1 juni till vägstyrelsens ordförande insända de summariska taxeringsuppgifterna, som skulle ligga till grund för vägfyrktalsberäkningen i nämnda förslag, föreligga upprättadt förr än i början af juni månad, och å andra sidan därtill, att ansökningsärendena måtte inkomma till Kungl. Maj:t så tidigt, att nådigt beslut skulle hinna meddelas och blifva i orten känt till ordinarie vägstämmans hållande i augusti månad, då staten skulle fastställas och då det gifvetvis vore af stor vikt att hafva kännedom om, i hvad mån understöd beviljats eller ej. Författningens syfte i det senare afseendet hade emellertid visat sig icke kunna uppnås, med mindre ansökningshandlingarna inkomme väsentligen tidigare — åtminstone någon månad — än nu vore stadgadt. Af nyss anförda skäl vore emellertid detta icke möjligt, så framt man bibehölle föreskriften, att ansökning i hvarje fall skulle åtföljas af förslaget till inkomst- och utgiftsstat. Detta syntes dock icke vara nödvändigt. Sagda förslags betydelse för ansökningens pröfning vore å ena sidan att gifva en bild af situationen beträffande vägunderhållet just för det år, för hvilket understödet skulle utgå, och å andra sidan att jämte annat ligga till grund för beräkning af understödets maximum. Men då själfva vägunderhållet inom ett och samma distrikt väl finge anses förhålla sig i hufvudsak konstant år från år, borde man så i ena som andra afseendet fullkomligt lika väl kunna räkna med uppgifterna antingen för det löpande året, enligt den fastställda inkomst- och utgiftsstaten för vägkassan, eller ock för en redan förfluten tid, längre eller kortare, i hvilket afseende formuläret till de uppgifter, som skulle bi-

fogas ansökningen, erbjöde material för hela den sista femårsperioden. Det senare alternativet syntes till och med kunna vara att föredraga ur den synpunkt, att man då hade att röra sig med fullt säkra siffror, under det man för det löpande och ännu mera för nästföljande året vore mera hänvisad till blotta beräkningar. Allra lämpligast syntes vara en kombination på det sätt, att man, såväl för beräknande af distriktets vägunderhållsbörda per vägfyrk med hänsyn till den antagna utjämningsgränsen som äfven för bestämmande af understödets maximum, toge medeltalet af underhållskostnaden för det löpande och de fem sist-förflutna åren, i båda fallen med iakttagande att underhållskostnaden skulle vara liktydig med den uppskattade kostnaden för naturavägunderhållet med tillägg af vägkassans utgifter för det oindelade väghållet äfvensom för vinterväghållningen, allt med afdrag af det ordinarie statsbidraget eller andra distriktet tillkommande bidrag eller särskilda inkomster. Då man på detta sätt kunde helt undvara förslaget till inkomst- och utgiftsstat för det påföljande året såsom bilaga till ansökning om understöd, mötte gifvetvis icke något hinder för att tillbakaflytta tiderna för ansökningshandlingarnas ingifvande till Kungl. Maj:ts befallningshafvande och insändande till Kungl. Maj:t, exempelvis till den 15 april, respektive den 1 maj, hvilka tider synts de sakkunniga vara lämpliga.

För närvarande vore, enligt hvad de sakkunniga vidare anför, föreskrifvet, att understöd skulle utbetalas till vägstyrelsen »för att ingå i distriktets vägkassa». Denna bestämmelse syntes icke böra bibehållas. Den kunde nämligen under vissa omständigheter delvis eller till och med helt omöjliggöra, att understödet direkt komme de väghållnings-skyldiga till godo. Endast under den förutsättning, att hvad som, i brist af understödet, skulle enligt väglagens 60 §, tredje stycket, sista punkten, behöft intagas genom utdebitering på *samtliga* vägfyrkar till fyllande af vägkassans behof, vore större eller åtminstone lika stort som understödets belopp, kunde understödet, med nyssberörda bestämmelse, omedelbart och fullt tagas i anspråk till minskning i vägskatten. Understödet, såsom en tillgång i vägkassan, nedbringade nämligen då omedelbart kassans inkomstbehof med hela sitt belopp och uteslöte i samma mån behofvet af omförmälda allmänna utdebitering. Inträffade däremot icke den nyssnämnda förutsättningen, komme andra förhållanden att framträda, hvilka syntes bäst kunna åskådliggöras genom exempel. Om man sålunda antog, att inom ett distrikt, utöfver den på icke-naturafyrkarna i första hand fallande och under alla förhållanden gifna utdebiteringen af exempelvis 50 öre per fyrk, skulle erfordrats en ut-taxering på samtliga vägfyrkar af 10 öre per vägfyrk, så framt under-

[82.] stöd icke erhållits, samt att det beviljade understödet belöpte sig till 20 öre per hvarje af samtliga vägfyrrar, kunde genom dess anlitan-
 visserligen utdebiteringen af 10 öre på samtliga vägfyrrar undvikas,
 men det återstående eller halfva understödsbeloppet kunde till följd af
 bestämmelsen, att det måste ingå i väggkassan, icke till den del, som
 belöpte på naturaväghållarna, utdelas till dessa och följaktligen ej heller
 — med bibehållande af den nödvändiga likställigheten i beskattning
 mellan alla vägfyrrar — i den mån det skulle tillgodokomma de öfriga
 väghållningsskyldiga, användas till minskning af dessas väggskatt, ehuru
 denna i det exemplifierade fallet vore ganska betungande, nämligen 50
 öre per vägfyrr. Understödet måste alltså till väsentlig del kvarhållas
 i väggkassan och komme då endast att bilda ett högst oegentligt öfver-
 skott. Gifvetvis blefve utjämningsstyftet därmed i motsvarande mån för-
 feladt.

Men ännu större kunde missförhållandet blifva, där någon uttaxe-
 ring å naturafyrkarna icke förekomme, ehuru distriktet lika fullt kunde
 vara synnerligen betungadt. Sådana fall kunde med väglagens nuva-
 rande bestämmelser om grunderna för väghållningskostnadernas fördel-
 ning förekomma, och statistiken angåfve flera dylika. Som ett syn-
 nerligen belysande exempel härpå ville de sakkunniga åberopa förhål-
 landet med Korpilombolo—Tärendö distrikt, där år 1909 ingen väggskatt
 utgått å naturafyrk men väggskatten per annan fyrk varit 109 öre. På
 grund af att icke hela det från öfriga fyrk inflytande beloppet på långt
 när åtgått till väggkassans utgifter, hade ett öfverskott bildats, som vid
 årets slut uppgått till 8,581 kronor. Gällande bestämmelser hade alltså
 föranledt, att i detta fattiga distrikt uttaxerats en så oerhördt hög vägg-
 skatt endast för att bilda en fond, motsvarande 33.3 öre per vägfyrr.
 Om nu understöd åt detta distrikt för nämnda år hade beviljats, hade
 det varit för sitt ändamål helt och hållet onyttigt, eftersom det af ofvan
 anförda skäl hvarken kunnat få utdelas eller användas till minskning i
 vederbörandes väggskatt utan endast kommit att öka den redan förut
 synnerligen oegentliga fondbildningen i väggkassan.

Nu förhölle det sig visserligen så, att i de flesta fall, där understöd
 beviljats, antagligen ett minst lika stort belopp eljest behöft uttagas
 genom utdebitering på distriktets samtliga vägfyrrar och att under-
 stödet sålunda kunnat blifva fullt verksamt för sitt syfte. I öfriga fall
 hade nog också vederbörande, på sidan om föreskriften angående under-
 stödets inryckande i väggkassan, ordnat så, att understödet i sin helhet
 kommit väghållarna omedelbart till godo, vare sig genom kontant ut-
 delning eller afkortning å väggskatten.

Detta vore ock hvad som enligt de sakkunnigas på ofvan anförda grunder stödda åsikt nu borde på något sätt legaliseras.

I detta syfte syntes det kunna vara tillräckligt att, i stället för bestämmelsen om understödets ingående i vägkassan, stadga, att understödet skulle på lämpligt sätt tillgodokomma de väghållningsskyldiga. Huru detta skulle ske, vare sig enbart genom nedsättning i vägskatten eller därjämte genom utdelning till naturaväghållarna, syntes böra få bero på omständigheterna och de väghållningsskyldigas eget beslut vid den ordinarie vägstämman, då inkomst- och utgiftsstaten skulle fastställas och hvarvid — med iakttagande af de utaf de sakkunniga föreslagna ändringar i tiderna för ansökningshandlingarnas ingifvande och insändande — det särskilda understödets belopp i hvarje fall borde kunna förutsättas vara känt.

Det kunde nu visserligen ifrågasättas — fortsätta de sakkunniga — huruvida med 60 § väglagen kunde anses vara förenligt att, där så erfordrades, med tillhjälp af understödet nedsätta äfven den utdebitering, som i första hand skulle träffa de till natura underhåll *icke* förpliktade vägfyrkarna. Ordalagen i 60 § väglagen syntes emellertid knappast kunna sägas utgöra hinder häremot.

I öfrigt hade de sakkunniga icke funnit anledning att föreslå någon ändring i nuvarande bestämmelser angående dispositionen af anslag till dylikt särskildt understöd. Enligt gällande formulär för uppgifter vid ansökningshandlingar om understöd, fastställt den 28 januari 1910, skulle uppgift äfven lämnas å medeltalet af kommunalutskylder i distriktets särskilda kommuner samt å landstingsskatt under de senaste fem åren. Alltså skulle vid understödets utdelande tagas viss hänsyn till skattebördan äfven i andra afseenden än i fråga om vägunderhållet. Därest i annan ordning provisoriska åtgärder till utjämning af dessa andra skattebördor kunde genomföras, syntes det riktigtast, att understöden till väghållningsdistrikten afvägdes endast ur synpunkten af väghållningsbördans egen tyngd. Därest emellertid sagda förutsättning icke inträffade, syntes den nuvarande ordningen böra bibehållas, enär den ju i hvarje fall gäfvade någon möjlighet till allsidigare pröfning af skatteutjämningsfrågan.

På grund af hvad sålunda anförts hafva de sakkunniga hemställt om åtgärder i syfte:

att det å riksstatens nionde hufvudtitel hittills å extra stat beviljade anslag å 150,000 kronor till understöd åt synnerligt betungande väghållningsdistrikt måtte för år 1913 utgå med ett till 500,000 kronor förhöjdt belopp; samt

[82.] att i afseende å anslagets användning måtte stadgas följande bestämmelser:

Mom. 1. Väghållningsdistrikt, som önskar komma i åtnjutande af understöd från ifrågavarande anslag, skall därom genom vägstyrelsen göra ansökning, hvilken, ställd till Kungl. Maj:t, bör till Konungens befallningshafvande i länet ingifvas senast den 15 april året näst före det, för hvilket understödet skall utgå. Vid ansökningen foga vägstyrelsen, förutom yttrande af kronofogden i orten, ej mindre vägkassans inkomst- och utgiftsstat för löpande året, än äfven dels behörigen styrkta utdrag af vägkassans räkenskaper för de fem sistförflutna åren, utvisande inkomster och utgifter för hvarje år samt tillgångar och skulder vid hvarje års slut, dels ock eljest erforderliga, likaledes styrkta uppgifter enligt fastställt formulär.

Mom. 2. Konungens befallningshafvande åligger att före den 1 maj med eget utlåtande till Kungl. Maj:t insända de sålunda inkomna ansökningshandlingarna.

Mom. 3. Understöd kan erhållas till högst hälften af distrikts kostnad för vägunderhåll, beräknad efter medeltalet af nämnda kostnad för det löpande och de sist förflutna fem åren. Såsom underhållskostnad anses härvid för indelad väg det af vederbörande särskilda nämnd satta uppskattningsbelopp och för icke indelad väg samt bro och färja äfvensom för vinterväghållningen vägkassans verkliga utgifter för ändamålet, allt med afdrag af det ordinarie statsbidraget till vägunderhållet eller andra distriktet tillkommande bidrag eller särskilda inkomster.

Mom. 4. Understöd, som kan varda beviljad, skall från statskontoret genom Konungens befallningshafvande utbetalas till vägstyrelsen för att på lämpligt sätt tillgodokomma de väghållningsskyldiga i förhållande till deras vägfyrktal.

*Departements-
chefen.*

Den utaf de sakkunniga sålunda lämnade utredningen synes mig på ett öfvertygande sätt ådagalägga behovet af en effektivare utjämning i vägunderhållsbördan mellan de olika väghållningsdistrikten, än som nu kan äga rum medelst det ordinarie statsbidraget och det särskilda statsunderstödet. Att för verkställande af en dylik utjämning afvakta den tidpunkt, då det mera genomgripande förslag rörande ändrad lagstiftning i fråga om väghållningsbesväret i allmänhet, som är att förvänta från de sakkunniga, hunnit afgifvas och efter vederbörande myndigheters hörande undergått behörig granskning, synes mig icke tillrådligt. På grund af de skäl, de sakkunniga anført, synes det ej heller lämpligt att för att åstadkomma dylik utjämning redan nu ändra väglagen i vissa detaljer. Jag ansluter mig därför till den uttalade uppfattningen, att

de provisoriska utjämningsåtgärder, som nu böra vidtagas, lämpligast böra afse höjning af det under senare år å extra stat beviljade anslaget till understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt samt ändring i vissa hänseenden beträffande bestämmelserna om anslagets användning.

I enlighet med hvad Riksdagen uttalade vid beviljandet första gången af anslag till detta ändamål, anser jag, att understödet bör beräknas allenast på grund af själfva underhållskostnaden — såväl vinter som sommar — för vägar, broar och färjor, samt att alltså hänsyn icke bör tagas till kostnaden för förvaltning, vägbyggnader, skuldräntor m. m. Detta hafva äfven de sakkunniga förutsatt.

De sakkunniga hafva fäst uppmärksamheten på de ojämnheter, för att icke säga oriktigheter, i fråga om uppskattningsvärde å natura-underhållet och taxeringsvärde å jordbruksfastighet, hvilka torde förefinnas och som medverka till att de med ledning af, bland annat, dessa värden funna talen för vägunderhållsbördan per vägfyrk i åtskilliga fall icke torde utgöra ett exakt uttryck för denna bördas verkliga tyngd. I afseende å den faktiska förekomsten af dylika ojämnheter är jag ense med de sakkunniga och otvifvelaktigt innebära dessa förhållanden en betänklig svaghet i det nuvarande systemet. Men jag måste äfven instämma med de sakkunniga, då de framhålla, att det för närvarande undandraget sig bevisning, i hvilka fall och i hvilken mån dylika ojämnheter föreligga och i hvilken riktning de verka i hvarje särskildt distrikt. Det torde för öfrigt under alla förhållanden vara omöjligt att vid utdelandet af särskilda understöd till betungade distrikt ingå i någon kritisk granskning af vare sig laga kraftvunnen väguppskattning eller behörigen fastställda taxeringsvärden. Någon annan möjlighet finnes uppenbarligen för närvarande icke, än att räkna med dessa värden, sådana de faktiskt befinnas och i laga ordning bestämts. Det är att hoppas, att den grundligare utredning, som är att förvänta från de sakkunniga, skall utmynna i förslag, som, i förening med ändringar i reglerna för fastighetstaxeringen, kunna leda till undanröjande af de olägenheter, hvilka såväl i fråga om väghållningsbesväret som, beträffande fastighetstaxeringen, jämväl i flera andra hänseenden härflyta från de nu ifrågavarande ojämnheterna.

Jag är äfven ense med de sakkunniga därutinnan, att de särskilda understöden fortfarande icke böra tillkomma väghållningsdistrikten så att säga automatiskt, utan fortfarande blifva beroende på särskilda ansökningar och på pröfning i hvarje fall af Kungl. Maj:t. Det ordinarie statsbidraget står ju i en lätt uträknad proportion till ett offentligt fastställt uppskattningsvärde, men vid konstaterandet af den vägunderhållsbörda, som skall motivera särskildt understöd, spela in vissa mera god-

[82.] tyckliga faktorer — bland andra det sätt, på hvilket distriktens inkomster och utgifter rubriceras — hvilka nödvändig göra en mera fri pröfning.

De sakkunniga hafva såsom utgångspunkt vid beräkningen af det erforderliga anslagsbeloppet tagit en vägunderhållsbörda af 30 öre per vägfyrk. Detta gränstal synes mig lämpligt valdt. Att gå djupare ned torde på de utaf de sakkunniga anförda skäl ej nu vara rådligt och kan ej heller anses vara i någon högre grad påkalladt i utjämningsssyfte. Om man däremot stannade vid högre siffra, skulle verkan af utjämnningen högst väsentligt förminskas. Jag tillåter mig erinra, att en kostnad af 30 öre per vägfyrk motsvarar ett belopp per bevillningskrona af för jordbruksfastighet med naturaunderhåll 5 kronor, för »annan fastighet» 3 kronor och för inkomst 1 krona.

Emellertid hafva de sakkunniga användt sagda kostnad af 30 öre per vägfyrk väsentligen blott såsom beräkningsgrund och synas icke velat bestämdt fastslå densamma såsom en absolut minimigräns, under hvilken särskildt understöd icke må beviljas. I detta afseende kan jag ej fullt dela de sakkunnigas åsikt, utan anser, att särskildt understöd icke i något fall må utgå, i den mån därigenom underhållskostnaden skulle underskrida sagda gräns. Det synes mig nämligen, som om eljest den möjligheten icke vore utesluten, att oaktadt sorgfällig pröfning af förhandenvarande uppgifter understöd skulle kunna tilldelas äfven mindre behöfvande distrikt och att sålunda ojämnheter rent af skulle kunna föränledas genom det särskilda understödet. En uttrycklig bestämelse angående sagda gräns bör därför enligt min åsikt införas bland reglerna för anslagets användning.

De förändringar, som de sakkunniga föreslagit beträffande ansökningstid, ansökningshandlingar, grunderna för understödens bestämmande samt användningen inom distrikten af beviljade understöd, anser jag mig, med nyss angifna tillägg, böra tillstyrka. De äro påtagligen ägnade såväl att gifva en säkrare grundval för beräkningen af understödsbehovet som att möjliggöra, att understödet må kunna tagas i beräkning vid fastställandet af distriktens inkomst- och utgiftsstat och bestämmandet af den erforderliga vägs-katten. Därjämte skola de aflägsna vissa uppenbara missförhållanden vid det nuvarande systemet, hvilka de sakkunniga tydligt påvisat.

Beträffande understödens användning har jag, efter samråd med de sakkunniga, trots mig böra här tillfoga några anvisningar för att närmare belysa innebörden af de sakkunnigas förslag i denna del.

Detta förslag går ut på uppläfvande af den nu gällande föreskriften, att understödet skall ingå i vägkassan. Härmed afses natur-

ligen icke att förhindra en sådan användning af understödet, där den är lämplig för sitt syfte, utan endast att, i den mån detta befinnes icke vara förhållandet, fränkomma den nuvarande ovillkorliga tillämpningen af densamma. Gifvetvis bör understödets införande i vägkassan, såsom den enklaste och bekvämaste utvägen, så långt som med syftet är förenligt, fortfarande komma till användning. Förhållandena inom de flesta distrikt, för hvilka understöd kan ifrågakomma, synas också i själfva verket vara sådana, att ur nu afsedda synpunkt intet hinder bör möta för understödets omedelbara indragande i vägkassan med hela dess belopp. Men i åtskilliga fall måste man tillgripa den andra af de sakkunniga antydda utvägen med en kontant utdelning. Denna utdelning synes emellertid icke någonsin behöfva sträcka sig längre än till naturaväghållarnas andel i understödet och i de flesta fall icke ens till hela denna andel. [82.]

I hvilken mån det ena eller andra förfaringssättet — understödets intagande i vägkassan eller dess utdelning — bör komma till användning, synes i det särskilda fallet böra blifva beroende på understödets storlek i förhållande till det belopp, som, därest understöd icke erhållits, skulle behöft uttaxeras på distriktets *samtliga* vägfyrkar.

Man synes i detta afseende kunna uppställa väsentligen följande två fall:

1) *Det belopp, som, därest understöd icke lämnats, skolat uttaxeras på samtliga vägfyrkar, är större eller åtminstone lika stort som understödets belopp.*

I detta fall bör understödet i sin helhet tillföras vägkassan. Därigenom vinnes nämligen omedelbart nedsättning i uttaxeringsbehovet och alltså äfven motsvarande minskning i vägskatten, lika för alla vägfyrkar. Någon besvärlig utdelning af understödet till större eller mindre del behöfver då icke förekomma.

2) *Det belopp som, därest understödet icke lämnats, skolat uttaxeras på samtliga vägfyrkar, är mindre än understödet.*

Här bör vägkassan först tillföras af understödet så stor del, som täcker den eljest behöfliga uttaxeringen å samtliga vägfyrkar. Därigenom gå naturaväghållarna fria från all vägskatt och jämväl för de öfriga väghållningsskyldiga bortfaller den så att säga allmänna uttaxeringen. Därefter tillses, huru mycket af det *återstående* understödsbeloppet, som belöper på hvarje vägfyrk. Naturaväghållarnas andelar häri utdelas till dem kontant — lämpligen i sammanhang med det dem tillkommande ordinarie statsbidraget — i förhållande till deras vägfyrktal. Att jämväl till öfriga väghållningsskyldiga kontant utdela dessas andelar i det särskilda understödet, är under alla förhållanden onödigt, ty dessa andelar tillgodogöras dem enklast genom afräkning å den

[82.] vägs-katt, de äro skyldiga utgifva enligt 60 §, sista stycket, *första* punkten väglagen. Vägkassan får ersättning för det afräknade beloppet genom att kvarhålla motsvarande andel i understödet. Härigenom minskas för dessa väghållningsskyldiga vägs-katten per vägfyrek jämte lika mycket som genom utdelningen tillgodokommit naturaväghållarna per sådan fyrek.

Ett tredje fall — hvilket dock icke är annat än en till yttersta gränsen utförd gestaltning af fallet 2) — skulle kunna uppställas, nämligen där någon uttaxering å samtliga vägfyrekar icke alls förekommer. Såsom de sakkunniga påvisat, uteslutes detta förhållande icke med att distriktet kan vara synnerligt betungadt och förty bör komma i åtnjutande af understöd. I dylikt fall har man beträffande understödets användning att tillämpa samma förfarings-sätt som i fallet 2) med iakttagande, att understödet i dess helhet här omedelbart uppdelas på de båda grupperna af väghållningsskyldiga för utdelning af naturaväghållarnas samt intagande i vägkassan och afräkning af de öfrigas andel.

Beträffande de föreslagna nya reglerna rörande understödets disponerande måste jag fästa uppmärksamheten på, att dessa ändringar icke torde kunna till alla delar komma till användning i fråga om de understöd, som afse året 1913, af den anledning, att Riksdagens beslut icke lär kunna förväntas så tidigt, att kungörelse angående de nya bestämmelserna hinner utfärdas å sådan tid, att ansökningar med anledning däraf kunna ingifvas före den 15 april 1912. De nuvarande bestämmelserna rörande ansökningstid m. m. torde därför böra bibehållas beträffande de ansökningar, som skola ingifvas under innevarande år. På sätt som skedde vid beviljandet första gången af anslag för nu ifrågavarande ändamål, torde emellertid ej dessa mera formella bestämmelser behöfva underställas Riksdagens pröfning, utan lär Kungl. Maj:t vilja framdeles härom fatta beslut.

Däremot borde frågan om grunderna för understödets bestämmande samt för deras användning böra nu, liksom år 1906, föreläggas Riksdagen till pröfning. Såsom sådana hufvudgrunder får jag i anslutning till hvad de sakkunniga föreslagit i mom. 3 och 4 och med det af mig förut angifna tillägg, föreslå:

att understöd må bestämmas till högst hälften af distrikts kostnad för vägunderhåll, beräknad efter medeltalet af nämnda kostnad för det löpande och de sist förflutna fem åren, dock att understöd icke må utgå, i den mån sagda kostnad understiger 30 öre per vägfyrek;

att såsom underhållskostnad skall härvid anses för indelad väg

det af vederbörande särskilda nämnd satta uppskattningsbelopp och för icke indelad väg samt bro och färja äfvensom för vinterväghållningen väggkassans verkliga utgifter för ändamålet, allt med afdrag af det ordinarie statsbidraget till vägunderhållet eller andra distriktet tillkommande bidrag eller särskilda inkomster; samt [82.]

att understöd, som kan varda beviljadt, skall utbetalas till vägstyrelsen för att på lämpligt sätt tillgodokomma de väghållningsskyldiga i förhållande till deras vägfyrktal.

Hvad det erforderliga anslagsbeloppet beträffar, hafva de sakkunniga efter uträkning att för år 1909 skulle erfordrats en summa af 736,832 kronor för att i hvarje fall sänka kostnaden till 30 öre per vägfyrk, föreslagit för år 1913 ett anslag af 500,000 kronor. I betraktande af att måhända ny kungörelse i ämnet ej hinner under innevarande år utfärdas ens före den tid, då ansökningar enligt nu gällande föreskrifter skola vara ingifna, och att alltså den nu afsedda höjningen af anslagsbeloppet samt de ifrågasatta förändrade reglerna för anslagets användande ej kunna förutsättas vara, åtminstone i vidsträcktare omfattning, dessförinnan kända, torde det kunna antagas, att ansökningar icke skola under detta år inkomma i samma utsträckning, som lärer få beräknas under följande år. På grund häraf synes ett anslagsbelopp af 400,000 kronor kunna få anses tillfyllest för år 1913.

I anslutning till hvad jag sålunda anført, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till *understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt*, att utgå efter af mig föreslagna hufvudgrunder, på extra stat för år 1913 anvisa 400,000 kronor.

Förekommande och hämmande af tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen.

Riksdagen har för hvarje år från och med år 1898 anvisat anslag å extra stat till förekommande och hämmande af tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen. Anslagens belopp hafva växlat allt efter behofven för året och tillgången på besparade medel för ändamålet. På 1912 års stat har Riksdagen för ifrågavarande ändamål uppfört ett anslag

[83.]

Förekommande och hämmande af tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen.

[83.] af 85,000 kronor, hvarjämte Riksdagen medgifvit, att hvad vid utgången af år 1911 möjligen icke blifvit användt af tidigare för ändamålet beviljade anslag finge för år 1912 användas för enahanda ändamål.

Landtbruksstyrelsen, som anser, att medel för samma ändamål fortfarande böra utverkas, har nu i underdånig skrifvelse den 14 november 1911 gjort framställning angående anslagsbehovet för år 1913. Styrelsen har därvid framlagt följande tabell rörande tuberkulinundersökningarna för tiden från dessa undersökningars början den 15 oktober 1897 till och med år 1910, hvarjämte en preliminär statistik för år 1911 intill den 1 september utarbetats.

År.	Sammanlagda antalet undersökta djur.	För första gången pröfvade besättningar.			Antal besättningar reaktionsfria vid första undersökningen.	Ompröfvade besättningar.		
		Antal.	Antal djur inom dessa.	Procent reagerande af djuren.		Antal.	Antal djur inom dessa.	Procent reagerande af djuren.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
¹⁵ / ₁₀ 1897—1898	63,374	1,651	48,677	31.7	570	130	6,970	9.3
1899	53,601	1,325	37,994	27.5	532	246	13,150	7.1
1900	68,615	1,528	43,988	31.4	574	479	22,113	5.8
1901	65,682	1,391	34,595	35.4	537	602	27,016	5.8
1902	56,613	997	23,259	30.0	445	665	29,451	4.8
1903	58,768	895	19,253	29.4	387	740	34,473	5.4
1904	61,801	914	19,049	27.0	417	812	36,197	4.7
1905	70,051	1,143	23,360	23.7	565	896	40,033	4.9
1906	67,642	936	18,576	29.7	470	962	42,567	3.5
1907	70,935	880	17,860	26.9	447	1,020	46,838	3.2
1908	80,228	1,068	19,761	22.6	583	1,173	53,194	3.1
1909	93,923	1,442	25,758	26.2	796	1,390	60,872	3.6
1910	95,652	1,276	23,189	25.0	695	1,424	64,823	3.1
¹ / ₉ 1911	65,252	712	12,107	23.3	404	1,088	48,145	2.0
Summa	972,137	16,158	367,426	—	7,422	—	—	—

Landtbruksstyrelsen har vidare anført, hurusom af denna tabell framginge, att undersökningarna med tuberkulin under år 1910, det senaste af de arbetsår, från hvilka fullständiga uppgifter föreligga, omfattat icke mindre än 95,652 djur och 2,700 besättningar. Af dessa

voro 64,823 djur och 1,424 besättningar föremål för skyddande åtgärder mot tuberkulos, såsom inhämtas af kolumnerna 8 och 7 i tabellen. Reaktionsprocenten bland sistnämnda djur var endast 3.1, under det att samma procent var 25.0 bland de djur, som för första gången pröfvats med tuberkulin och veterligen icke skyddats mot tuberkulos.

Utöfver tabellens uppgifter har landtbruksstyrelsen vidare meddelat, att af ofvannämnda under år 1910 med tuberkulin ompröfvade och mot tuberkulos skyddade 1,424 besättningar 908 om sammanlagdt 30,939 djur visat sig vid ompröfningen fullkomligt reaktionsfria. Motsvarande siffror för år 1909 voro 833 och 26,237.

Häraf framgår, att kampen mot tuberkulosen hos nötkreaturen omfattas med oförminskadt intresse från både landtmäns och veterinärers sida och föres med goda resultat.

Vidkommande storleken af det belopp, som synes böra af Riksdagen äskas för år 1913 till bestridande af kostnaderna för tuberkulosens bekämpande inom ladugårdarna, har landtbruksstyrelsen till en början ansett sig böra anmäla, hurusom en distriktsveterinär i skrifvelse till landtbruksstyrelsen hemställt, att rättighet att använda tuberkulin såsom diagnostiskt medel måtte utsträckas att äfven gälla pröfning af djur af getsläktet och att kostnaderna för dylika undersökningar skulle utgå af statsmedel. Om också för närvarande skäl icke torde föreligga att på sätt föreslagits utvidga kampen mot tuberkulosen till att äfven omfatta djur af getsläktet, synes det dock landtbruksstyrelsen böra vara veterinär obetaget att, om han så önskar, i diagnostiskt syfte använda från landtbruksstyrelsen bekommet tuberkulin äfven på djur af ifrågavarande slag. Härför erfordrades emellertid icke någon höjning af anslaget.

Vidare har landtbruksstyrelsen hänvisat till den utredning angående användandet af de för år 1912 tillgängliga medel till förekommande och hämmande af tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen, som landtbruksstyrelsen i underdånig skrifvelse samma dag lämnat.

Den sålunda åberopade utredningen innehåller, att af de för år 1911 för här ifrågavarande ändamål anvisade medel den 7 november 1911 funnits odisponerade i jämnt antal kronor 62,900 kronor, hvarjämte landtbruksstyrelsen framhållit såsom antagligt, att under återstående delen af år 1911 skulle komma att ytterligare åtgå omkring 18,000 kronor, hvadan de för tuberkuloskampens bedrivande under år 1912 tillgängliga medel skulle komma att utgöras af förenämnda behållning 44,900 kronor (62,900—18,000 kronor) jämte det för år 1912 af Riksdagen anvisade beloppet, 85,000 kronor, eller sammanlagdt i rundt tal 130,000 kronor.

[83.] I sin förstberörda skrifvelse har landtbruksstyrelsen vidare anført, att det med säkerhet kunde antagas, att det sålunda för år 1912 tillgängliga beloppet, 130,000 kronor, icke skulle komma att under året åtgå.

För olika ändamål under år 1910 använda belopp uppgingo nämligen till omkring 22,275 kronor och till betalning med statsmedel af godkända räkningar för undersökning med tuberkulin kräfdes 63,293 kronor 60 öre. Kostnaderna för tuberkuloskampen under sagda år belöpte sig sålunda till något mer än 85,500 kronor. Enahanda kostnader för år 1911 beräknades uppgå till ungefär samma belopp. Om styrelsens nyssberörda framställning angående användande af de för år 1912 tillgängliga medlen bifölles, skulle de för särskilda ändamål afsedda belopp uppgå till sammanlagdt endast 18,500 kronor och under antagande, att kostnaderna för undersökningar med tuberkulin under nästkommande år uppginge till samma belopp som under år 1910 eller i rundt tal till 63,300 kronor, skulle kostnaden för tuberkuloskampen under år 1912 uppgå till sammanlagdt 81,800 kronor. Då emellertid antalet undersökningar med tuberkulin från och med år 1906 visat en om också icke jämn ökning från år till år, såsom framginge af kolumn 2 i ofvan intagna tabell, syntes det landtbruksstyrelsen antagligt, att kostnaderna i fråga borde för år 1912 beräknas något högre än 81,800 kronor eller till 90,000 kronor. I sådant fall skulle en behållning af 40,000 kronor komma att på 1912 års anslag uppstå. Under antagande, att tuberkuloskampen under år 1913 komme att kräva samma belopp som under år 1912, skulle det belopp, som för ifrågavarande ändamål borde af Riksdagen äskas för år 1913, uppgå till 50,000 kronor.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, har landtbruksstyrelsen hemställt om anvisande på extra stat för år 1913 till förekommande och hämmande af tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen af ett anslag af 50,000 kronor.

*Departements-
chefen.*

Den nu under en följd af år mot tuberkulosen inom ladugårdarna förda kampen utgör tvifvelsutan under alla förhållanden ett viktigt led i det pågående arbetet att främja landets husdjursskötsel. Sedan tillfälle till export af lefvande boskap till Tyskland nu öppnats för vårt land och då därvid synnerligen stränga fordringar blifvit uppställda för att de exporterade djuren skola vara fria från tuberkulos, synes det mig vara af än större vikt, att kraftiga åtgärder allt framgent från statsmakternas sida vidtagas för att underlätta denna kamp.

Med det lifliga intresse, hvarmed getskötseln under dessa sista år börjat omfattas i vårt land, finner jag, i likhet med landtbruksstyrelsen, att det bör vara veterinär medgifvet att i diagnostiskt syfte använda från landtbruksstyrelsen bekommet tuberkulin äfven på djur af getsläktet. Någon systematisk med statsmedel understödd kamp torde emellertid för närvarande så mycket mindre kunna ifrågakomma, som man icke närmare känner sjukdomens eventuella utbredning inom getsläktet och tillsvidare endast enstaka undersökningar torde komma att företagas.

[83.]

På grund af hvad jag sålunda anfört och då jag icke har något att erinra mot landtbruksstyrelsens beräkning af medelbehovet för år 1913, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att *dels* på extra stat för år 1913 till Kungl. Maj:ts förfogande ställa ett anslag af 50,000 kronor att användas till *förekommande och hämmande af tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen,*

dels ock medgifva, att hvad vid utgången af år 1912 möjligen icke blifvit använt af tidigare för ändamålet beviljade anslag må under år 1913 användas för enahanda ändamål.

Understöd till afdikningar.

Från och med år 1906 hafva, i stället för det förut i regel årligen beviljade anslaget till »understödjande medelst anslag utan återbetalningsskyldighet af sådana myrutdikningar och vattenaftappningar, hvilkas ändamål vore att minska frostländigheten för närliggande bygd», af Riksdagen anvisats två särskilda anslag, det ena under benämning »norrländska afdikningsanslaget» och det andra under namn af »allmänna frostminskningssanslaget». Det förra af dessa anslag afser understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutdikningar och vattenaftappningar inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, vare sig ändamålet med företaget är uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet. Det senare anslaget afser däremot understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af sådana myrutdikningar och vattenaftappningar inom öfriga delen af riket, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten. Förstnämnda anslag har utgått för år 1907 med ett belopp af

[84.]

Norrländska
afdiknings-
anslaget.

[85.]

Allmänna
afdiknings-
anslaget.

[85.] 500,000 kronor, för åren 1908—1911 med 700,000 kronor och för år 1912 med ett till 800,000 kronor förhöjdt belopp. Det senare anslagets belopp har till och med år 1911 utgjort 200,000 kronor men sänktes för år 1912 till 150,000 kronor. För erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från ifrågavarande båda anslag hafva af Riksdagen godkänts vissa af Kungl. Maj:t föreslagna allmänna villkor och bestämmelser, och äro kungörelser härom utfärdade den 22 juni 1906 och den 18 juni 1910. (Sv. förf.-saml. n:r 58 år 1906 och n:r 83 år 1910.)

Vidare har Riksdagen, i anledning af inom Riksdagen väckt motion, för år 1912 ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett anslag af 300,000 kronor, under benämning »allmänna afdikningsanslaget», till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myr-utdikningar och vattenaftappningar inom andra delar af riket än de fyra norrländska länen, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, äfvensom för bidrags erhållande uppställt samma villkor, som nu gälla rörande norrländska afdikningsanslaget. Kungörelse härom har af Kungl. Maj:t utfärdats den 22 juni 1911. (Sv. förf.-saml. n:r 64.)

Nu hafva väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landbruksstyrelsen i underdånig skrifvelse den 28 november 1911 gjort framställning om beredande af medel för ifrågavarande ändamål jämväl för år 1913.

Såsom stöd för denna sin framställning hafva ämbetsverken beträffande *norrländska afdikningsanslaget* anført, att anspråken på bidrag från detta anslag fortfarande visa en stark stegring, såsom framgår af följande tablå för de senaste 6 åren öfver hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och landbruksstyrelsen inneliggande ansökningar om bidrag å beräknadt belopp från detta anslag:

den 1 oktober	1906	för 397 företag	å	2,093,700 kronor
» 1 »	1907	» 474 »	»	2,675,100 »
» 1 »	1908	» 575 »	»	3,010,000 »
» 1 »	1909	» 708 »	»	3,787,600 »
» 1 »	1910	» 866 »	»	4,306,750 »
» 1 »	1911	» 987 »	»	4,887,300 »

Såsom af denna tablå framginge, syntes intresset för utförande af sådana afdikningsföretag, som nämnda anslag afser, vara så stort, att anspråken på detsamma icke tillnärmelsevis kunde tillgodoses med nuvarande anslagsbelopp.

Den med anledning af framställning från ämbetsverken af Kungl.

Maj:t hos 1911 års Riksdag föreslagna utvägen att minska årsanslagets otillräcklighet genom att bidraget till hvarje anslagssökande sänktes från hälften till en tredjedel af den beräknade kostnaden hade icke vunnit Riksdagens gillande.

[85.]

För att i större mån än hittills varit möjligt kunna tillmötesgå krafven på bidrag från detta anslag, hvilka kraf ämbetsverken icke hade anledning tro komme att minskas, återstode sålunda endast den utvägen att höja anslaget; och syntes det ämbetsverken oundgängligen nödvändigt, att detta anslag nu måtte ökas med 200,000 kronor eller till 1,000,000 kronor.

Med stöd af den erfarenhet, som vunnits beträffande norrländska afdikningsanslaget, ansåge ämbetsverken, att krafven på bidrag från *allmänna afdikningsanslaget* å 300,000 kronor, för hvilket samma villkor gällde som för det norrländska afdikningsanslaget, komme att blifva så stora, att de icke kunde tillfredsställas med mindre än att ändring i villkoren för åtnjutande af bidrag från detsamma vidtoges. Då emellertid Riksdagen under nästlidet år bestämt dessa villkor, funne ämbetsverken sig icke för närvarande böra föreslå någon ändring i desamma.

Allmänna frostminskningsanslaget å 150,000 kronor hade däremot under de senare åren rönt ringa efterfrågan och komme under år 1911 sannolikt hela det i anspråk tagna beloppet att uppgå till endast omkring 75,000 kronor.

De områden detta anslag afsåge vore desamma som allmänna afdikningsanslagets eller samtliga län med undantag för de fyra norrländska och villkoren för åtnjutande af bidrag från båda anslagen vore lika, med undantag af att genom allmänna afdikningsanslaget möjlighet beredts att erhålla anslag jämväl till utdikning af för uppodling lämplig jord. Med hänsyn till den vunna erfarenheten om allmänna frostminskningsanslagets ringa användning syntes det ämbetsverken, att man med säkerhet kunde förutse, att i och med inrättandet af det allmänna afdikningsanslaget, där villkoren med afseende på användningen vore gynnsammare, anspråken på bidrag från allmänna frostminskningsanslaget framdeles komme att ytterligare minskas.

Ämbetsverken hölle därför före, att dessa båda anslag borde sammanslås till ett »allmänt afdikningsanslag» å 450,000 kronor, från hvilket bidrag borde utgå på samma villkor som de för närvarande för sistnämnda anslag gällande. Därigenom komme att beredas större möjlighet att utan direkt höjning i allmänna afdikningsanslaget kunna tillmötesgå krafven å detta anslag.

På grund af det anförda hafva ämbetsverken hemställt, att Kungl.

- [85.] Maj:t måtte hos Riksdagen äska *dels* ett anslag af 1,000,000 kronor, under benämning »norrländska afdikningsanslaget», till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutdikningar och vattenaftappningar inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd; *dels ock* ett anslag af 450,000 kronor under benämning »allmänna afdikningsanslaget» till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutdikningar och vattenaftappningar af samma slag inom andra delar af riket än de fyra norrländska länen.

Departementss-
chefen.

Utan tvifvel har Riksdagens offervillighet i nu berörda afseende i betydande grad främjat torrläggning af vattensjuka marker och därigenom uppodling och läggande under kultur af afsevärda områden af landets jord. Jag kan därför icke annat än lifligt tillstyrka ett fortgående på den inslagna vägen, äfven om jag anser, att vissa förändringar äro af omsämdigheterna påkallade.

I afseende å det sammanlagda belopp, som nu bör för ändamålet äskas af Riksdagen, är jag ense med ämbetsverken. Beträffande villkoren för bidragens utgående tillåter jag mig däremot att föreslå vissa förändringar. Hvad då först angår norrländska afdikningsanslaget, så har jag ingen annan ändring att föreslå, än att bidrag från detta anslag och på samma villkor, som gällt för de fyra norrländska länen, må få utgå äfven till Gäfleborgs län och Dalarna. Dessa län hafva så stora likheter i klimatiskt och andra afseenden med de fyra öfre norrländska länen, att långt större skäl synas mig tala för att likställa dem med dessa än med öfriga delar af landet. Så har också skett, då statsanslag anvisats till främjande af olika grenar af det norrländska jordbruket. Jag kan därför icke finna, att någon väsentlig anledning föreligger att vidhålla den undantagsställning, som Gäfleborgs län och Dalarna intagit beträffande de nu ifrågavarande anslagen. Visserligen har genom nästlidna års Riksdags beslut att anvisa medel till allmänna afdikningsanslaget denna undantagsställning upphört, men då jag har för afsikt att föreslå förändring i villkoren för erhållande af bidrag från detta senare anslag, synas mig starka skäl tala för att utsträcka området för det norrländska afdikningsanslaget.

Enär sistnämnda anslag under en följd af år varit och fortfarande torde komma att visa sig otillräckligt för att fylla de anspråk, som ställas på detsamma, måste gifvetvis vid en öfverflyttning till detta

anslag af Gäfleborgs län och Dalarna tillses, att hvarken de län, som hittills åtnjutit fördelen af att ensamma äga tillgång till anslaget i fråga, ej heller de båda nytillkomna länen genom öfverflyttningen komma i ogynnsammare ställning än den, de skulle intagit, därest öfverflyttningen ej ägt rum. Såväl det ena som det andra synes mig utan svårighet kunna undvikas genom att å ena sidan, utöfver den af ämbetsverken föreslagna höjningen, ytterligare öka norrländska afdikningsanslaget med så stort belopp, som de båda öfverflyttade länen kunna antagas komma att taga i anspråk, och å andra sidan föreskrifva, att dessa båda län under viss tid, förslagsvis högst tre år, skola äga företrädesrätt vid utbekommande af anslag till sammanlagdt högst det belopp, hvarmed anslaget sålunda med anledning af öfverflyttningen ytterligare ökats.

Att med någon säkerhet kunna angifva storleken af det för Gäfleborgs län och Dalarna erforderliga beloppet torde visserligen vara förenadt med svårigheter. En viss ledning härutinnan synes man dock kunna erhålla i nedanstående sammanställning öfver användningen inom de fem nordligaste länen jämte Dalarna af det äldre frostminskningsanslaget under den femårsperiod, som närmast föregick detta anslags uppdelande i två anslag.

		Af frostminskningsanslaget användt i medeltal under femårsperioden 1902—1906.		Procent af medeltalsummorna.
Norrbottens län		kronor	93,590	20
Västerbottens „		„	246,700	54
Västernorrlands „		„	20,480	4
Jämtlands „		„	73,450	16
Gäfleborgs „		„	9,290	2
Kopparbergs „		„	16,620	4

Om nu uppräknade län skulle i samma proportion som under berörda period göra anspråk på norrländska afdikningsanslaget, skulle, då ämbetsverken, under förutsättning att allenast de fyra nordligaste länen taga del i sistnämnda anslag, ansett detta anslag böra höjas till 1,000,000 kronor, vid öfverflyttandet af Gäfleborgs län och Dalarna för jämnviktens bibehållande erfordras en ytterligare ökning i detta anslag med omkring 6 procent eller 60,000 kronor. Detta sistnämnda belopp, i hvilket de två öfverflyttade länen ju skulle äga företrädesrätt, synes mig för att med full visshet motsvara dessa båda läns kraf böra höjas till 100,000 kronor. Lämpligt synes jämväl vara, att berörda 100,000 kronor tagas från det nuvarande allmänna frostminskningsanslaget, för att tilläggas

[85.] det norrländska afdikningsanslaget. Visar sig detta belopp för högt beräknadt, tillfaller ett eventuellt öfverskott anslagssökande inom de fyra nordligaste länen. Har det åter beräknats för lågt, komma dock Gäfleborgs län och Dalarna att det oaktadt intaga en fördelaktigare ställning än om de, gemensamt med öfriga län i mellersta och södra Sverige, måst täfla om bidrag från allmänna afdikningsanslaget, som, om nu gällande villkor för utbekommande af bidrag från detsamma fortfarande komme att tillämpas, säkerligen inom kort skulle visa sig vida otillräckligare, än norrländska afdikningsanslaget varit och fortfarande är. Norrländska afdikningsanslaget synes mig sålunda i 1913 års stat böra upptagas till 1,100,000 kronor.

Såsom jag förut redan antydtt, synes mig emellertid en förändring böra vidtagas i villkoren för det allmänna afdikningsanslaget, oaktadt dessa villkor så nyligen som vid nästlidet års Riksdag blifvit bestämda. Då ökade inkomster genom ett afdikningsföretag säkerligen i regel såväl tidigare som säkrare kunna påräknas inom mellersta och södra Sverige än i Norrland, då vidare sistnämnda landsdels jordbruksidkande befolkning i allmänhet icke besitter den ekonomiska bärkraft, som erfordras för att utföra dylika afdikningsföretag, och då därtill kommer, att jordbruksförhållandena i allmänhet inom nämnda delar af landet förete en i flera afseenden tydligt märkbar skillnad till nackdel för Norrlands jordbrukare, kan jag icke finna det innebära någon orättvisa, om villkoren för erhållande af statsbidrag blifva i någon mån mindre gynnsamma för södra och mellersta delarna af landet än för Norrland. Att nu bereda samma fördelar åt alla landsdelar kan visserligen vara från flera synpunkter både önskvärdt och gagneligt, men krafven på statskassan torde därigenom blifva så pass stora, att man framdeles kan befara ett starkt bakslag. Bibehållandet af nu gällande villkor skulle gifvetvis vidare få till följd, att odlingslånefondens anlitage komme att i väsentlig mån inskränkas, medan samtidigt ökade anspråk på bidrag från allmänna afdikningsanslaget komme att antingen framtvunga betydande förhöjningar i detta anslag eller, om dessa af statsfinansiella skäl icke kunde bifallas, försvaga intresset för afdikning af sankmarker inom södra och mellersta Sverige. Det synes mig sålunda som om nödig försiktighet bjöde att redan nu vidtaga vissa jämkningar i de villkor, som genom nästlidna års Riksdags beslut för närvarande äro förbundna med bidrag från allmänna afdikningsanslaget. Därvid anser jag mig dock icke böra sträcka mig längre än att föreslå, att statsbidrag från allmänna afdikningsanslaget må utgå med en tredjedel i stället för med den nu medgifna hälften af den för företaget beräknade

kostnaden. Äfven med denna inskränkning i storleken af statsbidraget torde allmänna afdikningsanslaget, trots den af mig föreslagna öfverflyttningen af Gäfleborgs län och Dalarna, snart nog komma att visa sig otillräckligt, medan samtidigt odlingslånefonden allt mindre kommer att tagas i anspråk.

Inom vissa delar af mellersta och södra Sverige finnas emellertid icke odlingsvärda sankmarker, hvilkas afdikning från flera synpunkter måste anses önskvärd. En afdikning af dem torde dock endast i sällsynta undantagsfall kunna äga rum, om statsbidrag icke kan erhållas till högre belopp än en tredjedel af den beräknade kostnaden. Af det nu utgående allmänna frostminskningsanslaget, 150,000 kronor, har jag redan föreslagit, att 100,000 kronor måtte öfverflyttas till norrländska afdikningsanslaget. Återstående 50,000 kronor synas mig lämpligen böra läggas till allmänna afdikningsanslaget, som sålunda skulle komma att uppgå till 350,000 kronor, därvid samtidigt på grund af det nu anförda synes mig böra föreskrifvas, att bidrag till högst nyssnämnda belopp, 50,000 kronor, skola få på de för allmänna frostminskningsanslaget nu gällande villkoren anvisas till sådana vattenafledningsföretag, som hittills kunnat komma i åtnjutande af bidrag från detta anslag. Nämnda belopp kan visserligen förefalla väl lagt, då som bekant icke odlingsvärda mossmarker af stor omfattning förekomma, hvilkas torrläggning bör från statsmakternas sida underlättas. Anslag till torrläggning af större sådana, därest detta kommer i fråga, torde lämpligen kunna göras till föremål för särskild pröfning och, om torrläggningen därvid visar sig vara till allmänt gagn, synes mig särskildt anslag för ändamålet böra äskas.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att

dels på extra stat för år 1913 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning *norrländska afdikningsanslaget*, till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutdikningar och vattenaftappningar inom Norrland och Dalarna, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, ett belopp af 1,100,000 kronor, med företrädesrätt för sökande från Gäfleborgs län och Dalarna att af detta belopp erhålla bidrag till högst 100,000 kronor;

dels på extra stat för år 1913 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande under benämning *allmänna afdikningsanslaget* till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutdikningar och vatten-

[85.] aftappningar inom andra delar af riket än Norrland och Dalarna vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, ett belopp af 350,000 kronor, däraf högst 50,000 kronor må utgå till afdikning af sådan mark, hvars torrläggning afser endast minskning af frostländighet för närliggande bygd;

dels ock besluta sådan ändring i villkoren för erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från *allmänna afdikningsanslaget*, att bidraget för hvarje företag må bestämmas till högst en tredjedel af beräknade kostnaden för afdikning af till åker eller äng lämplig jord samt till högst hälften af samma kostnad för afdikning af sådan mark, hvars torrläggning afser endast minskning af frostländighet för närliggande bygd.

Reglering af flottleder.

[86.]
*Reglering af
flottleder.*

Till bestridande af kostnaden för reglering af flottleder i de norr-
ländska länen äfvensom i Kopparbergs, Örebro och Västmanlands län har Riksdagen under en följd af år till och med år 1907 anvisat extra anslag å 100,000 kronor äfvensom medgifvit, att de afgifter, som lades å flottningen, finge för enahanda ändamål disponeras.

Enligt 1906 års bokslut förefanns å ifrågavarande anslag en afsevärd behållning. Af sådan anledning har något särskildt anslag för ändamålet icke äskats för år 1909, hvaremot Riksdagen, på framställning af Kungl. Maj:t, medgaf, att under år 1909 inflytande flottningsafgifter finge användas till bestridande af kostnader för reglering af flottleder inom riket äfvensom att de medel, som af ifrågavarande anslag för föregående år funnos disponibla vid 1908 års slut, finge under år 1909 användas till enahanda ändamål utan begränsning till vissa län.

Liknande medgifvande har jämväl för åren 1910, 1911 och 1912 lämnats af Riksdagen.

Då enligt bokslutet för år 1910 å ifrågavarande anslag jämte in-
flutna flottningsafgifter vid samma års slut förefunnits en behållning af öfver 560,000 kronor och vid sådant förhållande något särskildt anslag för år 1913 icke torde för ändamålet erfordras, får jag i enlighet med af domänstyrelsen i underdånig skrifvelse den 28 september 1911 gjord framställning allenast hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen medgifva,

dels att under år 1913 inflytande flottningsavgifter må användas till bestridande af kostnader för reglering af flottleder inom riket;

[86.]

dels ock att de medel, som af föregående års anslag till bestridande af kostnader för reglering af flottleder i de norrländska länen äfvensom i Kopparbergs, Örebro och Västmanlands län vid 1912 års slut må finnas disponibla, må under år 1913 till enahanda ändamål användas utan begränsning till vissa län.

Uppehållande af skogsvårdsstyrelsernas verksamhet.

Till detta ändamål har Riksdagen för hvar och ett af åren 1905—1909 anvisat ett extra anslag af 60,000 kronor samt för åren 1910, 1911 och 1912, sedan genom Riksdagens beslut en ny skogsvårdsstyrelse tillkommit, nämligen för Gottlands läns landstingsområde, ett extra anslag af 67,500 kronor. Detta sistnämnda anslag har efter af domänstyrelsen upprättadt förslag fördelats mellan skogsvårdsstyrelserna med vissa belopp till en hvar af dem, högst 4,000 kronor och lägst 1,000 kronor med undantag för Gottlands skogsvårdsstyrelse, till hvilken utgått ett belopp af 7,500 kronor.

[87.]

*Skogsvårds-
styrelsernas
verksamhet.*

Då de sålunda beviljade anslagen varit nödiga för det med dem afsedda ändamål och jämväl för år 1913 äro väl behöfliga för skogsvårdsstyrelserna, får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att såsom *bidrag till bestridande af kostnaderna för uppehållande af skogsvårdsstyrelsernas verksamhet* på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 67,500 kronor.

Skogsodlingens befrämjande.

För hvar och ett af åren 1897—1912 har Riksdagen beviljat anslag på extra stat för skogsodlingens befrämjande. Detta anslag utgår för närvarande med 100,000.

[88.]

*Skogs-
odlingens
befrämjande.*

Anslag för ändamålet erfordras jämväl för nästkommande år och hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att *för skogsodlingens befrämjande* för år 1913 bevilja ett extra anslag af 100,000 kronor, att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande

Bihang till Riksd. prot. 1912. 1 Saml. 1 Afd.

- [88.] för att i mån af tillgång tilldelas antingen skogsvårdsstyrelser, till hvilka landsting eller hushållningssällskap för ändamålet lämnat bidrag, eller i landstingsområde, där sådan styrelse icke finnes, landsting eller hushållningssällskap, under iakttagande att i intetdera fallet statsbidrag må till något landstingsområde utgå med högre belopp än det, hvarmed landsting och hushållningssällskap tillsammans eller ettdera af dem till ändamålet bidragit, samt att landsting eller hushållningssällskap, som undfått dylikt bidrag, skall vara skyldigt att efter årets utgång till Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande afgifva redogörelse öfver användningen af de utaf staten samt af landsting eller hushållningssällskap lämnade bidrag.

Jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen.

- [89.] På förslag af Kungl. Maj:t har Riksdagen för innevarande år såsom bidrag till anordnande genom rikets hushållningssällskap af jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen anvisat ett anslag af 20,000 kronor.

Jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen.

Afsikten med det i den nädiga propositionen framlagda förslaget var att söka få det hinder för egnahemsrörelsens utveckling, som saknaden af en ordnad jordförmedling innebär, undanröjdt genom att hushållningssällskapen, hvart och ett inom sitt område, skulle beredas tillfälle att med bidrag af statsmedel upprätta särskilda jordförmedlingsbyråer, hvilka skulle anordnas och stå under närmaste ledning af de korporationer inom länen, som handhade hushållningssällskapens egnahemslånerörelse.

Byråns verksamhet skulle hufvudsakligen afse dels att insamla och bland allmänheten sprida uppgifter rörande till salu befintliga egnahemslägenheter, dels ock att lämna köpare af sådan lägenhet det bistånd vid köpets afslutande samt vid öfriga i samband därmed stående förhållanden, hvaraf han kunde vara i behof. För sistnämnda ändamål skulle hos byrån finnas anställd sakkunnig person med uppdrag, bland annat, att kostnadsfritt lämna spekulanter å egnahemslägenheter erforderliga upplysningar om villkoren och sättet för erhållande af egnahemslån äfvensom biträda med uppsättande af låneansökningar och köpehandlingar samt vid ordnande af intecknings- och lagfartsförhållanden m. m.

Åt landtbruksstyrelsen skulle uppdragas att meddela närmare föreskrifter rörande byråns verksamhet. [89.]

För bestridande af kostnaderna för sålunda anordnad jordförmedlingsbyrå och för verksamheten vid densamma skulle hushållningssällskap kunna af statsmedel tillerkännas bidrag motsvarande högst hälften af ej mindre den till ofvan omförmälda sakkunniga person för hans ifrågavarande arbete utgående aflöning än äfven öfriga driftkostnader för byrån, därvid statsbidraget dock icke finge öfverstiga för det förra ändamålet 500 kronor och för det senare 200 kronor, allt för år räknadt.

Af det begärda, af Riksdagen beviljade statsanslaget skulle jämväl gäldas kostnaderna för att genom särskildt för ändamålet utsedd person verkställa bearbetning, tryckning och spridning af från samtliga jordförmedlingsbyråer inkomna uppgifter å salubjudna lägenheter.

Den 27 oktober 1911 har Kungl. Maj:t utfärdat nådig kungörelse angående statsbidrag till anordnande af jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen att lända till efterrättelse tillsvidare så länge anslag för berörda ändamål fortfarande anvisas. (Sv. förf.-saml. n:r 121.)

Landtbruksstyrelsen har nu, i underdånig skrifvelse den 6 december 1911, under framhållande af önskvärdheten af att medel för ändamålet jämväl för år 1913 måtte finnas tillgängliga, hemställt, att Kungl. Maj:t hos Riksdagen täcktes begära anvisande af ett anslag af 20,000 kronor att under år 1913 användas såsom bidrag till anordnande genom rikets hushållningssällskap af jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen.

Det synes mig uppenbart att en väl ordnad jordförmedling bör kunna bli af stor betydelse för utvecklingen af vår egnahemsrörelse och anser jag följaktligen, att statsanslag fortfarande bör af Riksdagen för ändamålet äskas. *Departements-
chefen.*

Det af 1911 års Riksdag beviljade anslaget för jordförmedlingsbyråer afser endast sådana byråer, som upprättas af rikets hushållningssällskap. Såsom låneförmedlare vid egnahemslånerörelsen har emellertid staten anlitat utom hushållningssällskapen äfven privata institutioner såsom för ändamålet bildade föreningar och bolag. I många fall har härigenom hushållningssällskapens verksamhet kunnat kompletteras till gagn för egnahemsrörelsen. Det synes mig vara en fördel om man äfven för nu ifrågavarande jordförmedlingsverksamhet kunde tillgodogöra sig detta privata initiativ och arbete. Så har t. ex. nationalföreningen mot emigrationen, hvilken för sin verksamhet åtnjuter anslag såväl af statsmedel som af en del landsting och hushållningssällskap, redan i

[89.] flere län anordnat jordförmedlingsbyråer och det vore utan tvifvel en förlust, om icke den erfarenhet, som dessa byråer redan vunnit, kunde tillvaratagas för den statsunderstödda jordförmedlingsverksamheten. Äfven från landstingen torde i vissa fall kunna påräknas intresse och ekonomiskt stöd för denna verksamhet.

Det låter sålunda äfven tänka sig ett samarbete emellan olika intresserade institutioner inom ett län — hushållningssällskap, landsting, egnahemsförening o. s. v. — för upprättande af jordförmedlingsbyrå på samma sätt som i de flesta län redan skett i fråga om anstalter för arbetsförmedlingen. På dylikt sätt inrättade byråer skulle säkert få en mycket stark ställning.

Jag håller sålunda före, att möjlighet bör öppnas för erhållande af statsbidrag äfven för sådana jordförmedlingsbyråer, hvilka icke äro anordnade ensamt af hushållningssällskapen, men som äro på visst sätt kvalificerade och vilja inordna sig under af Kungl. Maj:t gifna bestämmelser. Villkoren i öfrigt böra vara desamma, som nu gälla för hushållningssällskapen. I öfverensstämmelse med hvad som är fallet rörande det för den offentliga arbetsförmedlingen utgående statsbidraget torde det böra lämnas öppet för Kungl. Maj:t att fördela anslaget.

I anslutning till hvad jag sålunda anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att *till anordnande af jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen* på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 20,000 kronor.

Lindring af fraktkostnaderna för kalk.

[90.]
Statsbidrag
till fraktafgif-
ter för kalk.

På framställning af Kungl. Maj:t har Riksdagen å extra stat för åren 1908 och 1909 beviljat såsom förslagsanslag 200,000 kronor för lindring af fraktkostnaderna vid transport å järnväg af kalk, kalkstensmjöl och mörgel för jordbrukets behof, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med vissa af mig till statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden den 12 januari 1907 angifna grunder.

Då anslaget under år 1908 blef betydligt öfverskridet, höjdes anslagets belopp, på framställning af Kungl. Maj:t, för år 1910 till 250,000 kronor. Då samma förhållande syntes komma att äga rum jämväl med sistnämnda anslagssumma, beviljade Riksdagen, likaledes på framställning af Kungl. Maj:t, för år 1911, med bibehållande af anslagets karak-

tär af förslagsanslag, för ifrågavarande ändamål ett belopp af 300,000 kronor. En ytterligare förhöjning i anslaget har beviljats af nästlidna års Riksdag, som höjt anslagsbeloppet med 80,000 kronor eller till 380,000 kronor.

Rörande villkoren för åtnjutande af bidrag från nu ifrågavarande anslag tillåter jag mig erinra, att Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 22 oktober 1909 (Bihang till sv. förf.-saml. n:r 61) bestämt, bland annat, att för sändningar om minst 5,000 kilogram verklig vikt per vagn af kalk, kalkstensmjöl samt mörgel för jordbrukets behof, hvilka äga rum å statens eller enskilda järnvägar, statsbidrag för fraktkostnaderna finge från och med den 1 januari 1910 utgå under iakttagande af

1:o) att statsbidrag finge utgå endast i det fall, att frakten för 100 kilogram öfverstege 10 öre och icke till större belopp, än att fraktkostnaden efter afdrag af statsbidraget utgjorde minst 10 öre för 100 kilogram;

2:o) att statsbidraget skulle utgå efter den transporterade verkliga vikten, upprundad till närmaste 100-tal kilogram, och skulle beräknas efter det belopp per 100 kilogram, som motsvarade 40 procent af fraktsatsen i tariffen U enligt statens järnvägars taxa efter det vid fraktberäkning i allmänhet tillämpade afståndet mellan afsändnings- och mottagningsstationerna. Vid sådana transporter af ifrågavarande slag öfver enskilda järnvägar, å hvilka nämnda tariff icke tillämpades, skulle statsbidraget utgå med samma belopp, som om dylik tillämpning ägt rum, dock med iakttagande att större bidrag icke finge utgå än som enligt bestämmelsen under 1:o skulle för samma afstånd utgå å statens järnvägar.

Vid beviljandet af det för år 1912 anvisade beloppet anförde Riksdagen i underdånig skrifvelse den 30 maj 1911, att ifrågavarande anslag syntes Riksdagen obestriddligen hafva medfört stort gagn för jordbruksnäringen, särskildt därigenom att kalken tack vare detsamma bringats till allmännare användning vid jordbruket. Att döma af den betydliga stegringen af utgifterna från anslaget syntes emellertid insikten om kalkens fördelar numera hafva vunnit sådan spridning bland landtmännen, att Riksdagen med hänsyn härtill trott sig kunna ifrågasätta lämpligheten af en skärpning af gällande bestämmelser för åtnjutande af ifrågavarande fraktlindring, i syfte att utgifterna från anslaget kunde nedbringas. Riksdagen ansåg sig emellertid icke vilja för närvarande vidtaga någon åtgärd i berörda afseende utan inskränkte sig till att för år 1912 bevilja det af Kungl. Maj:t äskade förslagsanslaget, 380,000 kronor.

[90.]

Genom nådigt bref den 22 juli 1911 har Kungl. Maj:t, jämte det Kungl. Maj:t förklarar, att de från och med den 1 januari 1910 gällande bestämmelser angående statsbidrag till ifrågavarande fraktafgifter fortfarande skulle lända till efterrättelse beträffande det för år 1912 beviljade förslagsanslaget, tillika, under hänvisning till hvad Riksdagens ofvannämnda skrifvelse därom innehölle, anbefallt landtbruksstyrelsen att verkställa och till Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag till åtgärder, som lämpligen kunde vidtagas till nedbringande af utgifterna från anslaget.

Till åtlydnad häraf har landtbruksstyrelsen i underdänig skrifvelse den 2 december 1911 lämnat den sålunda anbefallda utredningen. Landtbruksstyrelsen har därvid till en början erinrat, hurusom styrelsen i underdänig skrifvelse den 19 januari 1905 framhållit, att kalkning af jorden vore af så stor betydelse och behöfde så allmänt användas, att det vore ett viktigt önskemål, att från statens sida gjordes hvad på den kunde ankomma för att kalken skulle blifva så allmänt använd för jordbruksändamål, som omständigheterna påkallade, hvarför landtbruksstyrelsen, som icke ansåge sig hafva anledning att ingå i bedömande af frågan från statsfinansiell eller samfärdselsynpunkt, hemställde, att, för såvidt Kungl. Maj:t skulle vid pröfning af ärendet i hela dess vidd finna hinder däremot icke möta, Kungl. Maj:t måtte i jordbrukets intresse bereda tillgång till de medel, som erfordrades för restitution af kalkfrakterna med $\frac{2}{3}$ af fraktseloppet för kalk, som å statens eller enskilda järnvägar forslades och vore afsedd för jordbrukets behof.

För erhållande af en öfverblick öfver det för här ifrågavarande fraktlindring afsedda statsanslagets verkningar har landtbruksstyrelsen nu latit uppgöra följande, den underdäniga skrifvelsen bilagda statistik öfver transporter å järnväg af kalk, kalkstensmjöl och mangel för jordbrukets behof.

År	Ton			Tonkilometer			Medeltransportlängd			Utbetalda statsbidragsbelopp		
	I statens järnvägars egen trafik	I statens järnvägars trafik	Summa	I statens järnvägars egen trafik	I statens järnvägars trafik	Summa	I egen trafik	I samtrafik	I egen och samtrafik	I statens järnvägars egen trafik	I samtrafik och enskilda banors lokaltrafik	Summa
1906	33,549	94,685	128,234	2,905,087	8,595,936	11,501,023	87	91	90	—	—	—
1907	39,554	83,328	122,882	2,811,164	7,623,304	10,434,468	71	91	85	—	—	—
1908	44,415	93,232	137,647	3,546,963	8,831,040	12,378,003	80	95	90	28,571.57	214,355.97	242,927.54
1909	46,612	101,686	148,298	3,871,933	9,926,827	13,798,760	83	98	93	30,489.96	276,104.41	306,594.37
1910	36,326	125,201	161,527	3,760,084	12,236,614	15,996,698	104	98	99	33,149.99	352,359.50	385,509.49

Härvid är att märka att i *ton* och *tonkilometer* ingå alla kalksändningar för jordbrukets behof, äfven de för hvilka statsbidrag icke åtnjutits. I *ton* och *tonkilometer* ingå sändningar i, förutom statens järnvägars egen trafik, endast sådan samtrafik som berör statens järnvägar. I *utbetalda statsbidragsbelopp* ingå däremot sändningar i all samtrafik äfvensom i enskilda järnvägars egen trafik.

Af dessa statistiska uppgifter syntes det landtbruksstyrelsen framgå, att kalktransporterna, som under år 1907 uppgingo till 122,882 ton, väsentligt ökats, sedan restitution beviljades, så att de under år 1908 uppgingo till 137,647 ton, under år 1909 till 148,298 ton och under år 1910 till 161,527 ton. Det med fraktnedsättningen åsyftade ändamålet, en ökad användning af kalk, syntes sålunda hafva uppnåtts.

Gifvetvis hade samtidigt krafven på statsbidrag för restitution af frakterna ökats, så att det för detta ändamål utbetalade statsbidraget uppgått till

år 1908	242,927 kronor
„ 1909	306,594 „
„ 1910	385,509 „

För tiden från och med oktober 1910 till och med september 1911 hade statsbidraget approximativt beräknats uppgå till 469,000 kronor.

I hvad mån en minskning af de fördelar, som för närvarande vore jordbrukarna beredda genom dessa fraktnedsättningar, komme att återverka på användningen af kalk för jordbrukets behof, kunde enligt landtbruksstyrelsens mening svårigen afgöras. Landtbruksstyrelsen ansåge sig dock böra uttala såsom sin åsikt, att insikten om fördelarna af jordens kalkning ännu ej vunnit det insteg hos den jordbrukande

[90.] befolkningen, särskildt hvad beträffar den mindre jordbrukaren, att icke en åtgärd i sådan riktning komme att menligt inverka. Styrelsen skulle därför ansett lyckligast, om någon nedsättning i statsbidraget ej ännu behöft vidtagas. Skulle emellertid så anses önskligt, ville landtbruksstyrelsen framhålla den stora betydelsen af att förändringen endast så småningom genomfördes och att någon mera genomgripande förändring ej skedde för år 1913.

Bland de åtgärder, som kunde vidtagas till nedbringande af utgifterna från anslaget i fråga, kunde man välja mellan två olika sätt, nämligen antingen att statsbidrag, som för närvarande utgår i det fall, att frakten för 100 kilogram öfverstiger 10 öre, skulle utgå först i det fall, att samma frakt öfverstege ett högre belopp än 10 öre, eller ock att den nu gällande bestämmelsen, att statsbidraget skall beräknas efter det belopp per 100 kilogram, som motsvarar 40 procent af fraktsatsen i tariff U enligt statens järnvägars taxa, ändrades sålunda, att statsbidraget beräknades efter ett belopp, som motsvarade en lägre procent-sats än 40.

På framställning af landtbruksstyrelsen har inom järnvägsstyrelsens inrikes godstaxebyrå utredning skett, huru de olika sätten för frakt-restitutionens minskande skulle komma att verka på statsbidragets storlek.

Utredningen har afsett fyra olika alternativ:

Alternativ A: att statsbidraget endast utgår, då fraktsatsen respektive fraktkostnaden efter afdrag af statsbidraget öfverstiger 15 öre per 100 kilogram,

alternativ B: att samma bidrag endast utgår, då fraktsatsen respektive fraktkostnaden öfverstiger 20 öre per 100 kilogram,

alternativ C: att statsbidraget endast utgår, då fraktsatsen respektive fraktkostnaden öfverstiger 25 öre per 100 kilogram,

alternativ D: att restitution beviljas med endast 30 procent af fraktsatsen i tariff U enligt statens järnvägars taxa och att det nuvarande beräkningssättet i öfrigt lämnas oförändradt.

Det har då, enligt hvad landtbruksstyrelsen vidare meddelar, visat sig, att statsbidraget för lindring af kalkfrakterna, hvilket under året oktober 1910—september 1911, såsom förut nämnts, approximativt beräknats till kr. 469,000: —,

skulle med tillämpning af samma approximativa beräkningssätt hafva utgjort

enligt alternativ A „ 437,400: —
och sålunda hafva minskats med kr. 31,600: —,

enligt alternativ B	kr. 382,900: —	[90.]
och sålunda hafva minskats med	kr. 86,100: —,	
enligt alternativ C	„ 307,300: —	
och sålunda hafva minskats med	kr. 161,700: —,	
samt enligt alternativ D	„ 409,200: —	
och sålunda hafva minskats med	kr. 59,800: —.	

Då enligt landtbruksstyrelsens åsikt statsbidraget till fraktafgifter för kalk borde afpassas så, att de jordbrukare, hvilkas jordbruk vore belägna på längre afstånd från kalkbruken och sålunda drabbades af större kalkfrakter, icke komme att lida af den utaf Riksdagen ifrågasatta skärpningen, syntes det landtbruksstyrelsen, att, om nedsättning af fraktkostnaderna skulle ske, något af alternativen A, B eller C borde i detta afseende väljas.

Af järnvägsstyrelsens förberörda utredning framginge vidare, att, medan fraktnedsättning enligt nu gällande bestämmelser inträder vid en transportlängd å en och samma järnväg af 33 kilometer, sådan nedsättning skulle inträda,

enligt alternativ A, då transporten uppgår till 57 kilometer,

enligt alternativ B vid 87 kilometers transport och

enligt alternativ C först vid 116 kilometers transport,

allt å en och samma järnväg. Framginge transporten öfver flera järnvägar, inträdde fraktnedsättningen något förr, tidigare ju större antalet i transporten deltagande järnvägar vore.

Då enligt landtbruksstyrelsens i det föregående uttalade uppfattning någon genomgripande förändring uti ifrågavarande villkor ej borde genomföras under den närmaste tiden, säger sig landtbruksstyrelsen anse, att, om åtgärder måste vidtagas till nedbringande af utgifterna från anslaget i fråga, detta lämpligast borde ske på det sätt, att under i öfrigt oförändrade villkor statsbidrag finge utgå endast i det fall, att frakten för 100 kilogram öfverstege 20 öre, och icke till större belopp än att fraktkostnaden, efter afdrag af statsbidraget, utgjorde minst 20 öre för 100 kilogram.

Vidare har landtbruksstyrelsen i särskild underdånig skrifvelse den 2 december 1911 angående anslagsbehovet för år 1913, under åberopande af sin förberörda utredning, hemställt, att Kungl. Maj:t, under förutsättning att den ifrågasatta skärpningen i villkoren för åtnjutande af lindring i här förevarande fraktafgifter komme till stånd i enlighet med hvad landtbruksstyrelsen villkorligt förordat, måtte för år 1913 hos Riksdagen utverka beviljande af ett förslagsanslag till enahanda belopp som för år 1912 eller 380,000 kronor.

[90.]

Öfver denna framställning har järnvägsstyrelsen afgifvit infordradt underdånigt utlåtande den 14 december 1911 och därvid anført, att de utbetalade statsbidragsbeloppen till fraktkostnader för kalk m. m. för jordbrukets behof under tiden oktober 1910—september 1911 visserligen uppgått till 469,000 kronor, men därest en tillräcklig skärpning i villkoren för åtnjutande af lindring i berörda fraktafgifter för kalk m. m. komme till stånd, syntes det järnvägsstyrelsen, att statsbidragens totalbelopp för år 1913 borde kunna nedbringas. På grund häraf hade järnvägsstyrelsen icke något att erinra mot att förslagsanslaget för år 1913 upptoges till det aflandbruksstyrelsen föreslagna beloppet, 380,000 kronor, under förutsättning att villkoren för statsbidrags åtnjutande blefve skärpta.

*Departements-
chefen.*

De växande belopp, som kräfas för att tillfredsställa anspråken på bidrag från här ifrågavarande anslag, synas mig utgöra ett godt vittnesbörd om, att man genom detsamma icke endast beredt landets jordbrukare ett tillfälle, hvilket de i allt större utsträckning anlita, att tillgodogöra sig de fördelar, som användningen af kalk vid jordbruket erbjuder, utan äfven lyckats att i allt vidare kretsar sprida insikt om kalkens värde såsom jordförbättringsmedel. Då genom denna ökade användning af kalk den svenska åkerjordens afkastningsförmåga väsentligt stegras och ett viktigt statsintresse sålunda befordras, anser jag, att statsbidrag fortfarande såsom hittills bör utgå till lindring af fraktkostnaderna. Kalkens skrymmande natur i förening med det jämförelsevis billiga pris varan på tillverkningsplatsen betingar gör, att vid järnvägstransport å längre afstånd de enligt gällande taxa utgående fraktsatserna komma att i många fall öfverstiga inköpspriset. Detta åter medför i sin ordning, bland annat, att mången jordbrukare, som bor aflägsset från plats, där kalk finnes att tillgå, tvekar att inköpa, hvad däraf kan för honom behövas. Under alla förhållanden blifva dessa från kalkens fyndorter aflägsset boende jordbrukare i så afsevärd grad mera ogynnsamt ställda än de, som på närmare håll äga tillgång till kalk, att statens mellankomst för att utjämna detta missförhållande måste anses fullt befogad.

Oaktadt detta anslag sålunda synes mig hafva varit till obestridlig nytta för landets jordbruk, delar jag dock tillfullo den af Riksdagen i dess förenämnda skrifvelse uttalade åsikten, att en skärpning af gällande villkor för åtnjutande af ifrågavarande fraktlindring i syfte att utgifterna från anslaget må kunna minskas, nu med skäl bör kunna ifrågasättas. Allmänheten har lärt sig inse fördelarna af en grundlig kalk-

ning, och ett af de för anslagets beviljande åberopade skälen kan sålunda [90.]
nu sägas till väsentlig del hafva bortfallit.

I likhet med landtbruksstyrelsen anser jag emellertid, att en dylik skärpning i villkoren icke får göras alltför ingripande eller ske alltför brådstörtadt. Hvad landtbruksstyrelsen i detta afseende ifrågasatt, synes mig vara en lämplig medelväg; den erbjuder under alla förhållanden den äfven enligt min mening beaktansvärda fördelen, att de jordbrukare, som måste transportera kalken långa vägar och på grund häraf drabbas af höga fraktkostnader, fortfarande kunna komma i åtnjutande af fraktlindring, medan åter de, som lättast kunna undvara statsbidraget, nu komma att gå miste om detsamma. Den af landtbruksstyrelsen förordade skärpningen i nu gällande villkor, eller att statsbidrag får utgå endast i det fall, att frakten för 100 kilogram öfverstiger 20 öre och icke till större belopp, än att fraktkostnaden, efter afdrag af statsbidraget, utgör minst 20 öre för 100 kilogram, synes mig väl afvägd.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för *lindring af fraktkostnaderna vid transport å järnväg af kalk, kalkstensmjöl och mangel för jordbrukets behof* på extra stat för år 1913 anvisa, såsom förslagsanslag, 380,000 kronor.

Befrämjande af afsättningen i främmande länder af alster af svenska landtbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen.

För hvart och ett af åren 1897—1909 har Riksdagen på extra stat anvisat ett anslag till befrämjande af afsättningen i främmande länder af alster af svensk industri och svenska näringar. Detta anslag, som för hvart och ett af åren 1906—1909 belöpte sig till 20,000 kronor, har till sin väsentligaste del tagits i anspråk för uppehållande af dels en mejeriagent- och landtbrukskonsulentbefattning i England, dels ock en fiskeriagentur i norra Tyskland. Allenast återstoden af anslaget, 1,500 kronor, har under åtskilliga år i sammanhang med fördelningen af anslaget till handelsstipendier tilldelats någon person för att i främmande länder verka för afsättning af svenska industrialster.

Sedan Riksdagen år 1908 på framställning af Kungl. Maj:t anvisat särskildt anslag till exportstipendier och till handelsstudiestipendier, och behof sålunda därefter icke förelegat att använda någon del af omför-

[91.]
*Befrämjande
af afsätt-
ningen i främ-
mande länder
af alster af
svenska landt-
bruket och dess
binäringar
samt fiskeri-
näringen.*

[91.] mällda anslag för att befrämja afsättningen i främmande länder af svenska industrialster, har Riksdagen, på framställning af Kungl. Maj:t, på extra stat för hvart och ett af åren 1910 och 1911 beviljat enahanda belopp 20,000 kronor, att af Kungl. Maj:t användas till befrämjande af afsättning i främmande länder af alster af svenska landtbruket och dess binnärningar samt fiskerinäringen.

Efter det att numera aflidna innehafvaren af befattningen såsom fiskeriagent i norra Tyskland A. H. Krüger med utgången af år 1908 lämnat sin befattning, uppstod fråga, huruvida icke sagda agentur borde utvidgas, så att den komme att omfatta afsättningen icke blott af svenska fiskerinäringens produkter utan äfven af det svenska jordbrukets, i hvilket fall utredning borde åstadkommas, om och i hvad mån anledning kunde förefinnas för upprätthållande af en dylik mera omfattande agentur i Tyskland. Med anledning häraf anvisade Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 4 december 1908 från förenämnda af Riksdagen för år 1909 anvisade anslag endast hvad som erfordrades för upprätthållande under år 1909 af mejeriagent- och landtbrukskonsulentbefattningen i England eller 15,000 kronor, medan Kungl. Maj:t, beträffande återstående 5,000 kronor af ifrågavarande anslag, förklarade, att denna återstod skulle tills vidare reserveras för att på underdånig framställning, som landtbruksstyrelsen hade att afgifva, kunna af Kungl. Maj:t användas. Det för antydda utredning såsom erforderligt beräknade beloppet, 2,200 kronor, blef därefter utanordnad genom nådigt bref den 26 mars 1909, hvarvid samtidigt återstående delen af det reserverade beloppet, 2,800 kronor, ställdes till landtbruksstyrelsens förfogande att användas till tryckning samt spridande inom Ryssland och Polen af broschyrer rörande afvelsdjur af svensk ayrshire- och låglandsboskap.

Genom nådiga beslut den 29 oktober 1909 och den 9 december 1910 har Kungl. Maj:t beträffande användningen under åren 1910 och 1911 af de förenämnda utaf Riksdagen beviljade anslagen för upprätthållande af mejeriagent- och landtbrukskonsulentbefattningen i England anvisat ett belopp af 15,000 kronor samt förklarat, att återstående delen, 5,000 kronor, af samma anslag skulle tillsvidare reserveras för att på framställning, som landtbruksstyrelsen hade att afgifva, kunna af Kungl. Maj:t användas.

I underdånig skrifvelse den 18 januari 1911 lämnade landtbruksstyrelsen en närmare redogörelse för den rörande fiskeriagenturens ombildning verkställda utredningen, af hvilken framgick, att behof syntes föreligga af såväl en landtbrukskonsulent- som en fiskerikonsulentbefatt-

ning i Tyskland samt att till bestridande af kostnaderna för dessa befattningar skulle komma att erfordras för landtbrukskonsulentbefattningen 9,000 kronor samt för fiskerikonsulentbefattningen 8,000 kronor.

[91.]

I anslutning härtill och då vid 1911 års utgång en reservation af 10,000 kronor å 1910 och 1911 årens anslag för här ifrågavarande ändamål beräknades komma att finnas tillgänglig, hemställde Kungl. Maj:t i nådig proposition den 31 mars 1911, att Riksdagen måtte dels på extra stat för år 1912 anvisa ett anslag af 22,000 kronor att af Kungl. Maj:t användas till befrämjande af afsättning i främmande länder af alster af svenska landtbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen, dels ock medgifva, att hvad vid utgången af år 1911 icke blifvit använt af för åren 1910 och 1911 för ändamålet beviljade anslag finge under år 1912 för enahanda ändamål af Kungl. Maj:t disponeras.

Då emellertid den ifrågasatta särskilda fiskerikonsulenten syntes Riksdagen, åtminstone för det närvarande, icke vara af behovet påkallad, minskade Riksdagen det af Kungl. Maj:t äskade beloppet, med hvad som beräknats för uppehållande af fiskerikonsulentbefattningen, eller 8,000 kronor, samt biföll i öfrigt den af Kungl. Maj:t gjorda framställningen.

Genom nådigt bref den 19 oktober 1911 har Kungl. Maj:t där- efter anvisat till landtbruksstyrelsens förfogande dels för upprätthållande under år 1912 af en mejeriagent- och landtbrukskonsulentbefattning i England 15,000 kronor, däraf 9,000 kronor såsom arfvode åt agenten eller konsulenten samt 6,000 kronor till resekostnader och expenser, dels ock för upprätthållande under samma år af en konsulentbefattning i Berlin för tillvaratagande af landtbrukets och fiskerinäringens i Sverige intressen 9,000 kronor, däraf 7,000 kronor såsom arfvode åt konsulenten samt 2,000 kronor till resekostnader och expenser, hvarjämte Kungl. Maj:t bemyndigat landtbruksstyrelsen att med iakttagande af utaf Kungl. Maj:t och Riksdagen antagna grunder utfärda instruktion för landtbrukskonsulenten i Berlin samt antaga lämplig person till befattningen ifråga.

Landtbruksstyrelsen har nu i underdånig skrifvelse den 20 november 1911 hemställt, att Kungl. Maj:t, då medel för ifrågavarande ändamål borde finnas tillgängliga jämväl för år 1913, måtte till Riksdagen aflåta nådig proposition om anvisande för ändamålet af ett anslag å 24,000 kronor.

Den verksamhet, som Sveriges landtbrukskonsulent i England ut- öfvat, har visat sig i flera fall vara af stor betydelse för vår afsättning därstädes särskildt af smör och fläsk, och då, i enlighet med Riks-

*Departements-
chefen.*

[91.] dagens därom uttalade önskan, landtbruksstyrelsen nu bland hans åligganden upptagit äfven att ägna uppmärksamhet åt den svenska fiskexporten på England, har jag anledning antaga, att denna hans verksamhet kommer att i ökad utsträckning visa sig vara till nytta och gagn.

Beträffande Sveriges landtbrukskonsulent i Berlin har landtbruksstyrelsen den 7 november 1911 för honom utfärdat instruktion. Då de förbindelser vårt jordbruk och därmed sammanhängande näringar äfvensom fisket äga med Tyskland, icke minst på grund af kommunikationsmedlens utveckling, synas bli allt lifligare, torde man med visshet kunna förutse, att ett rikt verksamhetsfält kommer att öppnas äfven för denna landtbrukskonsulent.

På grund af det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 24,000 kronor att af Kungl. Maj:t användas *till befrämjande af afsättningen i främmande länder af alster af svenska landtbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen.*

Internationella landtbruksinstitutet i Rom.

[92.]
*Internationella
landtbruks-
institutet
i Rom.*

Riksdagen har, på Kungl. Maj:ts förslag, för hvart och ett af åren 1907—1912 anvisat å extra stat ett belopp af 5,000 kronor för bestridande af kostnaden för Sveriges deltagande i internationella landtbruksinstitutet i Rom.

Då anslag för detta ändamål är erforderligt äfven för år 1913, hemställer jag, i enlighet med en af landtbruksstyrelsen i underdånig skrifvelse den 2 december 1911 gjord framställning, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen,

att, till bestridande af kostnaden för *Sveriges deltagande uti internationella landtbruksinstitutet i Rom*, på extra stat för år 1913 anvisa 5,000 kronor.

Svenska fattigvårdsförbundet.

[93.]
*Svenska fattig-
vårdsför-
bundet.*

Till understöd åt svenska fattigvårdsförbundet har Riksdagen på extra stat för hvart och ett af åren 1909, 1910 och 1911 anvisat ett anslag af 8,000 kronor.

Hos Kungl. Maj:t gjorde förbundet därefter framställning om understöd jämväl för år 1912 och ifrågasatte därvid ett statsanslag å 15,000 kronor, för att förbundet skulle sättas i tillfälle att dels uppehålla sin hittills bedrifna verksamhet, för hvilken kostnaderna alltjämt ökades, dels ock upptaga nya verksamhetsgrenar.

Vid aflåtande till Riksdagen af 1911 års statsverksproposition föreslog Kungl. Maj:t på anförda skäl, att anslaget i fråga måtte höjas till 11,000 kronor. Uti en inom Riksdagen samma år väckt motion hemställdes emellertid, att utöfver sistnämnda belopp ytterligare 3,000 kronor måtte såsom bidrag till ordnande af förbundets konsulentverksamhet för barnavård tillerkännas förbundet.

Riksdagen biföll såväl Kungl. Maj:ts framställning som nämnda motion samt anvisade följaktligen till understöd åt förbundet på extra stat för år 1912 ett anslag af 14,000, däraf 3,000 kronor skulle användas till i motionen angifvet syfte under de villkor, som komme att af Kungl. Maj:t bestämmas.

Uti en till Kungl. Maj:t ställd skrift har förbundet nu anhållit, att förbundet måtte för år 1913 komma i åtnjutande af statsanslag till enahanda belopp som för år 1912 eller af sammanlagdt 14,000 kronor, däraf 3,000 kronor såsom bidrag till ordnande af konsulentverksamhet för barnavård.

Till stöd för denna anhållan har förbundet hänvisat till en ansöknings bifogad årsredogörelse för verksamheten och den ekonomiska ställningen under år 1910 samt en beräkning af förbundets inkomster och utgifter för år 1913.

Förbundet, hvars verksamhet synes alltjämt hafva fortsatts i samma riktning som under föregående år, har särskildt beträffande konsulentverksamheten för barnavård meddelat, att förberedelser vidtagits, i syfte att densamma skulle komma att taga sin början från och med ingången af år 1912. Sistnämnda verksamhet skulle ledas af en utaf förbundets arbetsutskott utsedd kommitté bestående af fem personer.

Såsom ett bevis på det förtroende, förbundet hade förmånen åtnjuta, har förbundet anført, bland annat, att 1911 års lagtima landsting inom Malmöhus, Kristianstads, Värmlands, Östergötlands, Göteborgs och Bohus, Hallands, Älfsborgs, Norrbottens, Kronobergs, Gäfleborgs och Kopparbergs län beviljat förbundet anslag å sammanlagdt 5,170 kronor såsom bidrag till konsulentresor samt anordnande af fattigvårdsmöten och kortare upplysningskurser, hvilken vidsträckt verksamhet förbundet förmålde sig icke kunnat utöfva, om det varit hänvisadt uteslutande till statsbidraget.

[93.] På grund af det anförda får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till *understöd åt Svenska fattigvårdsförbundet* på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 14,000 kronor, däraf såsom bidrag till ordnande af konsulentverksamhet för barnavård 3,000 kronor.

Därest detta anslag beviljas, lärer Kungl. Maj:t vilja meddela särskilda bestämmelser för anslaget åtnjutande och därvid föreskrifva, att förbundet skall till Kungl. Maj:t afgifva berättelse öfver sin verksamhet under år 1913, innefattande jämväl redogörelse för förbundets utgifter och inkomster under det år anslaget afser, äfvensom att ett af chefen för jordbruksdepartementet förordnad ombud skall äga deltaga i revisionen af förbundets räkenskaper för samma år.

Ersättning för af statskontoret gjorda förskott.

[94.]
Ersättning
för af stats-
kontoret gjorda
förskott.

Enligt hvad statskontoret anmält har nämnda ämbetsverk förskjutit följande belopp, hvilka torde böra anmälas till ersättande af Riksdagen under nionde hufvudtiteln, nämligen:

till ersättning för kostnader för vissa kronohemmans deltagande i vattenafledningsföretag	kronor	20,207: 04
» godtgörande af kostnader för fiskeritillsynen vid regala laxfisket i Torne älf	»	2,045: —
» gäldande af vägskatt för regala laxfisket i Torne älf	»	238: 24
» ersättning för kostnader för landtmäteriförrättningar å vissa kronoegendomar	»	13,317: 53
» ersättning för kostnader för utarbetande af förslag till åtgärder för främjande af landets hästafvel	»	7,632: 61
» ersättning för kostnader för behandling af frågan om vidtagande af åtgärder med anledning af torparklassens tillbakagång	»	12,631: 15
» godtgörande af kostnader för svensk-ryska laxfiskekommissionen	»	608: 71
» ersättning för kostnader för utredning angående det svenska jordbrukets nuvarande afsättningsförhållanden	»	3,500: —
transport kronor		60,180: 28

till ersättning af kostnader för biträde inom jordbruksdepartementet för närmare utredning angående ordnande af kreditförhållandena vid det mindre jordbruket.....	»	transport kronor 60,180: 28	[94.]
» godtgörande af resekostnader åt docenten N. R. Wohlin för af honom företagen resa till Finland och Norge för utredning af vissa jordfrågor.....	»	2,009: 10	
» godtgörande af kostnader för sakkunniga för utredning angående anordnande af den högre landtbruksundervisningen.....	»	665: 58	
» ersättning af kostnader för utredning angående egnahemsfrågan m. m.	»	4,003: 70	
» ersättning åt innehafvaren af länsmansbostället Blackstad n:r 3 i Östergötlands län för mistad afkomst af exproprierad mark.....	»	12,518: 62	
» gäldande af utskylder för staten tillhöriga tomter å fiskelägena Hunnebostrand och Bovallstrand i Göteborgs och Bohus län.....	»	52: 85	
» ersättning af kostnader för veterinärinstitutets flyttning till dess nya lokaler.....	»	86: 10	
» ersättning af kostnader för flyttning af landtbruksstyrelsens ämbetslokaler.....	»	3,600: —	
» gäldande af byggnadsersättning åt skogstorpåre	»	4,224: 10	
» gäldande af förskjuten ersättning för exproprierad mark.....	»	12,500: —	
» gäldande af från förra regementsskrifvarbostället Grisbacka n:r 10 eller Hartviksgård utgående odlings- och häfdekostnad m. m.	»	199: 59	
» ersättning för kostnader för kommittén för utredning angående åtgärder, som kunna böra vidtagas för att åstadkomma en rätt vård af kronans och de under skogsstatens tillsyn ställda skogarna i Norrland och Dalarna.....	»	740: 73	
» godtgörande af kostnader till nämnden för bestämmande å kronans sida af arrendeavgift för kronans jordägarandel i grufva.....	»	17,376: 73	
» gäldande af lifräntor m. m. åt skogsarbetare m. fl.	»	241: 65	
	»	820: 30	
		transport kronor 119,219: 33	

[94.]		transport kronor 119,219: 33
	till gäldande af förskjuten ersättning för öfverbyggnad å förra militiebostället Gylle n:r 11 i Malmöhus län	» 6,964: 40
	» ersättning af förskjutna utgifter till vetenskapsakademien för dess befattning med nationalparker och naturminnesmärken m. m.	» 2,652: 19
	» gäldande af kostnader i anledning af undersökningar och utredningar för flottledens anordnande i Matkakoski fors i Torne älf m. m.	» 104: 75
	» godtgörande af kostnader för biträde inom jordbruksdepartementet vid beredande af vissa ärenden rörande ändringar i gällande skogslagstiftning	» 3,512: 91
	» gäldande af utgifven ersättning för vissa till kronan insynade byggnader å förra länsmansbostället Tjäfva eller Tiavad n:r 11 Frugård i Skaraborgs län	» 1,840: —
	» godtgörelse af kostnader för biträde inom jordbruksdepartementet vid beredande af vissa ärenden rörande ändringar i gällande jaktlagsstiftning m. m.	» 2,949: 92
	» gäldande af kostnader för utredning rörande storleken och värdet af kronans vattenrätt i vissa delar af dels den s. k. Slottsån dels ock Mörumså	» 1,160: 45
	» ersättning af kostnader för kommittén för verkställande af utredning angående vissa skogslagstiftningsfrågor	» 750: 32
	» ersättning af kostnader för utredning rörande förvaltning och skötsel af kronans och andra allmänna skogar i mellersta och södra delarna af riket m. m.	» 315: 34
	» gäldande af kostnader för uppgörande inom landtmäteristyrelsen af förslag till författning angående kartors upprättande m. m.	» 3,770: —
	» gäldande af kostnader för kommittén för utarbetande af förslag till förändrad lagstiftning angående fattigvården och lösdrifvares behandling	» 18,443: 72
	» ersättning af kostnader för upprättande af förslag till nybyggnad för landtmäteristyrelsen m. m.	» 1,250: —
	eller tillhopa kronor 162,933: 33.	

Med iakttagande af grundsatsen om anslags bestämmande till jämnt tal af kronor hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen [94.]

att till betäckande af ofvan omförmälda af statskontoret förskottsvis bestridda utgifter anvisa å extra stat för år 1913 ett anslag af 162,934 kronor.

Extra lönetillägg.

Under åberopande af hvad statsrådet och chefen för finansdepartementet förut denna dag till statsrådsprotokollet öfver finansärenden anført i fråga om beredande åt en del tjänstemän och betjante af extra lönetillägg för innevarande år, att uppföras i riksstaten för år 1913, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till beredande i enlighet med de i statsrådsprotokollet öfver finansärenden för denna dag angifna grunder af extra lönetillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjante vid under jordbruksdepartementet lydande verk och stater å extra stat för år 1913 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp af 5,000 kronor.

Statsrådets öfriga ledamöter instämde i hvad departementschefen sålunda hemställt.

Hans Maj:t Konungen tacktes därtill lämna bifall; och skulle utdrag af detta protokoll öfverlämnas till finansdepartementet såsom ledning vid författandet af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående statsverkets tillstånd och behof.

Ur protokollet:

Erland Falk.

[95.]
*Extra löne-
tillägg.*

Bilaga A.

Förteckning

öfver

Sveriges veterinärdistrikt

deras

tillsättning, löneförmåner m. m.

upprättad

1 december 1911.

Sveriges veteri-

L ä n	Distrikt	Station	Tjänstårsberäkning beviljad den:
Stockholms	Rimbo	Rimbo	29/3 1889 och 20/5 1896. Tjänstårsberäkning, be- gärd för delvis omorga- niserade distrikt, f. n. under Kungl. Maj:ts pröfning.
	Drottningholms	Drottningholm	
	Norrtälje	Norrtälje	
	Schebo	Schebo	
	Östhammars	Östhammar	
	Österåkers	Åkersberga	
	Sollentuna	Väsby	
	Långhundra	Husby	
	Södertälje	Södertälje	
Uppsala	Haninge	Tungelsta	
	Tierps	Tierp	1/6 1900.
	Häbo och Bro	Bålsta	
	Enköpings	Enköping	
	Olands	Österby bruk l. Dannemora järnvägsstation	
Södermanlands	Örsundsbro	Örsundsbro	
	Katrineholms	Katrineholm	31/5 1900.
	Eskilstuna	Eskilstuna	
	Mariefreds	Mariefred	
	Gnesta	Gnesta	
	Nyköpings	Nyköping	
	Malmköpings	Malmköping	
	Flens	Flen	
	Vingåkers	Vingåker	
	Strängnäs	Strängnäs	
	Björkviks	Björkvik	
	Trosa	Trosa	

när distrikt 1911.

Tjänsten tillsättes af:	Tid, för hvilken tjänsten tillsättes.	Löneförmåner
Länets veterinärstyrelse, som består af länsveterinären, två af landstinget och tre af ordförandena i veterinärnämnderna utsedda ledamöter jämte suppleanter	Tillsvidare med 6 månaders uppsägning.	Från <i>landstinget</i> 500 kr. + 125 kr. löneförhöjning, två ålderstillägg å 125 kr. efter 5 och 10 år. Från <i>hushållningssällskapet</i> 300 kr. + 75 kr. löneförhöjning två ålderstillägg å 75 kr. efter 5 och 10 år. Från <i>kommunerna</i> minst 300 kr., ett ålderstillägg å 100 kr. efter 5 år.
Ofvanstående organisation, föreslagen af veterinärstyrelsen och efter ändringar tillstyrkt af medicinalstyrelsen, är f. n. (december 1911) beroende på Kungl. Maj:ts pröfning.		
Landstingets förvaltningsnämnd efter af socknarna upprättadt förslag.	5 år.	Från landstinget 1,000 kr., kommunerna 500 kr. » » 470 „ » d:o 800 » 743.52 » » uppg. saknas » » 500 kr.
Distriktsveterinärnämnden, bestående af 5 ledamöter (2 valda af landstinget och 3 af hushållningssällskapet), antager, hvarefter Kungl. Maj:ts befallningshafvande utfärdar förordnande.	5 år.	1,000 kr. Lönen utgår med hälften från landstinget och hälften från hushållningssällskapet. Två ålderstillägg å resp. 200 och 300 kr. efter 5 och 10 år. 1,300 »

L ä n	Distrikt	Station	Tjänstårsberäkning beviljad den:
Östergötlands	Linköpings	Linköping	8/3 1909.
	Norrköpings	Norrköping	
	Motala	Motala	
	Skeninge	Skänninge	
	Söderköping	Söderköping	
	Vadstena	Vadstena	
	Lysings	Ödeshög	
	Risinge	Finspång	
	Tjällmo	Tjällmo	
	Vikbolands	Östra Husby	
	Åtvidabergs	Åtvidaberg	
	Boxholms	Boxholm	
	Kinda	Kisa	
Jönköpings	Ydre	Ydre	31/1 1908.
	Valdemarsviks ¹⁾	Valdemarsvik	
	Säfsjö	Säfsjö	
	Hvetlanda	Hvetlanda	
	Nässjö	Nässjö	
	Tranås	Tranås	
	Gränna	Gränna	
	Värnamo	Värnamo	
Kronobergs	Eksjö	Eksjö	10/7 1908.
	Mo härad	Röksberg, Mulseryd	
	Växjö	Växjö	
	Allbo härad	Alfvesta	
	Uppvidinge härad	Lenhofda	
	Kinnevalds och Konga härad	Tingsryd	
	Sunnerbo härad	Ljungby	

¹⁾ Distriktet ligger till största delen inom Kalmar län och finnes jämväl upptaget där jäml. Kungl. br. ¹⁰/7 1908.

Tjänsten tillsättes af:	Tid, för hvilken tjänsten tillsättes.	Löne förmåner
Länets veterinärstyrelse bestående af länsveterinären samt tre af landstinget utsedda ledamöter.	Uppgift saknas.	600 kr. 1,400 » 1,600 » 800 » Lönen utgår från landstinget. Ålderstillägg 200 kr. efter 10 år för alla distrikt utom Valdemarsvik, som har 100 kr.
Länets veterinärkommitté, som består af landstingets ordförande, länsveterinären, 9 af landstinget valda ledamöter (en för hvarje distrikt) samt 5 af hushållningssällskapet utsedda ledamöter.	5 år med 6 månaders uppsägning.	Från landstinget minst 1,000 kr., men om veterinären har ordinarie befattning i statens tjänst 800 kr. Från hushållningssällskapet minst 200 kr. Ålderstillägg efter 5 år minst 300 kr. Mindre bidrag från kommunerna.
Länets veterinärstyrelse, bestående af länsveterinären, 1 ledamot utsedd af länsstyrelsen, 2 af landstinget och 3 af hushållningssällskapets förvaltningsutskott.	Obestämd tid med 6 månaders uppsägning.	1,400 kr. 1,400 » 1,800 » 1,600 » 1,600 » Från landsting och hushållningssällskap. Smärre anslag från en del socknar.

L a n	Distrikt	Station	Tjänstårsberäkning beviljad den:
Kalmar Norra länsveterinärdistriktet	Västerviks	Västervik	} ¹⁰ / ₇ 1908.
	Vimmerby	Vimmerby	
	Aspelands	Målilla	} ¹⁶ / ₁₂ 1910.
	Valdemarsviks	Valdemarsvik	
	Mörtfors	Mörtfors	
Kalmar Södra länsveterinärdistriktet	Söderåkra	Söderåkra	} ³¹ / ₁ 1908.
	Ljungby-Vassmolösa	Ljungby l. Vassmolösa	
	Ryssby-Åby	Ryssby l. Åby	
	Mönsterås	Mönsterås	
	Oskarshamns	Oskarshamn	
	Högsby	Högsby	
	Borgholms	Borgholm	
	Mörbylånga	Mörbylånga	
Gottlands	Emmaboda	Emmaboda	} ¹⁶ / ₁ 1880. ²³ / ₁ 1885.
	Hemse	Hemse	
	Slite	Slite	} ²³ / ₂ 1895.
	Ronneby	Ronneby	
Blekinge	Lyckeby	Lyckeby	} ²³ / ₂ 1895.
	Karlshamns	Karlshamn	
	Jämshögs	Sölvesborg	
Kristianstads	Klippans	Klippan	} ³¹ / ₁₂ 1904.
	Ängelholms	Ängelholm	
	Kristianstads	Kristianstad	
	Båstads	Båstad	
	Brösarps	Brösarps	
	Simrishamns	Simrishamn	
	Tollarps	Tollarp	
	Hessleholms	Hessleholm	
	Östra Broby	Broby	
	Ingelstads	Hammenhög	

Tjänsten tillsättes af:	Tid, för hvilken tjänsten tillsättes.	Löneförmåner
Norra landstingsområdets gemensamma veterinärstyrelse (länsveterinären i norra distrikt. och fem för 5 år valda ledamöter (en från hvar distr.) med lika många suppleanter).	Obestämd tid med 6 månaders uppsägning.	Från landstinget 1,200 kr. med tre ålders-tillägg å 100 kr. efter 5, 10 och 15 års tjänst inom landstingsområdet.
Länets veterinärkommitté bestående af hushållningssällskapets förvaltningsutskott, ett af landstinget valdt ombud från hvar och ett af de 9 distrikten samt länsveterinären i södra länsveterinär-distriktet.	10 år.	Lönen, som utgår med $\frac{7}{10}$ från landstinget och $\frac{3}{10}$ från hushållningssällskapet, utgör 1,500 kr. utom för Oskarhamns distr., där den är 1,100 kr. (Från Oskarhamns stad tillkommer 200 kr. och från Döderhults kommun 150 kr.) Ålderstillägg å 500 kr. efter 10 år. — Borgholms distr. åtnjuter statsanslag med 500 kr.
Kungl. Maj:ts befallningshafvande.	Obestämd.	1,500 kr. från landstinget.
Länets veterinärkommitté med fem af landstinget för 3 år utsedda ledamöter.	5 år.	1,500 kr. från landstinget + 150 kr. till vikariatsarfvode under semester, beräknad till 14 dagar.
Länets veterinärstyrelse, bestående af sex ledamöter (länsveterinären, en utsedd af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, två af landstinget och två af hushållningssällskapets förvaltningsutskott).	5 år.	Lönen utgör 1,000 kr., som utgår med 300 kr. från landstinget, 300 kr. från hushållningssällskapet och 400 kr. från kommunerna.

L a n	Distrikt	Station	Tjänstårsberäkning beviljad den:
Malmöhus	Hörby	Hörby	28/1 1903.
	Teckomatorps	Teckomatorp	
	Höganäs	Höganäs	
	Löberöds	Löberöd	
	Mörarps	Mörarp	
	Svedala	Svedala	
	Hvällinge	Hvällinge	
	Veberöds	Veberöd	
	Tågarps	Tågarp	
	Kjällinge	Kjällinge	
	Eslöfs	Eslöf	
	Staffanstorps	Staffanstorp	
	Anderslöfs	Anderslöf	
	Skurups	Skurup	
	Ystads	Ystad	
	Sjöbo	Sjöbo	
Hallands	Kungsbacka	Kungsbacka	19/1 1883.
	Varbergs	Varberg	
	Höks härads	Laholm	
	Halmstads o. Tönnersjö	Halmstad	22/8 1907.
	Ullareds	Ullared	
	Årstads och Faurås	Falkenberg	9/11 1908.
Göteborgs och Bohus	Göteborgs	Göteborg	26/3 1887.
	Inlands västra	Kungälf	
	Uddevalla	Uddevalla	
	Sunnervikens	Munkedal	
	Norrvikens södra	Orrekläpp	15/12 1899.
	Norrvikens norra	Strömstad	
	Orusts och Tjörns	Varekil	8/8 1903.

L ä n	Distrikt	Station	Tjänstårsberäkning beviljad den:
Älfsborgs	Alingsås	Alingsås	18/1 1908.
	Väne	Trollhättan	
	Flundre och Bjärke	Upphärad	
	Ale	Älfängen	
	Sundals och Nordals	Mellerud	
	Valbo	Färgelanda	
	Vedbo	Bengtsfors	
	Tössbo	Åmål	
	Borås	Borås	
	Gärsene	Ljung	
	Marks	Skene	
	Vedens	Borås el. Fristad	
	Ridvägs	Ulricehamn	
	Kinds	Svenljunga	
Skaraborgs	Sköfde	Sköfde	1/6 1900.
	Vartofta	Vartofta	15/7 1904.
	Falköpings	Falköping	20/10 1908.
	Hjärpås	Hjärpås l. Lidköping	
	Valle	Skara, Varnhem l. Axvall	(20/7 1910).
	Skånings	Kvänum l. St. Hof	28/7 1910.
	Åse och Wiste	Grästorp	
Värmlands Södra länsveterinärdis- triktet	Färnebo	Filipstad	28/7 1910.
	Näs	Säffle	
	Kristinehamns	Kristinehamn	
	Visnums	Närheten af Värmlands— Säby järnvägsstation	
	Skönneruds	Skönnerud	
	Nordmarks	Årjeng	
	Arvika	Arvika	
	Gillbergs	Närheten af Högsäter	
	Kils	Kil	
	Deje	Deje	

Tjänsten tillsättes af:	Tid, för hvilken tjänsten tillsättes.	Löneförmåner
Länets veterinärstyrelse, bestående af fyra ledamöter (länsveterinären, en utsedd af landstinget, en af norra och en af södra hushållningssällskapet).	Tillsvidare med 6 månaders uppsägning.	Från landstinget 1,000 kr. jämte två ålders- tillägg å 100 kr. efter 5 och 10 år. Från norra hushållningssällskapet 200 kr. (i Vedbo distr. 400 kr.) Fri bostad och sjukstall eller 400 kr. i hyresbidrag. Till distrikt, som håller bostad, utbetalar landstinget 400 kr. Pensionsrätt. Löneförmånerna lika med här ofvan med undantag af att intet bidrag utgår från södra hushållningssällskapet.
Länets veterinärstyrelse (läns- veterinären, en ledamot utsedd af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, två af landstinget och två af hus- hållningssällskapet).	5 år med 6 månaders uppsägning.	1,200 kr. utgående från landsting och hus- hållningssällskap med hälften hvardera. Två ålderstillägg å 150 kr. efter 5 och 10 år.
Länets veterinärstyrelse, be- stående af fyra ledamöter: en utsedd af Kungl. Maj:ts befallninghafvande, två af landstinget, länsveterinären i södra länsveterinärdistriktet.	Uppgift saknas.	1,500 kr. från landstinget. Två ålderstillägg å 300 kr. efter 5 och 10 års tjänst inom länet. Efter 5 år vikariatersättning å 150 kr., beräknad för 14 dagars semester.

L a n	Distrikt	Station	Tjänstårsberäkning beviljad den:
Värmlands Norra länsveterinärdis- triktet	Öfre Älfdals	Närh. af Dalby kyrka	} ²⁸ / ₇ 1911.
	Nedre Älfdals	» Råda »	
	Fryksdals härads nedre tingslags	Sunne	
Örebro	Ljusnarsbergs	Kopparberg	} ¹⁹ / ₉ 1880.
	Askersunds	Askersund	
	Edsbergs	Fjugesta	
	Grythytt	Grythytted	
	Nora	Nora	} ⁶ / ₁₉ 1890.
	Askers	Odensbacken	
	Fellingsbro	Fellingsbro	¹⁸ / ₁ 1895.
	Hallsbergs	Hallsberg	⁶ / ₅ 1898.
	Lindesbergs	Lindesberg	} ¹⁰ / ₉ 1880.
	Karlskoga	Karlskoga	
Västmanlands	Örebro och Glansham- mars	Örebro	²³ / ₈ 1910.
	Köpings	Köping	} ¹⁰ / ₉ 1880.
	Norbergs	Norberg	
	Sala	Sala	¹⁰ / ₃ 1882.
	Simtuna	Simtuna	¹⁰ / ₉ 1880.
	Kungsörs	Kungsör	¹⁸ / ₇ 1894.
Kopparbergs Dalarnes öfre länsveteri- närdistrikt	Östervåla	Närh. af Östervåla kyrka	¹⁸ / ₃ 1896.
	Älfdalens	Älfdalen	¹⁷ / ₂ 1894.
	Orsa	Orsa	²⁹ / ₂ 1895.
	Malungs	Malung	²⁸ / ₁ 1903.
	Lima och Transtrands	Transtrand	¹ / ₅ 1903.
	Rättviks	Rättvik	⁷ / ₂ 1908.

Tjänsten tillsättes af:	Tid, för hvilken tjänsten tillsättes.	Löneförmåner
Länets veterinärstyrelse, bestående af fyra ledamöter: en utsedd af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, två af landstinget, länsveterinären i södra länsveterinärdistriktet.	Uppgift saknas.	1,500 kr. från landstinget. Två ålderstillägg à 300 kr. efter 5 och 10 års tjänst inom länet. Efter 5 år vikariatsersättning à 150 kr. beräknad för 14 dagars semester.
Veterinären antages af deputerade eller delegerade, utsedda å kommunalstämmorna utom i Fellingsbro (och Ljusnarsberg enligt länsveterinärens uppgift), där han väljes direkt å kommunalstämma.	I Askers, Edsbergs och Fellingsbro distr. på 5 år med 6 månaders uppsägning. Eljes obestämd tid med 6 månaders uppsägning.	500 kr. från landstinget, 500 kr. frånushållningssällskapet samt 1,050 kr. från resp. distrikt. Ljusnarsbergs distr. betalar 2,150 kr. från kommunerna (dessutom 550 kr. personligt lönetillägg efter 25 år) och Fellingsbro 1,300 kr. Örebro och Glanshammars distr. betalar 89 kr. från kommunerna och 110 kr. från hrr Burén & Nachmansson.
Särskild bestyrelse för hvarje distrikt, bestående af tre eller fem ledamöter, valda af kommunerna.	Obestämd tid med 3—12 månaders uppsägning. I Kungsör för hela tjänstetiden.	1,000 kr. } 600 » } 600 » } 1,000 » } 600 » } 1,200 » } Fr. landst. o. hus hållningssällsk. (pr hemman) 728.50 fr. kommunerna (8 kr. 795 » kommunerna. 797.60 » 578.72 » 200 » Fri bost.
Veterinären väljes å kommunalstämma.	5 år.	3,000 kr., ålderstillägg 500 kr. efter 10 år (skogsmedelsfonden). 2,500 kr., ålderstillägg 500 kr. efter 15 år (skogsmedelsfonden).
Kungl. Maj:ts befallningshafvande tillsätter på förslag af socknarnas delegerade.	Obestämd tid med 3—6 månaders uppsägning.	Från landst. 500 kr., kommunen 1,200 kr. » 500 » » 1,500 » Fri bostad. Från landst. 500 » » 1,500 »

L ä n	Distrikt	Station	Tjänstårsberäkning. beviljad den:
Kopparbergs Dalarnes nedre länsve- rinärdistrikt	Husby	Dala Husby	¹⁷ / ₆ 1885.
	Hedemora	Hedemora	¹⁸ / ₈ 1880.
	Folkare härads	Fors station	¹⁸ / ₁₂ 1896.
	Smedjebackens	Smedjebacken	²² / ₃ 1901.
	Grangärde	Sunnansjö	³¹ / ₁₃ 1900.
	Leksands	Leksand	²² / ₃ 1901.
Gäflborgs Gästrikland	Gysinge	Gysinge	} ¹⁸ / ₁₁ 1881.
	Storviks	Storvik	
Gäflborgs Hälsingland	Söderhamns	Söderhamn	} ¹⁸ / ₁₁ 1881.
	Bollnäs	Bollnäs	
	Bergsjö	Bergsjö	
	Hudiksvalls	Hudiksvall	
Västernorrlands Ångermanland	Sollefteå	Sollefteå	} ²⁸ / ₈ 1884.
	Örnsköldsviks	Örnsköldsvik	
	Skogs	Skog	²⁴ / ₃ 1904.
	Fjällsjö	Backe	
	Nylands	Nyland	³¹ / ₁ 1908.
	Ramsele och Edsele	Ramsele kyrkobygd	¹⁰ / ₈ 1910.
Västernorrlands Medelpad	Torps	Fränsta	²⁸ / ₃ 1884.
	Vifstavarfs	Vifstavarf	³¹ / ₁ 1908.
Jämtlands Jämtland	Ragunda	Ragunda	} ³⁰ / ₁₂ 1905.
	Ströms	Strömsund	
	Offerdals	Änge	¹⁸ / ₁₁ 1910.
	Föllinge	Föllinge kyrkobygd	
Jämtlands Härjedalen	Bergs	Svenstavik	} ³⁰ / ₁₂ 1905.
	Underåkers	Mörsil	
	Hede	Hede	

Tjänsten tillsättes af:	Tid, för hvilken tjänsten tillsättes.	Löneförmåner
Antingen af en kommitté utsedd af kommunalnämnden eller af kommunalstämman, eller ock direkt på kommunalstämman.	Obestämd tid med 6 månaders uppsägning, 3 år.	Fr. kommunerna 950 kr.) » » 1,250 » » » 1,575 » » » 1,900 » » » 1,500 » » » 950 » Fr. landstinget 500 kr.
Hushållningssällskapets förvaltningsutskott.	5 år med 6 månaders uppsägning	Lönen är 1,500 kr. årligen, utgående med hälften från landstinget och hälften från hushållningssällskapet.
Hushållningssällskapets förvaltningsutskott.	5 år med 6 månaders uppsägning.	
Kungl. Maj:ts befallningshafvande.	Obestämd tid.	Lönen är 1,300 kr. och utgår från landstinget. Ålderstillägg (två st.) å 500 kr. efter 10 och 15 år. För Ramsele och Edsele distr. tillkommer 500 och 200 kr. från kommunerna, och för Torps 450 kr. hyresbidrag (personligt).
Kungl. Maj:ts befallningshafvande.	Obestämd tid.	
Länets veterinärstyrelse, bestående af fyra ledamöter (en utsedd af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, två af landstinget samt länsveterinären i Jämtlands länsveterinärdistrikt).	5 år. 5 år.	1,700 kr.) 1,500 » 1,500 » 1,500 » Fr. kommun 475 kr. » » 300 » » » 200 » » » uppgift saknas. Från landstinget. 1,500 » 150 kr. (hyresbidrag) 1,500 » 200 » 1,800 » 250 »

L ä n	Distrikt	Station	Tjänstårsberäkning beviljad den:
Västerbottens Södra länsveterinärdis- triktet	Nordmalings Åsele Lycksele	Nordmaling Åsele Lycksele	} 8/5 1903.
Västerbottens Norra länsveterinärdis- triktet	Nysätra Norsjö Byske	Ånäset Norsjö Byske	
Norrbottnens Södra länsveterinärdis- triktet	Kalix Piteå Boden Arvidsjaur Jockmock Gällivare	Nederkalix Öjebyn Boden Arvidsjaur Jockmock Gällivare	} 23/9 1909.
Norrbottnens Norra länsveterinärdis- triktet	Pajala	Pajala	

Tjänsten tillsättes af:	Tid, för hvilken tjänsten tillsättes.	Löneförmåner			
Kungl. Maj:ts befallningshafvande efter förslag af resp. distriktens veterinärstyrelser.	5 år.	1,000 kr.	800 kr.	Fr. kommunerna.	Två ålderstillägg å 300 kr. efter 5 och 10 år.
		1,000 >	1,000 >		
		1,000 >	1,000 >		
Kungl. Maj:ts befallningshafvande efter förslag af resp. distriktens veterinärstyrelser.	5 år.	800 >	1,100 >	Från landstinget.	1,200 kr. pension vid 60 lefnads- och 30 tjänstår.
		1,000 >	1,000 >		
		800 >	800 >		
Kungl. Maj:ts befallningshafvande efter förslag af de resp. distriktens veterinärstyrelser och efter vederbörande länsveterinärs hörande.	5 år.	1,600 kr.		Från landstinget.	
		1,600 >			
		1,600 >			
		2,000 >	Hyresbidrag fr. kommun 500 kr.		
		2,000 >	> > > 600 >		
		2,000 >	> > > 500 >		
	5 år.	2,000 >	> > > 400 >		

Bilaga B.

Underhållskostnad i öre per vägfyck i de särskilda väghållningsdistrikten enligt kol. 22 i 1909 års vägstatistik, utan afseende å det extra statsbidraget.

		0—9.9	10—19.9	20—29.9	30—39.9	40—49.9	50—59.9	60—69.9	70—79.9	80—
Stockholms	län	5	9	10	1	—	—	—	—	—
Uppsala	»	—	6	10	—	1	—	—	—	—
Södermanlands	»	1	8	1	—	—	—	—	—	—
Östergötlands	»	2	19	9	1	1	—	—	—	—
Jönköpings	»	1	5	2	1	— (1)	—	1 (0)	—	—
Kronobergs	»	1	3	2	—	—	—	—	—	—
Kalmar	»	2	9	1	1	—	—	—	—	—
Gottlands	»	—	—	2	—	—	—	—	—	—
Blekinge	»	1	4	1	1	1	—	—	—	—
Kristianstads	»	—	2	7	—	— (1)	1 (0)	—	—	—
Malmöhus	»	1	5	5	1	1	1	—	—	—
Hallands	»	—	3	3	1	—	1	—	—	—
Göteborgs och Bohus	»	4	4	7	3	1	2	—	—	—
Älfsborgs	»	—	8 (9)	8 (7)	2	2	—	—	—	—
Skaraborgs	»	—	11	4	3	—	—	—	—	—
Värmlands	»	1	9	6	—	—	—	—	—	—
Örebro	»	7	10	1	—	—	—	—	—	—
Västmanlands	»	1	5	3	4	—	—	—	—	—
Kopparbergs	»	7	13	5	2	—	—	—	—	—
Gäfleborgs	»	3	3	3	1	—	—	—	—	—
Västernorrlands	»	—	8	5	5	—	—	—	—	—
Jämtlands	»	—	3	2 (5)	6	1 (0)	2 (0)	1	—	—
Västerbottens	»	1	1	7 (9)	2	3 (1)	1 (2)	2 (1)	—	—
Norrbottens	»	1	1	3 (4)	2 (1)	2 (3)	2	2 (3)	1 (0)	2 (1)
Summa 364 distrikt		39	149	107	37	13	10	6	1	2
Om extra statsbidraget medräknas, ändras slutsummorna, på sätt i tabellen anmärkts inom paranteser, till.....		39	150	112	36	13	8	5	—	1

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Ordinarie anslag.

	Sid.
1. Landtbruksstyrelsen	2
2. Landthushållsskolor	2
3. Landtbruks- och landtmannaskolor	17
4. Höjning af anslaget till reseunderstöd för landtbrukets studerande	24
5. Befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar	29
6. Civila veterinärstipendiater	34
7. Omorganisation af landets distriktsveterinärväsende	36
8, 9. Fiskerinäringens understöd	72
10. Skogsundervisning och skogshushållning i allmänhet	103
11. Landtmäteristaten	106
12. Rikets allmänna kartverk	112
13. Sveriges geologiska undersökning	166
14. Skrifmaterialier och expenser	166
15. Tryckningskostnader	167

Extra anslag.

16. Provisorisk lönereglering för departementet	169
17. Aflöning åt ytterligare en kanslisekreterare inom jordbruksdepartementet	170
18. Arfvode åt extra föredragande inom jordbruksdepartementet m. m.	171
19. Byggnadsarbeten m. m. vid Alnarp	172
20. Byggnadsarbeten vid landtbruksinstitutet vid Ultuna	185
21. Byggnadsarbeten vid Ultuna landtbruksskola och egendom	186
22. Undervisningsmaterieil för landtbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp	186
23. Fredrika-Bremer-förbundets landthushållningsskola vid Rimforsa	187
24. Landthushållningsskolan vid Brogård	189
25. Kringresande jordbrukskonsulenter	193

	Sid.
26. Vandringsrättare	197
27. Utbildningskurser för kontrollassistenter	197
28. Utbildningskurser för ladugårdsförmän	199
29. Veterinärbakteriologiska anstalten	208
30. Veterinärinstitutet	220
31. Bidrag till kostnaderna för allmänna landtbruksmöten	227
32. Prisbelöningar vid allmänna landtbruksmöten	227
33. Redskapsprofningsanstalter	231
34. Kemiska stationer	248
35. Kemisk växtbiologisk anstalt inom Norrbottens län	248
36. Frökontrollanstalter	254
37. Åtgärder för befordrande af inhemsk fröodling	256
38. Statskonsulent i fröodling	258
39. Sveriges utsädesförening	258
40. Stipendiat i boskapsskötsel och mejerihushållning	272
41. Anställande af torfingenjörer och torfassistenter	273
42. Torfskolan vid Markaryd	273
43. Åtgärder för att främja tillgodogörandet af den i landets torfmossor befintliga bränsletillgång m. m.	275
44. Svenska mosskulturföreningen	276
45. Åtgärder för höjande af det mindre jordbruket	277
46. Statskonsulent för det mindre jordbruket	279
47. Åtgärder för främjande af en ordnad bokföring vid mindre jordbruk	279
48. Fortgående smörprofningar m. m.	280
49. Fjäderfäafvelns befrämjande	283
50. Afvelscentra för nötboskap	284
51. Anslag till främjande af nötboskapsafveln inom Norrbottens län	285
52. Åtgärder för svinafvelns höjande	285
53. Jordbruksstatistiken	287
54. Nybyggnad för entomologiska afdelningen vid centralanstalten för jordbruks- försök	326
55. Extra personal vid Flyinge hingstdepå	326
56. Andre instruktör i husslöjd	327
57. Underhålls- och driftkostnad för ett fartyg för hydrografisk-biologiska hafsundersökningar m. m.	327
58. Försäkring af fartyget Skagerak	330
59. Hydrografisk-biologiska undersökningar af de Sverige omgivande hafven	332
60. Undervisningskurser i navigation för bohuslänska fiskare	335
61. Södra Sveriges fiskeriförening	344

	Sid.
62. Underhålls- och driftkostnader för Eystrasalt	351
63. Ett armeradt ångfartygs stationerande under vintermånaderna vid rikets kuster till ordning och skydd vid fisket	355
64. Nybyggnader för en fiskodlingsanstalt vid Motala m. m.	357
65, 66. Anslag till byggande af vissa fiskehamnar	370
67. Hydrografiska undersökningar af Sveriges färskvatten	376
68. Extra lärarkrafter vid skogsinstitutet	383
69. Hammarsebo skogsskola	384
70. Uppförande af nybyggnader för skogsundervisningens behof m. m.	386
71. Distriktslandtmätarens tjänsteresor	387
72. Landtmäteriundervisningen	387
73. Reparation och renovation af kartor i länens landtmäterikontor	388
74. Anskaffande till landtmäterikontoret i Umeå af kopior utaf vissa skiftes- kartor med tillhörande handlingar	391
75. Utvidgning af Skaraborgs läns landtmäterikontor	403
76. Nya registratur och arkivens ordnande i landtmäterikontoren	405
77, 78. Rikets allmänna kartverk	411
79. Anslag till Sveriges geologiska undersöknings fältarbeten m. m.	411
80. Nybyggnad för Sveriges geologiska undersökning	411
81. Kostnad för vägdelningar	413
82. Särskildt understöd till synnerligt betungade väghållningsdistrikt	413
83. Förekommande och hämmande af tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen ...	429
84, 85. Norrländska afdikningsanslaget. Allmänna afdikningsanslaget	433
86. Reglering af flottleder	440
87. Skogsvårdsstyrelsernas verksamhet	441
88. Skogsodlingens befrämjande	441
89. Jordförmedlingsbyråer för egnahemslånerörelsen	442
90. Statsbidrag till fraktagifter för kalk	444
91. Befrämjande af afsättningen i utlandet af alster af svenskt landtbruk och dess binäringar äfvensom fiskerinäringen	451
92. Internationella landbruksinstitutet i Rom	454
93. Svenska fattigvårdsförbundet	454
94. Ersättning för af statskontoret gjorda förskott	456
95. Extra lönetillägg	459
Bilaga A. Förteckning öfver Sveriges veterinärdistrikt	461
Bilaga B. Tabell öfver underhållskostnaden i öre per vägfyrk i de särskilda väghållningsdistrikten	478

Tionde hufvudtiteln.

*Utdrag af protokollet öfver finansärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
13 januari 1912.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 BERG,
 BERGSTRÖM,
 friherre ADELSSVÄRD,
 PETRÉN,
 STENSTRÖM,
 LARSSON,
 SANDSTRÖM.

Sedan de till tionde hufvudtiteln hörande frågor blifvit på föredragning af vederbörande departementschef pröfvade, anhöll chefen för finansdepartementet, statsrådet friherre Adelswärd, att få anmäla de frågor som rörde regleringen af

tionde hufvudtiteln,

innefattande pensions- och indragningsstaterna.

Bihang till Riksd. prot. 1912. 1 Saml. 1 Afd.

Hvad först angick

pensionsstaten,

erinrade departementschefen, att Kungl. Maj:t, enligt finansdepartementet tillhandakomna protokollsutdrag, förut beslutit aflåtande till Riksdagen af följande framställningar, nämligen:

på *landtförsvarsdepartementets* föredragning:

(se *bil. 1* vid detta prot. sid. 20)

[1.]

*Höjning af
statsbidraget
till pensione-
ring af änkor
och barn efter
befäl och
underbefäl
vid armén.*

att höja det under riksstatens tionde hufvudtitel å ordinarie stat uppförda anslaget för bidrag till pensionering af änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén,

nu	kronor 119,812:—
med	» 917:—
till	kronor 120,729:—

på *sjöförsvarsdepartementets* föredragning:

(se *bil. 2* vid detta prot. sid. 23)

[2.]

*Höjning af
anslaget för
bidrag till
flottans pen-
sionskassas
gratalfond.*

att höja det under riksstatens tionde hufvudtitel å ordinarie stat uppförda anslaget för bidrag till flottans pensionskassas gratalfond,

nu	kronor 25,000:—
med	» 1,000:—
till	kronor 26,000:—

[3.]

*Pension till
förra båtsmän-
nen P. O.
Svensson Art
och O. Olsson
Långbro,
(Långbo).*

(se *bil. 3* vid detta prot. sid. 26)

att förra båtsmännen vid Blekinge 1:a kompani nr 84 *Per Otto Svensson Art* och vid Norrlands 1:a kompani nr 75 *Olof Olsson Långbro (Långbo)* må tilldelas pension såsom hade de tjänat i tjugu år från tjugu års ålder räknadt;

på *ecklesiastikdepartementets* föredragning:

(se *bil. 4* vid detta prot. sid. 63)

[4.]

*Höjning af bi-
draget till döf-
stumlärnas
pensionsanstalt.*

att höja det på ordinarie stat under tionde hufvudtiteln under rubrik »Bidrag till döfstumlärnas pensionsanstalt» uppförda förslagsanslag från 30,000 kronor till 35,000 kronor eller med 5,000 kronor.

(se bil. 4 vid detta prot. sid. 64)

att de vid den allmänna folkundervisningen anställda lärare och lärarinnor i slöjd, hvilka erhålla minst samma aflöning som författningsenligt tillkommer småskollärarinnor, må, därest till deras aflönande erhålles statsbidrag och de meddela undervisning minst 20 timmar i veckan, under iakttagande i tillämpliga delar af föreskrifterna i reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt vinna delaktighet i nämnda anstalt.

[5.]

Ålderdomsunderstöddå lärare och lärarinnor i slöjd.

Härefter anförde chefen för finansdepartementet, statsrådet friherre Adelswärd ytterligare:

Från och med år 1908 har å riksstaten under tionde hufvudtiteln varit uppfördt ett förslagsanslag å 100,000 kronor till pensionering af civila tjänstinnehafvare.

[6.]

Höjning af anslaget till pensionering af civila tjänstinnehafvare.

Detta anslag har år för år allt mera öfverskridits och en höjning af detsamma bör icke längre uppskjutas.

De närmare omständigheter, som härvid böra komma i betraktande, torde jag framdeles få närmare utveckla i sammanhang med förslag till proposition till Riksdagen i ämnet.

I afbidan härå hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att beräkna förslagsanslaget till pensionering af civila tjänstinnehafvare, nu 100,000 kronor, med ett till 600,000 kronor förhöjdt belopp.

Ökningen under denna stat utgöres således af		
höjning af bidraget till pensionering af änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén ... kronor		917: —
höjning af anslaget för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond	»	1,000: —
höjning af bidraget till döfstumlärarnas pensionsanstalt	»	5,000: —
höjning af anslaget till pensionering af civila tjänstinnehafvare	»	500,000: —

Vid bifall till de, enligt hvad ofvan nämnts, framställda förslag komma således de ordinarie anslagen till pensionsstaten, i nu gällande riksstat upptagna till sammanlagdt

» 2,649,428: —

att sluta å ett belopp af kronor 3,156,345: —

Beträffande därefter

indragningsstaten,

erinrade departementschefen om Kungl. Maj:ts på nedannämnda departements föredragning förut fattade beslut om aflåtande till Riksdagen af följande framställningar, nämligen:

på *justitiedepartementets* föredragning:

(se *bil. 5* vid detta prot. sid. 83)

[7.]

*Pension för
kronohäktes-
föreståndaren
L. G. Larsson.*

att föreståndaren vid kronohäktet i Lycksele *Lars Gustaf Larsson* må från och med månaden näst efter den, hvarunder han erhåller afsked från sin befattning, under sin återstående lifstid åtnjuta från allmänna indragningsstaten en årlig pension af niohundra kronor;

(se *bil. 5* vid detta prot. sid. 85)

[8.]

*Pension för
fängelse-
kokerskan
Kajsa Svens-
dotter.*

att kokerskan vid straffängelset i Växjö *Kajsa Svensdotter* må från och med månaden näst efter den, hvarunder hennes anställning upphör, under sin återstående lifstid åtnjuta från allmänna indragningsstaten en årlig pension af tvåhundratrettio kronor;

på *utrikesdepartementets* föredragning:

(se *bil. 6* vid detta prot. sid. 87)

[9.]

*Pension åt
envoyén J. A.
W. Grip.*

att envoyén *Johan Anton Wolff Grip* må från och med den 1 januari 1912 under sin återstående lifstid åtnjuta från allmänna indragningsstaten en årlig pension af 6,000 kronor;

(se *bil. 7* vid detta prot. sid. 90)

[10.]

*Pension åt
kontors-
biträdet vid
konsulatet i
Köpenhamn
A. C. Bang.*

att kontorsbiträdet vid svenska konsulatet i Köpenhamn *Andreas Christian Bang* må från och med månaden näst efter den, hvarunder han entledigas från nämnda befattning, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af 2,400 kronor;

på *landtförsvarsdepartementets* föredragning:

(se *bil. 8* vid detta prot. sid. 93)

att förre fästningsbyggnadsarbetaren *Karl Gustaf Andersson* må erhålla en årlig pension af trehundra kronor å allmänna indragningsstaten, att utgå från och med månaden näst efter den, då han erhåller afsked från sin anställning som renhållningskarl vid kommandantskapet å Karlsborg;

[11.]

Pension
åt förre
fästnings-
byggnads-
arbetaren

K. G. Andersson.

(se *bil. 9* vid detta prot. sid. 95.)

att vaktmästaren vid intendenturkåren, förrådsvaktmästaren vid Kalmar regemente *Samuel Johan Hultgren* må från och med månaden näst efter den, hvarunder han, sedan han uppnått den för erhållande af gratial från Vadstena krigsmanshushus kassa stadgade ålder, entledigas från sin befattning, under sin återstående listid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till så stort belopp, att densamma jämte det honom tillkommande gratial från berörda kassa uppgår till 360 kronor årligen eller alltså 211 kronor;

[12.]

Pension åt
vaktmästaren
vid intenden-
turkåren *S. J.
Hultgren.*

på *sjöförsvarsdepartementets* föredragning:

(se *bil. 10* vid detta prot. sid. 100.)

att fortifikationsarbetaren *Nils Johansson* må från och med månaden näst efter den, då han entledigas från sin anställning vid fortifikationsarbetena i Karlskrona, under sin återstående listid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af trehundra kronor;

[13.]

Pension
till fortifika-
tionsarbetaren
*Nils Johans-
son.*

(se *bil. 11* vid detta prot. sid. 103.)

att förre båtsmannen *Per Otto Åkesson Byman* må från och med år 1912 å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig tilläggspension af 286 kronor;

[14.]

Tilläggspension åt
förre båts-
mannen *P. O.
Åkesson By-
man.*

(se *bil. 12* vid detta prot. sid. 109.)

att lektorn vid sjökrigsskolan, filosofie doktorn *Johan Adolf Bruun* skall den 1 juli 1913 uppföras å allmänna indragningsstaten med rätt till de aflöningsförmåner, af hvilka han vid öfverflyttningen är i åtnjutande, efter afdrag dock för hvad som motsvarar den pensionsavgift, han jämlikt bestämmelserna i lagen angående civila tjänstnehafvares

[15.]

Lektor
vid sjökrigs-
skolan *J. A.
Bruuns* öfver-
flyttning å in-
dragningsstat.

rätt till pension den 11 oktober 1907 eljest haft att erlægga, samt med skyldighet dels att, i händelse han efter förflyttningen till indragningsstaten erhåller annan ordinarie befattning å rikets, Riksdagens eller kommuns stat, i allo frånträda aflöningsförmånerna å indragningsstaten, såvida de understiga eller äro lika med de nya aflöningsförmånerna samt, därest aflöningsförmånerna å indragningsstaten öfverstiga berörda nya aflöningsförmåner, vidkännas mot de senare svarande afdrag, dels ock att, när han, kvarstående å indragningsstaten, uppnått 65 lefnadsår, åtnöjas med pension å indragningsstat motsvarande den del af de till honom från och med år 1912 utgående aflöningsförmåner, som äro att hänföra till lön och ålderstillägg;

(se *bil. 13* vid detta prot. sid. 113)

[16.]
Pension å
allmänna in-
dragningssta-
ten för lära-
ren i kemi vid
sjökrigsskolan
C. A. Nord-
ström.

att civilingenjören *Carl Adolf Nordström* må under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af 900 kronor, att utgå från och med månaden näst efter den, hvarunder han varder entledigad från lärarbefattningen i kemi vid sjökrigsskolan;

på *civildepartementets* föredragning:

(se *bil. 14* vid detta prot. sid. 116)

[17.]
Pension åt
tjänstförrät-
tande byrå-
ingenjören af
första klass
vid statens
järnvägar
A. H. Larson.

att tjänstförrättande byråingenjören af första klass vid statens järnvägar *Anders Henrik Larson* må från och med månaden näst efter den, då hans anställning vid statens järnvägar upphör, under sin återstående lifstid åtnjuta en årlig pension från allmänna indragningsstaten till belopp af 2,100 kronor;

(se *bil. 14* vid detta prot. sid. 118)

[18.]
Pension åt
extra polis-
mannen vid
statens järn-
vägar
J. Jansson.

att extra polismannen vid statens järnvägar *Johan Jansson* må från och med månaden näst efter den, då hans anställning vid statens järnvägar upphör, under sin återstående lifstid åtnjuta en årlig pension från allmänna indragningsstaten till belopp af 500 kronor;

på *ecklesiastikdepartementets* föredragning:

(se *bil. 4* vid detta prot. sid. 29)

[19.]
Personlig pro-
fessur för
docenten T.
Svedberg.

att *dels* medgifva, att för docenten i kemi filosofie doktorn *Theodor Svedberg* må vid universitetet i Uppsala inrättas en personlig professur

i fysikalisk kemi, med skyldighet för Svedberg ej mindre att i tillämpliga delar vara underkastad de för universitetsprofessorer i allmänhet för åtnjutande af nu gällande aflöningsförmåner stadgade villkoren och bestämmelserna än äfven att vid den ålder, då annan universitetsprofessor är skyldig att afgå från tjänsten, mot åtnjutande af pension, beräknad efter samma grunder som stadgats beträffande öfriga universitetsprofessorer, frånträda sin professur, *dels ock* för berörda ändamål på allmänna indragningsstaten till årlig aflöning åt Svedberg anvisa ett belopp af 3,700 kronor, däraf 1,200 kronor skola, tillika med de från C. F. Liljewalchs fond för personliga professurer vid Uppsala universitet till aflöning vid professuren utgående medel, utgöra lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte ett ålderstillägg å 600 kronor efter 5 års tjänstgöring;

(se bil. 4 vid detta prot. sid. 40)

att förre ritmästaren vid universitetet i Uppsala *Carl Gustaf Holmgren* må från och med den 1 oktober 1911 under sin återstående listid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af 500 kronor;

[20.]
Pension för
förre rit-
mästaren vid
universitetet i
Uppsala C. G.
Holmgren.

(se bil. 4 vid detta prot. sid. 44)

att preparatorn vid anatomisk-histologiska institutionen vid universitetet i Lund *Otto Mattson* må äga att från och med den 1 januari 1913, så länge han kvarstår i sin nuvarande befattning, å allmänna indragningsstaten uppbära ett personligt lönetillägg till belopp af 500 kronor;

[21.]
Personligt
lönetillägg
åt
preparatorn
O. Mattson.

(se bil. 4 vid detta prot. sid. 47)

att föreskrifva, att beloppet af den i staten för högre lärarinneseminarier nu uppförda aflöning till en adjunkt 3,000 kronor, skall, under förutsättning att adjunktsbefattningen från och med år 1913 uteslutes ur nämnda stat samt att nuvarande innehafvaren af adjunktsbefattningen *Erik Gustaf Jonas Lilljebjörn* vid sagda års ingång kvarstår i densamma, från samma tid till Lilljebjörn utgå å allmänna indragningsstaten, med rätt för Lilljebjörn att på sätt hittills ägt rum upp-

[22.]
Adjunkten vid
högre lära-
rinnesemi-
nariet E. G. J.
Lilljebjörns
öfverflyttning
å allmänna
indragnings-
staten.

bära honom tillkommande ålderstillägg och hyresbidrag samt att i öfrigt enligt fastställda föreskrifter åtnjuta sina aflöningsförmåner men utan ändring i gällande bestämmelser rörande Lilljebjörns pensionering;

(se *bil. 4* vid detta prot. sid. 48)

[23.] att läraren i modellering vid Chalmers tekniska läroanstalt, bildhuggaren *Carl Gottlieb Junghänel* må från och med månaden näst efter den, hvarunder afsked från lärarbefattningen blifver honom beviljad, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till belopp af 450 kronor;

*Pension åt
läraren vid
Chalmers tek-
niska läro-
anstalt C. G.
Junghänel.*

(se *bil. 4* vid detta prot. sid. 51)

[24.] att vaktmästaren vid realskolan i Karlshamn *Carl Mattsson* må från och med månaden näst efter den, i hvilken han varder entledigad från sin vaktmästarsyssla, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära pension till belopp af 400 kronor årligen;

*Pension åt
vaktmästaren
C. Mattsson.*

(se *bil. 4* vid detta prot. sid. 52)

[25.] att vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Halmstad C. E. Lindströms änka *Carolina Petronella Lindström*, född Kjellander, må under sin återstående lifstid, så länge hon förblifver i sitt nuvarande änkestånd, å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt understöd å 200 kronor, att utgå från början af år 1912;

*Understöd åt
vaktmästaren
C. E. Lind-
ströms änka.*

(se *bil. 4* vid detta prot. sid. 55)

[26.] att lektorn vid högre allmänna läroverket i Gäfle *Karl Oskar Fyhrvall* må, sedan han afgått från sin lektorsbefattning, å allmänna indragningsstaten åtnjuta sådan fyllnad i den honom enligt vederbörande pensionslag tillkommande pension, att pensionen jämte fyllnadsbeloppet uppgår till 4,000 kronor;

*Fyllnadspen-
sion för lek-
torn K. O.
Fyhrvall.*

(se bil. 4 vid detta prot. sid. 58)

att adjunkten vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, tillförordnade läroverksrådet *Nils Gerhard Wilhelm Lagerstedt* må, därest han fortfarande och intill tiden för sin afgang från sin innehavande adjunktstjänst innehar förordnande som läroverksråd, från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked från adjunktstjänsten varder honom beviljad samt förordnandet som läroverksråd upphör, utom det pensionsbelopp, hvartill han i egenskap af adjunkt författningsenligt finnes berättigad, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära tilläggspension till belopp af 1,600 kronor årligen;

[27.]
Tilläggspension
åt
adjunkten, t. f.
läroverksrådet
N. G. W.
Lagerstedt.

(se bil. 4 vid detta prot. sid. 62)

att eldaren och maskinisten vid naturhistoriska riksmuseet *Lars Larsson Bloms* änka *Anna Sofia Blom*, född Wårnholm, må under sin återstående lifstid från och med år 1912, så länge hon förblifver i sitt nuvarande änkestånd, å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt understöd af 150 kronor;

[28.]
Understöd åt
eldaren L.
L:son Bloms
änka.

(se bil. 4 vid detta prot. sid. 69)

att för år 1913 å allmänna indragningsstaten anvisa ett anslag å 4,800 kronor att enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna godt meddela, användas till understöd af högst 600 kronor åt sådana äldre behöfvande folkskollärare, hvilka oförvitligt skött sin tjänst men därifrån erhållit afsked före år 1867;

[29.]
Understöd
åt äldre be-
höfvande folk-
skollärare.

(se bil. 4 vid detta prot. sid. 70)

att för år 1913 å allmänna indragningsstaten anvisa och till Kungl. Maj:ts disposition ställa ett anslag af 25,000 kronor för beredande af ålderdomsunderstöd åt sådana lärare och lärarinnor vid småskola eller mindre folkskola samt biträdande och extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskola, hvilka, efter att hafva i minst femton års tid oförvitligen tjänstgjort, afgått från tjänsten utan att erhålla understöd enligt nådiga reglementet den 22 juni 1892, samt under enahanda villkor och bestämmelser i öfrigt, som — med fränseende af understödsbeloppets storlek — gälla beträffande det för år 1912 uti förevarande afseende beviljade anslag, nämligen

[30.]
Understöd åt
äldre behöf-
vande små-
skollärare.

att lärares och lärarinnas tjänstgöring afslutats så tidigt, att åldersunderstöd enligt nyssnämnda nådiga reglemente icke kunnat honom eller henne beviljas, eller före utgången af år 1891;

att sådan från tjänsten afgången lärare eller lärarinna uppnått en lefnadsålder af minst femtiofem år;

att han eller hon styrkes befinna sig i behöfvande omständigheter;

att det belopp, hvartill understöd högst må meddelas, bestämmes till 200 kronor årligen; samt

att Kungl. Maj:t må äga att meddela de närmare föreskrifter i ämnet, hvilka befinnas erforderliga;

(se bil. 4 vid detta prot. sid. 72)

[31.]
Understöd åt
äldre behöf-
vande, från
småskol-
lärares ålder-
domsunder-
stödsanstalt
understödda
småskol-
lärare.

att för år 1913 å allmänna indragningsstaten anvisa ett anslag å 25,000 kronor att enligt de grunder, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt meddela, användas till understöd till sådan äldre behöfvande lärare och lärarinna vid småskola eller mindre folkskola samt biträdande och extraordinarie lärare och lärarinna vid folkskola, som efter oförvitlig tjänstgöring erhållit understöd från småskollärares m. fl. åldersunderstödsanstalt enligt nådiga reglementet den 22 juni 1892, men erhållit afsked före utgången af år 1909, dock att understödet tillsammans med det från nämnda åldersunderstödsanstalt utgående må komma att utgöra högst 200 kronor;

(se bil. 4 vid detta prot. sid. 80)

[32.]
Pension åt
rektorn
G. A. Lybergs
änka.

att rektorn vid förskolan för blindas i Växjö Gustaf Albert Lybergs änka *Agnes Maria Lyberg*, född Lagerstam, må under sin återstående lifstid, så länge hon förblifver i sitt nuvarande änkestånd, å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension å 300 kronor, att utgå från början af år 1912;

(se bil. 15 vid detta prot. sid. 121)

[33.]
Pension åt
läraren i
violinspelning
vid musik-
konservatoriet
professorn
J. F. Book.

att biträdande läraren i violinspelning vid musikkonservatoriet, professorn *Johan Fridolf Book* må från och med månaden näst efter den, under hvilken han frånträdt eller frånträder sin ifrågavarande befattning vid musikkonservatoriet, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till belopp af 230 kronor;

på jordbruksdepartementets föredragning:

(se bil. 16 vid detta prot. sid. 125)

att vaktmästaren *Lars Henrik Klang* må från och med månaden näst efter den, hvarunder han efter uppnådd ålder af 67 år erhåller entledigande från sin nu innehavande vaktmästarsyssla, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af 620 kronor;

[34.]
Pension åt
vaktmästaren
vid central-
anstalten för
jordbruks-
försök
L. H. Klang.

(se bil. 16 vid detta prot. sid. 127)

att vaktmästaren *Nils Vilhelm Thulin* må från månaden näst efter den, hvarunder han erhåller afsked från sin anställning vid landtbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till belopp af 800 kronor;

[35.]
Pension åt
vaktmästaren
vid landt-
bruks- och
mejeriinsti-
tutet vid
Alnarp
N. V. Thulin.

(se bil. 16 vid detta prot. sid. 128)

att förra portvakten hos landtmäteristyrelsen och ekonomiska kartverket änkan *Johanna Karolina Jonsson*, född Bergstedt, må från och med april månad 1912 under sin återstående lifstid uppbära en årlig pension af 200 kronor att utgå från allmänna indragningsstaten;

[36.]
Pension åt
förra port-
vakten hos
landtmäteri-
styrelsen och
ekonomiska
kartverket
änkan
*Johanna
Karolina
Jonsson.*

(se bil. 16 vid detta prot. sid. 129)

att förre domänintendenten *Henrik Jakob Ljungbecks änka Eva Ljungbeck*, född Karlsson, må å allmänna indragningsstaten, från och med maj månad 1911 räknadt, under sin återstående lifstid, så länge hon i sitt nuvarande änkestånd förblifver, åtnjuta en årlig pension af 500 kronor.

[37.]
Pension åt
förre domän-
intendenten
*H. J. Ljung-
becks änka
Eva Ljung-
beck, född
Karlsson.*

Chefen för finansdepartementet, statsrådet friherre Adelswärd anförde härefter ytterligare:

På ansökning af yrkesinspektören i Örebro distrikt *Herman August Nylén* har Kungl. Maj:t den 18 augusti 1911 entledigat *Nylén* med ut-

[38.]
Pension åt f. d.
yrkesinspektö-
ren *H. A.
Nylén.*

gången af september månad samma år från honom meddeladt förordnande att tillsvidare vara yrkesinspektör i nämnda distrikt. Nu har i en till Kungl. Maj:t ställd, af kommerskollegium med underdånig skrifvelse den 17 oktober 1911 öfverlämnad ansökning Nylén i underdånighet anhållit, att som han till följd af uppnådd ålder af 67 år ansett sig skyldig att begära entledigande från yrkesinspektörsbefattningen, Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärd för beredande åt honom af pension, hvilken med tillämpning af antingen 18 § mom. 6 eller 7 § andra stycket i lagen angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension syntes kunna bestämmas, i jämna hundratal, till i förra fallet 1,800 kronor eller i senare fallet, 1,500 kronor.

Af handlingarna i ämnet inhämtas, att Nylén, som är född den 6 augusti 1844, under loppet af åren 1898, 1899 och 1900 innehaft tillfälliga förordnanden såsom yrkesinspektör i Östra distriktet; att han den 14 april 1900 förordnats till yrkesinspektör i mellersta distriktet; samt att han sedan ny indelning af riket i yrkesinspektionsdistrikt från och med år 1901 trädte i tillämpning, från sistnämnda års början beklädt befattningen såsom yrkesinspektör i Örebro distrikt.

Kommerskollegium har i sin skrifvelse anført, bland annat, följande. Yrkesinspektörerna, hvilka å sina befattningar erhöile förordnanden tillsvidare, åtnjöte på extra stat såsom aflöning en hvar ett arfvode af 5,000 kronor, för år räknadt, hvarjämte de under senare åren varit i åtnjutande af tillfällig löneförbättring (dyrtidstillägg eller extra lönetillägg). Någon pensionsrätt tillkomme sålunda icke yrkesinspektörerna. I ett föregående fall hade emellertid pension beviljats yrkesinspektör. Riksdagen hade nämligen, enligt skrifvelse den 31 maj 1901, beviljat yrkesinspektören Gustaf Uhr en pension att under Uhers återstående lifstid med ett årligt belopp af 1,500 kronor utgå från allmänna indragningsstaten från och med månaden efter den, hvarunder Uhr blefve från yrkesinspektörsbefattningen entledigad. Uhr, som varit född år 1845 och förordnats till yrkesinspektör år 1889, hade angripits af sjukdom, som gjort honom för framtiden i det närmaste oförmögen till arbete. I öfrigt hade före Nylén yrkesinspektör icke afgått från sin befattning under sådana förhållanden, att pension för honom kunnat ifrågakomma eller framställning därom blifvit gjord.

Nylén hade, anför vidare kommerskollegium, under den tid af öfver 12 år, som han innehaft förordnande såsom yrkesinspektör, med synnerligt nit och intresse ägnadt sig åt skötandet af sin befattning och hade under ifrågavarande tid icke åtnjutit tjänstledighet af annan anledning än sådan, som omförmäles i 4 § första stycket af instruktionen för

yrkesinspektörerna den 20 juni 1890. Den med yrkesinspektörsbefattning för närvarande förenade aflöningen finge i förhållande till de kraf på tekniska insikter och erfarenhet, som måste ställas på innehafvare af sådan befattning, anses jämförelsevis låg. Yrkesfarekommittén hade äfven i sitt den 9 december 1909 afgifna betänkande (sid. 194), jämte framställning om yrkesinspektörernas uppförande å ordinarie stat, föreslagit en afsevärd höjning af deras aflöning; och hade kollegium i underdånigt utlåtande den 22 juni 1911 i hufvudsak biträdt berörda förslag. I betraktande af dessa omständigheter funne kollegium sig äga synnerlig anledning att hos Kungl. Maj:t understödja Nyléns förevarande ansökning. Beträffande beloppet af den pension, som borde Nylén tilldelas, syntes med ledning af föreskrifterna i 3, 4 och 7 §§ i lagen den 11 oktober 1907 ang. civila tjänstinnehafvares rätt till pension samt med hänsyn till yrkesfarekommitténs af kollegium biträdda förslag, att för yrkesinspektörs rätt att komma i åtnjutande af hel pension skulle erfordras 30 tjänstår, pensionsbeloppet skäligen böra bestämmas till $12\frac{1}{30}$ af $\frac{2}{3}$ af 5,000 kronor eller, afrundadt till närmast högre tiotal kronor, 1,340 kronor. Kollegium hemställde fördenskull, att Kungl. Maj:t tacktes till Riksdagen göra framställning därom, att före detta yrkesinspektören Nylén måtte från och med oktober månad 1911, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension af 1,340 kronor.

Öfver ifrågavarande ansökning har statskontoret den 21 november 1911 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande och därvid anført, att enär pensionslagen medgåfve rätt till pension, då tjänstårens antal uppginge till minst 10, den omständigheten, att Nylén icke uppnått mer än något öfver 12 år i statens tjänst, icke syntes böra utgöra hinder för beredande af pension åt honom genom framställning hos Riksdagen; och har statskontoret, som icke heller i öfrigt hade något att erinra mot kommerskollegii förslag, tillstyrkt nådigt bifall till kommerskollegii hemställan.

För egen del finner jag icke allenast billighetsskäl utan äfven, såsom af Riksdagen i skrifvelse den 31 maj 1901 angående regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel framhållits i fråga om pension åt yrkesinspektören G. Uhr, hänsyn till statens egna intressen tala för, att pension af allmänna medel må kunna tilldelas yrkesinspektör. Under sådana förhållanden och då på grund af hvad i ärendet förekommit måste anses ådagalagdt, att Nylén genom sin verksamhet i statens tjänst gjort sig väl förtjänt af att efter afskedstagandet komma i åtnjutande af pension, biträder jag kommerskollegii och statskontorets i sådant syfte

gjorda hemställan. Beträffande beloppet af den pension, som bör Nylén tillkomma, synas mig de af ämbetsverken angifna grunderna för dess bestämmande vara de riktiga, och hemställer jag sålunda, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen,

att förre yrkesinspektören *Herman August Nylén* må från och med den 1 oktober 1911 under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till belopp af 1,340 kronor.

Vidare anförde föredragande departementschefen:

[39.]
Pension
åt biträdet hos
statistiska cen-
tralbyrån
Anna Maria
Idström.

Uti underdånig skrifvelse den 14 november 1911 har statistiska centralbyrån, under erinran att på senare år i flera fall förekommit, att pension beviljats till i ämbetsverken anställda skrifbiträden, hvilka icke varit uppförda på stat och sålunda saknat laglig pensionsrätt, hemställt om pension åt biträdet hos byrån Anna Maria Idström.

Beträffande Anna Maria Idströms lefnadsförhållanden och tjänstgöring meddelar statistiska centralbyrån följande.

Anna Maria Idström, som vore född den 30 augusti 1840 och ogift, hade antagits såsom biträde hos statistiska centralbyrån den 13 november 1893 och tjänstgjort i denna egenskap till den 20 september 1895. Den 10 juni 1898 hade hon på nytt antagits till biträde i ämbetsverket samt därefter oafbrutet där innehaft anställning. Under tiden den 1 november 1891—31 maj 1898 hade hon tjänstgjort såsom biträde åt medicinalstyrelsens statistiker. Under sin tjänstgöring hos statistiska centralbyrån hade hon med utmärkt nit och skicklighet uppfyllt sina åligganden samt sig i allo synnerligen väl förhållit.

I fråga om beloppet af den pension, som borde Anna Maria Idström tillkomma, har statistiska centralbyrån anført, att Idström, som den 31 december 1912 sannolikt kommer att erhålla afsked, då varit i statens tjänst sysselsatt under mer än 21 år samt att hennes aflöning under åren 1908—1912 kunde beräknas till i medeltal 1,278 kronor för år, hvadan med afseende å ej mindre tjänstårens antal än äfven aflöningens belopp pensionen syntes böra bestämmas till 550 kronor.

Statskontoret, som den 21 november 1911 yttrat sig i ärendet, har förklarat sig anse skäl föreligga för beredande af pension åt Anna Maria Idström; och har statskontoret ej haft något att erinra mot det föreslagna pensionsbeloppet.

På grund af hvad upplyst blifvit rörande Anna Maria Idströms tjänstgöring hos statistiska centralbyrån och med hänvisning till hvad af chefen för finansdepartementet vid anmälan den 14 januari 1910 af frågor rörande regleringen af tionde hufvudtiteln anfördes beträffande

pension åt skrifbiträdet hos kammarkollegium, änkan Fredrique Schenholm, anser jag mig böra tillstyrka den af statistiska centralbyrån gjorda framställningen om beredande af pension åt Idström, och då det af nämnda ämbetsverk föreslagna pensionsbeloppet icke heller ger anledning till anmärkning från min sida, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen,

att biträdet hos statistiska centralbyrån *Anna Maria Idström* må från och med den 1 januari 1913 under sin återstående lifstid från allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension till belopp af 550 kronor.

Föredragande departementschefen anförde vidare:

Förslagsanslaget till allmänna indragningsstaten är nu i gällande riksstat upptaget till 2,465,574 kronor.

Utgifterna från detta anslag hafva i runda tal nedannämnda år uppgått till följande belopp:

[40.]
Anslaget till
allmänna
indragnings-
staten.

år 1904	kronor 2,299,200: —
» 1905	» 2,403,800: —
» 1906	» 2,488,900: —
» 1907	» 2,596,600: —
» 1908	» 2,609,600: —
» 1909	» 2,483,200: —
» 1910	» 2,420,000: —

Anslaget torde böra minskas med ett belopp, som för jämnande af hufvudtitelnslutsumma upptages till 46,104 kronor, eller från 2,465,574 kronor till ... kronor 2,419,470: —

Lägges härtill anslaget till pensionsstaten » 3,156,345: —
skulle slutsumman af tionde hufvudtitelnslutsumma
anslag blifva kronor 5,575,815: —

Beträffande

extra anslag

under denna hufvudtitel böra vid statsverkspropositionens affattande iakttagas Kungl. Maj:ts på nedannämnda departements föredragning förut fattade beslut om aflåtande till Riksdagen af följande framställningar, nämligen:

på *landtförsvarsdepartementets* föredragning:

(se *bil. 17* vid detta prot. sid. 133)

[41.]
Anslag till
upprätthållande af
arméns
pensionering.

att å extra stat för år 1913 anvisa ett förslagsanslag af 2,900,000 kronor, att användas såväl till upprätthållande af arméns pensionskassas egen pensionering med fastställda pensionsbelopp, mot skyldighet för pensionskassan att afstå de för året densamma tillkommande vederlag för de till statsverket indragna rusthållsavgifterna, som ock till fyllnadspensioner i enlighet med fastställda grunder för sådana pensioners utgående;

(se *bil. 1* vid detta prot. sid. 20)

[42.]
Förstärkning
af stats-
bidraget till
pensionering
af änkor och
barn efter
befäl och
underbefäl
med vederlikar
vid armén.

att till förstärkande af det i 1912 års riksstat uppförda anslaget för bidrag till pensionering af änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén å extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 917 kronor;

(se *bil. 17* vid detta prot. sid. 133)

[43.]
Anslag till
tillfälliga
understöd åt
vissa pensionerade
underofficerare
och vederlikar
vid armén.

att för utdelande af tillfälliga understöd åt afskedade underofficerare och vederlikar vid armén i enlighet med de af Kungl. Maj:ts med 1907 års Riksdag bestämda grunder å extra stat under tionde hufvudtiteln för år 1913 uppföra ett förslagsanslag af 24,131 kronor;

på *sjöförsvarsdepartementets* föredragning:

(se *bil. 2* vid detta prot. sid. 23).

att till förstärkande af det i 1912 års riksstat uppförda anslaget för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond å extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 1,000 kronor;

[44.]

*Förstärkning
af 1912 års
anslag för
bidrag till
flottans
pensions-
kassas
gratialfond.*

på *ecklesiastikdepartementets* föredragning:

(se *bil. 4* vid detta prot. sid. 75)

att dels medgifva, att enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt meddela, äldre behöfvande folkskollärare och folkskollärarinnor, hvilka före år 1907 erhållit afsked med pension från folkskollärarnas pensionsinrättning, må för år 1913 tillerkännas understöd till så stort belopp, att detsamma tillsammans med pensionsbeloppet uppgår till 600 kronor,

dels ock för ändamålet på extra stat under tionde hufvudtiteln för år 1913 anvisa ett belopp af 36,637 kronor;

[45.]

*Understöd
åt vissa äldre
behöfvande
folkskollärare
och folkskol-
lärarinnor.*

(se *bil. 4* vid detta prot. sid. 80)

att för bestridande af de extra pensionsavgifter, hvilka på grund af § 8 i reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning nu utgå eller till följd af de af 1906 och 1907 års Riksdagar beslutade ändrade bestämmelser om delaktighetsbeloppen i nämnda inrättning komma att utgå, på extra stat för år 1913 under riksstatens tionde hufvudtitel bevilja ett förslagsanslag å 20,000 kronor;

[46.]

*Extra pen-
sionsavgifter
till folkskol-
lärarnas pen-
sionsinrätt-
ning.*

på *jordbruksdepartementets* fördragning:

(se *bil. 16* vid detta prot. sid. 131)

att å extra stat under tionde hufvudtiteln för år 1913 uppföra ett förslagsanslag af 4,000 kronor för utdelande af tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare, under villkor att understöd ej må tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behöfvande omständigheter och antingen erhållit afsked med pension från allmänna indragningsstaten till belopp understigande 500 kronor, eller ock under år 1908 erhållit afsked med afkortad pension från anslaget till pensionering af civila tjänstinnehafvare, samt att i afseende å understödets storlek iakttages, att detsamma jämte den utgående pensionen icke må tillsammans öfverstiga 500 kronor.

[47.]

*Tillfälliga
understöd
åt pensio-
nerade krono-
jägare.*

[48.]

*Förbättring
af pensions-
ringen från
handels-
flottans
pensions-
anstalt.*

Vidare anförde föredragande departementschefen:

På framställning af Kungl. Maj:t har Riksdagen för hvar och ett af åren 1910—1912 till förbättring af pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt å extra stat under riksstatsens tionde hufvudtitel beviljat ett förslagsanslag å 31,000 kronor. Anslaget afsåg att användas till höjning af pensionsbeloppet i fjärde klassen, omfattande sjöfolk, som icke vore fartygsbefälhafvare, styrmän eller maskinister, från 60 till 90 kronor.

Den till 1909 års Riksdag aflättna propositionen i ärendet afsåg, att anslaget å extra stat till nämnda pensionsanstalt skulle gifvas sådan omfattning att det jämväl möjliggjorde borttagandet af den inskränkning i pensionsrätt, som pensionsrummens begränsade antal innebure, så att alla, som uppfyllde de i reglementet gifna förutsättningarna, komme i åtnjutande af pension utan föregående väntetid. I denna del vann emellertid framställningen icke Riksdagens bifall och anförde Riksdagen såsom skäl härför bland annat, att Riksdagen icke ansåge det lämpligt att vidtaga sådan åtgärd, hvarigenom man beträffande en viss yrkesklass skulle kunna föregripa den pågående utredningen i den vidtomfattande frågan om allmän ålderdoms- och invaliditetsförsäkring. I anledning häraf uppdrog Kungl. Maj:t åt den af Kungl. Maj:t den 13 december 1907 tillsatta kommittén för utredning af frågan om allmän ålderdoms- och invaliditetsförsäkring att vid fullgörande af sitt uppdrag taga under öfvervägande förevarande fråga, såvidt den afsåge ålderdoms- och invaliditetsförsäkring.

Jag tillåter mig vidare erinra därom, att vid föredragning den 22 juni 1911 af Riksdagens skrifvelse den 29 därförutgångne maj, däri Riksdagen anmälde sitt beslut att för år 1912 bevilja förut omförmälda förslagsanslag å 31,000 kronor, Kungl. Maj:t bemyndigat direktionen öfver handelsflottans pensionsanstalt *dels* att till en hvar, som i enlighet med bestämmelserna i reglementet för handelsflottans pensionsanstalt och direktionens därå grundade beslut komme att för år 1912 eller någon del däraf uppbära pension inom fjärde klassen, för motsvarande tid utbetala fyllnadspension efter 30 kronor för år räknadt, *dels* ock att efter ingången af år 1912 hos statskontoret, i mån af behof och mot redovisningsskyldighet, rekvirera för utbetalande af dylika fyllnadspensioner erforderliga medel, som statskontoret skulle hafva att till direktionen utanordna från ofvannämnda af Riksdagen anvisade förslagsanslag å 31,000 kronor.

Då kommittén för utredning af frågan om allmän ålderdoms- och invaliditetsförsäkring, åt hvilken, efter hvad jag nyss erinrat om, Kungl.

Maj:t uppdragit att vid fullgörande af sitt uppdrag taga under öfvervägande frågan om förbättrade pensioneringssätt för sjömän, ännu icke inkommit med underdånigt betänkande, anser jag mig icke böra ifrågasätta, att till förbättring af pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt af Riksdagen nu äskas högre belopp än 1911 års Riksdag i sådant afseende beviljat.

Jag hemställer sålunda, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till förbättring af pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt å extra stat för år 1913 under riksstatens tionde hufvudtitel bevilja ett förslagsanslag å 31,000 kronor.

Summan af tionde hufvudtitelns extra anslag för år 1913 skulle således blifva 3,017,685 kronor.

Hvad departementschefen sålunda rörande tionde hufvudtiteln hemställt biträdades af statsrådets öfriga ledamöter och blef af Hans Maj:t Konungen gilladt och godkänt, och behagade Hans Maj:t Konungen på statsrådets tillstyrkande härjämte förordna, att nu anmälda, för statsregleringen erforderliga handlingar skulle tillställas Riksdagens vederbörande utskott.

Ur protokollet:

Gunnar Schumacher.

*Utdrag af protokollet öfver landtförvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 17 november 1911.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVARD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

[1, 42.]

Ang.
dels höjning
af ordinarie
anslaget för
bidrag till
pensionering
af änkor och
barn efter
befäl och
underbefäl
med vederlikar
vid armén,
dels ock ett
därmed sam-
manhängande
extra ordi-
narie anslag.

Departementschefen, statsrådet Bergström, anförde härefter:
»1883 års Riksdag beviljade enligt skrifvelse den 13 juni 1883
ett årligt bidrag till pensionering af änkor och barn efter befäl och
underbefäl med vederlikar vid armén. Detta bidrag skulle utgå med
1 1/2 procent årligen på summan af de löner och beklädnadsbidrag, hvilka
enligt gällande stater kunde läggas till grund för bestämmandet af
fyllnadspension.

Ifrågavarande anslag, som tillgodokommer äfven änkor och barn
efter sådana krigsmän, som öfverflyttats från armén till kustartilleriet

men bibehållits vid sin delaktighet i arméns änke- och pupillkassa, är naturligtvis af ordinarie natur, men då det skall beräknas »enligt gällande stater», har det pläгат gifva anledning till äfven ett årligt extra ordinarie anslag. Eftersom staterna för samma år, det ordinarie anslaget afser, icke äro kända vid den tidpunkt då anslaget begäres, plägar nämligen detta bestämmas enligt föregående års stater; och plägar därefter Riksdagen ett följande år vidtaga nödig rättelse, hvilken, då staterna nästan ständigt ökas, plägar bestå i ett särskildt extra ordinarie anslag såsom tillägg till föregående års ordinarie.

Sålunda beviljade 1911 års Riksdag dels ett ordinarie anslag, som, beräknadt enligt 1910 års stater, uppgick till 119,812 kronor, dels ock å extra ordinarie stat 480 kronor till förstärkande af det ordinarie anslag, som 1910 års Riksdag beviljat.

Direktionen öfver arméns pensionskassa har nu i underdånig skrifvelse den 25 oktober 1911 anmält, att med hänsyn till 1911 års stater bör det ordinarie anslaget beräknas till 120,729 kronor. På sedvanligt sätt har direktionen därefter lagt detta belopp till grund för det ordinarie anslag, som 1912 års Riksdag bör bevilja, och för det extra ordinarie anslag, som af samma Riksdag bör äskas till fyllande af det utaf föregående Riksdag beviljade ordinarie anslaget. Direktionen har nämligen begärt, att det ordinarie anslaget för år 1913 höjes med 917 kronor till 120,729 kronor och att såsom extra ordinarie anslag för samma år anvisas ett belopp af 917 kronor.

Uti afgifvet utlåtande har *arméförvaltningen* icke haft något att anmärka mot de af direktionen föreslagna beräkningarna rörande nu anmälda anslagsbehof.

Jag får därför i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

dels att höja det under riksstatens tionde hufvudtitel å ordinarie stat uppförda anslaget för bidrag till pensionering af änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén,

nu ...	kronor 119,812: —
med	„ 917: —
till	kronor 120,729: —

dels ock att till förstärkande af det i 1912 års riksstat för samma ändamål uppförda anslag å extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 917 kronor.»

Tionde hufvudtiteln: bil. 1.

Till denna departementschefens hemställan, däri statsrådets öfriga ledamöter instämde, tacktes Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle utdrag af protokollet härom tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande af förslag till reglering af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel.

Ex protocollo:

Erik von Horn.

*Utdrag ur protokollet öfver sjöförsvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1
december 1911.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 BERG,
 BERGSTRÖM,
 friherre ADELSWÄRD,
 PETRÉN,
 STENSTRÖM,
 LARSSON,
 SANDSTRÖM.

Härefter anförde departementschefen, statsrådet Larsson:

»Till 1908 års riksdag gjorde Eders Kungl. Maj:t framställning om att Riksdagen måtte bevilja flottans pensionskassa bidrag af statsmedel motsvarande 1½ procent årligen på summan af de aflöningsförmåner, som enligt gällande stadganden kunde läggas till grund vid bestämmande af fyllnadspension för befäl och underbefäl med vederlikar vid flottan samt för sådant ändamål å riksstatens 10:de hufvudtitel för år 1909 uppföra under benämning »Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond» ett ordinarie anslag af 35,000 kronor.

Riksdagen, som ansåg med billighet öfverensstämmande att flottans pensionskassas gratialfond i likhet med arméns änke- och pupillkassa

[2, 44.]
Ang. förhöjning af anslaget för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond.

finge af statsverket erhålla ett bidrag, beräknadt efter $1\frac{1}{2}$ procent af summan af ofvanberörda aflöningsförmåner, eller i rundt tal 35,000 kronor, fann emellertid det nya statsanslaget böra för det dåvarande begränsas till det belopp, som erfordrades för att gratialkassan, inberäknadt ett redan då till gratialfonden utgående årligt anslag af statsverket å 16,650 kronor till ersättning för mistade inkomster för pensionskassans gratialfond, finge åtnjuta ett statsbidrag af sammanlagdt 35,000 kronor, eller till 18,350 kronor, och uppförde Riksdagen i anslutning härtill under benämning »Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond» å riksstaten för år 1909 ett ordinarie anslag af 18,350 kronor.

På framställning af Eders Kungl. Maj:t höjdes detta anslag i riksstaten för år 1912 till ett belopp af 25,000 kronor.

Nu har direktionen öfver flottans pensionskassa i underdånig skrifvelse den 16 oktober 1911, med öfverlämnande af uppgift å beloppet af de aflöningsförmåner för år 1912, som enligt gällande stadganden kunna läggas till grund vid bestämmande af fyllnadspension för befäl och underbefäl med vederlikar vid pensionering genom flottans pensionskassa, anhållit, att till nästkommande års riksdag måtte göras framställning om att kassans gratialfond finge år 1913 komma i åtnjutande af anslag, beräknadt efter $1\frac{1}{2}$ procent på berörda aflöningsförmåner, 2,842,268 kronor, till 42,634 kronor 2 öre.

Marinförvaltningen har i häröfver den 14 november 1911 afgifvet utlåtande icke haft något annat att erinra mot direktionens framställning, än att den af direktionen lämnade uppgiften angående aflöningsförmåner rätteligen bort upptaga för marinförvaltningens tjänstemän ålderstillägg till ett belopp af 6,000 kronor, i stället för 5,500 kronor, vid hvilket förhållande den i uppgiften intagna slutsumman utgjorde 2,842,768 kronor och $1\frac{1}{2}$ procent därå 42,641 kronor 52 öre.

För ifrågavarande ändamål skulle alltså, utöfver anslaget till ersättning för mistade inkomster för flottans pensionskassas gratialfond å 16,650 kronor, erfordras ett belopp af 25,991 kronor 52 öre och torde därför det under benämning »Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond» uppförda ordinarie anslag, nu utgående med 25,000 kronor, böra för år 1913 höjas med i jämnadt tal 1,000 kronor. Ett lika stort belopp synes mig emellertid böra å extra stat för samma år anvisas till förstärkande af det i 1912 års riksstat för ifrågavarande ändamål uppförda ordinarie anslag.

Jag får alltså tillstyrka, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå Riksdagen

dels att höja det under riksstatens tionde hufvudtitel å ordinarie stat uppförda anslaget för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond

nu kronor 25,000: —

med „ 1,000: —

till kronor 26,000: —

dels ock att, till förstärkande af det i 1912 års riksstat för samma ändamål uppförda anslag, å extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 1,000 kronor.»

Till denna departementschefens hemställan, däri statsrådets öfriga ledamöter instämde, tacktes Hans Maj:tt Konungen lämna nådigt bifall; och skulle utdrag af detta protokoll tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande af förslag till reglering af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel.

Ur protokollet:

R. Sundin.

Utdrag ur protokollet öfver sjöförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 november 1911.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
 Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 BERG,
 BERGSTRÖM,
 friherre ADELSVÄRD,
 PETRÉN,
 STENSTRÖM,
 LARSSON,
 SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Larsson anförde vidare:

[3.]
 Ang. pension
 till förre båts-
 männen P. O.
 Svensson Art
 och O. Olsson
 Långbro,
 (Långbo).

»I en till Eders Kungl. Maj:t ställd skrift har förre båtsmannen vid Blekinge 1:a kompani nr 84 Per Otto Svensson Art i underdånighet anhållit, att honom måtte tilldelas pension.

Direktionen öfver flottans pensionskassa har den 8 maj 1911 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande öfver Arts framställning och därvid anført följande:

Art, som vore född den 1 december 1854, afskedades på egen begäran vid generalmönstring den 15 september 1896 efter en tjänstetid af 18 år och 8 månader från 20 års ålder och med vitsord att under tjänstetiden hafva sig redligt och väl skickat.

Vid Karlskrona fästnings befästningsarbeten hade Art varit anställd från den 23 april 1900 till den 17 december 1909, dock utan att vara bunden af kontrakt eller annat skriftligt aftal — med undantag för tiden 3 augusti—17 december 1909 — och utan att vara underkastad krigslagarna.

Genom nådigt bref den 17 november 1905 hade Eders Kungl. Maj:t funnit godt förklara, att vid beräkande af tjänstår för en afskedad daglönare vid flottans varf i Karlskrona, som varit en tid anställd vid Karlskrona fästningsbyggnad, utan att kontrakt med honom upprättats och utan att han varit underkastad krigslagarna, denna anställningstid ej finge medräknas.

Enär Arts tjänstetid för beräkande af pension inskränkte sig till ofvannämnda tjänstetid såsom båtsman, kunde direktionen författningsenligt icke tilldela honom pension genom flottans pensionskassa.

Då emellertid en längre tjänstetid af endast 1 år och 4 månader skulle berättigat Art att från och med januari 1910 komma i åtnjutande af pension i 5:e klassen, samt Art dessutom vid kungl. fortifikationen haft anställning under 9 år 6 månader, fastän denna anställningstid ej varit af beskaffenhet att reglementsenligt kunna honom tillgodoräknas i pensionshänseende, tillstyrkte direktionen, att Art måtte få tilldelas pension, såsom hade han tjänat uti 20 år från 20 års ålder.

Vidare har direktionen öfver flottans pensionskassa med underdånig skrifvelse berörda den 8 maj 1911 öfverlämnat en af förre båtsmannen vid Norrlands 1:a kompani nr 75 Olof Olsson Långbro (Långbo) hos direktionen gjord ansökan om pension; och har direktionen beträffande Långbro anfört följande:

Långbro, född den 1 januari 1848, afskedades den 26 juli 1887 efter en tjänstetid af 20 år och 10 månader, däraf 19 år, 6 månader och 25 dagar från 20 års ålder och med vitsord att under tjänstetiden hafva sig redligt och väl skickat.

Enär Långbro icke tjänat uti 20 år från 20 års ålder räknadt, vore direktionen enligt gällande reglemente förhindrad att tilldela honom pension. Men då endast 5 månader och 5 dagars längre tjänstetid skulle berättigat Långbro att från och med februari 1903 komma i åtnjutande af pension i 5:e klassen, och han därtill före 20 års lefnadsålder tjänat 1 år och 3 månader, hvadan hans sammanlagda tjänstetid öfverstege 20 år, tillstyrkte direktionen, under hänvisning till punkt 5 uti Riksdagens skrifvelse nr 10 till Eders Kungl. Maj:t den 8 juni 1910, däri Riksdagen bifallit Eders Kungl. Maj:ts proposition angående pension till en båtsman, som tjänat mindre än 20 år från 20 års ålder, att

Långbro måtte få tilldelas pension, såsom hade han tjänat uti 20 år från 20 års ålder.

Enligt § 85 af Kungl. Maj:ts förnyade nådiga förordning och reglemente angående styrelsen och förvaltningen af amiralitetskrigsmanskassan den 26 oktober 1838 erfordras, för att båtsman må kunna tilldelas pension i femte eller lägsta klassen, att han uppnått 55 lefnadsår och innehar 20 tjänstår från 20 års ålder.

Vid 1859—1860 års riksmöte framlade Kungl. Maj:t förslag om förbättrade pensioner för flottans gemenskap, hvarvid förutsattes att de i nyssnämnda reglemente fastställda grunder fortfarande skulle vara gällande; och beslöt Riksdagen att, med bifall till pensioneringsförslaget, anvisa ett af Kungl. Maj:t äskadt årligt kreditiv att för ändamålet användas. Härefter utfärdades nådigt cirkulär den 20 november 1860 angående förbättrade pensioner för flottans gemenskap m. m. enligt hvilket cirkulär, som ännu äger tillämpning i fråga om båtsmän, pension för båtsman i femte klassen utgör 30 kronor.

Art och Långbro äro, såsom direktionen öfver flottans pensionskassa anført, reglementsenligt icke berättigade till erhållande af någon pension, men billighetsskäl synas mig tala för att de, i likhet med hvad tidigare i dylika fall ägt rum, däraf må komma i åtnjutande. I sådan händelse lära med tillämpning af nådiga kungörelsen den 13 augusti 1909 angående förhöjning i pensioner, som från flottans pensionskassa utgå till afskedadt manskap, Art och Långbro jämväl få åtnjuta höjning af pensionen med hvardera 25 kronor årligen.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen medgifva,

att förre båtsmännen vid Blekinge 1:a kompani nr 84 Per Otto Svensson Art och vid Norrlands 1:a kompani nr 75 Olof Olsson Långbro (Långbo) må tilldelas pension såsom hade de tjänat i tjugn år från tjugn års ålder räknadt.»

Till hvad departementschefen sålunda hemställt tacktes Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter, lämna nådigt bifall; och skulle protokollsutdrag i ärendet expedieras till finansdepartementet för behörigt iakttagande vid uppgörande af förslag till reglering af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel.

Ur protokollet:
Carl Ridderstad.

*Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15
december 1911.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve EHBENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen statsrådet Berg anförde vidare:

56:o.

Genom kanslern för rikets universitet har till Kungl. Maj:ts pröfning
öfverlämnats en af vederbörande universitetsmyndigheter i Uppsala gjord
framställning angående upprättande af en *personlig professur* vid universi- [19.]
tetet i Uppsala för *docenten i kemi* därstädes, *filosofie doktorn Theodor* *Personlig pro-*
Svedberg. *fessur för*
docenten T.
Svedberg.

Det är en i flera afseenden märklig vetenskapsman, till hvars
förmån denna lärostol skulle inrättas. Innan jag redogör för handlingarna
i detta ärende, hvilka torde tillfullo bekräfta rättmätigheten af detta

omdöme, vill jag erinra om vissa af Kungl. Maj:t fattade beslut, hvilka, redan de, bära vittne om de särskilda förhållanden, som föreligga i afseende å docenten Svedberg.

Genom nådigt bref den 11 juni 1909 medgaf Kungl. Maj:t, att af de enligt Uppsala universitets stat till Kungl. Maj:ts disposition stående medlen finge tillsvidare för åren 1909—1911 af hvartera årets anslag till Svedberg utgå ett belopp af 2,000 kronor för år räknadt, med skyldighet för Svedberg att vid universitetet årligen hålla minst 15 offentliga föreläsningar i fysikalisk kemi.

Motiveringen för det af vederbörande fakultetssektion i ämnet framställda förslaget — hvilket afsåg ett *årligt* anslag tillsvidare från och med år 1909 — innebär det mest oförbehållsamma erkännande af Svedbergs synnerligen framstående förtjänster. Jag går ej här närmare in på denna motivering af den anledning, att detaljerna i densamma framkomma vid redogörelsen för den i denna punkt föreliggande framställningen.

Af det nådiga brefvet i nyss omnämnda ärende framgår, att Svedberg förordnats att från och med den 1 januari 1909 till och med den 31 december 1911 vara innehafvare af ett af de två docentstipendierna för kemi och geologi med mineralogi vid universitetet i Uppsala.

Redan långt innan nämnda tidsperiod var förfluten, gjorde kanslern för rikets universitet, efter begäran från Uppsala, framställning, att Kungl. Maj:t måtte i nåder förklara hinder icke möta för förlängning med tre år af nyss omförmälda förordnande. Rätteligen tillkommer det universitetskanslern att, sedan ett stipendium för tre år tilldelats en docent, för ytterligare en treårsperiod förläna honom detsamma. Här ansågos emellertid alldeles särskilda förhållanden föreligga, hvilka för- anledde, att man ej till en tid, närmare den första treårsperiodens slut, borde uppskjuta afgörandet af frågan om förlängningen af tiden för stipendiets innehafvande: man ville på allt sätt på förhand försäkra sig om Svedbergs fortsatta fästade vid universitetet. Då således frågan så långt i förväg borde afgöras, ansågs densamma bära underställas Kungl. Maj:t, och genom nådigt beslut den 17 december 1909 förklarade Kungl. Maj:t hinder icke möta för kanslern att meddela det ifrågasatta förlängda förordnandet för Svedberg att under åren 1912—1914 fortfarande vara innehafvare af omförmälda docentstipendium.

Samma dag, som detta Kungl. Maj:ts beslut fattades, meddelade Kungl. Maj:t beslut i ett annat ärende, däri kanslern, under åberopande af föreliggande exceptionella förhållanden, tillstyrkte, att den tid, för hvilken Svedberg — såsom redan nämnts — fått sig tilldeladt ett årligt anslag af

2,000 kronor af de å Uppsala universitets stat till Kungl. Maj:ts disposition ställda medel, måtte utsträckas till och med år 1914. Till stöd härför hade af vederbörande matematisk-naturvetenskapliga sektion anförts, att det för universitetet i Uppsala gällde att kvarhålla och vid sig fästa en vetenskaplig förmåga af framstående rang, hvilket vore af stor betydelse för den framtida utvecklingen vid universitetet af den viktiga kemiska forskningen samt för undervisningen i ämnet.

Genom sitt beslut i anledning af denna framställning medgaf Kungl. Maj:t, att ifrågavarande årliga anslag finge under enahanda villkor, som i nådiga brevet den 11 juni 1909 angifvits, af förberörda till Kungl. Maj:ts disposition ställda medel till Svedberg utgå intill 1914 års slut.

Den fråga, som utgör föremål för min framställning under denna punkt, förekom till behandling vid matematisk-naturvetenskapliga sektionens af filosofiska fakulteten i Uppsala sammanträde den 7 september 1911. I sektionens protokoll för nämnda dag är intagen en af professorn i kemi vid universitetet O. Widman undertecknad skrifvelse af följande innehåll:

Undertecknad får härmed värdsamt föreslå, att sektionen behagade vidtaga erforderliga åtgärder för utverkande af en personlig professur åt docenten vid härvarande universitet doktor Th. Svedberg på de skäl och det sätt, som jag i det följande tillåter mig att närmare utveckla.

Docenten Svedberg, som är född år 1884, aflade mogenhetsexamen i december 1903. Efter blott 1¹/₂ år var han färdig med sin filosofie kandidat examen och erhöll däri högsta betyget i fyra så vidt omfattande ämnen som kemi, fysik, matematik och mekanik. Omedelbart därpå började han sitt vetenskapliga forskningsarbete. Redan efter ett par månader hade han upptäckt och utarbetat en ny, i hög grad uppseendeväckande metod för öfverförande af metaller hvilka som helst i kolloid form — en metod, som i den kemiska litteraturen blifvit betecknad såsom 'glänsande'. Tätt på hvarandra följde inom loppet af ett år 5 olika vetenskapliga undersökningar af högsta intresse. Hvilken uppmärksamhet i utlandet genast fästes vid hans namn, framgår bland annat däraf, att han redan sommaren 1906 efter 2¹/₂ studentår och såsom nyblifven filosofie kandidat kallades att såsom 'ständig medarbetare' inträda i redaktionen för Zeitschrift für Chemie und Industrie der Kolloide — en tidskrift, som då var nyupprättad, och att han anmodades att såsom sakkunnig yttra sig i en stor österrikisk patentprocess, däri hans på experimentell undersökning grundade uttalande ock bestämde utgången.

Icke fullt två år efter kandidatexamen aflade Svedberg filosofie licentiatexamen med högsta betyg i kemi samt ett högt betyg i mekanik, och ett halft år senare försvarade han sin doktorsafhandling, som bedömdes med högsta betyg både för författandet och försvaret, hvarefter han — således efter den exempellöst korta tiden af 4 studentår — förordnades till docent vid Uppsala universitet. Under 2¹/₂ år

hade han dessutom samtidigt hunnit fullgöra en i och för sig ansträngande tjänstgöring såsom amanuens vid kemiska institutionen.

Svedbergs doktorsafhandling anmälades en tid därefter i Zeitschrift für physikalische Chemie af den i den kemiska världen sedan länge tongifvande forskaren och skriftställaren, numera nobelpristagaren Wilh. Ostwald. Denna recension är särskildt märklig därför att Ostwald, som under ett par decennier fört en strid mot den för all kemisk teori grundläggande molekylar- och atomhypotesen, nu förklarar sig föranlåten att uppgifva denna strid och medgifva, att det länge väntade experimentella beviset för den kinetiska gasteorien och därmed äfven för atomteorien är gifvet. Ostwald afslutar sin kritik med följande ord: 'Um schliesslich auf den Verfasser der vorliegenden Abhandlung zurückzukommen, so glaubt der Berichterstatteur berechtigt zu sein, in diesem jungen Mitarbeiter eine ungewöhnlich begabte und energische Kraft begrüßen zu dürfen, von der man weiterhin noch sehr erhebliche Leistungen erwarten darf'.

Dessa förhoppningar har docenten Svedberg under den tid, som sedan förflutit, icke svikit. Hans publikationer, delvis mycket vidlyftiga, uppgå i närvarande stund till ett 40-tal. De vittna tillsammans om genialisk idérikedom och originalitet, beundransvärd experimentell skicklighet och en enastående flit. Alltjämt har han nya, ytterst viktiga uppslag, som höra till den allmänna och fysikaliska kemiens modernaste och svåraste gebit, under bearbetning. Om betydelsen af hans arbeten kan jag ock hänvisa till bifogade yttrande af professor Svante Arrhenius. Här om vittna ock det stora antal pris och belöningar, han fått mottaga af Uppsala universitet, kungl. vetenskapsakademien och kungl. vetenskaps-societeten. Hans redan stadgade och vidsträckta anseende bestyrkes ock af det förhållandet, att en medicine doktor och biträdande professor vid Kiotos universitet, Inoye, på japanska regeringens direktiv och bekostnad tillbragt sitt andra studieår i Europa hos den då 26-årige docenten Svedberg. För närvarande arbetar en ung dansk vetenskapsman här under hans ledning, och förfrågningar hafva äfven ingått från andra utlänningar om arbetsplats hos honom.

Men äfven såsom lärare vid universitetet har docenten Svedberg hunnit inlägga stora förtjänster. Utom en mycket värdefull tjänstgöring såsom undervisnings-amanuens på kemiska institutionens snart sagdt alla afdelningar har han hållit ett antal föreläsningsserier, som, ehuru icke afpassade efter några examensfordringar, dock med synbart intresse afhörts af ett mycket stort antal unga kemister och fysici. Men af än större vikt är, att han förmått omkring sig samla en stab af lärjungar, som under honom utfört vetenskapliga undersökningar, hvilka oafsedt några ännu ofullbordade utmynnat i ett afsevärdt antal publikationer (8 st.).

Att en så eminent vetenskaplig kraft snart skulle blifva eftersökt från andra lärdomsanstalter var redan tidigt att vänta. Såsom sektionen har sig väl bekant, erhöi ock docenten Svedberg för några år sedan ett förmånligt anbud från annan högskola, och det erfordrades extraordinära åtgärder för att rädda honom åt det universitet, han redan bragt heder och som så väl själf behöfde honom. Ändamålet vanns för tillfället på det sätt, att han för 3 år erhöi det fasta docentstipendiet i kemi och samtidigt därmed för samma tid ett extra årligt anslag å 2,000 kronor af de å universitetets stat till Kungl. Maj:ts disposition ställda medel. På ytterligare förekommen anledning fann sig Kungl. Maj:t icke långt därefter föranlåten att tillförsäkra honom båda dessa förmåners bibehållande under ytterligare 3 år, ehuru den första tidsperioden ännu ej var utlupen. Faran för att docenten Svedberg kan erhålla nytt anbud på en fast lärostol i in- eller utlandet och att han af ekonomiska skäl

finner sig nödgad att mottaga ett sådant, kan alltjämt sägas vara öfverhängande. För hvar och en, som hyser intresse för vårt lands vetenskapliga förkofran och anseende, torde det därför vara angeläget att göra hvad som göras kan, för att docenten Svedberg må blifva definitivt fästad vid landets största universitet, som han redan tillhör och där hans utmärkta skicklighet kan göras mest fruktbär.

Detta kan emellertid icke ske på annat sätt än genom upprättande af en särskild professur i fysikalisk kemi.

För en sådan åtgärd finnes för öfrigt ett helt annat skäl, som i och för sig skulle vara fullt tillräckligt. Inom sektionen har som bekant vid upprepade tillfällen framhållits behovet af en särskild representant för fysikalisk kemi vid Uppsala universitet.

Redan då år 1897 sektionen för första gången begärde anslag till en ny kemisk institutionsbyggnad, framhöll sektionen, att 'någon målsman för den allmänna eller s. k. fysikaliska kemien ännu icke finnes men att det vore lätt att inse, att denna unga, nya vetenskap, som så exempellöst hastigt utvecklat sig, var af så stor räckvidd, att den förr eller senare måste erhålla sin särskilda målsman'. Då den nya kemiska byggnaden uppfördes, lät man sig ock angeläget vara att anordna behöfliga lokaler äfven för en afdelning för fysikalisk kemi, så pass stor, att den, för så vidt ej oförutsedda omständigheter inträffade, borde vara tillräcklig för en afsevärd tid framåt, äfven om en särskild professur i ämnet blefve upprättad. Angående ifrågavarande behof heter det i en af professor Cleve till sektionen inlämnad skrifvelse af den 30 mars 1903 bland annat följande:

Allt sedan Arrhenius för tjugu år sedan uppställde sin elektrolytiska dissociationsteori och van't Hoff fastställt lagarna för kemisk omsättning, har detta gränsområde mellan kemi och fysik varit föremål för ifrig bearbetning i alla kulturländer och utvecklat sig till en omfattande vetenskap af största betydelse för kemi, fysik, fysiologi och industri. Ämnet förhåller sig till kemien ungefär som mekanik eller matematisk fysik till fysik och det är lika naturligt, att det differentieras från kemien, som att mekaniken afskilts från fysiken. Ämnet ställer på sin målsman lika stora fordringar på insikt i kemi som i fysik, och det torde vara svårt finna någon målsman för de bägge sistnämnda ämnena, som jämte fullgoda insikter i eget ämne är kompetent att undervisa och examinera i fysikalisk kemi.

Då sektionen år 1904 hade annodat professorerna Cleve och Hammarsten samt undertecknad att afgifva yttrande angående en ifrågasatt omorganisation af undervisningen i kemi, ansåg sig också professor Hammarsten 'böra på det kraftigaste förorda, att åtgärder, så fort sig göra låter, vidtagas för inrättande af en professur i fysikalisk kemi vid universitetet', och i samma riktning yttrade sig äfven undertecknad. Den omorganisation af lärostolarna i kemi, som sedan af sektionen föreslogs och af Kungl. Maj:t fastställdes, angafs ock skola gälla 'tillsvidare i afvaktan på en nödvändig förstärkning af lärarkrafterna i kemi.'

Med anledning häraf skulle det ligga nära till hands att nu begära en professorsbeställning i fysikalisk kemi på ordinarie stat, hvarmed ock frågan om docenten Svedbergs fästande vid universitetet vore löst. Docenten Svedberg har nämligen specialiserat sig just på fysikalisk kemi och detta så, att han knappast kan ifrågasättas till att öfvertaga en af de äldre professurerna i kemi, om och när en sådan blefve ledig. Jag tror emellertid, att sektionen hellre bör inskränka sig till att begära en personlig professur, dels därför, att det väl kan tänkas, att efter en mansalder vetenskapen så förgrenat sig, att en professur i speciellt fysikalisk kemi icke

längre är den lämpligaste, dels därför, att en personlig professur torde vara lättare att utverka än en på ordinarie stat.

Till slut torde jag böra meddela, att så vidt nu kan förutses, några andra utgifter under den närmaste framtiden af den ifrågasatta professuren icke komma att föranledas än möjligen någon förhöjning i kemiska institutionens årsanslag till inköp af fysikaliskt-kemiska instrument.

På grund af hvad jag sålunda anförut får jag härmed föreslå sektionen att till det större akademiska konsistoriet göra framställning om utverkande af behöfliga medel för upprättande af en personlig professur i fysikalisk kemi åt docenten vid Uppsala universitet doktor T. Svedberg, med de löneförmåner för honom, som för närvarande äro anslagna åt andra universitetsprofessorer.»

Vid denna skrifvelse, å hvilken professorn i kemi vid Uppsala universitet D. Strömholm tecknat en förklaring, att han till alla delar instämde i dess innehåll, fanns fogadt ett jämväl i protokollet intaget så lydande skriftligt yttrande af professorn S. A. Arrhenius:

»Då fråga blifvit väckt att till förmån för docenten vid Uppsala universitet filosofie doktor T. Svedberg vid sagda universitet inrätta en personlig professur och jag blifvit anmodad att yttra mig i denna fråga. vill jag härmed såsom min åsikt göra följande uttalande.

Docenten Svedberg har, oaktadt sin ungdom, hunnit författa ett stort antal vetenskapliga arbeten, hvaribland några äga ett sällsynt högt värde. De egenskaper, Svedberg därvid ådagalagt, äro en ovanlig flit och stor experimentell förmåga samt god kännedom om den molekylarteoretiska forskningens resultat, hvilken ledt honom vid hans uppsökande af gifvande arbetsfält. Svedbergs första arbeten äro sammanfattade, åtminstone i deras väsentligaste delar, uti hans stora arbete Studien zur Lehre von kolloiden Lösungen, tryckt i Uppsala Vetenskaps societets Nova Acta för år 1907. Han har där framlagt en ny metod att medelst oscillerande urladdningar framställa kolloidala lösningar af metaller, hvilka förut till stor del — såsom alkalimetallerna och de alkaliska jordmetallerna — voro okända i denna form. Därvid använde han hufvudsakligen organiska lösningsmedel och vann därigenom en förut okänd fullständighet i kännedomen af de kolloidala lösningarnas natur. Han undersökte smådelarnas i dessa lösningar egendomliga rörelse, den s. k. Brown'ska molekylar-rörelsen, och fann densamma i hufvudsak öfverensstämma med den af Einstein för detta fenomen gifna teorien. Särskildt undersökte han den inre friktionens betydelse i detta afseende. Huru stor betydelse denna undersökning ansågs äga, framgår bäst däraf, att den berömda fysikaliska kemisten W. Ostwald, som förut häftigt opponerat sig mot atomläran, genom Svedbergs sagda arbete föranleddes att ändra åsikt.

Svedberg har alltjämt fortgått på detta intressanta område och lämnat nya viktiga bidrag till kännedomen om kropparnas egenskaper i fint fördeladt tillstånd. Han undersökte de kolloidala lösningarnas stabilitet och fann, att de regelbundenheter, som angifvits af Perrin och Burton, icke äro allmängiltiga. I afseende på dessa lösningars förmåga att absorbera ljus fann han den s. k. Beer'ska lagen vara giltig. Vid undersökning af kolloidala guldlösningars ljusabsorptionsförmåga fann han, att samma mängd guld hade mycket olika ljus-utsläckande förmåga allt efter kornstorleken. Till en början ökas denna förmåga med tiiltagande finfördelning af guld.

men når ett maximum, då korndiametern är omkring 37 milliondels millimeter, för att sedermera starkt aftaga. Samtidigt ändras färgen från blå till röd, slutligen med en dragning i gult. Liknande, fastän ej så starkt utpräglade egenskaper hafva funnits hos kolloidala lösningar af järnoxidhydrat och svafvelarsenik. Guld-korn af en milliondels millimeters diameter befunnos diffundera i vatten med en hastighet jämförlig med verkliga lösta molekyler. Diffusionshastigheten, som nära motsvarade det ur Einsteins teori beräknade värdet, var nämligen för guldpartiklarna hälften så stor som för jodmolekyler, hvilka å sin sida diffundera 2,5 gånger långsammare än klormolekyler och nära 8 gånger långsammare än vätemolekyler. Genom dessa arbeten har bryggan slagits mellan fint fördelade partiklar och molekyler, mer än genom någon föregående undersökning.

Ett synnerligen märkligt arbete angår det kolloidala svafvel, som först framställt af Raffo. Dess löslighet tilltager starkt med temperaturen, och det fälls, likasom andra kolloidala lösningar, ut genom tillsats af salter. Dessa förhållanden hafva delvis undersökts af Svedbergs lärjunge, Odén. Denne fann därvid åtskilliga utpräglade regelbundenheter, hvilka emellertid skilja sig högst betydligt från de för andra kolloiders utfällning funna. Dessa hafva ledt till vidtgående teoretiska utläggningar, hvilka därför måste i hög grad modifieras.

Af stor teoretisk betydelse är också det arbete, hvarigenom Svedberg påvisat molekyllarrörelsen hos en verkligt löst kropp, nämligen poloniumklorid. Så sannolik denna än var efter de nya undersökningarna, särskildt af Svedberg och Perrin, angående den Brownska rörelsen hos fint fördelade kroppar, så var likväl den experimentella bekräftelse, som Svedberg lämnat för den härskande åsikten, af det högsta värde. Sagda molekyllarrörelse öfverensstämde också väl med teoriens beräkningar.

Slutligen vill jag framhålla de af Svedberg, delvis i samarbete med herr Inoye, utförda undersökningarna angående kolloidala lösningars af guld, kvicksilfver och gummigutta förhållande till gaslagarna. Han finner därvid, att ytterst utspädda lösningar förhålla sig som van't Hoff's lag fordrar, men att starka afvikelser förefinnas redan för högeligen utspädda lösningar, hvilket är af största teoretiska intresse.

I de sistnämnda arbetena har Svedberg använt sinnrika, men synnerligen tidsödande statistiska metoder för att bevisa sina påståenden.

Som af ofvanstående synes framgå, har docenten Svedberg gjort utomordentligt viktiga inlägg angående studiet af de oorganiska kolloidala lösningarna och på ett mångsidigt sätt experimentellt utredt fint fördelad materies egenskaper. Hans arbeten äro af en så sällsynt förtjänst, att de i ovanligt hög grad motivera hans belönande med en personlig professur. Det har därför beredt mig stor glädje att hafva fått tillfälle att göra detta uttalande.

Vidare åtföljdes skrifvelsen af Svedbergs meritförteckning. Ur denna må här antecknas: att Svedberg efter i december 1903 aflagd mogenhetsexamen den 18 januari 1904 inskrefs såsom student vid Uppsala universitet, där han den 14 september 1905 aflade filosofie kandidatexamen och den 31 maj 1907 filosofie licentiatexamen; att han den 7 december 1907 disputerade för vinnande af filosofisk doktorsgrad och den 31 maj 1908 promoverades till filosofie doktor; att han från den 1 november 1905 till den 1 september 1909 innehåft förordnande

såsom amanuens vid institutionen för allmän och analytisk kemi och därunder meddelat undervisning i följande kurser: kvalitativ analys, kvantitativ analys, oorganisk syntes och kemiska föreläsningsförsök; att han, som den 28 december 1907 förordnades till docent i kemi, hållit offentliga föreläsningar under vårterminen 1908 samt höstterminerna 1909, 1910 och 1911, hvarjämte han såsom docentstipendiat ledt kurser i kemiska föreläsningsförsök; att han under examensperioderna i maj månad åren 1910 och 1911 på förordnande förrättat en del af examina i kemi för filosofie kandidat- och filosofisk ämbetsexamen; att han undfått följande belöningar m. m., nämligen: år 1907 af vetenskapsakademien en belöning ur Schéelefonden och af Uppsala naturvetenskapliga studentsällskap ett Linnéstipendium, år 1908 af Uppsala universitet halfva årsräntan af konung Oscar II:s jubelfestdonation, år 1909 af vetenskapsakademien Edlundska belöningen samt år 1910 af vetenskapsakademien halfva Wallmarkska belöningen och af vetenskaps-societeten i Uppsala Bergstedtska priset; att han sedan år 1906 vore ständig medarbetare i tidskriften: Zeitschrift für Chemie und Industrie der Kolloide samt sedan år 1911 medlem af Société française de physique; att han från och med höstterminen 1909 öfvervakat och föreslagit uppgifter till de specialarbeten i fysikalisk kemi, som utförts och utfördes å kemiska institutionen af 5 in- och utländska vetenskapsidkare, som resultat af hvilka arbeten hittills publicerats 8 afhandlingar; samt att han af trycket utgifvit ett fyrtiotal skrifter, några af dem tillsammans med medarbetare. Nämnda skrifter äro uppräknade i en särskild bilaga till meritförteckningen.

Efter det handlingarna i ärendet legat för sektionens ledamöter tillgängliga å sektionens bord, beslöt sektionen vid ärendets företagande till afgörande nämnda den 7 september 1911 enhälligt att göra framställning i enlighet med det väckta förslaget.

Då detta ärende den 16 september 1911 förevar till behandling inom det större akademiska konsistoriet, beslöt detsamma hemställa, att för upprättande af en personlig professur för Svedberg måtte beviljas anslag å 3,500 kronor från den af C. F. Liljewalchs stärbhus donerade fond för personliga professurer vid Uppsala universitet och 4,000 kronor jämte rätt till ålderstillägg, i likhet med hvad hittills för personliga professurer beviljats, att utgå af statsmedel.

Beträffande nyssnämnda fond har jag inhämtat, att af kanslern för rikets universitet den 28 september 1911 fastställts stadgar för *C. F. Liljewalchs fond för personliga professurer vid Uppsala universitet*, så lydande:

»1. Fonden, som är afsedd att vara en grundplåt för bildande af personliga professurer vid Uppsala universitet för att bereda universitetet möjlighet att vid sig kvarhålla förtjänte vetenskapsmän, åt hvilka för tillfället ordinarie professurer icke finnas tillgängliga, förvaltas i likhet med öfriga universitetets medel af universitetets drätselnämnd.

2. Upplupen och icke använd ränta lägges till kapitalet.

3. Af räntan skall tills vidare och till dess fonden vuxit till 200,000 kronor till kapitalet årligen afsättas minst 1,000 kronor.

4. I fråga om användningen af räntemedel för det med donationen afsedda ändamålet bestämmes i hvarje särskildt fall af kanslern för rikets universitet på förslag af det större akademiska konsistoriet.»

I underdånig skrifvelse den 16 oktober 1911 yttrade kanslern i förevarande fråga följande:

»Den gjorda framställningen om inrättande af en personlig professur för docenten i kemi Theodor Svedberg finner jag synnerligen beaktansvärd. På sätt af handlingarna i detta ärende inhämtas har docenten Svedberg icke blott vid unga år aflagt lysande kunskapsprof utan äfven och framför allt genom en därefter alltjämt fortgående verksamhet såsom vetenskaplig forskare och författare redan vid nu fyllda 27 års ålder förvärfvat sig ett såväl i vårt land som i utlandet berömdt namn såsom vetenskapsman. Jag anser det obestridligt, att här föreligger ett fall, då upprättandet af en personlig professur är på sin plats, och förordar alltså bifall till det härom väckta förslaget. Det är mig bekant, att fara verkligen föreligger, att docenten Svedberg i utlandet erbjudes någon befattning, som är förenad med så betydande ekonomiska fördelar — långt öfverstigande det belopp af 4,500 kronor, han här för närvarande af statsmedel åtnjuter — att den kan te sig för honom såsom vida mera lockande än den han nu innehar. Det gäller sålunda här att för vår inhemska forskning bevara en sällsynt framstående vetenskaplig kraft; och då detta — vid det förhållande att en betydande del af professorsafflöningen kan tagas från donerade medel — kan ske med jämförelsevis ringa uppoffring af statsmedel, synas mig alla skäl tala för bifall till det föreliggande förslaget, enligt hvilket skulle på allmänna indragningsstaten för ändamålet anvisas ett belopp, mindre än det docenten Svedberg för närvarande af statsmedel uppbär.»

Efter denna redogörelse för handlingarna i ärendet torde många *Departements-*
ord från min sida ej vara af nöden för att motivera ett beslut af *chefen.*
Kungl. Maj:t i den riktning, som af universitetsmyndigheterna åstundas. Det är uppenbarligen en alldeles särskildt förtjänt man, hvarom här är fråga, likasom ock särskilda förhållanden föreligga, som föranleda, att man nu vill utom vanlig ordning bereda honom en lärostol. Vikten af det ämne, som skulle förenas med denna lärostol, nämligen fysikalisk kemi, utgör ytterligare en stark drifkraft för syftemålets förverkligande. Detta ämne, som under de senare decennierna undergått en utomordent-

ligt snabb utveckling, spelar i våra dagar en betydande roll genom sina tillämpningar inom praktiska områden. Industrien på den oorganiska kemiens och särskildt elektrokemiens fält hvilar till stor del på användningen af den fysikaliska kemien. Likaså har denna vetenskap funnit den största användning inom fysiologien samt för behandling af hygieniska och terapeutiska problem. Äfven på andra vetenskapliga fält hafva de fysikalisk-kemiska forskningsmetoderna varit till stor nytta.

Att arbetslokaler för den ifrågasatta personliga professurens innehafvare finnas och att denna lärostols upprättande ej för närvarande påkallar några nämnvärda kostnader vid sidan af dem, som krävas för innehafvarens aflönande, är upplyst.

Vid bestämmandet af aflöningen för berörda professur skulle den för professorer i allmänhet gällande läggas till grund, hvarvid dock viss nedsättning bör äga rum i likhet med hvad som skedde, då år 1910 en personlig professur upprättades för dåvarande docenten vid universitetet i Uppsala C. J. J. E. Wiman. Från beloppet af professorsaflöningen, 7,500 kronor, afdrogs nämligen ett belopp af 300 kronor, motsvarande, efter afrundning till närmast högre hundratal, pensionsavgift för löne-reglerad tredje gradens tjänst. Aflöningsbeloppet vid den nya personliga professuren skulle i enlighet härmed blifva 7,200 kronor, däraf 4,700 kronor böra utgöra lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar. Därjämte bör Svedberg, liksom öfriga universitetsprofessorer, få rätt till ett ålderstillägg å 600 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring.

Hela aflöningsbeloppet skulle ej behöfva utgå af statsmedel. Genom hvad i ärendet förekommit får det anses utredt, att från omförmälda donationsfond ett belopp af 3,500 kronor står till förfogande för Svedbergs aflönande. Hvad detta belopp angår vill jag nämna, att, enligt hvad jag inhämtat, fonden vid dess öfverlämnande till universitetet i december 1910 utgjorde 100,000 kronor. Å donationer, som stå under universitetets förvaltning, godtgör universitetet numera $4\frac{1}{2}$ procent ränta — vid 1907 års stats upprättande beräknades $4\frac{1}{4}$ procent. Efter $4\frac{1}{2}$ procent lämnar det ursprungliga fondkapitalet 4,500 kronor, hvadan, efter föreskrifven afsättning till kapitalet af 1,000 kronor, beräknade 3,500 kronor skulle återstå såsom bidrag till den personliga professurens löneförmåner. Men äfven om universitetet skulle på grund af de allmänna ränteförhållandena framdeles se sig nödsakadt att sänka räntefoten till $4\frac{1}{4}$ procent, synes dock fonden, som ej lär komma att för Svedbergs aflönande tagas i anspråk förr än med 1913 års ingång och som till dess tillförts två års räntor, redan från denna tid kunna lämna en räntefkastning af minst 4,500 kronor och således vara i stånd att bära de

nu förutsatta utgifterna. I alla händelser torde universitetet få anses hafva iklädt sig ansvaret för att dessa kunna bestridas, och det saknar ej medel härför.

Det statsanslag, som efter afdrag för nyssnämnda bidrag af 3,500 kronor skulle begäras, utgör 3,700 kronor. Såsom skedde beträffande professor Wiman bör äfven statsanslaget till uppehållande af Svedbergs professur utgå å allmänna indragningsstaten. Af statsanslaget böra 1,200 kronor utgöra lön — såsom lön bör äfven donationsfondens tillskott räknas —, och 2,500 kronor böra betraktas såsom tjänstgöringspenningar.

Vid upprättandet af ifrågavarande professur, hvilken Svedberg i en till ecklesiastikdepartementet ingifven skrift förklarat sig vilja mottaga med skyldighet därvid att underkasta sig de allmänna villkor och bestämmelser, som stadgats för åtnjutande af aflöning såsom universitetsprofessor, torde böra föreskrifvas skyldighet för Svedberg att vid den ålder, då universitetsprofessor i allmänhet är skyldig att afgå från tjänsten, frånträda sin professur, därest pension, beräknad efter samma grunder, som stadgats beträffande öfriga universitetsprofessorer, beredes honom. Jag erinrar, att bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension icke utan vidare blifva tillämpliga på Svedberg såsom innehafvare af den ifrågasatta professuren.

Under åberopande af hvad jag nu anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels medgifva, att för Svedberg må vid universitetet i Uppsala inrättas en personlig professur i fysikalisk kemi, med skyldighet för Svedberg ej mindre att i tillämpliga delar vara underkastad de för universitetsprofessorer i allmänhet för åtnjutande af nu gällande aflöningsförmåner stadgade villkoren och bestämmelserna än äfven att vid den ålder, då annan universitetsprofessor är skyldig att afgå från tjänsten, mot åtnjutande af pension, beräknad efter samma grunder som stadgats beträffande öfriga universitetsprofessorer, frånträda sin professur, *dels ock* för berörda ändamål på allmänna indragningsstaten till årlig aflöning åt Svedberg anvisa ett belopp af 3,700 kronor, däraf 1,200 kronor skola, tillika med de från C. F. Liljewalchs fond för personliga professorer vid Uppsala universitet till aflöning vid professuren utgående medel, utgöra lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte ett ålders-tillägg å 600 kronor efter 5 års tjänstgöring.

57:o.

[20.]
Pension för
förra rit-
mästaren vid
universitetet i
Uppsala C. G.
Holmgren.

I en under mars 1911 till Kungl. Maj:t ingifven ansökning har förra ritmästaren vid universitetet i Uppsala, förra teckningsläraren vid högre allmänna läroverket i Uppsala *Carl Gustaf Holmgren*, i underdånighet anhållit om beredande af förhöjd pension för honom, hvilken genom nådigt beslut den 29 juni 1906 förklarats berättigad att från och med månaden näst efter den, hvori han på grund af erhållet afsked frånträdde teckningslärarbefattningen vid nämnda läroverk, under sin återstående listid å allmänna indragningsstaten uppbära pension till belopp af 2,241 kronor 78 öre årligen.

I ansökningen har Holmgren anfört:

Den pension, Holmgren från och med augusti månad 1906 åtnjöt såsom f. d. teckningslärare vid oförmälda läroverk, hade beräknats med hänsyn till de löneförmåner, han i medeltal för de sista tio åren på grund af antalet undervisningstimmar för vecka åtnjutit. Dessa hade i medeltal utgjort 30 $\frac{1}{2}$, och förty hade pensionen icke kommit att uppgå till det belopp, som enligt bestämmelserna i nådiga kungörelsen den 27 augusti 1904 angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk tillkomme den, som vore i högsta lönegraden och haft en undervisningstid af 32 timmar i veckan, nämligen ett belopp af 2,750 kronor.

Jämte sin tjänst som teckningslärare vid Uppsala allmänna läroverk hade Holmgren äfven innehaft befattningen såsom ritmästare vid Uppsala universitet. Därtill hade han utnämnts den 19 oktober 1877 och hade sedermera, med en kortare tids tjänstledighet för fullgörande af offentligt uppdrag såsom sakkunnig i 1899 års läroverkskommitté, ofbrutet beklädt denna befattning, till dess han den 19 augusti 1909 undfått afsked, således i det närmaste 32 år. Då ritundervisningen vid universitetet fortgått 13 veckor under höstterminen och 17 veckor under vårterminen, eller således inalles 30 veckor om året, med minst 4 timmar i veckan, hade sålunda Holmgrens tjänstgöring utgjort minst 120 timmar om året.

Den tjänstgöring, Holmgren fullgjort såsom ritmästare vid universitetet, syntes honom böra anses vara af den beskaffenhet, att den åtminstone kunde supplera hvad som i timantal felades i hans tjänstgöring och därefter beräknad pension såsom teckningslärare vid högre allmänt läroverk. Han vågade därför anhålla, att rättighet måtte utverkas för honom att under sin återstående listid uppbära en tilläggs pension till belopp af 508 kronor 22 öre att åtnjutas jämte det pensionsbelopp, han för närvarande ägde såsom f. d. teckningslärare, hvarigenom hans pension i sin helhet skulle komma att uppgå till 2,750 kronor.

Till stöd för sin begäran härutinnan åberopar Holmgren sin höga ålder och sina därigenom förminskade förvärfutsikter, vidare den omständigheten, att han ägde en stor familj, som allt fortfarande behöfde hans stöd, och slutligen sitt 44-åriga plikttrogna arbete i statens tjänst.

Holmgren har jämväl erinrat, att han såsom ritmästare vid universitetet uppburit en aflöning af 800 kronor för år. En med denna befattning förenad

pension — om sådan skulle utgå — skulle alltså, yttrar Holmgren, icke kunna sättas lägre än till $2\frac{2}{3}$ af nämnda belopp, eller till 533 kronor 33 öre.

Vid Holmgrens ansökning funnos bland annat fogade dels afskrifter af tjänstgöringsbetyg för hans anställningar vid universitetet och högre allmänna läroverket i Uppsala, dels ock tjänsteförteckning.

Tjänstgöringsbetyget för Holmgren såsom ritmästare, hvilket den 14 januari 1911 utfärdats af mindre akademiska konsistoriet, vitsordar de af honom i ansökningen lämnade uppgifter om hans tillträde och afgång från denna befattning samt åtnjuten tjänstledighet från densamma. Det innehåller ock, att Holmgren städse med flit och skicklighet samt till konsistoriets fullkomliga belåtenhet fullgjort sina tjänsteåligganden.

Det af vederbörande rektor vid högre allmänna läroverket i Uppsala den 9 juni 1905 utfärdade tjänstgöringsbetyget för Holmgren såsom teckningslärare innehåller, att Holmgren den 23 december 1874 utnämnts till berörda befattning och i densamma tjänstgjort från och med vårterminen 1875, utan annan ledighet än under en kortare tid af vårterminen 1900, då han var tjänstledig för sjukdom. För denna hans tjänstgöring lämnas Holmgren i betyget de bästa vitsord.

Enligt hvad tjänsteförteckningen utvisar är Holmgren född den 18 juli 1835. Före sin anställning vid högre allmänna läroverket i Uppsala har han enligt nämnda förteckning tjänstgjort en termin såsom vikarierande teckningslärare vid högre allmänna läroverket i Halmstad, där han den 11 september 1867 blef ordinarie teckningslärare, hvilken befattning han innehaft till och med år 1874.

Förteckningen innehåller vidare, att Holmgren innehar förordnande att uppehålla ritmästartjänsten till dess ny ritmästare blifvit tillsatt, hvilket förordnande enligt hvad en vid ansökningen fogad handling utmärker tog sin början med höstterminen 1909. Ett på gifven anledning till ecklesiastikdepartementet insändt intyg gifver vid handen, att detta förordnande fortfarit till och med den 30 september 1911 och att Holmgren under detsamma i godtgörelse uppburit hela det i universitetets stat för ifrågavarande tjänst upptagna arfvodet 800 kronor.

Att ritmästartjänsten ännu ej blifvit med ordinarie innehafvare besatt beror på att man afsett att disponera arfvodet för densamma på ett sätt, som syns bättre ägnadt att tjäna universitetets intressen. Den anordning man åsyftat har ock vunnit Riksdagens gillande, i det 1911 års Riksdag på framställning af Kungl. Maj:t medgifvit, att af det med ritmästarbefattningen vid universitetet i Uppsala förenade arvode å 800 kronor ett belopp af 300 kronor för år räknadt må från och med höstterminen 1911 till 1914 års slut utgå till arfvode åt en amanuens

vid universitetets konstmuseum samt att återstoden af ritmästararfvodet, eller 500 kronor för år, må under samma tid användas till arfvode åt en lärare, som, i enlighet med af det större akademiska konsistoriet gifna bestämmelser, skall meddela undervisning i utförandet af ritningar för vetenskapligt ändamål.

De förändrade anordningarna hafva först med oktober månads ingång år 1911 hunnit träda i verket.

Efter nådig remiss har kanslern för rikets universitet hört det mindre akademiska konsistoriet i Uppsala och den 8 april 1911 afgifvit eget underdånigt utlåtande öfver ansökningen, därvid kanslern i likhet med konsistoriet tillstyrkt bifall till densamma.

Vid konsistoriets yttrande i ämnet var fogadt ett af universitetets rektor professorn H. Schück, såsom prefekt för ritsalen afgifvet intyg, att Holmgren under den tid, han varit ritmästare vid universitetet, undervisat fyra timmar i veckan samt att han med nit och plikttrohet skött sin tjänst.

Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk har äfven afgifvit infordradt, den 27 april 1911 dagtecknad utlåtande i detta ärende. Öfverstyrelsen har därvid anført: Holmgren hade såsom teckningslärare erhållit det pensionsbelopp, som enligt gällande bestämmelser tillkommit honom. För den skull syntes icke såsom stöd för att nu tillerkänna honom högre pensionsbelopp den omständigheten kunna åberopas, att teckningslärare vid allmänt läroverk, som haft mera omfattande tjänstgöring än sökanden och som längre tid än han åtnjutit aflöning i enlighet med bestämmelserna i nådigafkungörelsen angående lönereglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken, skulle kunna erhålla ett högre pensionsbelopp än sökanden erhållit. I hvad mån Holmgrens tjänstgöring såsom ritmästare vid universitetet kunde anses uppväga hvad som bruste i hans tjänstgöring såsom teckningslärare, för att han skulle kunna erhålla det af honom ifrågasatta pensionsbeloppet, och sålunda kunde göra det billigt och lämpligt, att sökanden tillerkändes den af honom begärda tilläggs pensionen, därom ansåge sig öfverstyrelsen, på grund af bristande kännedom om omfattningen och beskaffenheten af hans undervisning vid universitetet, ej kunna afgifva yttrande.

Slutligen har statskontoret på grund af nådig befallning den 1 september 1911 yttrat sig i frågan. Efter erinran att ritmästarens vid

Uppsala universitet aflöning utginge i form af arvode, 800 kronor, anmärker statskontoret, att någon rätt till pension därför icke vore för- enad med befattningen. Men likasom 1911 års Riksdag i anledning af nådig proposition beviljat f. d. professorn vid konsthögskolan O. P. U. Arborelius i egenskap af öfverlärare vid tekniska skolan i Stockholm en tilläggspension till belopp, hvartill öfverlärar aflöningen föranledt, därest bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension varit tillämpliga, syntes jämväl i nu förevarande fall anledning föreligga att bereda en efter nämnda be- stämmelser afpassad tilläggspension.

Därest pensionslagen varit tillämplig å sökandens ritmästarbefatt- ning, skulle han enligt hvad handlingarna utvisade hafva uppfyllt de af lagen för lärarbefattning vid universitetet stadgade villkor för att komma i åtnjutande af hel pension. Pensionens belopp skulle hafva utgjort $\frac{2}{3}$ af aflöningen, 800 kronor, eller alltså efter föreskrifven af- rundning 540 kronor. Då detta belopp tillsammans med Holmgrens redan innehafvande pension icke öfversköte 3,000 kronor, skulle någon reduktion enligt 16 § pensionslagen icke ifrågakommit.

Det sålunda uträknade beloppet vore naturligen att anse såsom det högsta, som kunde ifrågasättas såsom tilläggspension åt Holmgren och statskontoret ansåge sig böra förorda, att det afrundades till 500 kronor. Detta belopp borde således, enligt hvad statskontoret hem- ställde, genom framställning till Riksdagen utverkas såsom årlig pension åt Holmgren, att från allmänna indragningsstaten utgå från och med månaden näst efter den, hvarunder han upphörde att bestrida ritmästar- befattningen vid Uppsala universitet.

Jag har nu redogjort för handlingarna i detta ärende, och då jag delar statskontorets uppfattning i frågan, har jag för egen del icke något annat att tillägga än att, såsom af ett omförmäldt intyg framgår, den tidpunkt, från hvilken den ifrågasatta pensionen bör utgå, bör sättas till den 1 oktober 1911.

*Departements-
chefen.*

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att medgifva,

att förre ritmästaren vid universitetet i Uppsala Carl Gustaf Holmgren må från och med den 1 oktober 1911 under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af 500 kronor.

58:o.

[21.]
*Personligt
 lönetillägg
 åt preparatorn
 O. Mattson.*

I en till det större akademiska konsistoriet i Lund ställd skrifvelse, som ingifvits till medicinska fakulteten, har professorn i anatomi vid samma universitet C. M. Fürst tillstyrkt förbättrad aflöning åt *preparatorn* vid anatomisk-histologiska institutionen därstädes *Otto Mattson*. Omförmälda skrifvelse var af följande innehåll:

Enligt gällande stat för Lunds universitet hade lönen för institutionsvaktmästare blifvit fastställd till 1,050 kronor årligen, för vaktmästare vid kansliet och räntekammaren till 1,350 kronor årligen och för preparatorn i anatomi till 1,500 kronor årligen, hvar till för samtliga komme två ålderstillägg å 100 kronor, hvardera efter 5 och 10 år. Preparatorn hade alltså i fråga om aflöningen blifvit ungefärligen likställd med en vaktmästare. Då emellertid en helt annan utbildning och andra förutsättningar, bland annat ur teknisk synpunkt och med hänsyn till möjligheten af litteraturstudier på främmande språk, måste vara till finnandes hos den, som antoges till preparator, än hos innehafvare af vaktmästarbefattningar, hade preparatorn egentligen med afseende på löneförmånerna bort jämföras med konservatorn och trädgårdsmästaren vid universitetet, i synnerhet som ingen särskild kompetens vore i ena eller andra fallet i stadgarna föreskrifven.

Genom sin särskilda duglighet hade nuvarande preparatorn Mattson såväl inom de vetenskapliga institutionerna i allmänhet som särskildt inom den anatomiska varit i stånd att uträtta ett mycket värdefullt arbete, och vore det af betydelse att söka kvarhålla honom på den plats han innehade genom att bereda honom sådana löneförmåner, som motsvarade hans anställning och personliga skicklighet. Hans arbetstid hade under terminerna utgjort åtta timmar om dagen med undantag af lördagen, då den utgjort fem timmar. Under ferierna hade arbetstiden varit nästan lika lång.

Då emellertid ingen utsikt syntes finnas att utverka ändring i en lönestat, som blott för några år sedan blifvit fastställd, vore det lämpligare att söka bereda Mattson ett personligt lönetillägg, och ville Fürst på grund häraf anhålla, att konsistoriet bland sina riksdagspetita för år 1912 upptoge en begäran om anslag på extra stat å 500 kronor årligen som lönetillägg åt Mattson.

Vid Fürsts framställning, i hvilken professorn i anatomi vid universitetet i Lund I. Broman förklarar sig vilja instämma, voro fogade två bilagor, af hvilka bilagan n:r 1 hade följande lydelse:

»Preparatorn Otto Mattson är född i Ousby år 1882, är utbildad snickargesäll (silfvermedalj för gesällprof),

har genomgått tekniska skolan i Lund på ett synnerligen förtjänstfullt sätt,

har 1903—1904 deltagit i undertecknads kurs i histologi,

har gjort resor till Köpenhamn, Stockholm och Uppsala för att studera olika museianordningar, preparationsmetoder, uppställningar af preparat m. m.,

har med anslag af allmänna medel år 1908 företagit en resa i Tyskland, Österrike och Schweiz för att studera olika preparationsmetoder, fotografering, gipsgjutning och anatomiska museer samt tekniska verkstäder för framställning af anatomiska modeller. Han deltog under en månads tid i arbetet å E. Leitz i Wetzlar

mikroskopfabrik, särskildt för sammansättning af mikroskop och mikrofotografiapparater samt deras pröfvande och användning,

var år 1909 Svenska turistföreningens kommissariebiträde vid anordningen af svenska afdelningen å internationella fotografiska utställningen i Dresden, där han äfven deltog för universitetets räkning med en samling af honom framställda fotografier inom olika naturvetenskapliga områden.

Lund den 12 maj 1911.

Carl M. Fürst.»

Till de i denna handling meddelade uppgifterna vill jag tillägga, att enligt hvad jag inhämtat Mattson antagits till preparator år 1903.

Bilagan nr 2 utgjordes af en promemoria angående preparatorns i anatomi vid universitetet i Lund tjänstgöring m. m. och innehöll följande:

»Till sakkunniga för afgifvande af förslag till nya lönestater m. m. för universiteten och karolinska institutet.

Anmodad inkomma med promemoria angående preparatorns i anatomi tjänstgöring m. m. vid anatomiska institutionen i Lund får jag härmed meddela följande:

Preparatorn åligger att lämna tekniskt biträde vid förefallande arbeten å institutionen, särskildt att förrätta injektionerna å dissektionsliken, att sköta macerations- och urfettningsapparaterna och för öfrigt preparera skelett och uppställa desamma, att framställa öfriga preparat för museet och undervisningen, att biträda vid tekniska arbeten i histologi och embryologi, att verkställa fotograferingen för vetenskapliga arbeten och undervisningen, såsom skioptikon-, stereoskopmikrofotografier, förstoringar m. m., att teckna och måla taflor för undervisningen och vetenskaplig publikation, att göra gipsafgjutningar m. m. Däremot har han icke med städning eller annan vaktmästarsyssla att göra, dock skall vaktmästaren biträda honom vid likinjektioner, skelettpreparering och dylikt.

Institutionens nuvarande preparator är synnerligen skicklig i de särskilda tekniska områden, inom hvilka han skall lämna arbete, och har visat sig dessutom äga stor inventiös förmåga, som kommit institutionen till godo och som säkerligen genom ökad utbildning skall blifva i ännu högre grad förmånlig för hans plats samt bespara institutionen utgifter. Jag anser, att den lön, han nu har, ej på långt när motsvarar det arbete, han lämnar, och att institutionen riskerar att mista honom, ifall ej hans lön afsevärdt höjes. Hans ställning och arbete motsvara fullt konservatorns vid zoologiska institutionen, och borde han enligt min mening äfven aflönas i likhet med denne. Då emellertid nuvarande preparator är ung, anser jag, att den lön, som, enligt hvad jag erfarit, blifvit af sakkunniga föreslagen för dylik plats som hans, borde kunna för det närvarande motsvara hans behof och arbete, men att, ifall hans arbetsduglighet och därmed följande fördel för institutionen mer och mer ökas, en för honom personligen bättre ställning bör ernås. Jag anser nämligen, att betydelsen af dylika platser, som dessa preparatorsbefattningar, är i högsta grad beroende på personerna, som bekläda dem, och alltså att äfven rent personliga förmåner böra skaffas åt dem, som särskildt utmärka sig, för att staten skall

kunna få behålla dem och ej lämna sina platser för enskild tjänst eller egen affärsverksamhet.

Lund den 22 november 1907.

Carl M. Fürst.»

På grund af hvad i ärendet förekommit beslöt medicinska fakulteten, under vitsord att Mattson understundom biträdt institutionsföreståndaren med råd och upplysningar och genom den utbildning han erhållit varit institutionerna till stor nytta, att hos konsistoriet förorda den af Fürst gjorda framställningen, och konsistoriet upptog fakultetens hemställan bland sina petita till 1912 års Riksdag.

Vid frambärande af konsistoriets anhållan har kanslern för rikets universitet i sitt till Kungl. Maj:t den 16 oktober 1911 afgifna yttrande tillstyrkt, att anslaget måtte uppföras å ordinarie stat.

*Departements-
chefen.*

Frågan om personliga aflöningsförbättringar af den art, som nu afses, berördes af dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet i hans anförande till statsrådsprotokollet den 6 mars 1908 i ärendet angående den sedermera vid 1908 års Riksdag genomförda löneregleringen vid universiteten och karolinska institutet. Han förklarade sig nämligen af ingångna meddelanden rörande vid dessa inrättningar anställda vaktmästares, preparatorers m. fl:s tjänstgöring och arbeten hafva fått det intrycket, att bland dem stundom kunde finnas personer, hvilka genom intelligens och nit i sitt kall förvärfvat sig insikter och färdigheter, som gjorde dem till synnerligt värdefulla biträden för vederbörande och som gjorde, att deras frånträdande i förtid af sina befattningar skulle vara en verklig förlust. »Då detta afhänger af alldeles personliga egenskaper», yttrade departementschefen, »synes det mig högst önskligt, att man genom beviljande af personliga lönetillägg söker fästa dylika befattningshafvare vid deras tjänster».

Bemålde departementschefen erinrade också om att Riksdagen år 1907 på framställning af Kungl. Maj:t medgaf, att vaktmästaren och preparatorn vid mineralogisk-geologiska institutionen vid universitetet i Uppsala A. R. Andersson finge från och med år 1908 åtnjuta ett personligt ålderstillägg å 500 kronor.

Detta belopp, som Andersson åtnjuter utöfver honom enligt stat tillkommande aflöningsförmåner, utgår från det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till ålderstillägg. Detta var en i och för sig naturlig anordning på en tid, då preparatorer vid universiteten och karolinska institutet ännu ej voro, såsom fallet var med en mängd andra tjänstinnehafvare, berättigade till särskilda efter viss tid och med

i stat bestämdt belopp utgående ålderstillägg. Annorlunda synes mig förhållandet vara, sedan 1908 års Riksdag medgifvit, att ålderstillägg under vissa villkor och bestämmelser få utgå till omförmälda befattningshafvare vid universiteten och karolinska institutet.

Då jag därför nu genom hvad i ärendet anförts finner Mattson vara väl förtjänt att för sin personliga del komma i åtnjutande af en högre aflöning än som enligt staten tillkommer honom, synes mig denna förmån böra beredas honom genom att lämpligt belopp — och jag har ej någon erinran mot det som i ärendet föreslagits — under namn af personligt lönetillägg uppföres å allmänna indragningsstaten, att utgå så länge Mattson kvarstår i sin nuvarande befattning.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att medgifva,

att preparatorn vid anatomisk-histologiska institutionen vid universitetet i Lund Otto Mattson må äga att från och med den 1 januari 1913, så länge han kvarstår i sin nuvarande befattning, å allmänna indragningsstaten uppbära ett personligt lönetillägg till belopp af 500 kronor.

59:o.

Vid anmälan i sinom tid för blifvande nya statsreglering af ordinarie anslagsbehofven under riksstatens åttonde hufvudtitel kommer jag att inför Kungl. Maj:t framlägga frågan om definitiv stat för högre lärarinneseminariet, för hvilket, under pågående omorganisation, fastställts öfvergångsstater för hvartera af åren 1910, 1911 och 1912. Denna fråga har förberedts af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, som genom underdänig skrifvelse den 30 september 1911 afgifvit förslag i ämnet. Öfverstyrelsen har därvid hemställt, att aflöningen för en hittills i staten upptagen adjunktsbefattning, hvilken enligt omorganisationsplanen skulle vid nuvarande innehafvarens Erik Gustaf Jonas Lilljebjörns afgång indragas, skulle afföras ur staten, i hvilken i stället skulle uppföras en nionde ämneslärarinnebefattning. På detta sätt komme staten att få den besättning af lärarkrafter, som afsetts i sammanhang med omorganisationen. Lilljebjörn, hvilken är född år 1848 och således under år 1913 uppnår den för rätt till pension i fråga om hans tjänst nu stadgade lefnadsålder af 65 år, borde enligt öfverstyrelsens mening från och med år 1913 upptagas med aflöning öfver stat.

Hvad beträffar Lilljebjörns löneförmåner utgör hans aflöning å

[22.]

*Adjunkten vid
högre lära-
rinnesemi-
nariet E. G. J.
Lilljebjörns
öfverflyttning
å allmänna
indragnings-
staten.*

stat 3,000 kronor. Då han emellertid befinner sig i fjärde lönegraden, uppbär han kontant aflöning af 4,500 kronor, af hvilket belopp 1,500 kronor jämlikt Riksdagens beslut år 1909 böra utgå ur förslagsanslaget under åttonde hufvudtiteln till ålderstillägg. Af hela den kontanta aflöningen utgöra 3,050 kronor lön och 1,450 kronor tjänstgöringspenningar. Tillika åtnjuter han jämlikt samma Riksdags beslut ett hyresbidrag af 500 kronor, att utgå från de inskrifnings- och terminsafgifter, som inflyta vid den med högre lärarinneseminariet förenade normalskolan för flickor.

*Departements-
chefen.*

Jag delar öfverstyrelsens mening, att ifrågavarande adjunktsbefattning lämpligen bör uteslutas ur den blifvande nya staten. Erforderlig aflöning åt Lilljebjörn, så länge han efter ingången af år 1913 kvarstår i sin befattning, kan då lämpligen uppföras å allmänna indragningsstaten. Då ålderstilläggen och hyresbidraget därunder kunna fortfarande utgå såsom hittills, skulle Lilljebjörn äga att från allmänna indragningsstaten uppbära 3,000 kronor. Därvid skall ingen ändring äga rum i Lilljebjörns hittillsvarande rätt att under fastställda föreskrifter åtnjuta sina aflöningsförmåner eller beträffande gällande bestämmelser om hans pensionering.

Under åberopande af hvad jag anført tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att föreskrifva, att beloppet af den i staten för högre lärarinneseminariet nu uppförda aflöning till en adjunkt, 3,000 kronor, skall, under förutsättning att adjunktsbefattningen från och med år 1913 uteslutes ur nämnda stat samt att nuvarande innehafvaren af adjunktsbefattningen Erik Gustaf Jonas Lilljebjörn vid sagda års ingång kvarstår i densamma, från samma tid till Lilljebjörn utgå å allmänna indragningsstaten, med rätt för Lilljebjörn att på sätt hittills ägt rum uppbära honom tillkommande ålderstillägg och hyresbidrag samt att i öfrigt enligt fastställda föreskrifter åtnjuta sina aflöningsförmåner men utan ändring i gällande bestämmelser rörande Lilljebjörns pensionering.

60:o.

[23.]

*Pension åt
läraren vid
Chalmers tek-
niska läro-
anstalt C. G.
Junghänel.*

Å staten för Chalmers tekniska läroanstalt finnas uppförda, förutom lektorer, hvilkas befattningar komma att den 1 januari 1912 övergå till professurer, samt assistenter, äfven lärare och andre lärare samt vaktmästare. Fråga uppstod för några år tillbaka om lärares, andre

lärares och vaktmästares rätt till pension enligt lagen angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension den 11 oktober 1907, och styrelsen för läroanstalten gjorde den 23 december 1909 hos Kungl. Maj:t framställning, att Kungl. Maj:t täcktes förklara, att de i institutets af Konung och Riksdag fastställda stat upptagna »öfriga lärare» — härmed afsågos förut nämnda lärare och andre lärare — och vaktmästare vore sådana ordinarie innehafvare af civil tjänst, som afsåges i 1907 års pensionslag. Efter härå erhållen nådig remiss afgaf statskontoret den 7 april 1910 underdånigt utlåtande i detta ärende, hvarvid statskontoret anförde följande:

I § 1 af lagen angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension den 11 oktober 1907 stadgades, att rätt till pension vid afgang från tjänst tillkomme ordinarie innehafvare af civil tjänst med lön å stat, som blifvit fastställd af Konungen och Riksdagen. Medan de vid Chalmers tekniska läroanstalt anställda lektorerna enligt den för anstalten gällande, af Konungen och Riksdagen fastställda staten åtnjöte aflöning, fördelad i lön och tjänstgöringspenningar, och således uppfyllde nyssnämnda bestämmelser för rätt till pension, vore däremot hvad öfriga lärare vid anstalten äfvensom där anställda vaktmästare beträffade aflöningen eller någon del däraf icke i nämnda stat angifven såsom lön; deras aflöning måste därför anses hafva arfvodes natur. Vid sådant förhållande och då ifrågavarande lärar- och vaktmästarbefattningar, i olikhet med lektorstjänsterna, hvilka tillsattes med fullmakt, innehades endast på förordnande med ömsesidig rätt till uppsägning och således ej heller kunde betraktas såsom ordinarie tjänster i vanlig bemärkelse, kunde enligt statskontorets mening pensionslagen icke hafva medfört, att pensionsrätt blifvit förenad med ifrågavarande befattningar.

Vid underdånig anmälan af berörda ärenden den 29 april 1910 fann Kungl. Maj:t i enlighet med statskontorets uttalade mening framställningen icke för det dåvarande föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Jag har särskild anledning att nu erinra om dessa förhållanden, emedan en framställning hos Kungl. Maj:t gjorts, som nära sammanhänger med nyssberörda fråga. I en den 1 november 1911 dagtecknad underdånig skrifvelse har nämligen *läraren i modellering vid Chalmers tekniska läroanstalt, bildhuggaren Carl Gottlieb Junghänel* anhållit, att han i enlighet med lagen angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension den 11 oktober 1907 måtte erhålla pension med afgang från sin lärarplats. Vid ansökningsen voro fogade dels prästbetyg, utvisande att Junghänel är född den 19 december 1842 och svensk medborgare, dels ock ett af läroanstaltens styrelse utfärdadt tjänstgöringsbetyg, af innehåll att Junghänel städse fullgjort sin tjänstgöring med utmärkt nit, intresse och skicklighet.

Styrelsen har jämväl den 3 november 1911 yttrat sig öfver ansökningen och därvid, bland annat, upplyst, att Junghänel sedan höstterminen 1891 varit lärare i modellering vid institutet samt att han hos styrelsen anhållit om afsked med pension från den 19 december 1912. Därjämte har styrelsen vitsordat, att Junghänel under sin långa tjänstetid icke vid något tillfälle varit af sjukdom hindrad sköta sin befattning vid institutet eller af annan anledning åtnjutit tjänstledighet, hvarför styrelsen ville förorda den gjorda ansökningen.

Öfver ansökningen har statskontoret den 4 december 1911 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande, hvarvid statskontoret yttrat följande:

Såsom statskontoret framhållit i underdånigt utlåtande den 7 april 1910 angående af styrelsen för Chalmers tekniska läroanstalt väckt fråga om pensionslagens tillämpning å innehafvare af vissa befattningar hos anstalten, vore endast lektorstjänsterna därstädes förenade med pensionsrätt, hvaremot öfriga lärar- och andra befattningar vid anstalten saknade sådan rätt.

Enligt statskontorets mening vore sökanden alltså för närvarande icke berättigad till pension; och då genom den nya stat för Chalmers tekniska läroanstalt, som med ingången af år 1912 komme att träda i kraft, någon ändring härutinnan, såvidt anginge sökanden, icke gjorts, erfordrades således för beredande af pension åt sökanden, att framställning därom gjordes hos Riksdagen. Vid den tidpunkt, den 19 december 1912, då sökanden ämnade afgå från befattningen, hade han uppnått en ålder af 70 år och varit i statens tjänst anställd under en tid af mer än 21 år. Med hänsyn till tjänstarens antal och den aflöning af 1,100 kronor, som sökanden åtnjöt enligt gällande stat och som i den nya staten bibehållits oförändrad, ansåge statskontoret ett pensionsbelopp af 450 kronor skäligt.

Statskontoret ville därför hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva, att Junghänel måtte från och med månaden näst efter den, hvari han afginge från nämnda befattning, under sin återstående listid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af fyrahundra femtio kronor.

*Departements-
chefen.*

Af den utredning, som gjorts angående de af mig förut omnämnda lärarnas vid Chalmers tekniska läroanstalt pensionsrätt, synes mig framgå, att någon sådan rätt ej utan vidare tillkommer ifrågavarande befattningshafvare. Hvad särskildt angår Junghänels befattning beviljade Riksdagen år 1901 ett belopp till förhöjning af »aflöningen» för en lärare i modellering vid läroanstalten.

Framställning till Riksdagen läser alltså vara nödig för beredande åt Junghänel af den begärda förmånen. Det af statskontoret föreslagna, i enlighet med grunderna i pensionslagen beräknade pensionsbeloppet, 450 kronor, motsvarar med någon afrundning $\frac{2}{35}$ af två tredjedelar af Junghänels till 1,100 kronor uppgående aflöning.

Med anledning af hvad i ärendet i öfrigt förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva,

att läraren i modellering vid Chalmers tekniska läroanstalt, bildhuggaren Carl Gottlieb Junghänel må från och med månaden näst efter den, hvarunder afsked från lärarbefattningen blifver honom beviljad, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till belopp af 450 kronor.

61:o.

I en af rektor vid realskolan i Karlshamn öfverlämnad underdånig skrift har *vaktmästaren* vid nämnda realskola *Carl Mattsson* med förmälan att han på grund af hög ålder och vacklande hälsa såge sig nödsakad att lämna sin befattning senast den 30 juni 1912, anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes åt honom utverka en årlig pension af 500 kronor, räknadt från den 1 juli 1912; och har rektor i ett vid öfverlämnandet afgifvet tillstyrkande yttrande meddelat, att Mattsson sedan 1911 års början i årlig aflöning åtnjutit, utom bostad och vedbrand, 960 kronor kontant.

[24.]
*Pension åt
vaktmästaren
C. Mattsson.*

Vid den underdåniga skriften voro fogade följande handlingar:

1) prästbetyg, utvisande att Mattsson är född den 14 oktober 1846 och alltså uppnått en ålder af mer än 65 år samt att han utom lönen saknar existensmedel och har utom hustru en som fosterbarn upptagen minderårig dotterson att försörja;

2) ett af rektor utfärdadt tjänstgöringsbetyg, af innehåll att Mattsson sedan den 15 april 1882 oafbrutet tjänstgjort i egenskap af vaktmästare vid realskolan, där han fortfarande tjänstgjorde, sålunda varit i dess tjänst under snart 30 år och att han under denna tid ådagalagt mycket berömvärdt nit och största villighet att fullgöra sina åligganden, visat sig ärlig och pålitlig samt fört en hedrandeandel; äfvensom

3) ett den 30 september 1911 dateradt läkarbetyg, utvisande att Mattsson lider af kronisk sjukdom i ådersystemet, i följd hvaraf hans allmänna hälsotillstånd under senare åren småningom allt mera försämrats, och att genom den kraftnedsättning, som därunder inträdt, hans arbetsförmåga i väsentlig grad minskats.

Efter härå erhållen nådig remiss har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk den 3 november 1911 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande och därvid, under åberopande af Riksdagens beslut i åtskilliga fall om pension åt vaktmästare vid allmänt läroverk och med hänsyn till nu föreliggande omständigheter, förklarat sig anse, att pension äfven uti ifrågavarande fall borde beviljas.

I fråga om pensionsbeloppet har öfverstyrelsen erinrat därom, att öfverstyrelsen i en underdånig skrifvelse den 12 september 1911 angående Sveriges allmänna läroverks vaktmästarförenings ansökning i fråga om vissa ändringar i de för vaktmästarna vid de allmänna läroverken gällande bestämmelser om anställning i tjänst m. m. för vaktmästare af den pensionsklass, sökanden skulle hafva tillhört, föreslagit ett årligt pensionsbelopp af 700 kronor, under förutsättning, bland annat, att kostnaden för sådan vaktmästares pensionering bestrids genom mot pensionsbeloppet svarande bidrag af pensionstagaren själf såväl som af vederbörande läroverk och staten. För nu i tjänst varande vaktmästare skulle dock pensionen endast mera sällan kunna uppgå till hela det nämnda beloppet, emedan pensionsavgifter icke kunnat för dem inbetalas under så lång tid, som därför varit erforderlig. I detta fall hade emellertid sökanden själf ifrågasatt ett pensionsbelopp af 500 kronor årligen. Vid de tillfällen, då Riksdagen förut tillerkänt pension åt vaktmästare vid allmänt läroverk, hade visserligen i fråga om vaktmästare vid högre sådant pensionsbeloppet bestämts till 500 kronor, men vid det enda tillfälle, då vaktmästare vid realskola erhållit pension af Riksdagen, hade beviljats ett pensionsbelopp af 400 kronor årligen. Under sådana förhållanden syntes äfven i detta fall sistnämnda belopp böra föreslås.

Härefter remitterades ärendet till statskontoret, som i underdånigt utlåtande den 23 november 1911, under återopande af 1906 års Riksdags beslut angående pension å 400 kronor årligen åt vaktmästaren vid realskolan i Lidköping J. P. Bryngelsson, biträdt den af öfverstyrelsen gjorda hemställan.

Med erinran att den omförmälda frågan om allmänt ordnande af läroverksvaktmästares pensionsförmåner ännu ej är färdig att företagas till nådig ompröfning samt under återopande af hvad i förevarande ärende förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen medgifva,

att vaktmästaren vid realskolan i Karlshamn Carl Mattsson må från och med månaden näst efter den, i hvilken han varder entledigad från sin vaktmästarsyssla, under sin återstående lifstid å allmänna in- dragningsstaten uppbära pension till belopp af 400 kronor årligen.

62:o.

[25.]

Understöd åt
vaktmästaren
C. E. Lind-
ströms änka.

I underdånig skrifvelse den 14 mars 1911 har *Carolina Petronella Lindström*, född Kjellander, änka efter vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Halmstad C. E. Lindström, anhållit, att Kungl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta nådig proposition om beviljande åt henne under hennes återstående lifstid af ett årligt understöd af 300 kronor. Såsom stöd härför har änkan Lindström anfört, att hon under hela den tid, hennes make varit anställd som vaktmästare vid nämnda läroverk, eller

ären 1866—1906, varit honom behjälplig med skötandet af hans tjänst samt att hon, sedan hennes make den 29 november 1909 afidit utan att efterlämna några tillgångar, ej haft andra medel för sitt uppehälle, än hvad en hennes son kunnat lämna henne. Denne hade emellertid alltsedan slutet af år 1910 genom sjukdom, som befarades vara obotlig, varit oförmögen att bidraga till hennes försörjning.

Vid ansökningen voro fogade dels prästbetyg, utvisande, bland annat, att änkan Lindström är född den 7 oktober 1835 och änka efter förut nämnde vaktmästaren Lindström samt medellös och i mycket utblottade ekonomiska omständigheter äfvensom att ende sonen genom sjukdom, som befarades vara obotlig, vore oförmögen att bidraga till hennes försörjning, dels ett af rektor vid högre allmänna läroverket i Halmstad utfärdadt intyg, som bestyrkte öfriga af henne i den underdåniga ansökningen lämnade uppgifter.

Öfver ansökningen har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk den 25 september 1911 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande.

Öfverstyrelsen har därvid erinrat, att 1909 års Riksdag på förslag af enskild motionär beslutit tilldela änkan efter afidne vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Sundsvall F. L. Forsberg Karolina Forsberg ett årligt understöd af 300 kronor, äfvensom hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att tilldela änkan Lindström ett årligt understöd af 300 kronor från och med år 1913 samt be- myndiga Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel till henne utbetala ett lika stort belopp för år 1912.

Underdånigt utlåtande har jämväl den 18 november 1911 afgifvits af statskontoret, som i ärendet anförde:

Då vid föregående tillfällen fråga förevarit om beredande af pension åt änka efter vaktmästare vid allmänna läroverk, hade statskontoret erinrat därom, att vaktmästarna vid de allmänna läroverken icke aflönades med statsmedel och således intoge en annan ställning än de vaktmästare, med hvilka detta vore förhållandet, samt framhållit, att ehuru åtskilliga vaktmästare vid allmänna läroverk under de senare åren fått sig pensioner af statsmedel genom Riksdagens beslut beviljade, däraf ingalunda följde, att samma förmån borde tillkomma jämväl änkor efter läroverkens vaktmästare; och hade statskontoret såsom sin mening anförde, att sådant åtminstone icke borde ifrågasättas i annan händelse än då förhållandena vore särskildt ömmande.

Af sålunda angifna skäl hade statskontoret i underdånigt utlåtande den 9 mars 1906 afstyrkt en af framlidne vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Sundsvall F. L. Forsbergs änka gjord underdånig ansökning om pension; och hade såväl då förevarande ansökning som senare af henne gjorda underdåniga framställningar i enahanda syfte icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Emellertid hade 1909 års Riksdag i anledning af väckt motion, och sedan vederbörande utskott af principiella skäl afstyrkt motionen, vid gemensam votering beviljat änkan Forsberg ett årligt understöd af 300 kronor.

Af de remitterade handlingarna framginge, bland annat, att sökanden under

mannens långvariga tjänstgöring vid allmänna läroverket i Halmstad varit honom behjälplig vid utförande af hans tjänstställganden, samt att hon, som på grund af ålderdomssvaghet vore oförmögen att försörja sig med arbete, saknade tillgångar och således vore i största behof af understöd. Dessa omständigheter syntes statskontoret vara af beskaffenhet att billigtvis böra föranleda till beredande af något ålderdomsunderstöd af statsmedel åt sökanden; och hade statskontoret icke annat att erinra mot hvad i sådant afseende blifvit af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk föreslaget, än att understödets belopp enligt statskontorets mening icke borde sättas högre än hvad genom 1910 års Riksdags beslut i pension tilldelats vaktmästaren vid universitetsbiblioteket i Lund C. F. Lundbergs änka eller 200 kronor, samt att understödet syntes böra från allmänna indragningsstaten anvisas att utgå från och med år 1912.

Statskontoret hemställde alltså, det tacktes Kungl. Maj:t i nådig proposition föreslå Riksdagen medgifva, att sökanden må från och med år 1912, så länge hon förblefve änka, å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt understöd af tvåhundra kronor.

*Departements-
chefen.*

Vid 1911 års Riksdag väcktes i Andra kammaren motion, att Riksdagen ville besluta att tilldela änkan Carolina Petronella Lindström ett årligt understöd af 300 kronor från och med år 1912 samt att bemyndiga Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel till henne utbetala ett lika stort belopp för år 1911. Vid behandling af motionen utlät sig bankoutskottet, att då frågan om pension åt änkan Lindström syntes utskottet böra göras till föremål för utredning af vederbörande myndigheter, utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka bifall till det framställda förslaget. I enlighet härmed afslogs motionen af Riksdagen.

Den af bankoutskottet afsedda utredningen är nu, sedan änkan Lindström själf gjort underdånig ansökning om understöd, åvägabragt. Denna utredning synes vara af den beskaffenhet, att ärendet bör framläggas för Riksdagen, hvadan jag biträder myndigheternas förslag härutinnan. Beloppet af det ifrågasatta understödet torde böra i enlighet med statskontorets förslag sättas till 200 kronor årligen.

Jag hemställer sålunda, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen medgifva,

att vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Halmstad C. E. Lindströms änka Carolina Petronella Lindström, född Kjellander, må under sin återstående lifstid, så länge hon förblifver i sitt nuvarande änkestånd, å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt understöd å tvåhundra kronor, att utgå från början af år 1912.

63:o.

Hos Kungl. Maj:t har *lektorn* vid högre allmänna läroverket i Gäfle *Karl Oskar Fyhrvall* i underdånighet anhållit, att han måtte förklaras berättigad att från och med ingången af kalenderåret 1912 under sin återstående listid af statsverket uppbära en årlig pension af 4,000 kronor.

[26.]
Fyllnadspen-
sion för lek-
torn K. O.
Fyhrvall.

Beträffande Fyhrvalls tjänstmeriter inhämtas af ansökningen bilagda handlingar: att Fyhrvall, som är född den 1 december 1846, höstterminen 1867 samt vårterminen och höstterminen 1868 tjänstgjort som extra lärare vid Allmänna institutet för döfstumma och blindas afdelningen för blindas; att Fyhrvall den 19 december sistnämnda år antagits till ordinarie lärare å nämnda afdelning och tjänstgjort därstädes — med undantag af höstterminen 1869 och kalenderåret 1872, då han åtnjutit ledighet dels för universitetsstudier och dels för hälsans vårdande — till den 1 september 1874, däraf under tiden från och med den 1 oktober 1873 tillika såsom förste lärare å nämnda afdelning; att Fyhrvalls tjänstgöringstid vid institutet sålunda utgjort 5 år 8 månader; att Fyhrvall den 1 mars 1882 utnämns till lektor vid högre allmänna läroverket i Gäfle, men att han på grund af klagomål öfver utnämningen icke tjänstgjort under vårterminen 1882, hvarför hans tillträde till tjänsten ansetts böra räknas från dagen efter nämnda termins slut eller från den 4 juni 1882; att Fyhrvall uppehållit ifrågavarande lektorsbefattning från och med höstterminen 1882 med undantag af läsåret 1908—1909 och höstterminen 1909, då han åtnjutit tjänstledighet på grund af sjukdom; att Fyhrvall med iakttagande af ofvannämnda beräkningstid den 1 december 1911, då han på grund af uppnådda 65 lefnadsår varit skyldig att afgå från sin tjänst, tjänstgjort som lektor under omkring 29 år 6 månader; samt att Fyhrvall förutom sin lektorsbefattning icke innehar annan statens tjänst eller för sådan tjänst åtnjuter pension.

Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk har i ett den 2 oktober 1911 i ärendet afgifvet underdånigt utlåtande dels meddelat, att Fyhrvall, som ingått på den nya lönestaten, uppbure aflöning i högsta lönegraden för lektorer vid de allmänna läroverken, dels ock hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förklara Fyhrvall berättigad att från och med den 1 januari 1912 komma i åtnjutande af en årlig pension af 4,000 kronor, motsvarande Fyhrvalls egentliga lön.

Statskontoret har den 16 oktober 1911 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anført:

»Enligt nädigt bref den 30 januari 1903 äger sökanden åtnjuta aflöning i femte lönegraden och uppbär alltså å 1904 års stat, förutom tjänstgöringspenningar, lön till belopp af 4,000 kronor, som för sökanden utgör pensionsunderlag. För hel pension motsvarande nämnda belopp erfordras 35 för pension beräkneliga tjänstar.

Sökandens rätt att såsom tjänstår för pension enligt pensionslagen få räkna sig till godo den tid, hvarunder han haft anställning vid allmänna institutet för döfstumma och blinda vid Manilla, är gifvetvis beroende af huruvida nämnda institut var en statsanstalt. Härom hafva emellertid meningarna varit delade. Den kommitté, som af Kungl. Maj:t år 1876 tillsattes för utredande af frågan om döfstumundervisningens ordnande, hade i sitt den 15 augusti 1878 i ämnet afgifna betänkande föreslagit, att bland de skolor, där sådan undervisning var af kommittén afsedd att meddelas, skolan vid Manilla skulle intaga en särställning och vara en statsinstitution i motsats till öfriga skolor, som skulle blifva kommunala anstalter. När detta betänkande den 22 mars 1889 föredrogs inför Kungl. Maj:t (se propositionen nr 31 vid 1889 års Riksdag) yttrade föredragande departementschefen, statsrådet Wennerberg, att han för sin del icke kunde gilla den förutsättning, hvarpå kommittéförslaget i berörda afseende var byggdt, eller att Manilla-institutet varit och fortfarande vore en statsinstitution, och anförde till stöd för sin motsatta uppfattning följande:

»Såsom allmänt är känt, har man att söka detta instituts uppkomst i en under första decenniet af 1800-talet af protokollssekreteraren Pär Aron Borg i dennes hem öppnad enskild undervisningsanstalt för döfstumma och blinda. Under åren 1819–1840 var institutet inhyst i förhyrda lägenheter å Manhem och Manilla holme. Sistnämnda år inköptes dessa byggnader för institutets egna medel. Dessa byggnader omändrades och förbättrades flera gånger på institutets bekostnad, utan att staten därtill medverkade. Till institutets nuvarande lokaler, som kostat 347,438 kronor 22 öre, har däremot staten bidragit med 157,500 kronor. Återstoden af byggnadskostnaden har bestridits af institutets egna medel. Genom gåfvobref af den 19 januari 1846 upplät konung Oscar I under vissa villkor lägenheten Öfre Manilla till institutet. Enligt resolution af den 30 november 1883 har Kungl. Maj:t själf behagat för sin regeringstid öfverlåta besittningsrätten till den grund, hvarpå institutet nu befinner sig, eller till lägenheten Manhem, Manilla holme, förut Tolförsholmen kallad, äfvensom Öfre Manilla, att ensamt utan någon afgift af allmänna institutet för döfstumma innehafvas, med full äganderätt dessutom till alla å Öfre Manilla i gåfvobrefvet den 19 januari 1846 omnämnda hus och åbyggnader mot vissa villkor. Af Riksdagen hafva gång efter annan, särskildt under århundradets förra hälft, anvisats anslag till allmänna institutet å Manilla, för att detsamma från rikets olika delar måtte mottaga döfstumma och blinda barn till undervisning och uppfostran. Enligt 14 § af ännu gällande reglemente för institutet af den 19 juni 1846 åligger det institutet att för de anslag af statsmedel, som institutet åtnjuter, meddela kostnadsfri vård m. m. åt ett visst antal gratister från hvarje af rikets stift och från hufvudstaden. — Intet af allt detta berättigar till antagandet, att institutet, för hvilket stat ej är af Kungl. Maj:t fastställd, är något annat än en under kungl. personers beskydd, genom frikostiga donationer af enskilda utvecklad välgörenhetsinrättning, till hvilken staten lämnat och lämnar rikliga bidrag. Att under sådana förhållanden föreslå en undantagsställning för Manilla gent emot öfriga döfstumskolor anser jag ej vara lämpligt.

Detta uttalande, som lämnades utan erinran vid den vidare behandlingen af då förevarande ärende, torde visserligen icke kunna jäfvas; och lärer därför sökandens anställning vid institutet å Manilla icke kunna räknas honom till godo i pensionsafseende enligt pensionslagen. Men å andra sidan förefinnas åtskilliga omständigheter, som tyda på att institutet intagit en mellanställning, stått på gränsen till att vara en statsinstitution. Kungl. Maj:t fastställde reglemente för institutet och utsåg dess styrelse; och dessutom vill statskontoret fästa uppmärksamheten därå, att den stat, som gällde under den tid, då sökandens tjänstgöring där infaller, blef vid 1865—1866 årens riksmöte framlagd till Riksdagens pröfning, visserligen icke i ändamål att få densamma fastställd utan för att ådagalägga behovet af ökad fyllnadsanslag af statsmedel; och blindundervisningen, som några år efter det sökandens anställning såsom blindlärare upphört med år 1879 afskildes från Manilla-institutet, har därefter alltjämt — äfven sedan omsorgen om döfstumundervisningen enligt lagen den 31 maj 1889 lagts å vissa kommuner — betraktats såsom en statens angelägenhet. Under sådana förhållanden och då — såsom 1905 års Riksdags beslut om pension åt lärarinnan i handarbete vid blindinstitutet D. G. C. Schray utvisar — anställning vid allmänna institutet för döfstumma och blindå Manilla tillgodoräknats vid beviljande af pension af statsmedel, anser statskontoret skäl föreligga att genom framställning till Riksdagen söka bereda en tilläggspension åt sökanden till belopp, motsvarande skillnaden mellan den afkortade pension, som på grund af antalet tjänstår såsom lektor kan honom tilläggas, å ena sidan, samt hel pension såsom lektor å andra sidan.

Statskontoret hemställer alltså i underdånighet, det tacktes Kungl. Maj:t dels vid beviljande af det sökta afskedet förklara sökanden berättigad att från och med månaden näst efter den, hvarunder efter den 1 december 1911 afgång från tjänsten äger rum, under sin återstående listid uppbära afkortad pension, motsvarande ^{29,35} af 4,000 kronor, eller alltså efter föreskrifven afrundning tretusentrehundratjugu kronor, att utgå från tionde hufvudtitelns förslagsanslag till pensionering af civila tjänst innehafvare, dels ock i nådig proposition föreslå Riksdagen medgifva, att sökanden må från och med den månad, då han kommer i åtnjutande af nyssnämnda pension, under sin återstående listid å allmänna indragningsstaten uppbära en tilläggspension till belopp af 680 kronor.»

Frågan om Fyhrvalls pensionerande är för närvarande så till vida *Departements-
chefen.* undanskjuten, som han, hvilken enligt gällande bestämmelser skulle varit skyldig att afgå från sin tjänst den 1 december 1911, på gjord underdånig ansökning genom nådigt beslut den 17 november 1911 erhållit tillstånd att kvarstå i tjänsten tillsvidare intill utgången af juni 1912.

Till denna tidpunkt synes emellertid frågan böra vara ordnad. Lika med statskontoret och på de skäl, som af nämnda myndighet anförts, anser jag, att Fyhrvall vid den tid, då han rätteligen varit skyldig att afgå, haft att för pension tillgodoräkna sig omkring 29 1/2 tjänstår. När han nu skall kvarstå till den 1 juli 1912, kommer han att vid sin afgång kunna räkna öfver 30 tjänstår. Hans pension skulle då enligt vederbörande pensionslag uppgå till 3,430 kronor. Då jag emellertid

lika med statskontoret håller före, att Fyhrvall bör beredas pension till det belopp, som, därest han haft fulla tjänstår i statens tjänst, bort tillkomma honom, eller 4,000 kronor, bör Riksdagens medverkan för ändamålet påkallas. Det tilläggsbelopp, som därför erfordras, bör utgå å allmänna indragningsstaten.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen medgifva,

att lektorn vid högre allmänna läroverket i Gäfle Karl Oskar Fyhrvall må, sedan han afgått från sin lektorsbefattning, å allmänna indragningsstaten åtnjuta sådan fyllnad i den honom enligt vederbörande pensionslag tillkommande pension, att pensionen jämte fyllnadsbeloppet uppgår till 4,000 kronor.

64:o.

[27.]
Tilläggspen-
sion åt adjunk-
ten, t. f. läro-
verksrådet N.
G. W. Lager-
stedt.

Hos Kungl. Maj:t har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk i underdänig skrifvelse den 31 oktober 1911 hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen medgifva, att *adjunkten* vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, tillförordnade läroverksrådet *Nils Gerhard Wilhelm Lagerstedt*, måtte, därest han fortfarande och intill tiden för sin afgång från sin innehafvande adjunktstjänst innehade förordnande som läroverksråd, från och med månaden näst efter den, hvarunder han afginge från sin adjunktstjänst samt upphörde att innehafva förordnande som läroverksråd, åtnjuta en tilläggspension till belopp af 1,600 kronor årligen att utgå från allmänna indragningsstaten och således i det hela komma i åtnjutande af pension till sammanlagdt belopp af 5,000 kronor årligen.

Till stöd för denna hemställan har läroverksöfverstyrelsen anført följande:

»Med den 30 juni 1912 utgår den tid, för hvilken läroverksrådet Lagerstedt af Kungl. Maj:t senast förordnats till läroverksråd och ledamot af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, och den 19 maj samma år uppnår Lagerstedt, hvilken är ordinarie adjunkt vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, en lefnadsålder af 65 år och är då, jämlikt lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension, berättigad komma i åtnjutande af pension som adjunkt vid allmänt läroverk och skyldig att afgå från sin adjunktstjänst. Då den läroverksrådsbefattning, som den 1 juli 1912 skulle komma att hafva bestridts af Lagerstedt under sju och ett halft år, med afseende på aflöningsförmåner är principiellt likställd med tredje lönegradens tjänst i de centrala ämbetsverken, anser sig öfverstyrelsen böra i underdänighet hemställa om åtgärder för beredande af sådan tilläggspension åt Lagerstedt, att med denna tilläggspension

hans pension i det hela skulle komma att motsvara den aflöning, han uppburit som läroverksråd.

Beträffande Lagerstedts pension som adjunkt vid allmänt läroverk framgår af bifogade tjänsteförteckning och hvad öfverstyrelsen eljest inhämtat, att Lagerstedt den 19 maj 1912, då han uppnår 65 år, skulle hafva att tillgodoräkna sig mer än 35 tjänstår, att han ingått på den nya lönestaten för lärare vid rikets allmänna läroverk, att han är berättigad åtnjuta aflöning som adjunkt i högsta lönegraden samt att han, förutom förordnandet som läroverksråd, ej tillika innehar annan statens tjänst eller för sådan tjänst åtnjuter pension. Lagerstedt skulle alltså komma att vid den angifna tiden blifva berättigad till åtnjutande af pension som adjunkt med ett årligt belopp af 3,400 kronor.

Enligt nu gällande, af 1909 års Riksdag för öfverstyrelsen fastställda löne-reglering äro aflöningsförmånerna för läroverksråd följande:

Lön	kronor 1,700
Tjänstgöringspenningar	„ 2,500
Ortstillägg	„ 600
Summa kronor 4,800	

Härtill kommer, att läroverksråd under tiden för förordnandet äger att af den med hans innehafvande ordinarie tjänst förenade aflöning behålla 3,000 kronor. Beloppet af läroverksråds samtliga löneförmåner utgör alltså 7,800 kronor.

Till jämförelse får öfverstyrelsen erinra om de aflöningsförmåner, hvilka tredje gradens tjänstemän i statskontoret med flera ämbetsverk, hvilkas löneförhållanden blifvit reglerade vid 1907 och 1908 årens Riksdagar, åtnjuta. Dessa aflöningsförmåner äro:

Lön	kronor 5,000
Tjänstgöringspenningar	„ 2,500
Ortstillägg	„ 600
Summa kronor 8,100	

Lönen kan efter fem år höjas med 600 kronor.

Begynnelseaflöningen för nämnda tjänstemän utgör sålunda 8,100 kronor, det vill säga 300 kronor mer än läroverksråds aflöning. Denna olikhet är dock endast skenbar, enär nämnda ledamöter i de angifna ämbetsverken hafva att erlägga en årlig pensionsafgift i rundt tal af 300 kronor, under det att detta belopp anses på förhand afdraget från läroverksråds aflöning, därigenom att denna aflöning bestämts till 7,800 kronor.

Af departementschefens anförande i detta ärende till det statsrådsprotokoll, som i utdrag är bilagdt Kungl. Maj:ts nädiga proposition till Riksdagen 1909, nr 193, angående löne-reglering för läroverksöfverstyrelsens chef, ledamöter och vaktmästare, synes framgå, att om läroverksrådstjänsterna varit ordinarie, skulle begynnelseaflöningen för dessa tjänster hafva föreslagits i fullkomlig öfverensstämmelse med aflöningen för öfriga tredje gradens tjänster i de centrala ämbetsverken och sålunda hafva utgjort 8,100 kronor för år med 300 kronors pensionsafdrag. Man kan sålunda anse, att läroverksråden efter den nya löneregleringens genom-

förande bidragit till sin egen pensionering såsom sådana genom det nämnda afdraget af 300 kronor å deras årliga lön.

Såsom underlag för bestämmande af pensionens belopp tjänar, enligt gällande pensionslag, för tjänst, med hvilken jämte lön tjänstgöringspenningar eller ortstillägg äro förenade, hela lönen. I fråga om nu omtalade ordinarie tredje gradens tjänster skulle alltså pensionens belopp för tjänsteman, som från tjänsten afgår efter att hafva innehåft densamma under fem år och icke erhållit ålderstillägg, utgöra 5,000 kronor och, om han erhållit sådant, 5,600 kronor.

Då läroverksråd i afseende på aflöning faktiskt är likställt med de tredje lönegradens tjänstemän, hvilkas aflöning på ofvan angifvet sätt blifvit reglerad och som icke erhållit ålderstillägg, synes vara billigt, att i händelse af läroverksråds pensionering pensionsunderlaget beräknas på motsvarande sätt och alltså antages utgöra 5,000 kronor. Denna summa utgör alltså det totala pensionsbelopp, hvilket öfverstyrelsen anser böra ifrågakomma uti ifrågavarande fall. Då emellertid, såsom ofvan nämnts, läroverksrådet Lagerstedt i hvarje fall är berättigad till en årlig pension af 3,400 kronor, skulle sålunda beloppet af den årliga tilläggs pension, hvarom i detta fall framställning till Riksdagen eventuellt behöfde göras, uppgå till 1,600 kronor.

I afseende på Lagerstedts verksamhet i det allmännas tjänst tillåter sig öfverstyrelsen framhålla följande.

Af de bilagda handlingarna framgår, att Lagerstedt har att åberopa en tjänstetid såsom extra ordinarie eller ordinarie lärare vid allmänt läroverk samt såsom ledamot af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk af sammanlagdt mer än 41 år, af hvilken tid han vid utgången af sitt förordnande som läroverksråd den 1 juli 1912 skall hafva tjänstgjort sju och ett halft år i sistnämnda egenskap. Förutom denna ovanligt långa och gagnande verksamhet i de allmänna läroverkens tjänst har Lagerstedt äfven på andra sätt under nämnda tid inlagt förtjänster om det svenska undervisningsväsendet. Så har han, sedan förnämligast genom Lagerstedts initiativ det Pedagogiska biblioteket i Stockholm blifvit upprättadt, kraftigt främjat utvecklingen af denna viktiga institution och alltsedan år 1885 varit föreståndare för densamma. Lagerstedt har vidare varit af Kungl. Maj:t förordnad till ledamot af kommittén för Sveriges deltagande i världsutställningen i St. Louis år 1904 och till kommissarie för Sverige vid samma utställning samt tjänstgjorde dessutom såsom sekreterare hos nämnda kommitté under tiden från och med den 17 juni 1903 till den 19 oktober 1906 med undantag af tiden för sin vistelse i Amerika såsom kommissarie, hvilka samtliga uppdrag han fullgjort med synnerligt nit och stor skicklighet. Äfven vid flera större skolmöten i Sverige och utlandet har Lagerstedt tagit verksam del särskildt genom att författa och utgifva till ledning vid sagda möten öfversikter af det svenska undervisningsväsendet. Äfven som pedagogisk författare i öfrigt har Lagerstedt på ett förtjänstfullt sätt verkat.

Den omfattande verksamhet i undervisningens och uppfostrans tjänst, hvars hufvuddrag här angifvits, synes öfverstyrelsen utgöra ett kraftigt stöd för den underdåniga framställning, öfverstyrelsen ansett sig härmed böra göra till förmån för sin afgående ledamot.»

Vid öfverstyrelsens skrifvelse fanns fogad styrkt tjänsteförteck-

ning för Lagerstedt, vitsordande de af öfverstyrelsen meddelade uppgifterna rörande Lagerstedts ålder, tjänstemeriter m. m.

På grund af nådig remiss har statskontoret den 5 december 1911 afgifvit underdånigt utlåtande öfver förevarande framställning.

Därvid har statskontoret, efter anmärkande att Lagerstedt enligt gällande bestämmelser vore vid afgang från adjunktsbefattningen berättigad till pension af 3.400 kronor. anført, att det visserligen icke vore öfverensstämmande med hittills tillämpade pensionsgrunder, att ett mer eller mindre tillfälligt förordnande å annan tjänst tillätes medföra förhöjning af den pension, som tillkomme någon på grund af innehavande tjänst. Ett undantag från denna regel funnes dock stadgadt, i det att en tillförordnad rektor vid allmänt läroverk med flera statens undervisningsanstalter erhållit rätt att i sådan egenskap komma i åtnjutande af pension, om han efter viss tids tjänstgöring såsom sådan vid uppnådd pensionsålder kvarstode vid rektorsförordnandet. och hade förordnande såsom läroverksråd enligt 1910 års riksdagsbeslut och nådig kungörelse den 18 juni samma år under vissa omständigheter erhållit inflytande på vederbörandes pensionsrätt såsom tillförordnad rektor. Vidare — fortsätter statskontoret — torde det icke kunna förnekas, att förordnande såsom ledamot af läroverksöfverstyrelsen vore af alldeles enastående beskaffenhet och icke hade sin motsvarighet på något annat område af statsförvaltningen. På grund häraf och då med hänsyn därtill, att Lagerstedt innehaft sådant förordnande alltsedan öfverstyrelsen med ingången af år 1905 upprättades, samt med fastadt afseende därjämte vid de af öfverstyrelsen vitsordade framstående förtjänster om undervisningsväsendet. som af Lagerstedt ådagalagts, ville det synas statskontoret billigt, att Lagerstedt komme i åtnjutande af pension i förhållande till de aflöningsförmåner, han såsom läroverksråd åtnjöte. Statskontoret tillstyrkte alltså bifall till läroverksöfverstyrelsens framställning om beredande af en tilläggspension åt Lagerstedt till belopp af 1,600 kronor.

De i ärendet åberopade förhållandena synas mig utgöra ett kraftigt stöd för den af öfverstyrelsen gjorda framställningen, hvilken jag lifligt tillstyrker. Särskildt vill jag härvid framhålla den omförmälda nedsättningen med 300 kronor å läroverksråds aflöning, hvilken nedsättning i ärendet angående den nya löneregleringen för öfverstyrelsen år 1909 omförmäles under namn af pensionsafdrag. Därest öfverstyrelsens framställning vinner bifall, kommer Lagerstedt, hvilken såsom adjunkt är berättigad att uppbära en pension af 3,400 kronor, att i pension åtnjuta tillhopa 5,000 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva,

*Departements-
chefen.*

att adjunkten vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, tillförordnade läroverksrådet Nils Gerhard Wilhelm Lagerstedt må, därest han fortfarande och intill tiden för sin afgang från sin innehavande adjunktstjänst innehar förordnande som läroverksråd, från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked från adjunktstjänsten

varder honom beviljad samt förordnandet som läroverksråd upphör, utom det pensionsbelopp, hvartill han i egenskap af adjunkt författningsenligt finnes berättigad, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära tilläggspension till belopp af 1,600 kronor årligen.

65:o.

[28.]
*Understöd åt
 eldaren L.
 L:son Bloms
 änka.*

Uti underdånig skrifvelse den 13 september 1911 har vetenskapsakademien hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att bevilja en årlig pension å 150 kronor åt framlidne eldaren och maskinisten vid naturhistoriska riksmuseet Lars Larsson Bloms änka Anna Sofia Blom, född Wärnholm.

Till stöd för ansökningen har akademien anfört följande:

Blom, som under 40 år varit i riksmuseets tjänst, hade, på sätt framginge af en framställningen bifogad bouppteckning, vid sin död efterlämnat, förutom änka, enligt bifogadt prästbevis född den 7 augusti 1862, tre omyndiga döttrar, däraf en minderårig. Om också boets ställning, enligt bouppteckningen, utvisade en hufvudsakligen på grund af lifförsäkring uppkommen behållning å 7,484 kronor 86 öre, ansåge akademien dock billigt, att, med hänsyn till Bloms långvariga, väl vitsordade tjänstgöring och den omständigheten, att änkan Blom hade en minderårig dotter att uppföstra, änkan erhöle något understöd af allmänna medel.

På grund af nådig remiss har statskontoret den 18 november 1911 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anfört följande:

Då Bloms anställning i statstjänst icke varit af beskaffenhet, att han kunnat genom inbetalning till någon af staten understödd kassa bereda sin änka och minderåriga dotter något bidrag till deras uppehälle, ansåge statskontoret, i likhet med vetenskapsakademien, att något årligt understöd af statsmedel billigtvis borde beredas änkan Blom, så länge hon förblefve änka, och då någon erinran mot det föreslagna beloppet, 150 kronor, icke torde kunna göras, hemställde statskontoret i underdånighet om bifall till förevarande ansökning.

På därom af Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1909 års Riksdag åt Blom en årlig pension af 500 kronor. Af handlingar, som lågo till grund för sistberörda framställning, inhämtas, att Blom den 4 september 1868 antagits till innehafvare af sin befattning vid naturhistoriska riksmuseet och alltså i 40 år varit i statens tjänst samt att han jämlikt nådigt bref den 12 maj 1876 uppburit af riksmuseets expensmedelsanslag en aflöning af 500 kronor årligen, hvarjämte han åtnjutit fri bostad, 2 rum och kök, samt fri vedbrand.

Under återopande af hvad sålunda i ärendet förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen medgifva

att eldaren och maskinisten vid naturhistoriska riksmuseet Lars Larsson Bloms änka Anna Sofia Blom, född Wårnholm, må under sin återstående listid från och med år 1912, så länge hon förblifver i sitt nuvarande änkestånd, å allmänna indragningsstaten uppbåra ett årligt understöd af etthundrafemtio kronor.

66:o.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning höjde Riksdagen år 1910 det på ordinarie stat under tionde hufvudtiteln under rubrik »Bidrag till döfstumlärarnas pensionsanstalt» uppförda förslagsanslag med 10,000 kronor eller från 20,000 kronor till 30,000 kronor.

[4.]
Bidrag till
döfstumlärar-
nas pensions-
anstalt.

Rörande skålen för ifrågavarande beslut tillåter jag mig hänvisa till det vid 1910 års statsverksproposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 31 december 1909, punkt 3.

I underdånig skrifvelse den 15 augusti 1911 har direktionen öfver folkskollärarnas pensionsinrättning, under hvilkens förvaltning *döfstumlärarnas pensionsanstalt* står, hemställt, att *fyllnadsbidraget af statsmedel* för pensionsanstalten måtte för år 1913 *bestämmas till 35,000 kronor*. Till stöd för denna framställning har direktionen anført hufvudsakligen följande:

Ifrågavarande bidrag, som af direktionen beräknats böra utgå med 30,000 kronor för år 1911 och samma belopp för år 1912, hade hittills ej behöft anlitas; och torde, såvidt nu kunde bedömas, anstalten vid 1911 års utgång komma att äga en behållning af omkring 25,000 kronor.

Under hvarterdera af åren 1912 och 1913 inflytande afgifter syntes kunna beräknas till omkring 30,000 kronor.

Hvad därefter anginge utgifterna torde pensioneringssumman komma att utgöra för år 1912 omkring 50,000 kronor och för år 1913 omkring 60,000 kronor, hvilka antaganden direktionen stödde på hvad lämnade årsuppgifter utvisade angående nuvarande delägares ålder m. m. Härtill komme förvaltningskostnaderna, hvilka torde böra upptagas till omkring 5,000 kronor för hvarterdera af åren 1912 och 1913.

Den utvidgning af anstalts verksamhet, som föranleddes af den från och med år 1912 medgifna delaktigheten för lärarpersonal vid rikets sinnesslöanstalter, hade vid de gjorda beräkningarna lämnats å sido, enär det antagits, att de för denna nya delägaregrupp inflytande afgifter skulle under de närmaste åren förslå till pensioneringen. Å andra sidan vore det för närvarande svårt att beräkna, hvilken behållning under de närmaste åren möjligen kunde uppkomma å ifrågavarande afgifter.

Pensionsanstaltens utgifter under år 1913 skulle således kunna antagas komma att, oafsedt statsbidraget, med omkring 35,000 kronor öfverstiga under samma år tillgängliga medel.

Departements-
chefen.

På grund af hvad i ärendet anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att höja det på ordinarie stat under tionde hufvudtiteln under rubrik »Bidrag till döfstumläraernas pensionsanstalt» uppförda förslagsanslag från 30,000 kronor till 35,000 kronor eller med 5,000 kronor.

67:o.

[5.]
Ålderdomsun-
derstöd åt
lärare och
lärarinnor i
slöjd.

Under år 1908 ingåfvo åtskilliga manliga och kvinnliga lärare i slöjd vid folkskolor till Kungl. Maj:t en petition, däri anhölls, att rätt till *ålderdomsunderstöd* i en eller annan form måtte beredas *lärare och lärarinnor i slöjd vid rikets folk- och småskolor samt särskilda slöjdskolor*.

Denna petition är af följande lydelse:

»De vid rikets undervisningsanstalter af olika slag anställda lärare och lärarinnor hafva i allmänhet sig tillförsäkrad rätt till pension eller ålderdomsunderstöd, åtminstone då deras tjänst så fullt upptager deras tid, att de icke kunna skaffa sig annan afsevärd inkomst än sin lön i tjänsten. Så är dock icke förhållandet med de vid folkundervisningsanstalter och särskilda slöjdskolor anställda lärare och lärarinnor i slöjd. För dem måste då i vanliga fall ålderns dagar te sig fulla af bekymmer.

Undertecknade, som samtliga innehafva slöjdlärartjänst med sådan utsträckning, att vi icke äro i stånd att med annat arbete öka våra i allmänhet rätt knappt tillmätta löner, så att någon ekonomisk trygghet eller hjälp därtill vinnes för ålderdomen, våga därför hos Kungl. Maj:t underdånigst anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes bereda rätt till ålderdomsunderstöd i en eller annan form åt lärare och lärarinnor i slöjd vid rikets folk- och småskolor samt särskilda slöjdskolor, så framt de med en undervisningstid af minst 20 timmar i veckan oförvitligt tjänstgjort under 30 år.»

Genom nådig remiss den 29 augusti 1908 anbefalldes direktionen öfver folkskolläraernas pensionsinrättning att uti ifrågavarande ärende afgifva underdånigt utlåtande, och anmodades härefter enligt nådigt beslut den 22 april 1910 direktionen, som anmält, att erforderlig utredning i ärendet ej torde kunna komma till stånd utan åtskillig kostnad för det allmänna, att låta genom lämplig person verkställa denna utredning.

Med underdånigt utlåtande den 17 oktober 1911 har nu direktionen till Kungl. Maj:t öfverlämnat en af förste aktuarien i försäkringsinspektionen Karl Englund med ledning af uppgifter, som genom direktionens försorg anskaffats från vederbörande folkskoleinspektörer, gjord utredning i ämnet.

Englund har i sitt yttrande anført hufvudsakligen följande:

I den af vissa slöjdlärare och slöjdlärarinnor ingifna petition, som föranledt denna frågas upptagande, vore föreslaget, att som villkor för understöds erhållande skulle fordras bland annat minst 20 timmars tjänstgöring i veckan. Detta villkor tänktes äfven i Englunds utredning uppfyllt. I öfrigt utginge Englund ifrån att här ifrågavarande lärare i tillämpliga delar skulle vara underkastade bestämmelserna i nu gällande reglemente för småskollärarnas ålderdomsunderstödsanstalt.

De frågoformulär, som för ändamålet utsändts till folkskoleinspektörerna, hade gifvit vid handen, att de lärare, respektive lärarinnor, som kunde ifrågakomma vid anordnandet af här afsedda understödsrätt, vid 1910 års slut till antalet varit 88, respektive 222. En del af dessa lärare och lärarinnor hade uppnått den ålder (55 år) och det antal tjänstår (30), att de jämlikt reglementet för småskollärarnas ålderdomsunderstödsanstalt skulle redan nu vara berättigade att åtnjuta helt understöd, 450 kronor om året. För såvidt ingen särskild inskränkning gjordes i afseende å dessa lärare, skulle staten omedelbart efter kårens upptagande i anstalten, hvilket tänktes ske den 1 januari 1913, nödgas lämna bidrag till bestridande af dessa understöd. Årsafgifterna, 18 kronor för hvarje lärare, försloge icke härtill, enär i afgifter skulle komma att inflyta 5,580 kronor om året, under det att understödets sammanlagda belopp redan från början ginge till mera. Med tillämpning af allmänna svenska dödlighetstabellen för män i Sverige 1891—1900, respektive motsvarande tabell för kvinnor, hade Englund beräknat antalet understödstagare vid olika tidpunkter, hvarvid han förutsatt, att understöd tillträdde först vid den tid, då läraren vore berättigad till helt understöd. Beräkningen hänförde sig till tidpunkterna den 1 januari 1914, 1 januari 1916, 1 januari 1918 o. s. v.; de därvid funna antalen motsvarade tillnärmelsevis *medelantalet* understödstagare under perioderna 1913—1914, 1915—1916, 1917—1918 o. s. v. Dessa medelantal äfvensom motsvarande belopp af understöd under respektive tvåårsperioder samt häremot svarande statsbidrag angäfvos för de första 20 åren i efterföljande tablä.

Tidsperiod	Medeltal understödstagare			Understödens sammanlagda belopp	Behöfligt bidrag af statsmedel
	Lärare	Lärarinnor	Till- sammans		
				Kr.	Kr.
1913—14	13.9	12.2	26.1	23,490	12,330
1915—16	17.6	16.2	33.8	30,420	19,260
1917—18	18.1	22.4	40.5	36,450	25,290
1919—20	20.9	30.6	51.5	46,350	35,190
1921—22	22.6	36.3	58.9	53,010	41,850
1923—24	28.8	39.0	67.8	61,020	49,860
1925—26	28.8	42.8	71.6	64,440	53,280
1927—28	29.5	49.4	78.9	71,010	59,850
1929—30	29.6	59.9	89.5	80,550	69,390
1931—32	28.4	62.9	91.3	82,170	71,010

Bidraget af statsmedel skulle alltså börja med 5 å 6,000 kronor om året, för att efter 20 år hafva växt till cirka 35,000 kronor om året. Förutsatt att kårens numerär förblefve konstant, inträdde efter ytterligare några decennier jämvikt i afseende å antalet understödstagare. Nu hade medelanställningsåldern befunnits vara för lärare 29, för lärarinnor 27 år; motsvarande afgångsålder (den ålder, då rätt till helt understöd inträdde) vore respektive 60 och 58,5 år.

Man kunde beräkna, att antalet understödstagare komme att i jämviktsläget uppgå till 36 manliga och 106 kvinnliga, sammanlagdt 142, åtnjutande understöd å tillsammans 63,900 kronor. Droges härifrån summan af afgifterna, 5,580 kronor, erhöles 58,320 kronor, vid hvilket belopp det årliga tillskottet af statsmedel, under här gjorda förutsättningar, slutligen skulle komma att stanna.

Denna beräkning vore utförd i anslutning till det system för statsbidragets levererande, som tillämpades hos småskollärarnas ålderdomsunderstödsanstalt, nämligen det, att statsbidraget utginge endast i den mån anstaltens utgifter ovillkorligen påkallade detsamma. Härigenom upphörde till sist all fondbildning; i det förevarande fallet skulle fondbildning icke ens kunna påbörjas.

Men oafsedt i hvilken ordning statsbidraget utginge, syntes det lämpligt, att dess kapitalvärde vid tidpunkten för pensioneringens ordnande, respektive motsvarande årsränta från denna tid beräknades. Först därmed vunnes en rätt uppskattning af den förpliktelse, staten genom ifrågavarande pensionering påtog sig.

För beräkning af kapitalvärdet af nuvarande och framdeles tillkommande lärares understöd hade Englund därför fortsatt beräkningen af antalet understödstagare *efter* de första 20 åren och kommit till det resultat, att kapitalvärdet den 1 januari 1913 af den förpliktelse, som staten skulle påtaga sig genom den ifrågasatta pensioneringen, uppginge till

vid $3\frac{1}{2}\%$ räntefot	cirka 1,110,000 kronor,
” 4% ”	” 922,000 ”

samt att det *konstanta* årliga belopp, att levereras vid hvarje års midt räknadt från år 1913, hvarmed det förut beräknade stigande statsbidraget kunde ersättas, följaktligen utgjorde

vid $3\frac{1}{2}\%$ räntefot	cirka 38,200 kronor,
” 4% ”	” 36,200 ”

I propositionen nr 25 till 1908 års riksdag hade meddelats en beräkning, enligt hvilken småskollärarnas ålderdomsunderstödsanstalt först år 1915 skulle behöfva anlita bidrag af statsmedel, enär anstaltens kapital, ränta därå och årsafgifter beräknades intill dess förslå till täckandet af anstaltens utgifter. Nu vore ju den anordningen tänkbar, att dessa medel användes äfven till täckande af den utgift, som staten redan för år 1913 beräknats få vidkännas för slöjdlärnarnas del. Härigenom skulle statsbidrag för dessa lärares pensionering icke erfordras förr än ett eller annat år senare än som här beräknats. En dylik förskjutning — som ju för öfrigt icke kunde inverka på de i det föregående utförda kapitalvärdeberäkningarna — ansåge Englund emellertid vara så oväsentlig, att en särskild kostnadsberäkning med hänsyn härtill syntes obehöflig.

Direktionen har för sin del yttrat:

Utredningen hade verkställts under den antagna förutsättning, att ifrågavarande pensionering skulle öfvertagas af småskollärares m. fl. ålderdomsunderstöds-

anstalt, hvilken syntes härför särskildt lämpad. Delaktigheten skulle afse endast vid den allmänna folkundervisningen anställda lärare och lärarinnor i slöjd, till hvilkas aflönande erhöles statsbidrag och som meddelade undervisning minst 20 timmar i veckan; och skulle jämväl i öfrigt föreskrifterna i reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt äga tillämpning å ifrågavarande delägaregrupp.

Rörande den kostnad den föreslagna pensioneringen skulle åsamka statsverket åberopade direktionen Englands utredning. I detta sammanhang förordade direktionen för sin del den af England ifrågasatta anordning, att för pensioneringen måtte få anlitas den hos statskontoret förvaltade, för ålderdomsunderstöd åt f. d. småskollärare med flere afsedda fond, till hvilken inflytande årsafgifter och skulle levereras genom vederbörligt afdrag å utgående statsbidrag. Härigenom skulle, på sätt Englund framhållit, särskildt statsbidrag för denna pensionering ej erfordras förr än ett eller annat år senare än eljest beräknats. Ej heller skulle genom en sådan anordning någon förlust tillskyndas de tjänst innehafvare, för hvilkas pensionerande ifrågavarande fond eljest vore afsedd, då ju fonden beräknats i hvarje fall vara inom den närmaste framtiden förbrukad, hvarefter statens åtagna garanti för pensioneringen komme att tagas i anspråk. För den föreslagna anordningen torde för öfrigt kunna hämtas stöd i det förhållande, att slöjdlärare inom folkundervisningen intoge en ställning i viss mån jämförlig med småskollärares.

I fråga om erforderliga förvaltnings- och pensioneringsföreskrifter uttalade direktionen den åsikt, att annan föreskrift ej syntes behöflig, än att reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt skulle härutinnan i allo äga tillämpning. Sådan föreskrift torde lämpligen kunna meddelas genom sådan ändring af § 1 i nämnda reglemente, att däri inflöte ett stadgande, att anstalten afsåge beredande af ålderdomsunderstöd jämväl åt de vid den allmänna folkundervisningen anställda lärare och lärarinnor i slöjd, till hvilkas aflönande åtnjötess tillskott af allmänna medel. I sammanhang härmed torde de fastställda formulären till tjänstebok och skolrådets årsuppgifter, hvilka funnes bifogade reglementet, böra underkastas erforderlig ändring.

Därest ifrågavarande pensionering komme till stånd, torde ett mindre organisationsanslag blifva erforderligt för åtskilligt blankettryck. Ett belopp af 150 kronor syntes härför vara tillräckligt.

Förslaget att slöjdlärarnas pensionering skulle öfvertagas af småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt synes mig lämpligt. Dessa båda slag af lärare erbjuda nämligen ur de synpunkter, som härvidlag komma i betraktande, åtskilliga jämförelsepunkter.

Slöjdlärarnas utbildning torde i allmänhet kräfva samma tid som den kortaste för småskollärarinnor hittills bestämda eller ett år. Vidare antagas lärare i öfningsämnen af vederbörande skolråd på samma sätt som småskollärare, och skolrådet är äfven den myndighet, som entledigar såväl den ena som den andra kategorien af lärare. I sistnämnda hänseende har dock skolrådet en större frihet i fråga om slöjdlärare än beträffande småskollärare, för hvilkas afskedande en viss begränsning är

Departementshöfven.

intagen i § 33 af folkskolestadgan. Detta förhållande inverkar dock icke ogynnsamt i fråga om pensioneringskostnaderna. Med afseende på slöjdlärares aflöning finnas inga särskilda stadganden, men i de fall, då slöjdundervisningen bedrivs såsom yrke, ej såsom bisyssla, lärar vederbörandes faktiska inkomster ej understiga en småskollärarynnas aflöning. Det synes mig emellertid lämpligt, att såsom villkor för delaktighet i ålderdomsunderstödsanstalten föreskrifves, att slöjdlärare för erhållande af sådan delaktighet skall åtnjuta minst samma aflöning, som författningesenligt tillkommer en småskollärarynna såsom minimum, d. v. s. 500 kronor med tre ålderstillägg å 60 kronor hvarterda. Under förutsättning sålunda att minsta lönen är lika, bör ju lika understödsbelopp äfvenledes anses rättvist. Helt understöd skulle sålunda utgå med 450 kronor äfven för slöjdlärare.

I fråga om arbetstid bör äfvenledes samma bestämmelse gälla för slöjdlärare, som finnes upptagen för småskollärarynnor i § 10 af reglementet för ålderdomsunderstödsanstalten, eller att full tjänstgöring motsvarar minst 20 undervisningstimmar i veckan.

Något skäl att bestämma tjänst- och åldersår annorlunda än för folk- och småskollärare synes mig icke föreligga.

Statsbidrag utgå för såväl slöjdlärare som småskollärare, ehuru beräknade på olika sätt. Statsbidragets storlek torde dock icke böra inverka på understödets belopp, helst om, såsom jag nyss föreslagit, för slöjdlärarnas delaktighet i ålderdomsunderstödsanstalten skulle fordras samma aflöningsvillkor som minst tillkomma en småskollärarynna.

Mot de af Englund gjorda beräkningarna har jag icke något att erinra. Visserligen äro beräkningarna grundade på det nuvarande antalet slöjdlärare, men enahanda tillvägagångssätt har användts vid beräkningarna för hela ålderdomsunderstödsanstalten vid dess grundande och vid inträffade löneförhöjningar. Därtill kommer, att nu ifrågasvarande lärargrupp, d. v. s. slöjdlärare med slöjdundervisning såsom yrke, icke är stadd i någon stark utveckling, emedan sådana lärare endast kunna anställas vid större skolor med flera skilda klasser. I de flesta fall antages nog den ordinarie folkskolläraren eller småskollärarynna till lärare i slöjd, med denna uppgift såsom bisyssla.

Någon olägenhet för ålderdomsunderstödsanstalten att nu upptaga ifrågasvarande lärargrupp torde icke finnas. Man beräknade vid anstaltens inrättande, att årsavgifterna skulle kunna bestrida utgifterna under den första tiden, men att redan år 1903 understöden skulle öfverstiga avgifterna och att således från nämnda år en minskning af årsbehållningen skulle inträda. Så har emellertid icke skett. Årsbehåll-

ningen är tvärtom ännu i stigande. Orsaken härtill torde vara, att afgång från småskollärarynnekallet före pensionsåldern sker i stor utsträckning. Beräkningarna afse dessutom helt understöd, under det att många naturligtvis afgå med blott afkortadt sådant. På grund häraf synes mig statens andel i kostnaderna under inga förhållanden kunna blifva större, än beräkningarna, som tydligen äro ganska försiktiga, utvisa.

I detta sammanhang vill jag nämna, att utom nu ifrågavarande lärargrupp ytterligare finnes endast en kategori af lärare, för hvilken liknande pensionsrätt bör kunna sättas i fråga, nämligen lärarinnorna i huslig ekonomi. Dessa hafva ock inkommit med ansökan bland annat om pensionsrätt, men icke i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, utan i folkskollärarnas pensionsinrättning. Då ansökningen omfattade äfven frågor om kompetens, tillsättning, aflöning m. m., har densamma remitterats till folkundervisningskommittén, som dock icke ännu afgifvit något utlåtande i ärendet.

Då jag, som sagdt, finner den ifrågavarande framställningen välgrundad och det förslag till frågans lösning, som direktionen framlagt, synes mig lämpligt, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva,

att de vid den allmänna folkundervisningen anställda lärare och lärarinnor i slöjd, hvilka erhålla minst samma aflöning som författningsenligt tillkommer småskollärarynnek, må, därest till deras aflönande erhålles statsbidrag och de meddela undervisning minst 20 timmar i veckan, under iakttagande i tillämpliga delar af föreskrifterna i reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt vinna delaktighet i nämnda anstalt.

68:o.

För att bereda understöd åt äldre behöfvande folkskollärare, hvilka icke kunna erhålla pension från folkskollärarnas pensionsinrättning, har för hvart och ett af åren 1885—1904 å allmänna indragningsstaten anvisats ett anslag å 10,000 kronor. För åren 1905 och 1906 bestämde Riksdagen anslaget storlek till respektive 7,000 kronor och 6,650 kronor, för åren 1907 och 1908 till 4,900 kronor, för år 1909 till 5,600 kronor, för år 1910 till 4,400 kronor, för år 1911 till 4,000 kronor samt för år 1912 till 3,600 kronor. Maximibeloppet för hvarje understödstagare, hvilket till år 1899 var 250 kronor, höjdes af 1898 års Riksdag till 300 kronor och af 1900 års Riksdag till 350 kronor. På grund af

[29.]
Understöd
åt äldre be-
höfvande folk-
skollärare.

inom 1907 års Riksdag väckt motion höjdes maximibeloppet till 400 kronor, hvilket belopp äfven blifvit bestämdt för åren 1909, 1910, 1911 och 1912. I anledning af det för år 1911 beviljade anslag tacktes Kungl. Maj:t den 18 juni 1910 utfärda kungörelse att tillsvidare lända till efter rättelse. Under år 1911 hafva 8 understödstagare erhållit understöd till ett sammanlagdt belopp af 3,200 kronor.

Jag har för afsikt att längre fram föreslå, att understödet till äldre lågt pensionerade folkskollärare höjes så, att det tillsammans med pensionsbeloppet uppgår till 600 kronor. Med anledning häraf anser jag det billigt, att understödet för nu ifrågavarande mycket gamla lärare äfven höjes till 600 kronor. För ändamålet erfordras ett belopp af 4,800 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för år 1913 å allmänna indragningsstaten anvisa ett anslag å 4,800 kronor att enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna godt meddela, användas till understöd af högst 600 kronor åt sådana äldre behöfvande folkskollärare, hvilka oförvitligt skött sin tjänst men därifrån erhållit afsked före år 1867.

69:o.

[30.]
*Understöd åt
äldre behöf-
vande små-
skollärare.*

För att bereda ålderdomsunderstöd åt sådana lärare och lärarinnor vid småskola eller mindre folkskola samt biträdande och extraordinarie lärare och lärarinnor vid folkskola, hvilka, efter att hafva i minst femton års tid oförvitligen tjänstgjort, afgått från tjänsten utan att erhålla understöd enligt nådiga reglementet den 22 juni 1892, samt under vissa angifna villkor och bestämmelser i öfrigt har för åren 1902—1905 å allmänna indragningsstaten anvisats ett anslag å 19,400 kronor årligen. För hvartera af åren 1906, 1907 och 1908 anvisade Riksdagen för samma ändamål 18,000 kronor. För samma ändamål beviljade Riksdagen för hvartera af åren 1909 och 1910 24,000 kronor, för år 1911 21,600 kronor samt för år 1912 20,550 kronor; och utgå från och med år 1909 understödens maximibelopp med från 100 kronor till 150 kronor höjda belopp. I anledning af det för år 1911 beviljade anslag tacktes Kungl. Maj:t den 18 juni 1910 utfärda kungörelse att tillsvidare lända till efter rättelse.

Under år 1911 har häraf tilldelats åt 132 understödstagare ett sammanlagdt belopp af 19,800 kronor.

Uti en vid 1911 års Riksdag inom Andra kammaren väckt motion, n:r 206, föreslogs emellertid, att Riksdagen ville för år 1912 å allmänna

indragningsstaten anvisa och till Kungl. Maj:ts disposition ställa ett anslag af 27,400 kronor för beredande af ålderdomsunderstöd åt sådana lärare och lärarinnor vid småskola eller mindre folkskola samt biträdande och extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskola, hvilka, efter att hafva i minst femton års tid oförvitligen tjänstgjort, afgått från tjänsten utan att erhålla understöd enligt nådiga reglementet den 22 juni 1892, och under villkor bland annat, att det belopp, hvartill understöd högst finge meddelas, bestämdes till 200 kronor årligen.

Med anledning af denna motion anhöll Riksdagen, som med hänsyn till ifrågavarande understödstagares numera uppnådda höga lefnadsålder samt deras i följd häraf nedsatta förmåga att försörja sig ansåg det nuvarande maximibeloppet väl knappt tillmätt och någon höjning icke vara oskäligen, det Kungl. Maj:t tacktes taga i öfvervägande lämpligheten af en höjning af ifrågavarande understöd, på sätt i motionen föreslagits, samt därefter vidtaga de åtgärder, hvartill utredningen kunde föranleda.

Genom nådigt beslut den 22 juni 1911 anbefalldes direktionen öfver folkskollärarnas pensionsinrättning att verkställa den af Riksdagen begärda utredningen uti förevarande ämne samt därefter till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de åtgärder, hvartill utredningen kunde föranleda.

Direktionen har den 21 november 1911 uti detta ärende afgifvit underdånigt utlåtande och därvid yttrat följande:

I händelse dessa understöd höjdes till 200 kronor, mot hvilken höjning direktionen ej hade något att erinra, skulle anslaget för första året, nämligen år 1913, uppgå till högst 26,600 kronor. I motionen rörande denna fråga hade uppgifvits, att samtliga ifrågavarande understödstagare under år 1911 uppnådde en lefnadsålder af 75 år. Det torde alltså kunna med skäl antagas, att anslaget kunde för år 1913 beräknas till ett väsentligt lägre belopp. I hvarje fall torde ett statsanslag å 25,000 kronor vara för ändamålet tillräckligt.

Enligt hvad den i ärendet förebragta utredningen ger vid handen skulle en höjning af ifrågavarande understöd till 200 kronor, hvilket jag finner af billighetskänslan påkalladt, medföra en kostnad af högst 25,000 kronor för år 1913. Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att för år 1913 å allmänna indragningsstaten anvisa och till Kungl. Maj:ts disposition ställa ett anslag af 25,000 kronor för beredande af ålderdomsunderstöd åt sådana lärare och lärarinnor vid små-

*Departements-
chefen.*

skola eller mindre folkskola samt biträdande och extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskola, hvilka, efter att hafva i minst femton års tid oförvitligen tjänstgjort, afgått från tjänsten utan att erhålla understöd enligt nådiga reglementet den 22 juni 1892, samt under enahanda villkor och bestämmelser i öfrigt, som — med frånseende af understödsbeloppets storlek — gälla beträffande det för år 1912 uti förevarande afseende beviljade anslag, nämligen

att lärares och lärarinnas tjänstgöring afslutats så tidigt, att ålderdomsunderstöd enligt nyssnämnda nådiga reglemente icke kunnat honom eller henne beviljas, eller före utgången af år 1891;

att sådan från tjänsten afgången lärare eller lärarinna uppnått en lefnadsålder af minst femtiofem år;

att han eller hon styrkes befinna sig i behöfvande omständigheter;

att det belopp, hvartill understöd högst må meddelas, bestämmes till 200 kronor årligen; samt

att Kungl. Maj:t må äga att meddela de närmare föreskrifter i ämnet, hvilka befinnas erforderliga.

70:o.

[31.]
Understöd åt
äldre behöf-
vande, från
småskollärares
ålderdoms-
understöds-
anstalt under-
stödda små-
skollärare.

På grund af enskild motion beslöt 1908 års Riksdag att för år 1909 å allmänna indragningsstaten anvisa ett anslag å 8,000 kronor, att enligt de grunder, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt meddela, användas till understöd af högst 50 kronor till sådan äldre behöfvande lärare och lärarinna vid småskola eller mindre folkskola samt biträdande och extraordinarie lärare och lärarinna vid folkskola, som efter oförvitlig tjänstgöring erhållit understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt enligt nådiga reglementet den 22 juni 1892 men erhållit afsked före utgången af år 1900, dock att understödet tillsammans med det från nämnda ålderdomsunderstödsanstalt utgående finge utgöra högst 150 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar beviljade Riksdagen för samma ändamål under år 1910 8,000 kronor samt under hvarterdera af åren 1911 och 1912 4,000 kronor.

I anledning af det för år 1911 beviljade anslaget utfärdade Kungl. Maj:t den 18 juni 1910 kungörelse att tills vidare lända till efterrättelse.

Under år 1911 har häraf utdelats understöd med 3,535 kronor till 84 understödstagare.

Vid 1911 års Riksdag väcktes emellertid inom Andra kammaren

en motion, nr 207, däri föreslogs, att Riksdagen ville å allmänna in-
dragningsstaten för år 1912 anvisa ett anslag af 17,000 kronor att an-
vändas till understöd åt ifrågavarande kategori af lärare till så stort
belopp, att detsamma tillsammans med det från ålderdomsunderstöds-
anstalten utgående uppginge till 200 kronor. Rörande skälen till denna
framställning tillåter jag mig hänvisa till sagda motion.

I skrifvelse den 29 maj 1911 angående reglering af utgifterna
under riksstatens tionde hufvudtitel yttrade Riksdagen beträffande denna
motion följande:

»Hvad motionären anført till stöd för sin framställning synes Riksdagen vara
värdt beaktande.

Motionärens förslag torde emellertid innebära en ändring i de enligt regle-
mentet den 22 juni 1892 gällande bestämmelser, och synes en sådan ändring icke
böra beslutas utan en föregående fullständig utredning rörande de följder, densamma
kan komma att medföra i fråga om andra närstående klasser af understödstagare.
Vid sådant förhållande och då en dylik utredning lämpligast bör ske genom Kungl.
Maj:ts försorg, har Riksdagen icke ansett sig kunna i vidare mån tillmötesgå motio-
närens förslag än att Riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning i ofvan-
berörda syfte.

Riksdagen anhåller förty, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning,
huruvida och i hvad mån det må vara lämpligt att bereda ifrågavarande kategori
lärare och lärarinnor högre understöd än de hittills uppburit, dock ej öfverstigande
200 kronor, samt därefter till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill utred-
ningen kan föranleda.»

Enligt nådigt beslut den 22 juni 1911 anbefalldes direktionen öfver
folkskollärarnas pensionsinrättning att låta verkställa den af Riksdagen
begärda utredningen uti ifrågavarande ämne samt därefter till Kungl.
Maj:t inkomma med förslag till de åtgärder, hvartill utredningen kunde
föranleda.

Till åtlydnad af berörda föreskrift har direktionen den 21 no-
vember 1911 afgifvit underdånigt utlåtande och därvid i frågan yttrat
följande:

»I förevarande afseende får direktionen därför till en början anförä, att be-
loppen af de under nedan angifna perioder beviljade hela och lägsta afkortade
understöden från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt utgjort: åren
1893—1900 respektive 150 och 70 kronor, åren 1901—1906 respektive 200 och 90
kronor, åren 1907—1908 respektive 250 och 115 kronor samt från och med år
1909 respektive 450 och 205 kronor. Skulle nu de före år 1901 ur tjänst af-
gångna understödstagare kunna få sina understöd höjda till 200 kronor, blefve de
därigenom ej blott likställda med dem, som åren 1901—1906 afgått med helt under-

stöd, utan äfven bättre ställda än ett ej obetydligt antal understödstagare, som åren 1901—1908 afgått med afkortadt understöd. Mot den förstnämnda konsekvensen torde, med hänsyn till understödets knappa belopp, någon invändning ej böra göras. Den senare konsekvensen däremot lär få anses mindre tillfredsställande. Till undvikande af densamma synes nödvändigt att utsträcka rätten att erhålla statsunderstöd till samtliga understödstagare, som före år 1909 afgått ur tjänsten med lägre understöd än 200 kronor. Det skäl, som föranlett yrkandet om höjning af statsunderstödet åt dem, som erhållit afsked före år 1901, kan tydligen åberopas jämväl för tilldelande af statsunderstöd åt dem, som sedermera afgått. Å andra sidan skulle de sålunda ökade understöden i intet fall komma att uppgå till det belopp, hvartill från och med år 1909 understöden lägst fastställas, för hvilket förhållande goda skäl torde föreligga.

Direktionen har därför enligt nu angifna grunder verkställt den åt direktionen uppdragna utredningen; och får direktionen i detta hänseende åberopa en utlåtandet bilagd tabell.

Af densamma framgår, att för en höjning af statsunderstödet i den utsträckning direktionen ansett sig böra ifrågasätta skulle erfordras ett anslag af 32,300 kronor. Det bör dock framhållas, att detta belopp torde tåla en högst väsentlig minskning. Till en början skulle understödet begränsas till dem, som äro behöfvande. I hvad mån detta förhållande kan föranleda reduktion saknar direktionen förutsättning att bedöma i vidare mån, än att direktionen är i tillfälle upplysa, att för år 1911 tilldelats ytterligare understöd åt 84 af småskollärares m. fl. åldersunderstödsanstalts pensionärer, under det att enligt tabellen antalet före år 1901 entledigade lärare och lärarinnor, åt hvilka under år 1911 utgått reglements-enligt understöd med lägre belopp än 150 kronor, utgör 177. En annan anledning till reduktion förefinnes i dödligheten, som är synnerligen stark just bland de grupper af understödstagare, som innehafva de lägsta understödsbeloppen och för hvilkas del statsunderstödet således skulle hufvudsakligen tagas i anspråk. I detta afseende får direktionen erinra, att understöden å 70, 90 och 115 kronor tilldelats sådana lärare och lärarinnor, som på grund af obotlig sjukdom nödgats afgå ur tjänsten, äfvensom att öfriga afkortade understöd nästan uteslutande innehafvas af f. d. tjänstinnehafvare, hvilka, äfven om de ej lidit af obotlig sjukdom, dock på grund af försvagad hälsa lämnat sin verksamhet.

Motionären har antagit, att det af honom föreslagna anslaget skulle, af ofvan antydda orsaker, kunna minskas med ungefär en fjärdedel. Direktionen har ej anledning ifrågasätta detta antagandes sannolikhet jämväl i fråga om det i tabellen angifna beloppet 32,300 kronor och håller således före, att detsamma kan minskas till omkring 25,000 kronor redan för det första år, då anslaget skulle tagas i anspråk, eller år 1913.»

Den i utlåtandet åberopade tabellen finnes bilagd detsamma.

Departements-
chefen.

Förslaget om höjning af understöden för ifrågavarande kategori lärare och lärarinnor till 200 kronor vill jag lifligt understödja, men finner jag i likhet med direktionen, att det för undvikande af obilighet mot vissa andra understödstagare är nödvändigt att utsträcka rätten att erhålla statsunderstöd till samtliga understödstagare, som före

år 1909 afgått ur tjänsten med lägre understöd än 200 kronor. Vid sådan höjning torde bestämmelsen att understödsbeloppet ej finge öfverstiga 50 kronor böra bortfalla.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att för år 1913 å allmänna indragningsstaten anvisa ett anslag å 25,000 kronor att enligt de grunder, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt meddela, användas till understöd till sådan äldre behöfvande lärare och lärarinna vid småskola eller mindre folkskola samt biträdande och extra-ordinarie lärare och lärarinna vid folkskola, som efter oförvitlig tjänstgöring erhållit understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt enligt nådiga reglementet den 22 juni 1892, men erhållit afsked före utgången af år 1909, dock att understödet tillsammans med det från nämnda ålderdomsunderstödsanstalt utgående må komma att utgöra högst 200 kronor.

71:o.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1910 års Riksdag *dels* medgifvit att, enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt meddela, äldre behöfvande folkskollärare och folkskollärarinnor, hvilka före år 1907 erhållit afsked med pension från folkskollärarnas pensionsinrättning, finge för år 1911 tillerkännas understöd till så stort belopp, att detsamma tillsammans med pensionsbeloppet uppginge till 525 kronor, *dels ock* för ändamålet på extra stat under tionde hufvudtiteln för år 1911 anvisat ett belopp af 36,637 kronor. I anledning af detta anslag täcktes Kungl. Maj:t den 18 juni 1910 utfärda nådig kungörelse i ämnet att tillsvidare lända till efterrättelse. För enahanda ändamål har Riksdagen på extra stat för år 1912 under tionde hufvudtiteln anvisat ett belopp af 36,637 kronor.

Under år 1911 har emellertid af ifrågavarande anslag utdelats allenast 5,442 kronor 75 öre åt 57 understödstagare.

Då jag nu går att anmäla behovet af förnyadt anslag för ändamålet under år 1913, vill jag i sammanhang härmed anmäla en af åtskilliga pensionerade folkskollärare till Kungl. Maj:t ingifven underdånig petition om höjning af pensionerna för pensionerade folkskollärare samt för änkor och barn efter sådana. En lika lydande petition ingafs till Kungl. Maj:t under år 1910, men föranledde enligt nådigt beslut den 3 februari 1911 icke någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Då emellertid

[45.]
Understöd åt
vissa äldre
behöfvande
folkskollärare
och folkskol-
lärarinnor.

vunnen erfarenhet om det för åren 1911 och 1912 anvisade anslaget synes gifva vid handen, att man, utan förhöjd kostnad för statsverket, skulle kunna i någon mån gå petitionärerna till mötes, har jag ansett lämpligt att ånyo underställa petitionen Kungl. Maj:ts pröfning.

Efter att hafva erinrat om de understöd, som beviljats de äldsta pensionärerna, så att pensionen och understödet kommit att uppgå till sammanlagdt 525 kronor, anföra petitionärerna i sin framställning följande:

»Men sedan återstå bortåt 800 pensionärer ibland oss, hvilka under längre eller kortare tid ifrån sitt afskedstagande ärligen erhållit 525, 600 eller 750 kronor i pension, och alla dessa äro påtagligen relativt lika ogynnsamt ställda som de nämnda 400 högåldriga före pensionstillägget. Under det alla andra medborgare, glädjande att nämna, uppnått mycket förbättrade livsvillkor samt alla tjänst innehafvare och tjänare i gemen efter tiden för vårt afskedstagande erhållit emot myntvärdets häftiga fall svarande högre löner eller pensioner, äro vi kvarstående i ett enastående missförhållande som pensionärer. Mera privata betjante eller tjänstemän, såsom exempelvis vaktmästare, konduktörer, lokomotivförare o. s. v., hafva nu, såsom pensionärer, sedan flera år tillbaka erhållit af staten eller kommun 12-, 14- å 1600 kronor eller mera i ärlig pension, emedan de på grund af sin tjänstemannaställning anses hafva förtjänat, behöfva och vara berättigade därtill. Men de 800 pensionärerna ibland oss få endast 750 kronor och därunder i pension. Deras tjänst har dock antagligen varit lika kräfvande och maktpåliggande som de anföras. Bland nu lefvande medborgare i 60 ned till 20 års ålder torde antalet af dem, hvilka dessa 800 undervisat och delvis fostrat, uppgå till närmare en million.

Under tiden har vår pensionskassa växt till öfver 20,700,000 kronor samt hade vid förra årets slut 1,180,429 kronor större inkomster än utgifter. Gällande pensionsbref voro 1,663, men blott 463 af dem torde vara utfärdade på 1,013 kronor. Alltså skulle vi kanske vara 1,200, hvilka med nästa år hafva endast 525, 600 eller 750 kronor hvar i pension. Men till förhöjning af dessa olika pensionsbelopp med 263 kronor skulle icke erfordras mera än omkring en tredjedel af sagda årsöfverskott i vår pensionskassa eller 315,600 kronor under nästa första halfår. Genom denna förhöjning vederfores oss den rättvisan, att vi erhöles pension för *hela vår lön*, d. v. s. icke, såsom nu, endast för den kontanta utan ock för värdet af de i vår aflöning ingående naturapersedlarna, hvilka vi i genomsnitt värdera till 350 kronor under vår tjänstetid. Och 75 procent af 350 kronor = 262 kronor 50 öre.

Beträffande vår år 1876 bildade änke- och pupillkassa, som förlidet år ägde en behållning af 8,106,658 kronor samt i inkomster utöfver utgifterna 471,892 kronor, så få de stärbhus bland oss, hvars husfäder inbetalt till kassan, kanske från dess bildande, de minsta pensionerna, under det att de 10—20 år senare tillkomna och således mindre inbetalningarna af de efter 1906 års utgång afskedstagande och hänsofna husfäderna berättiga deras stärbhus till större pensioner. Och det är antagligen få af oss, hvilka icke inbetalt i kassan från och med året 1876. Rätt och billigt synes oss vara, att de förstnämnda stärbhusen erhålla, om icke mera, så dock lika mycket som de sistnämnda.

Olikt alla andra pensionärer få vi, som sagdt, icke pension efter mer än en

del af vår lön. Och det är framför allt detta undantagsförhållande, i förening med den i sin helhet låga lönen och lifsmedlens starka prisstegring under senaste 10 år, som gör vår ställning som pensionärer så slående svår. Afståndet emellan fördelen af lönen i sin helhet å den ena sidan samt emellan pensionen å den andra blir nämligen härigenom allt för stort, ja för många rent af förkrossande. Det torde ock tillåtas oss erinra, det vi icke hafva oss bekant, att någon annan pensionerad tjänstemannakår i likhet med oss måste skatta till änke- och pupillkassan äfven sedan han blifvit pensionär.

Allt detta förenadt gör, att vi och våra närmaste hafva och känna det så svårt, mörkt och tungt. Många bland oss hafva som pensionärer redan uttömt sina egna medel för att kunna existera, och så går det allt fort med de flesta, till tunga och förfång för våra närmastes ekonomiska frihet och rätt.

Då löneförhöjningen för folkskollärarna i riket år 1907 uteslutande tillkom på grund af fördyrade lifsförnödenheter, hvilka sedan dess ytterligare stigit, och då vi under 36—55 års tid uthärdat med den knappaste aflöning och pension samt därigenom för vår del jämförelsevis inbesparat många millioner kronor emot de nuvarande utgifterna under så lång tid för lika många folkskollärares aflöning och pensionering, så kunna vi icke inse annat, än att vårt fosterland under vår alders höst lika väl bör vilja som kunna höja *allas* våra olika pensioner med åtminstone 263 kronor. Rättast synes oss vara, att pensionen för oss alla höjdes till 1,013 kronor, men af vissa, låt oss säga ömmande skäl anse vi oss böra lämna denna tanke för att ej genom den möjligen stöta oss med någon samt därigenom riskera att ej snarast erhålla en mindre tillökning å våra pensioner. Vi hålla emellertid före, att då lönen höjes endast i anledning af fördyrad tid, så böra ock alla pensionärer från samma tjänstemannakår samtidigt erhålla en däremot svarande pensionsförhöjning.

Med fäst afseende vid det nu anförda anhålla vi, det Kungl. Maj:t täcktes till Riksdagen afgifva proposition därom, att vi alla erhålla pension efter hela vår lön genom höjandet af våra nuvarande olika pensioner med 263 kronor årligen samt att de ibland oss, hvilka ändå ej komma upp till 1,013 kronors pension, erhålla en extra förhöjning därjämte, svarande emot hvars och ens årliga inbetalningsskyldighet till änke- och pupillkassan, liksom ock därom, att alla nuvarande och efter oss möjligen blifvande pensionsberättigade stärbhus från sagda tid erhålla pensionsförhöjning eller pension efter folkskollärarnas nuvarande lagliga maximilön, eller, om detta ej skulle anses kunna gå igenom, i proportion efter det af oss begärda högre pensionsbeloppet.»

På grund af nådig remiss har direktionen öfver folkskollärarnas pensionsinrättning den 21 november 1911 uti ärendet afgifvit underdånigt utlåtande och därvid till en början anført:

»Underdånig framställning, lika lydande med den förevarande, har under år 1910 ingifvits till Kungl. Maj:t. Uti infordradt underdånigt utlåtande däröfver den 10 december 1910 erinrade direktionen, hurusom enligt nådig kungörelse den 18 juni 1910 vissa äldre innehafvare af pension från folkskollärarnas pensionsinrättning tillerkänts ett ej oväsentligt tillägg af statsmedel till sina pensioner samt att redan därförut genom nådig kungörelse den 28 juni 1907 pensionerna från folkskollärarnas

änke- och pupillkassa höjts med en fjärdedel af förut gällande belopp. Då således i såväl ena som andra afseendet nyligen vidtagits åtgärder för förbättring i pensions- tagares villkor, ansåg direktionen ett bifall till framställningen redan på sådan grund möta betänkligheter. Direktionen erinrade för öfrigt, att det ej kunde anses principiellt riktigt att, på sätt yrkats, införa en särskild grund för beräkning af vissa pensioner. På sålunda anförda skäl fann direktionen sig förhindrad att tillstyrka framställningen, hvilken ej heller föranledde någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Då nu ansökningen förnyats, utan att några nya grunder till stöd för densamma andragits, kan ansökningen i och för sig ej föranleda direktionen att frånga sin här ofvan angifna åsikt. Till närmare utveckling af densamma vill direktionen dock anförda, att någon höjning af de från folkskollärarnas pensionsinrättning utgående pensionerna medelst anlåtande af pensionsfonden — oafsedt det principiellt betänkliga däri — så mycket mindre kan ifrågakomma, som fonden ej torde lämna tillgång till en sådan utvidgning af pensionsinrättningens förbindelser. Detta är tydligt redan af det skäl, att sedan pensionsfondens ställning senast undersöktes, år 1905, antalet delaktiga tjänster ökats med i rundt tal 800, utan att pensionsinrättningens statsbidrag på grund häraf höjts. Vid 1905 års utredning togs nämligen ej någon hänsyn till eventuell ökning af antalet delaktiga tjänster. Hvad åter angår begärd höjning af de från folkskollärarnas änke- och pupillkassa utgående pensionerna torde visserligen nämnda kassa förfoga öfver ett ej oväsentligt öfverskott. Detta har emellertid afsetts till mötande af den ökade utgift för kassan, som skulle medfölja en eventuell höjning af delaktighetsbeloppen i folkskollärarnas pensionsinrättning och således jämväl i folkskollärarnas änke- och pupillkassa. I hvarje fall kan tydligen någon ytterligare höjning af pensioner från änkekassan ej äga rum annat än efter en ny och fullständig utredning af kassans ställning.

Det enda, som med anledning af förevarande framställning skulle kunna för närvarande åtgöras, lär således vara att tillse huruvida, med tillämpning af det hittills använda tillvägagångssättet, genom statsverkets mellankomst skulle kunna beredas folkskollärarnas pensionsinrättings äldre pensionärer ett något högre understöd än hittills. Så mycket större skäl att i sådan riktning tillmötesgå petitionärerna förefunnes, som statens hittills för ändamålet gjorda åtaganden härigenom icke, åtminstone icke väsentligen, ökades.»

Efter att hafva erinrat om de för åren 1911 och 1912 anvisade beloppen till understöd åt vissa pensionerade folkskollärare har direktionen vidare anfört:

»De före år 1907 bestämda pensionerna från folkskollärarnas pensionsinrättning, till hvilka hittills medgifvits tillökning af statsmedel, hafva, såsom af det ofvanstående framgår, samtliga understigit 525 kronor. Nämnda belopp var minimum för hel pension åren 1892—1898. Närmast högre minimum för hel pension, 600 kronor, var det gällande åren 1899—1900. Därefter sattes hel pensions belopp till en fix siffra, 750 kronor, som tillämpades åren 1901—1906. Från och med år 1907 är beloppet för hel pension det nuvarande eller 1,013 kronor.

Det torde alltså ligga närmast till hands att ifrågasätta en sådan utsträckning af statens bidrag i förevarande hänseende, att det medgifves en ökning upp till 600 kronor af pensioner understigande nämnda belopp.

Såsom af direktionens yttrande bilagd tabell framgår, skulle ett sådant pensions-tillägg kräfvat ett statsanslag af högst 58,038 kronor. I hvad mån detta belopp komme att tagas i anspråk är naturligen vanskligt att bedöma. Att emellertid den verkliga utgiften komme att blifva högst väsentligt lägre kan med all sannolikhet antagas redan på grund af ofvan antydda erfarenhet under år 1911. Det är ju också tydligt, att så måste vara förhållandet, i betraktande *dels* däraf, att understöd skulle tilldelas endast behöfvande, och *dels* af den bland ifrågavarande pensionärer starka dödligheten. Med hänsyn härtill torde det utan fara för misstag kunna antagas, att för den af direktionen ifrågasatta utsträckningen af statsunderstödet ej skulle erfordras högre anslag än hvad för år 1912 anvisats.

För jämförelses skull har direktionen ock undersökt, hvilken kostnad för det allmänna skulle krävas för en ökning upp till 750 kronor af pensioner understigande nämnda belopp. Såsom af förut återopade tabell framgår, skulle härför erfordras högst 144,606 kronor. Visserligen torde jämväl denna summa kunna väsentligt reduceras. I hvarje fall skulle dock en sådan höjning af statsunderstödet med all sannolikhet kräfvat ett anslag, som betydligt öfverstege det för närvarande anvisade. Till sist anser direktionen sig böra påpeka, att den oegentlighet, som ligger däri, att skillnaden mellan hela och afkortade pensioner icke upprätthålles vid tilldelande af statsunderstöd, blir större i samma mån som dessa understöd höjas. Om emellertid maximum för pension och understöd tillsammans stannar vid en så jämförelsevis låg siffra som 600 kronor, torde man ej böra tillmäta nämnda oegentlighet större betydelse.»

Vid direktionens utlåtande finnes fogad däri omförmälda tabell.

Den förevarande framställningen är visserligen särdeles behjärtans- Departements-
chefen.
värd, men finner jag likväl med hänsyn till de af direktionen anförda skälen, hvilka jag ej kan underkänna, det icke vara möjligt att i vidare mån gå petitionen till mötes än att tillstyrka, att de understödsbelopp, hvarom nu är fråga, må höjas, så att understödet tillsammans med pensionsbeloppet uppgår till 600 kronor. Att det hittills utgående statsanslaget, 36,637 kronor, skall förslå äfven efter en sådan förhöjning, torde man kunna antaga på grund af erfarenheter från år 1911 om den stora skillnaden mellan det enligt beräkning behöfliga beloppet och det i verkligheten påfordrade. Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

dels medgifva, att enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt meddela, äldre behöfvande folkskollärare och folkskollärarinnor, hvilka före år 1907 erhållit afsked med pension från folkskollärarnas pensionsinrättning, må för år 1913 tillerkännas understöd till så stort belopp, att detsamma tillsammans med pensionsbeloppet uppgår till 600 kronor,

dels ock för ändamålet på extra stat under tionde hufvudtiteln för år 1913 anvisa ett belopp af 36,637 kronor.

72:o.

[46.]
Extra pensions-
afgifter till folkskol-
lärares
pensions-
inrättning.

För hvartera af åren 1908—1912 har Riksdagen på extra stat under riksstatens tionde hufvudtitel beviljat ett förslagsanslag å 20,000 kronor för bestridande af de extra pensionsafgifter, hvilka på grund af § 8 i reglementet för folkskollärares pensionsinrättning under nämnda år utgått eller till följd af de af 1906 och 1907 års Riksdagar beslutade ändrade bestämmelser om delaktighetsbeloppen i nämnda inrättning komme att utgå.

Då enahanda anslag erfordras jämväl för år 1913, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att för bestridande af de extra pensionsafgifter, hvilka på grund af § 8 i reglementet för folkskollärares pensionsinrättning nu utgå eller till följd af de af 1906 och 1907 års Riksdagar beslutade ändrade bestämmelser om delaktighetsbeloppen i nämnda inrättning komma att utgå, på extra stat för år 1913 under riksstatens tionde hufvudtitel bevilja ett förslagsanslag å 20,000 kronor.

73:o.

[32.]
Pension åt
rektorn
G. A. Lybergs
änka.

Uti underdånig skrifvelse den 21 oktober 1911 har styrelsen för förskolan för blindas i Växjö omförmält, att framlidne rektorn vid nämnda skola Gustaf Albert Lybergs änka *Agnes Maria Lyberg*, född Lagerstam, begärt styrelsens medverkan till beredande åt henne af pension från allmänna indragningsstaten, samt hemställt, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att bevilja änkan Lyberg en årlig pension å 300 kronor.

Till stöd för framställningen har styrelsen anfört:

Gustaf Albert Lyberg, som den 17 augusti 1874 utnämns till ordinarie lärare vid blindinstitutet å Manilla och den 1 juli 1884 tillträdde den befattning såsom föreståndare för blindskolan i Växjö, som han till sin död innehaft, hade saknat möjlighet att före år 1908 vinna inträde i någon allmän pensionsanstalt, hvarifrån änke- och pupillpension bekommes. Genom nådiga reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa den 21 december 1907 hade emellertid beredts Lyberg såsom rektor vid förskolan i Växjö rättighet att ingå såsom delägare i nämnda kassa. Härför hade dock fordrats, att han erlade en till två tusen etthundraåttio kronor 60 öre uppgående befordringsavgift förutom de afgifter, som i öfrigt tillkomme delägare att gälda. Nämnda belopp skulle vara till fullo guldade inom två år efter den 1 oktober 1909. Sedan Lyberg beredt sig utväg att anskaffa de penningemedel, som sålunda kräfts för delaktighet i kassan, hade det varit hans afsikt att söka inträde däri, men en under sommaren 1909 iråkad svårartad sjuk-

dom, som gjort honom oförmögen till vidare tjänstgöring i skolan och den 28 augusti 1911 slutat med hans död, hade hindrat honom att fullfölja sin berörda afsikt. Enligt nämnda reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa ålåg det inträdessökande att styrka, att hans hälsotillstånd ej gafve anledning befara, att hans återstående lifstid skulle blifva kortare, än som i allmänhet kunde beräknas för person af hans ålder. Då emellertid Lybergs sjukdom vid den tid, hans ansökning varit afsedd att inlämnas, hade inträdt i sådant skede, att nämnda, i reglementet stadgade förutsättning för rätten till inträde icke kunnat af Lyberg uppfyllas, hade den afsedda ansökningen icke blifvit ingifven. Således hade mellankommande sjukdom hindrat Lyberg att söka inträde i den pensionskassa, hvarifrån hans änka, om sådant inträde vunnits, haft att åtnjuta en årlig pension af femhundrafyrtio kronor, och det syntes styrelsen skäligt och rättvist, att änkan efter ifrågavarande skolas rektor, som alltsedan år 1874 varit i det allmännas tjänst och därvid ådaga-lagt synnerligt nit, skicklighet och plikttrohet, bereddes pension.

Vid ansökningen finnas fogade prästbevis, utvisande att änkan Lyberg är född den 1 juli 1854 och den 17 oktober 1879 blifvit i äktenskap förenad med rektorn Gustaf Albert Lyberg, hvilken afidit den 28 augusti 1911, samt en af verkställande direktören hos civilstatens änke- och pupillkassa J. Lidström den 23 september 1909 meddelad uppgift å beloppet af de afgifter, Lyberg haft att erlägga för inträde såsom delägare i kassan, utvisande nämnda uppgift att Lyberg under loppet af två år, räknade från och med den 1 oktober 1909, haft att erlägga en befordringsavgift af 2,181 kronor 60 öre.

Sedan ärendet remitterats till statskontoret, lät statskontoret införskaffa utdrag af bouppteckningen efter Lyberg, utvisande denna bouppteckning att Lyberg efterlämnat förutom änkan tre myndiga barn, att behållningen i boet uppgått till 12,850 kronor 67 öre, samt att Lyberg icke genom testamente förordnat om sin kvarlåtenskap.

Statskontoret har med underdånigt utlåtande den 22 november 1911 till Kungl. Maj:t öfverlämnat berörda utdrag med hemställan tillika om bifall till den gjorda ansökningen.

Då enligt hvad handlingarna utvisa synnerligen stora svårigheter mött för Lyberg att vinna delaktighet i civilstatens änke- och pupillkassa, får jag under åberopande af hvad i öfrigt i ärendet förekommit hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva,

att rektorn vid förskolan för blindas i Växjö Gustaf Albert Lybergs änka Agnes Maria Lyberg, född Lagerstam, må under sin återstående lifstid, så länge hon förblifver i sitt nuvarande änkestånd, å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension å trehundra kronor, att utgå från början af år 1912.

Tionde hufvudtiteln: bil. 4.

Hvad föredragande departementschefen i de under punkterna 56—73 här ofvan upptagna ärenden hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter, i nåder bifalla; och skulle utdrag af protokollet härom tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande af förslag till reglering af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel.

Ur protokollet:

Efr. Sandberg.

Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott lördagen den 30 december 1911.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
Statsråden: SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen statsrådet Sandström anförde:

1:o.

»I skrifvelse den 27 september 1911 har fängvårdsstyrelsen gjort framställning angående pension åt föreståndaren vid kronohäktet i Lycksele Lars Gustaf Larsson.

Larsson är född den 19 juli 1840. Han anställdes 1870 i fängvårdens tjänst, antogs 1871 till vaktmästare vid nämnda kronohäkte och innehar fortfarande denna befattning — numera, efter 1910 års omorganisation af fängvårdsanstalterna, med titel föreståndare.

Befattningen är ej uppförd å ordinarie stat, utan aflöningen utgår från förslagsanslaget till fångars vård och underhåll; vid omorganisationen bibehölls detta förhållande, emedan häktet antogs efter någon tid kunna nedläggas. En följd af samma förhållande är emellertid, att befattningens innehafvare saknar pensionsrätt.

[7.]
Ang. pension
för krono-
häktesfö-
re-
ståndaren L.
G. Larsson.

Den aflöning, Larsson numera uppbär, utgöres af ett arfvode å 1,300 kronor, hvaraf 700 kronor utgår såsom lön och 600 kronor såsom tjänstgöringspenningar, jämte två ålderstillägg till lönebeloppet, hvarterda å 100 kronor. Dessutom åtnjuter han fri bostad jämte bränsle samt beklädnadsersättning med 100 kronor årligen.

Enligt ett i ärendet införskaffadt, den 3 november 1911 utfärdadt läkarbetyg är Larsson till följd af hög ålder i förening med svag hälsa oförmögen att nöjaktigt sköta sin befattning.

Fångvårdsstyrelsen har i sin skrifvelse erinrat, att, därest Larssons befattning varit uppförd å ordinarie stat, han, som uppnått 71 lefnadsår och mer än 41 år varit anställd i statens tjänst, enligt gällande pensionslag skulle varit skyldig att afgå från tjänsten med rätt till årlig pension å 900 kronor, motsvarande det med de båda ålderstilläggen förhöjda lönebeloppet. Med hänsyn såväl hertill som till den långa tid, Larsson varit anställd i statens tjänst, har fångvårdsstyrelsen anhållit om framställning till Riksdagen angående pension åt Larsson till belopp af 900 kronor årligen.

Statskontoret har i infordradt utlåtande i ärendet förklarat sig anse, att, med afseende å Larssons långa tjänstetid inom fångvården, någon pension skäligen borde beredas honom, då han, oförmögen att nöjaktigt sköta sin befattning, inom kort måste afgå; och, då statskontoret icke haft något att erinra mot det af fångvårdsstyrelsen föreslagna pensionsbeloppet, har statskontoret instämt i fångvårdsstyrelsens hemställan.

För egen del finner jag de i fråga om Larsson föreliggande förhållandena utgöra skäl för att han må komma i åtnjutande af pension till samma belopp som de på ordinarie stat uppförda tjänstemän, hvilka i aflöningshänseende äro med honom likställda. Endast häktets möjliga indragning har föranledt, att befattningen icke upptagits å den ordinarie staten, och i flera andra fall hafva under enahanda omständigheter innehafvare af tjänster å förslagsstat af Riksdagen undfått rätt till pension. Senast, vid 1911 års riksdag, beviljades sådan förmån åt bevakningsbefälhafvaren vid kronohäktet i Svanesund Gustaf Henrik von Tell.

Jag tillstyrker sålunda, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

medgifva, att föreståndaren vid kronohäktet i Lycksele Lars Gustaf Larsson må från och med månaden näst efter den, hvarunder han erhåller afsked från sin befattning, under sin återstående listid åtnjuta från allmänna indragningsstaten en årlig pension af niohundra kronor.»

2:o.

»Med skrifvelse den 27 september 1911 har fängvårdsstyrelsen till Kungl. Maj:t öfverlämnat en af kokerskan vid straffängelset i Växjö Kajsa Svensdotter gjord underdånig ansökning om pension.

[8.]
Ang. pension
för fängelae-
kokerskan
Kajsa Svens-
dotter.

Handlingarna i detta ärende utvisa, att Kajsa Svensdotter är född den 30 juni 1838, att hon den 13 juni 1888 af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kronobergs län förordnats att under viss tid bestrida kokerskebefattningen vid dåvarande länsfängelset, numera straffängelset i Växjö, samt att hon därefter oafbrutet uppehållit denna befattning till den 1 december 1908, från och med hvilken dag hon af Kungl. Maj:ts befallningshafvande erhållit tjänstledighet för sjukdom.

Rörande Kajsa Svensdotters hälsotillstånd innehåller ett den 28 september 1911 utfärdadt läkarbetyg, att hon på grund af framskriden ålder och sjukdom — nästan absolut döfhet och arterioscleros — är alldeles urståndsatt att bestrida sin kokerskebefattning eller att genom annat arbete förvärfva hvad till lifvets uppehållande oundgängligen erfordras.

De vid vissa fängelser anställda kokerskor erhöilo samtliga intill år 1911 arfvoden från förslagsanslaget till fångars vård och underhåll med växlande belopp, vid straffängelset i Växjö 500 kronor. Från och med nämnda år äro 14 kokerskebefattningar, bland hvilka den vid Växjö-fängelset, uppförda å ordinarie stat med lön 300 kronor jämte två ålders-tillägg till lönen, hvartdera å 50 kronor, samt tjänstgöringspenningar 200 kronor. Kajsa Svensdotter har dock icke kunnat förses med kon-stitutorial och därmed få rätt till aflöning enligt den nya ordinarie staten, då hon redan vid dess trädande i kraft på grund af sin ålder skulle varit, enligt gällande pensionslag, pliktig att afgå från tjänsten.

Om emellertid — erinrar fängvårdsstyrelsen i sin skrifvelse — Kajsa Svensdotters konstituerande varit möjligt, hade hon vid afskeds-tagande (innan hon intjänat något ålderstillägg) varit berättigad till pension efter ett pensionsunderlag af 300 kronor. Pensionens belopp hade dock icke blifvit lika med pensionsunderlaget, utan, då Kajsa Svensdotter räknade allenast 23 tjänsteår af de 30 som härför fordrades, hade pensionen stannat vid ett i förhållande därtill afkortadt belopp.

Då Kajsa Svensdotter icke kunnat genom öfvergång å nya staten erhålla pensionsrätt, samt Växjöfängelset stode under ombildning till centralfängelse för kvinnor, hade — meddelar fängvårdsstyrelsen — med hennes afskedande ansetts kunna anstå under öfvergångstiden,

hwarefter särskild kokerska icke behöfde anställas vid fängelset, utan kokerskebestyren helt kunde utföras af kvinnliga fångar.

Med hänsyn till den långa tid, Kajsa Svensdotter varit anställd i statens tjänst, och då hon vore alldeles oförmögen att vidare sköta sin befattning eller på annat sätt bidraga till sitt uppehälle, har fängvårdsstyrelsen anhållit om framställning till Riksdagen angående pension åt Kajsa Svensdotter till afkortadt belopp i förhållande till tjänsteårens antal.

Statskontoret, som fått sig anbefalldt att afgifva utlåtande i ärendet, har på grund af hvad däri blifvit upplyst och anfördt föreslagit proposition till Riksdagen om pension åt Kajsa Svensdotter till belopp af 200 kronor årligen.

I likhet med myndigheterna anser jag skäligt, att Kajsa Svensdotter beredes någon pension, därvid jag tillåter mig erinra om 1908 års riksdags beslut om beviljande af pension åt fängelsekokerskan Brita Kajsa Börjesdotter.

I fråga om pensionsunderlaget synes statskontoret icke hafva tagit hänsyn till de sista 3 åren, under hvilka Kajsa Svensdotter ej skött tjänsten, utan endast till de 20 år, som dessförinnan förflutit från hennes anställande, och sålunda beräknat pensionen till $\frac{20}{30}$ af 300 kronor eller 200 kronor. Då emellertid hennes ledighet under de senaste åren berott af att sjukdom hindrat henne att tjänstgöra, torde afseende rimligen böra fästas jämväl vid dessa år. Om så sker, skulle pensions belopp efter den tillämpade beräkningsgrunden blifva 230 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

medgifva, att kokerskan vid straffängelset i Växjö Kajsa Svensdotter må från och med månaden näst efter den, hvarunder hennes anställning upphör, under sin återstående lifstid åtnjuta från allmänna indragningsstaten en årlig pension af tvåhundra-trettio kronor.»

Till departementschefens under 1:o och 2:o här ofvan gjorda hemställanden, i hvilka statsrådets öfriga ledamöter instämde, lämnade Hans Maj:t Konungen bifall; och skulle utdrag af protokollet angående dessa ärenden tillställas finansdepartementet för behörigt iakttagande vid uppgörande af förslag till reglering af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel.

Ur protokollet:

Israel Myrberg.

Utdrag af protokollet öfver utrikesdepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 december 1911.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve EHRENSVÄRD,
Statsråden: SCHOTTE,

BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELWARD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Herr ministern för utrikes ärendena yttrade:

»I underdånig skrifvelse den 4 innevarande december har envoyé extraordinaire och minister plénipotentiaire i disponibilitet Johan Anton Wolff Grip anhållit om nådigt afsked med pension till belopp af 6,000 kronor årligen.

I ett öfver denna ansökning den 20 december afgifvet underdånigt utlåtande har statskontoret meddelat, att statskontoret i ärendet inhämtat, bland annat, att Grip vore född den 30 april 1844 och således 67 år gammal, att han den 30 september 1868 förordnades till andre sekreterare i utrikesdepartementet och den 17 maj 1872 utnämndes till legationssekreterare i Washington, att han sedermera användts i olika diplomatiska befattningar, till dess han den 28 september 1906 åter-

[9.]
*Pension de
envoyé A.
Grip.*

kallades från posten såsom envoyé extraordinaire och minister plénipotentiaire samt tillförordnad generalkonsul i Washington, samt att han där-
efter varit försatt i disponibilitet och uppburit ett expektansarfvode af
6,000 kronor.

För egen del har statskontoret anført, att i nu gällande af 1906
års Riksdag godkända och genom nådigt bref den 8 juni samma år
fastställda stat för beskickningar och konsulat vissa bestämmelser med-
delats om rätt till pension för tjänstinnehafvare, hvarjämte stadgats,
att tjänsteman skulle vara skyldig att vid inträde på den nya lönestaten
underkasta sig de förändrade bestämmelser rörande pensionering, som
kunde varda stadgade. Till följd häraf vore den, som ingått på nämnda
lönestat, numera underkastad de bestämmelser, som meddelats i lagen
den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension.

Grip hade emellertid aldrig åtnjutit aflöning å berörda stat, enär
han återkallats, innan staten trädte i tillämpning, samt det expektans-
arfvode, han därefter åtnjutit, icke utgått å staten, utan utbetalats såsom
förskott, som i vanlig ordning anmäls till ersättande.

Vid sådant förhållande måste Grips rätt till pension bedömas
efter de bestämmelser, som i sådant afseende gällde, innan 1906 års
lönestat tillkommit. Sådana bestämmelser återfunnes i § 24 af minister-
reglementet af den 19 december 1845, däri stadgades bland annat, att
envoyé extraordinaire, hvilken blifvit rapellerad eller af sjuklighet eller
oförmögenhet att sin tjänst bestrida nödgades begära afsked, skulle
erhålla pension till belopp, som vid afgang efter 30 års tjänstetid i
diplomatiska befattningar eller 25 års tjänstetid vid uppnådda 60 års
ålder utgjorde 6,000 kronor. De pensioner, som af Kungl. Maj:t be-
viljats enligt ministerreglementet, hade utgått från ministerstaten, under
hvilken rubrik funnits å riksstatens tredje hufvudtitel uppfördt ett ordi-
narie anslag. Häri hade ändring skett först, då vid utrikesrepresenta-
tionens omorganisation efter upplösningen af unionen med Norge ofvan-
nämnda lönestat af år 1906 blifvit gällande. För bestridande af de vid
sistnämnda tidpunkt från ministerstaten utgående pensioner, såvidt de-
samma enligt den med Norge träffade öfverenskommelsen angående
slutlig ekonomisk uppgörelse i följd af unionens upplösning skulle be-
talas af Sverige, hade 1906 års Riksdag anvisat ett extra anslag för
år 1907, hvarefter berörda pensioner enligt 1907 års Riksdags beslut
öfverflyttats till tionde hufvudtiteln att utgå från allmänna indragnings-
staten.

Af hvad sålunda förekommit hade enligt statskontorets mening
framgått, att Grip, hvilken uppfyllt de i ministerreglementet angifna

villkor för att vid afgången från tjänsten komma i åtnjutande af pension å 6,000 kronor, fortfarande måste anses berättigad till sådan pension, men att numera icke några medel funnes till Kungl. Maj:ts disposition för utbetalande af dylik pension. Statskontoret hade därför hemställt, att framställning måtte göras hos Riksdagen om uppförande å allmänna indragningsstaten af pension å 6,000 kronor för Grip att utgå från och med månaden näst efter den, hvarunder han erhållit afsked. För tiden, innan Riksdagens beslut kunde hinna meddelas, borde pensionen utbetalas under förskottstitel och förskottet sedermera ersättas från anslaget till allmänna indragningsstaten.

Med stöd af hvad i ärendet sålunda förekommit samt med erinran därom, att envoyén Grip, hvilken ursprungligen varit norsk undersåte, den 26 januari 1906 blifvit upptagen till svensk medborgare, får jag i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes dels bevilja envoyén Grip nådigt afsked med rätt för honom att från och med den 1 januari 1912 under sin återstående listid uppbära en årlig pension af 6,000 kronor, dels i nådig proposition äska Riksdagens medgifvande därtill, att den Grip sålunda tillagda pension må uppföras å allmänna indragningsstaten, dels ock anbefalla statskontoret att intill dess Riksdagen fattat beslut i frågan, förskottsvis af under händer varande medel på behöriga tider utbetala pensionen».

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle utdrag af protokollet öfverlämnas till finansdepartementet för behörigt iakttagande vid uppgörande af förslag till reglering af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel.

Ur protokollet:

Claës Bonde.

Utdrag af protokollet öfver utrikesdepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 december 1911.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
Statsråden: SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

[10.]
Pension
åt kontors-
biträdet vid
konsulatet i
Köpenhamn
A. C. Bang.

Herr ministern för utrikes ärendena yttrade:

»Med skrifvelse den 6 december 1911 har konsuln i Köpenhamn genom Eders Kungl. Maj:ts minister därstädes öfverlämnat en framställning från kontorsbiträdet vid konsulatet f. d. svenske och norske vicekonsuln i Tuborg Havn Andreas Christian Bang om beredande åt honom af pension.

Af handlingarna i ärendet inhämtas följande:

Bang, som är född i Köpenhamn den 27 maj 1839 och blef upptagen till svensk medborgare genom nådigt beslut den 30 december 1893, antogs den 3 oktober 1860 till biträde vid dåvarande svenska och norska generalkonsulatet i Köpenhamn och har alltsedan dess biträdt vid handläggningen af konsulatärendena till en början vid nämnda general-

konsulat samt efter diplomat- och konsulatväsendets omorganisation år 1906 vid det svenska konsulatet i Köpenhamn. Därjämte har Bang under tiden 1 augusti 1883—31 december 1900 innehåft förordnande såsom svensk och norsk vicekonsul i Tuborg, från hvilken post han afgick vid befattningens indragning sistnämnda dag. Under sin anställning vid generalkonsulatet har Bang på grund af honom af ministern för utrikes ärendena meddelade förordnanden upprätthållit befattningen såsom vicekonsul vid generalkonsulatet under tiden 9 januari 1895—1 september 1897 samt i egenskap af tjänstförrättande generalkonsul vid olika tillfällen förestått generalkonsulatet under sammanlagdt ett år, två månader och sjutton dagar. Bang har under den tid af öfver 51 år, han för konsulära göromål anlitats, städse af öfverordnade erhållit de bästa vitsord för duglighet, nit och pålitlighet och är sedan den 3 oktober 1910 innehafvare af guldmedaljen: »För nit och redlighet i rikets tjänst».

Konsuln i Köpenhamn har i sin förutnämnda skrifvelse erinrat, att Bang under sin långa tjänstetid ytterst sällan åtnjutit någon ledighet och, där så skett, alltid för mycket korta perioder. Hans arbetsförmåga vore emellertid numera, vid fyllda 72 år, så nedsatt, att han ej kunde påräknas för det arbete, som hittills ålegat honom. I öfverensstämmelse härmed, och då Bang tillkännagifvit önskan att upphöra med sitt arbete och komma i åtnjutande af pension, samt med hänsyn till Bangs långvariga och oförvitliga tjänstgöring ansåge sig konsuln förpliktad att med sitt varmaste förord beledsaga Bangs förevarande ansökan. Konsuln har därvid hänvisat jämväl till det anseende och det förtroende Bang tillvunnit sig i vida kretsar i Danmark, hvarför det säkerligen skulle väcka misstämning och beklagande, om han skulle afgå, utan att något kunnat åtgöras för att bereda honom en någorlunda sorgfri ålderdom. Med erinran att Bang under de senare åren af konsuln uppburit ett arfvode af 3,600 kronor, har konsuln slutligen hemställt, att för Bang måtte utverkas en pension, motsvarande två tredjedelar af nämnda belopp eller 2,400 kronor, att utgå från och med den 1 juli 1912.

Ministern i Köpenhamn har jämväl gifvit Bangs förevarande framställning sitt varmaste förord samt därvid bland annat upplyst, att Bang icke ägt några tillgångar utöfver sin aflöning från konsulatet, å hvilken han, som vore gift och haft flera barn att uppfostra, icke kunnat göra några besparingar.

Statskontoret har uti underdånigt utlåtande den 28 innevarande december anført, att statskontoret, på grund af hvad i ärendet blifvit meddeladt och anfördt, funne skäl föreligga att söka bereda pension åt Bang, då han på grund af framskriden ålder inom kort torde nödgas lämna

sin befattning, samt att det med hänsyn till hans långa tjänstetid icke torde vara något att erinra mot det föreslagna pensionsbeloppet, hvilket motsvarade två tredjedelar af hans nuvarande aflöning; och har statskontoret i underdånighet hemställt, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva, att Bang måtte från och med månaden näst efter den, hvarunder han entledigades från sin befattning, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af 2,400 kronor.

*Departements-
chefens anfö-
rande.*

Ehuru Bang icke jämlikt gällande bestämmelser äger någon rätt att vid afgang från sin befattning vid konsulatet i Köpenhamn erhålla pension, torde dock billigheten tala för, att han, då han efter mer än 51 års tjänstgöring vid konsulatet nödgas på grund af försvagade krafter upphöra med sitt arbete, icke lämnas utan understöd af svenska staten.

Det till Bang utgående arfvode bestreds intill ikraftträdandet den 1 oktober 1906 af den nya organisationen af diplomat- och konsulatväsendet från det till det dåvarande generalkonsulatet anslagna kontorskostnadsanslaget, och har sedermera utgått af de på konsulatet uppburna, den olönade konsuln tillfallande expeditiönsafgifter.

Enligt intyg af Bangs chefer har han på ett synnerligen nitiskt, pålitligt och skickligt sätt fullgjort sina åligganden; och då härtill kommer, att han, som icke ägt någon personlig förmögenhet, icke heller varit i tillfälle att af sina jämförelsevis små aflöningsförmåner göra några besparingar, anser jag lika med statskontoret, att pension af allmänna medel vid hans afskedstagande bör tilldelas honom.

Jag får därför i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes i nådig proposition äska Riksdagens medgifvande därtill, att kontorsbiträdet vid svenska konsulatet i Köpenhamn Andreas Christian Bang må från och med månaden näst efter den, hvarunder han entledigas från nämnda befattning, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af 2,400 kronor.»

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle utdrag af protokollet öfverlämnas till finansdepartementet för behörigt iakttagande vid uppgörande af förslag till reglering af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel.

Ur protokollet:

Claës Bonde.

*Utdrag af protokollet öfver landtförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
10 november 1911.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Bergström, yttrade vidare:

»Uti skrifvelse till arméförvaltningens fortifikationsdepartement har förre fästningsbyggnadsarbetaren vid Karlsborgs fästning Karl Gustaf Andersson anhållit att komma i åtnjutande af pension af statsmedel.

Andersson är född den 8 april 1844 och sålunda nära 68 år gammal. Han har intill den 1 mars 1902 varit anställd vid Karlsborgs fästningsbyggnad under sammanlagdt 21 år samt tjänstgör alltsedan mars månad 1902 såsom renhållningskarl vid kommandantskapet å Karlsborg.

Fortifikationsbefälhafvaren å Karlsborgs fästning har tillstyrkt en årlig pension af 300 kronor och anført, att Andersson under sin omkring trettioåriga anställning vid kronans arbeten väl utfört honom åliggande uppdrag samt ådagalagt ett godt uppförande, att han till-

[11.]
Ang. pension
åt förre
fästnings-
byggnads-
arbetaren
K. G. Anders-
son.

sammans med tvenne syskon äger en mindre stuga, för hvilken de dock häfta i skuld, att Andersson för den till stugan hörande täppan betalar 5 kronor i årligt arrende, att han för sin och sin hustrus försörjning icke kan påräkna något afsevärdt bidrag af sina barn, att hans nuvarande arbetsförtjänst uppgår till 2 kronor 25 öre för dag, samt att hans arbetsförmåga numera är väsentligt nedsatt.

Arméförvaltningens fortifikationsdepartement har hemställt, att, på grund af hvad rörande ifrågavarande arbetare blifvit upplyst, proposition måtte aflåtas till nästkommande års Riksdag om beredande åt Andersson af en årlig pension å 300 kronor från allmänna indragningsstaten, att utgå från och med månaden näst efter den, då han erhållit afsked från sin anställning som renhållningskarl vid kommandantskapet å Karlsborg.

Statskontoret har ansett sig böra tillstyrka nådigt bifall till den af arméförvaltningens fortifikationsdepartement gjorda framställningen på grund af Anderssons långvariga, väl vitsordade tjänst och då han på grund af ålder och minskad arbetsförmåga säkerligen inom kort icke längre kunde bibehållas vid sin nuvarande syssla samt för egen och hustruns försörjning vore beroende af sin arbetsförtjänst.

Med hänsyn till hvad myndigheterna i ärendet anført beträffande Andersson, som enligt hvad jag inhämtat kommer att kvarstå i sin nuvarande anställning, till dess Riksdagen fattat beslut i ämnet, får jag i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen medgifva,

att förre fästningsbyggnadsarbetaren Karl Gustaf Andersson må erhålla en årlig pension af trehundra kronor å allmänna indragningsstaten, att utgå från och med månaden näst efter den, då han erhåller afsked från sin anställning som renhållningskarl vid kommandantskapet å Karlsborg.»

Till denna departementschefens, af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle utdrag af protokollet härom tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande af förslag till reglering af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel.

Ex protocollo:
Ali Söderhjelm.

*Utdrag af protokollet öfver landtförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 8 december 1911.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSSVÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Bergström, anförde härefter:

»Å intendenturkårens stat för år 1912 finnas uppförda 24 vaktmästarbeställningar, ett antal, som enligt 1901 års härordning skall minskas till 17.

Enligt staten åtnjuta vaktmästarna samma *aflöningsförmåner*, som tillkomma distinktionskorpraler, nämligen:

lön	kronor	360: —
dagaflöning å 0,50 krona i 365 dagar	„	182: 50
underhåll in natura (beklädning och portions- ersättning) å 0,91 krona i 365 dagar ...	„	332: 15
tillhopa kronor		874: 65.

[12.]

Ang.

*pension åt
vaktmästaren
vid intenden-
turkåren S. J.
Hultgren.*

Därjämte åtnjuta de fri bostad samt, enligt beslut af 1908 års Riksdag, ersättning för ved och lyse m. m. med 80 kronor 95 öre årligen.

Hvad angår *pensionen* för ifrågavarande beställningsmän stadgas genom nådigt bref den 26 januari 1894, att innehafvare af förmansbeställning (vaktmästare) vid intendenturkåren skall vid afsked, meddeladt efter uppnådda 60 lefnadsår, få komma i åtnjutande af underhåll i första klassen af Vadstena krigsmanshuskassa till belopp af 100 kronor årligen jämte korpralstillägg 24 kronor, med rätt dock för honom att, om eljest hinder därför ej möter, i tjänsten kvarstå till fyllda 65 år. Detta gratial är emellertid numera ökad till 149 kronor, sedan Riksdagen år 1909 bifallit Kungl. Maj:ts proposition om medgifvande, att hvarje från Vadstena krigsmanshuskassa nu och framdeles utgående, enligt gällande föreskrift bestämdt, underhåll (gratial) måtte få under vissa villkor ökas med 25 kronor årligen.

Vakt-
mästarnas
petition af
den 20
oktober 1907.

Uti underdånig skrifvelse den 20 oktober 1907 gjorde vaktmästarna vid intendenturkåren framställning om förbättrade aflönings- och pensionsvillkor.

Generalintendenten, som öfverlämnade berörda skrifvelse till Kungl. Maj:t, anförde samtidigt, att aflöningsförmånerna borde höjas med 80 kronor 95 öre årligen såsom ersättning för ved och lyse och att den omständighet, att vaktmästarna ej blefve pensionsberättigade förr än vid 60 års ålder, borde föranleda en ökning af det obetydliga pensionsbeloppet, ty vid denna höga lefnadsålder kunde de efter ett sträfsamt lif i regel icke antagas vara så arbetsföra, att de med tillskottet af en så ringa pension som allenast 124 kronor kunde vara i stånd att försörja sig själfva. Generalintendenten förmenade därför, att de borde erhålla inträde i arméns pensionskassa, hvarigenom deras pension skulle komma att ökas från 124 kronor till 360 kronor.

Det var i anledning häraf, som Kungl. Maj:t för 1908 års Riksdag framlade förslag om ersättning åt vaktmästarna för ved och lyse. Enligt det vid propositionen fogade utdrag af statsrådsprotokollet anförde dåvarande t. f. chefen för landtförsvarsdepartementet, att frågan om vaktmästarnas ställning och det för armén behöfliga antalet af sådana inom kort torde komma under förnyad ompröfning och att, om så befunnes nödigt och ändamålsenligt, då äfven kunde fullständigt utredas frågan om storleken af deras aflöning och de lämpligaste formerna för dess utgående, hvilket dock icke borde fördröja nyss nämnda

ersättnings beviljande. Beträffande åter pensionsfrågan vore denna ej så utredd, att den för det dåvarande kunde tagas till ompröfning, utan måste därmed tillsvidare anstå.

I juni månad 1908 anbefalldes härefter direktionen öfver arméns pensionskassa att afgifva yttrande öfver vaktmästarnas framställning af den 20 oktober 1907, men i underdånig skrifvelse den 4 november 1908 anhöll direktionen om anstånd med detta yttrande, tills åtminstone i afseende å flertalet af de många på saken inverkan de faktorerna generalintendentens förslag till ändrad organisation af vaktmästarkåren föreläge. Direktionen tillade, att om kåren icke omorganiserades, så skulle vaktmästarnas inträde i arméns pensionskassa ske helt enkelt därigenom, att de förklarades vara underofficerares vederlikar; och skulle i så fall deras pension i sin helhet utgöra 360 kronor.

Vid 1909 års Riksdag föreslogs af enskild motionär, att Riksdagen trots pensionsfrågans outredda skick måtte provisoriskt höja pensionen för vaktmästarna till 500 kronor. I sitt yttrande häröfver anförde statsutskottet, att utskottet visserligen ansåge det nuvarande pensionsbeloppet vara för lågt, men dock icke ville förorda någon höjning af detsamma, enär utskottet väntade, att förslag i ämnet skulle komma att föreläggas Riksdagen efter den därom pågående utredningens afslutande. På grund häraf hemställde utskottet om afslag å ifrågavarande motion, hvilket också blef Riksdagens beslut.

*Motion vid
1909 års
Riksdag.*

Utan att afvakta pensionsfrågans lösning för *samtliga* vaktmästare framlade emellertid Kungl. Maj:t (tionde hufvudtiteln punkt 9) vid 1910 års Riksdag förslag om att *vissa* vaktmästare, som inom kort uppnådde pensionsåldern, skulle å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till så stort belopp, att densamma jämte det dem tillkommande gratial från Vadstena krigsmanshuskassa uppginge till 360 kronor årligen eller alltså 211 kronor.

*Pensions-
frågan vid
1910 års
Riksdag.*

Till grund för denna proposition låg en framställning af *generalintendenten*, däri denne anförte, bland annat, att, så länge hela härordningsfrågan ännu vore sväfvande och i samband därmed frågorna rörande arméns förplägnadsanstalter och den värnpliktiga intendenturpersonalens utbildning m. m. icke erhållit sin slutliga lösning, det icke kunde vara lämpligt att binda sig vid en organisation, som genom en synnerligt lång tjänstetid för personalen icke läte sig förändras inom öfverskådlig tid, därest så skulle påfordras, att det vore så mycket mera nödvändigt, att man icke låste sig fast vid den nuvarande vaktmästar-

organisationen, som denna ingalunda kunde anses lämpad för sin uppgift, särskildt med afseende å den värnpliktige intendenturpersonalens utbildning, att följden häraf vore, att ett slutligt afgörande af pensionsfrågan icke heller nu borde äga rum, *men att* de äldre vaktmästarna icke borde blifva lidande på att pensionsfrågan undanskötes, utan borde dessa beredas en välbehöflig ökning i sin knappa pension.

Statskontoret hade i afgifvet yttrande instämt i att det vaktmästarna vid uppnådda 60 år tillkommande gratial af 149 kronor årligen måste anses alldeles för lågt och förklarat sig icke hafva något att erinra mot att sammanlagda understödsbeloppet i enlighet med generalintendentens förslag bestämdes till 360 kronor, för hvilket ändamål skulle erfordras ett fyllnadsbelopp af 211 kronor från allmänna indragningsstaten.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medgaf *Riksdagen*, att fem namngifna vaktmästare finge efter erhållet afsked under återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till så stort belopp, att densamma jämte det dem tillkommande gratial från Vadstena krigsmanshuskassa uppginge till 360 kronor årligen eller alltså 211 kronor.

*Generalintendentens
nuvarande framställning.*

Uti underdänig skrifvelse den 3 oktober 1911 har nu generalintendenten upprepat, att han, på förut anförda skäl, alltjämt anser sig icke kunna framlägga något slutligt förslag till pensionering af intendenturkårens vaktmästare, men har generalintendenten tillika hemställt, att vaktmästaren vid intendenturkåren, förrådsvaktmästaren vid Kalmar regemente Samuel Johan Hultgren, som under år 1911 fyller 60 år, måtte erhålla förbättrade pensionsvillkor på samma sätt, som 1910 års Riksdag medgifvit för nyss omförmälda fem vaktmästare.

Hultgren är född den 22 augusti 1852. Han har af sina förmän erhållit goda vitsord för nit och skicklighet. Enligt intyg af vederbörande kommunalnämnds ordförande besitter Hultgren ej någon fastighet och anses efter afskedandet för sig och sin familj icke äga stort mer att lefva af än den blifvande pensionen.

*Statskontorets
yttrande.*

Statskontoret har tillstyrkt bifall till generalintendentens framställning under åberopande af den utredning rörande vaktmästares vid intendenturkåren aflöningsförhållanden och ställning i öfrigt, som funnes intagen i det statsrådsprotokoll, som fogats vid förut omförmälda proposition till 1910 års Riksdag.

Då de förbättrade pensionsvillkor, som genom 1910 års Riksdags beslut kommit förut berörda fem vaktmästare vid intendenturkåren till del, af enahanda skäl synas böra tillgodokomma vaktmästaren vid intendenturkåren, förrådsförvaltaren vid Kalmar regemente Samuel Johan Hultgren, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen medgifva,

att vaktmästaren vid intendenturkåren, förrådsvaktmästaren vid Kalmar regemente Samuel Johan Hultgren må från och med månaden näst efter den, hvarunder han, sedan han uppnått den för erhållande af gratial från Vadstena krigsmanshuskassa stadgade ålder, entledigas från sin befattning, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till så stort belopp, att densamma jämte det honom tillkommande gratial från berörda kassa uppgår till 360 kronor årligen eller alltså 211 kronor.»

Till denna departementschefens, af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle utdrag af protokollet härom tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörandet af förslag till reglering af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel.

— — — — —

Ex protocollo:

Erik von Horn.

*Utdrag ur protokollet öfver sjöförsvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24
november 1911.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Larsson anförde vidare:

[13.]
Ang. pension
till fortifika-
tionsarbetaren
Nils Johans-
son.

»Hos marinförvaltningen har fortifikationsbefälhafvaren å Karlskrona fästning gjort framställning om beredande af pension af statsmedel åt fortifikationsarbetaren Nils Johansson och därvid öfverlämnat fräjd- och läkarbetyg samt medellöshetsintyg för Johansson äfvensom förhørsprotokoll rörande en olyckshändelse, hvarigenom Johansson skadats, samt ett utdrag ur sjukjournalen för flottans sjukhus i Karlskrona.

Marinförvaltningen har med underdånig skrifvelse den 13 juni 1911 öfverlämnat samtliga till ärendet hörande handlingar; och framgår af dessa hufvudsakligen följande.

Johansson, som är gift och har fem barn, däraf fyra ännu icke

konfirmerade, är född den 27 februari 1859 samt befinner sig på grund af sin talrika familj och sin egen och hustruns svaga hälsa i synnerligen fattiga omständigheter. Vid fortifikationsarbetena i Karlskrona har Johansson varit anställd under snart 22 år och därunder med nit och redlighet fullgjort sina arbeten samt städse såväl i som utom tjänsten ådagalagt ett hedrande uppförande. Under tjänstgöring å Kungsholmsfort den 4 september 1899 har Johansson varit utsatt för ett svårt olycksfall. Han deltog vid tillfället i lossning af cement från ett segelfartyg och stod, då olyckan inträffade, på landgången rätt öfver lastrummet och emellan skalmarna på den skottkärren han begagnade. Då två cementsäckar, som han skulle köra i land, nedfirades till kärren, råkade de träffa denna på den ena långsidans öfverkant med den påföljd att kärren häftigt stälpte, hvarvid en af skalmarna träffade Johansson, som förlorade balansen och störtade ned i lastrummet, där han slog ryggen mot kölstocken och förlorade medvetandet. Johansson har därefter varit sjuklig och oförmögen till tyngre arbete samt på grund af minskad arbetsförmåga måst sysselsättas med lindrigare arbeten. På grund af såväl egen kännedom om förhållandena som ett för Johansson den 22 augusti 1910 utfärdadt läkarbetyg anser fortifikationsbefälhafvaren, att olycksfallet, därest detsamma skolat bedömas enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete måste anses hafva medfört en nedsättning af Johanssons arbetsförmåga motsvarande 50 procent, hvadan Johansson, därest denna lag varit å olycksfallet tillämplig, varit berättigad till en årlig lifränta å 150 kronor. Johanssons arbetsförtjänst har visserligen efter olycksfallet hittills uppgått till samma belopp som därförut, men det är ovisst, huruvida lämpligt arbete kan framdeles beredas honom, sedan de med extra ordinarie anslag bedrifna befästningsarbetena i Karlskrona numera fullständigt afslutats. Med hänsyn till de i ärendet förekommande omständigheterna anser fortifikationsbefälhafvaren, att beloppet af den pension, som bör Johansson tilldelas, icke må sättas lägre än 300 kronor, att utgå från och med månaden näst efter den, under hvilken Johansson afgår från sin anställning vid berörda arbeten.

Med hänsyn till Johanssons mångåriga och väl vitsordade anställning vid statens befästningsarbeten samt de synnerligen knappa omständigheter, hvari han nu med väsentligen nedsatt arbetsförmåga och vid en ålder af öfver 52 år befinner sig, anser äfven marinförvaltningen, att Johansson bör komma i åtnjutande af pension af allmänna medel. Mot beloppet af den föreslagna pensionen har ämbetsverket icke heller något att erinra.

Statskontoret har i underdånigt utlåtande den 25 augusti 1911 anfört följande:

Enligt hvad handlingarna utvisade hade Johansson uppnått en ålder af 52 år samt under en tid af omkring 22 år varit med goda vitsord anställd vid fortifikationsarbetena i Karlskrona. Dessa omständigheter innefattade emellertid i och för sig enligt statskontorets mening icke fullt tillräckliga skäl för beredande på sätt nu blifvit föreslaget af lifstidspension åt Johansson. Men då därtill komme, att Johansson under sitt arbete för statens räkning genom olycksfall ådragit sig kroppsskada, på grund hvaraf han numera enligt läkares intyg vore oförmögen till tyngre arbete, samt att Johansson befunne sig i synnerligen fattiga omständigheter, ville det synas statskontoret, som om icke skäligen vore något att erinra mot föreliggande förslag. Statskontoret hemställde därför om aflåtande af nådig proposition till Riksdagen om uppförande å allmänna indragningsstaten af en årlig pension för Johansson af 300 kronor.

På grund af hvad sålunda i ärendet förekommit får jag i underdånighet hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå Riksdagen medgifva,

att fortifikationsarbetaren Nils Johansson må från och med månaden näst efter den, då han entledigas från sin anställning vid fortifikationsarbetena i Karlskrona, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af trehundra kronor.»

Till denna departementschefens hemställan, hvaruti statsrådets öfriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle protokollsutdrag i ärendet expedieras till finansdepartementet för behörigt iakttagande vid uppgörande af förslag till reglering af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel.

Ur protokollet:
Carl Ridderstad.

*Utdrag ur protokollet öfver sjöförsvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24
november 1911.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Larsson anförde härefter:

»Till Eders Kungl. Maj:t har förre båtsmannen vid Blekinge 1:a kompani nr 192 Per Otto Åkesson Byman inkommit med en underdånig ansökning i fråga om pension för skada, som han under tjänsteutöfning lidit.

Enligt hvad handlingarna i ärendet utvisa har sökanden, som är född den 19 maj 1855, svårt skadats genom olycksfall under tjänstgöring såsom båtsman å fregatten Vanadis under dess expedition åren 1872—1873. Med anledning af hans däraf förorsakade ofärdighet i

[14.]
Ang. tilläggs-
pension åt
förre båtsman-
nen P. O.
Åkesson By-
man.